

Συντονιστής Έργου

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Ελλάδα

Εταίροι Έργου

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Κύπρος

Kazimieras Simonavičius University, Λιθουανία

Defence for Children International-Italia, Ιταλία

Το παρόν έγγραφο συγχρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» (2014-2020).

Το περιεχόμενο του αντιπροσωπεύει αποκλειστικά και μόνο τις απόψεις των συγγραφέων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν φέρει καμία ευθύνη για την ενδεχόμενη χρήση των πληροφοριών που εμπεριέχονται στο παρόν υλικό.

Με τη συγχρηματοδότηση του Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» (2014-2020)

ISBN: 978-960-9766-31-9

9 789609 766319

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ για τις ΠΡΟΤΥΠΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ & ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ για ΕΠΙΤΡΟΠΟΥΣ

Συμμαχία για τα παιδιά σε κίνηση
Πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους

ASOP4G

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ για τις ΠΡΟΤΥΠΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ & ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ για ΕΠΙΤΡΟΠΟΥΣ

Με τη συγχρηματοδότηση του Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» (2014-2020)

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ
για τις ΠΡΟΤΥΠΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ
και ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ για ΕΠΙΤΡΟΠΟΥΣ

Το Έργο «Συμμαχία για τα παιδιά σε κίνηση: Πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους» [πρωτότυπος τίτλος: “Alliance for Children on the Move: Standard Operating Procedures for Guardians” – ASOP4G (REC-CHILD-AG-2016-02/764244-ASOP4G)] έχει συγχρηματοδοτηθεί από το Πρόγραμμα «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014-2020).

Το παρόν Εγχειρίδιο έχει δημιουργηθεί από κοινού από τη διακρατική Ομάδα Έργου ASOP4G, η οποία αποτελείται από μέλη του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού-Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας (GR), της Defence for Children International – Italy (IT), του Πανεπιστημίου Λευκωσίας – Πρόγραμμα Κοινωνικής Εργασίας (CY) και του Πανεπιστημίου Kazimieras Simonavičius – Τμήμα Νομικής (LT).

Συντάκτες: Αγγελική Γυφτοπούλου, Αναστασία Μάντσεση, Ελεάννα Ρίτσου και Γιώργος Νικολαΐδης, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.

Ευχαριστίες: Ευχαριστούμε ιδιαίτερα τους εκπροσώπους και εμπειρογνώμονες της επιτροπείας των ασυνόδευτων παιδιών του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης-Ελλάδα/ UNICEF· τα εξουσιοδοτημένα μέλη του Δικτύου Επιτροπείας Ασυνόδευτων Ανηλίκων της ΜΕΤΑδρασης και τους συμμετέχοντες στις εκπαιδευτικές της πιλοτικής εφαρμογής στις πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους, για την πολύτιμη συμβολή τους κατά τη διάρκεια της δημιουργίας του παρόντος Εγχειριδίου.

Συντονιστής Έργου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Ελλάδα

Εταίροι Έργου

UNIVERSITY
of NICOSIA

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Κύπρος

Kazimieras Simonavičius
UNIVERSITY

Kazimieras Simonavičius University, Λιθουανία

DEFENCE FOR CHILDREN
INTERNATIONAL
ITALIA

Defence for Children International-Italia, Ιταλία

Εξωτερικός αξιολογητής Έργου

Dr. Kevin Browne

ISBN: 978-960-9766-31-9

Το έγγραφο αυτό χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» (2014-2020). Το περιεχόμενο αυτού του εγγράφου αντιπροσωπεύει τις απόψεις των συγγραφέων του και αποτελεί αποκλειστική ευθύνη τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αποδέχεται καμία ευθύνη για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχει.

© Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Πανεπιστήμιο Kazimieras Simonavičius και Defence for Children International-Italy. Όλα τα δικαιώματα προστατεύονται. Η αναπαραγωγή ή παρουσίαση αυτής της δημοσίευσης επιτρέπεται εφόσον τηρούνται τα πνευματικά δικαιώματα.

Συμμαχία για τα παιδιά σε κίνηση
Πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ
για τις **ΠΡΟΤΥΠΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ**
και **ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ**
για **ΕΠΙΤΡΟΠΟΥΣ**

Με τη συγχρηματοδότηση
του Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης
«Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» (2014-2020)

Νοέμβριος 2019

Στο πλαίσιο του προγράμματος «Συμμαχία για τα Παιδιά σε κίνηση: Πρότυπες διαδικασίες και Κατευθύνσεις για Επιτρόπους» έχει δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο σύνολο εργαλείων για επιτρόπους ασυνόδευτων παιδιών, το οποίο αποτελείται από τις ακόλουθες εκδόσεις:

- Εγχειρίδιο για τις πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους
 - Ευρετήριο διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας σχετικά με τα ασυνόδευτα παιδιά
 - Διακρατικό πρωτόκολλο συνεργασίας επιτρόπων
 - Πρακτικός Οδηγός για τον εκπαιδευτή και την εκπαιδευτρια επιτρόπων ασυνόδευτων παιδιών
 - Διαδικασία πιστοποίησης επιτρόπων
 - Ενημερωτικό φυλλάδιο για την επιτροπεία προς επαγγελματίες που εργάζονται με ασυνόδευτα παιδιά
 - Ενημερωτικό φυλλάδιο για την επιτροπεία προς τα παιδιά
- Ιστοσελίδα προγράμματος ASOP4G: <https://asop4g.eu/>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	007
Το Έργο «Συμμαχία για τα παιδιά σε κίνηση: Πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις» - ASOP4G	008
Τα εργαλεία του προγράμματος ASOP4G για τον/την επιτρόπο	009
Σκοπός και δομή του Εγχειριδίου για τις Πρότυπες Διαδικασίες και Κατευθύνσεις για Επιτρόπους.....	010
Ορισμοί	012

Μέρος I: Ο ρόλος του/της επιτρόπου

Το σύστημα επιτροπείας	021
Διορισμός επιτρόπου	023
Καθήκοντα του/της επιτρόπου	027

Μέρος II: Πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους

Εντός 72 ωρών	035
Εντός της πρώτης εβδομάδας.....	041
Εντός της δεύτερης έως και πέμπτης εβδομάδας.....	052
Σε τακτική βάση/ όταν απαιτείται.....	062
Σωματική και ψυχική υγεία.....	062
Εκπαίδευση/δραστηριότητες	067
Νομική εκπροσώπηση και υποστήριξη	073
Διαχείριση υπόθεσης.....	088
Προστασία του παιδιού	091
Διαφοροποίηση διαδικασιών βάσει του πλαισίου φροντίδας	094
Ανάδοχη φροντίδα - βραχυπρόθεσμη.....	095
Ανάδοχη φροντίδα - μακροπρόθεσμη	097
Προστατευτική φύλαξη	098
Αστεγία.....	102

Μέρος III: Βασικές γνώσεις

1. Βασικές αρχές που διαπνέουν το έργο των ατόμων που εργάζονται με παιδιά	107
2. Διαπολιτισμικά ζητήματα.....	113

3. Η δημιουργία μίας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ επιτρόπου και παιδιού.....	126
4. Αρχικές συναντήσεις επιτρόπου και παιδιού	137
5. Διαδικασία λήψης αποφάσεων	142
6. Ζητήματα σωματικής και ψυχικής υγείας.....	147
7. Ζητήματα παιδικής προστασίας.....	183
8. Ανίχνευση Ευαλωτότητας	200
9. Η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.....	218
Βιβλιογραφία	231
Παραρτήματα	239
Παράρτημα 1: Πρότυπες διαδικασίες λειτουργίας για τον/την ελίτροπο	240
Παράρτημα 2: Εργαλείο Ανίχνευσης Ευαλωτότητας	249
Παράρτημα 3: Φόρμα Αξιολόγησης Βέλτιστου Συμφέροντος.....	253

Εισαγωγή

Παρά το γεγονός ότι όλα τα παιδιά που βρίσκονται σε κίνηση αντιμετώπιζουν προκλήσεις οι οποίες συνδέονται με τους λόγους διαφυγής από τη χώρα καταγωγής τους, με το ταξίδι τους μέχρι να φθάσουν σε πιο ασφαλή χώρα και με τις συνθήκες υποδοχής της χώρας στην οποία εισέρχονται, τα ασυνόδευτα παιδιά αποτελούν μια ιδιαίτερος ευάλωτη ομάδα, δεδομένου ότι χωρίζονται από τους άμεσους φροντιστές τους και βρίσκονται μόνα σε μια ξένη χώρα. Τα χαρακτηριστικά των παιδιών που φθάνουν στα διάφορα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδέχεται να διαφέρουν από χώρα υποδοχής σε χώρα υποδοχής όσον αφορά στην εθνικότητα, το φύλο, την ηλικία και τις προηγούμενες εμπειρίες τους. Είναι σημαντικό ότι ο αριθμός των ασυνόδευτων παιδιών που εισέρχονται στην ΕΕ και ζητούν προστασία αυξάνεται ραγδαία λόγω των συγκρούσεων, των κακών συνθηκών διαβίωσης και της έλλειψης προστασίας στις χώρες από τις οποίες προέρχονται.

Επιπλέον, πολλές χώρες υποδοχής της ΕΕ φαίνεται να μη διαθέτουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας των παιδιών και κοινών προτύπων λειτουργίας για την προστασία των δικαιωμάτων τους. Παρόλο που η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί θεμέλιο λίθο για τα ευρωπαϊκά και εθνικά πλαίσια πολιτικής, ασυνέπειες έχουν διαπιστωθεί στην κοινωνική προστασία και τη φροντίδα των ασυνόδευτων παιδιών. Ειδικότερα σε σχέση με το σύστημα επιτροπείας το οποίο εφαρμόζει κάθε χώρα για τα ασυνόδευτα παιδιά, έχει παρατηρηθεί ότι δεν υπάρχει κοινή πρακτική εντός της ΕΕ και για αυτό αποτελεί επιτακτική ανάγκη να δημιουργηθεί ένα ενιαίο σύστημα με κοινά πρότυπα λειτουργίας και εγγυήσεις προκειμένου να διασφαλιστεί το συμφέ-

ρον όλων των παιδιών σε όλες τις χώρες. Άλλωστε, οι «επίτροποι είναι ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία ενός συστήματος προστασίας των παιδιών που στερούνται το οικογενειακό τους περιβάλλον ή τη δυνατότητα εκπροσώπησης των συμφερόντων τους από τους γονείς τους»¹.

ΤΟ ΕΡΓΟ «ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΚΙΝΗΣΗ: ΠΡΟΤΥΠΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ» - ASOP4G

Στο πλαίσιο αυτό, το Έργο με τίτλο «Συμμαχία για τα παιδιά σε κίνηση: Πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους» (πρωτότυπος τίτλος: Alliance for children on the move: Standard Operating Procedures for Guardians) - ASOP4G [REC-CHILD-AG-2016/764244-ASOP4G], το οποίο υλοποιήθηκε κατά τη διετία 2018-2020 σε Ελλάδα, Ιταλία, Κύπρο και Λιθουανία, προσπάθησε να αντιμετωπίσει αυτό το ζήτημα αξιοποιώντας τα υπάρχοντα διεθνή πρότυπα και εργαλεία καθώς και τις απόψεις όλων των εμπλεκόμενων μερών (επίτροποι, παιδιά, αρμόδιοι φορείς) και αναπτύσσοντας πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους, οι οποίες θα μπορούσαν να υιοθετηθούν και από άλλες χώρες της ΕΕ. Στην Ελλάδα το Έργο υλοποιήθηκε με την υποστήριξη του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ).

Το Έργο ASOP4G στοχεύει: α) στην εφαρμογή κοινών προτύπων λειτουργίας για την επιτροπεία ασυνόδευτων παιδιών, β) στη βελτίωση της κατάρτισης των επιτρόπων προκειμένου να αναπτύξουν τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους και, επομένως, να διασφαλίσουν καλύτερα τα δικαιώματα των ασυνόδευτων παιδιών, γ) στην προώθηση της διατομεακής και διεπιστημονικής συνεργασίας και της κατανόησης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και κατ' επέκταση στη συμβολή για την καθιέρωση ενός ολοκληρωμένου συστήματος παιδικής προστασίας, και δ) στην ενίσχυση της προστασίας των παιδιών σε περιπτώσεις διασυνοριακής μετακίνησής τους.

Λαμβάνοντας υπόψη το γενικό στόχο του εν λόγω προγράμματος, δη-

1. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, σ. 3.

λαδή να συμβάλλει στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ασυνόδευτων παιδιών και της ευημερίας τους στην ΕΕ, μέσω της προώθησης της εφαρμογής κοινών προτύπων λειτουργίας στην επιτροπεία στις χώρες της ΕΕ, έχουν γίνει οι ακόλουθες δράσεις:

- Αναπτύχθηκαν συγκεκριμένες οδηγίες για τους επιτρόπους (Πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις)
- Ενισχύθηκαν οι ικανότητες των επιτρόπων με απώτερο σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού
- Ενδυναμώθηκε ο ρόλος του/της επιτρόπου
- Προωθήθηκε η συνεργασία και η κατανόηση μεταξύ φορέων με στόχο την καθιέρωση ενός ολοκληρωμένου συστήματος παιδικής προστασίας
- Τέθηκε ένα θεωρητικό πλαίσιο για τη προστασία των παιδιών σε περιπτώσεις διασυνοριακής μετακίνησης

ΤΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ASOP4G ΓΙΑ ΤΟΝ/ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟ

Στο πλαίσιο του προγράμματος ASOP4G αναπτύχθηκε ένα σύνολο εργαλείων που βοηθούν τον/την επίτροπο να φέρει εις πέρας αποτελεσματικότερα τα καθήκοντά του/της:

- Εγχειρίδιο για τις πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για τους επιτρόπους
- Ευρετήριο διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας για τα παιδιά και τη μετανάστευση
- Πρωτόκολλο διακρατικής συνεργασίας επιτρόπων σε περιπτώσεις διασυνοριακής μετακίνησης ενός παιδιού
- Εγχειρίδιο εκπαιδευτών για την επιμόρφωση των επιτρόπων
- Ενημερωτικά Φυλλάδια για επαγγελματίες σχετικά με το ρόλο του/της επιτρόπου
- Ενημερωτικά φυλλάδια για τα παιδιά σχετικά με το ρόλο του/της επιτρόπου

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΤΥΠΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥΣ

Το παρόν εγχειρίδιο, το οποίο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος ASOP4G, στοχεύει να υποστηρίξει τους/τις επιτρόπους ασυνόδευτων παιδιών, τους φορείς του συστήματος παιδικής προστασίας καθώς και άλλους επαγγελματίες που παρέχουν υπηρεσίες που περιλαμβάνονται στην έννοια της επιτροπείας των παιδιών. Ειδικότερα, περιλαμβάνει πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους και παρέχει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με το ρόλο του/της επιτρόπου και συγκεκριμένες πρακτικές κατευθύνσεις και γνώσεις.

Το εγχειρίδιο αυτό αποσκοπεί στη βελτίωση της προστασίας των παιδιών και των δικαιωμάτων τους μέσω της ενίσχυσης των ικανοτήτων των επιτρόπων. Επιδιώκει να αναδείξει και να αποσαφηνίσει το ρόλο των επιτρόπων ως βασικό στοιχείο ενός ολοκληρωμένου συστήματος παιδικής προστασίας, περιγράφοντας τις αρμοδιότητές τους και παρέχοντας ένα θεωρητικό υπόβαθρο για να βοηθήσει τους/τις επιτρόπους στην καθημερινή πρακτική τους. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται η καθιέρωση μιας κοινής πρακτικής στα εθνικά, περιφερειακά ή τοπικά συστήματα επιτροπείας στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Ιταλία και τη Λιθουανία, η οποία μπορεί εύκολα να προσαρμοστεί και σε άλλες χώρες της Ευρώπης.

Το Εγχειρίδιο για τις Πρότυπες Διαδικασίες και Κατευθύνσεις για επιτρόπους απευθύνεται στους/στις επαγγελματίες εκείνους/ες που διορίζονται ως επίτροποι ασυνόδευτων παιδιών από τις εισαγγελικές αρχές προκειμένου να εκπροσωπήσουν και να συνδράμουν τα παιδιά στις υποθέσεις τους. Ωστόσο, μπορούν να επωφεληθούν από το περιεχόμενο του εγχειριδίου και άλλοι επαγγελματίες οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για τη φροντίδα των ασυνόδευτων παιδιών και παρέχουν υπηρεσίες που εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της επιτροπείας.

Το εγχειρίδιο αποτελείται από τρία μέρη:

- **Το πρώτο μέρος** παρέχει βασικές πληροφορίες γενικά για το ρόλο της επιτρόπου και αναφορικά με το σύστημα των φορέων, των υπηρεσιών και των επαγγελματιών που περιβάλλουν ένα παιδί. Η επι-

τροπεία εξετάζεται ως μέρος του εθνικού συστήματος παιδικής προστασίας, το οποίο ενεργοποιείται για να καλύψει τις ανάγκες παιδιών.

- **Το δεύτερο μέρος** περιγράφει τα καθήκοντα των επιτρόπων μέσω μιας προτυποποίησης των διαδικασιών με βάση το χρόνο υλοποίησής τους, την ανάγκη/το δικαίωμα και τις συνθήκες διαβίωσης του παιδιού (Πρότυπες Διαδικασίες και Κατευθύνσεις). Περιλαμβάνει τις λειτουργίες εκείνες που πρέπει να επιτελέσει ένας/μία επίτροπος από τη στιγμή που αναλαμβάνει καθήκοντα για ένα παιδί, ιδίως σε σχέση με τη διαχείριση της υπόθεσης του παιδιού, τη σωματική και ψυχική υγεία του, την εκπαίδευση, την νομική υποστήριξη και την προστασία του.
- **Το τρίτο μέρος** παρέχει ένα βασικό θεωρητικό υπόβαθρο γνώσεων για τους επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά. Περιλαμβάνει κατευθυντήριες οδηγίες για την οικοδόμηση σχέσης εμπιστοσύνης με ασυνόδευτα παιδιά και, στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνονται προτάσεις για τη διαχείριση των πρώτων συναντήσεων με παιδιά και την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντός τους. Επιπλέον, παρουσιάζονται πληροφορίες σχετικά με την τυπική ανάπτυξη ενός παιδιού και κάποιες ανησυχητικές ενδείξεις σχετικά με τη σωματική και ψυχική υγεία του. Περιγράφονται, επίσης, δείκτες κακοποίησης, παραμέλησης, εμπορίας και ευαλωτότητας παιδιών με στόχο την ευαισθητοποίηση των επιτρόπων σε θέματα παιδικής προστασίας και την άμεση ανταπόκρισή τους σε περίπτωση που χρειάζεται να γίνει παραπομπή ενός παιδιού σε αρμόδιο φορέα ή επαγγελματία.
- **Τα Παραρτήματα** περιλαμβάνουν εργαλεία που συμπληρώνουν το εγχειρίδιο και προσπαθούν να υποστηρίξουν τους/τις επιτρόπους στο έργο τους. Έτσι, ο/η αναγνώστης/-στρια μπορεί να βρει την λίστα ελέγχου (checklist) με όλες τις βασικές λειτουργίες που πρέπει να επιτελέσει ένας/μία επίτροπος (standard operating procedures) ως ένα προτυποποιημένο πλάνο δράσης, ένα εργαλείο εκτίμησης ευαλωτότητας του παιδιού και μια φόρμα αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Τα εργαλεία μπορεί να τα βρει κανείς και στην ιστοσελίδα του Έργου ASOP4G.

Το παρόν εγχειρίδιο βασίζεται ως επί το πλείστον στη Σύμβαση των

Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ), της οποίας οι διατάξεις ισχύουν για όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά δίχως διακρίσεις, στα Γενικά Σχόλια που τη συμπληρώνουν και έχει εκδώσει η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς και στο Εγχειρίδιο για την επιτροπεία για παιδιά που στερούνται τη γονική φροντίδα, από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA). Όπως προτείνει ο FRA, τα κράτη πρέπει να παρέχουν συγκεκριμένες οδηγίες για τους/τις επιτρόπους² και το παρόν εγχειρίδιο αποτελεί μια προσπάθεια για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού. Δύο από τα τρία εργαλεία που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος ASOP4G βασίζονται σε ήδη υπάρχοντα εργαλεία τα οποία έχουν αναπτυχθεί κυρίως από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.

Το Εγχειρίδιο για τις Πρότυπες Διαδικασίες και Κατευθύνσεις για επιτρόπους αποτελεί το κύριο εργαλείο για την υποστήριξη του ρόλου του/της επιτρόπου και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ασυνόδευτων παιδιών και με αυτό τον τρόπο συμβάλλει στην ενίσχυση του συστήματος επιτροπείας και του συστήματος παιδικής προστασίας συνολικά.

2. Όπ., σ. 44

ΟΡΙΣΜΟΙ

Ανήλικος/η

Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ)³, ο όρος παιδί αναφέρεται σε «κάθε πρόσωπο κάτω των 18 ετών». Ανήλικος σύμφωνα και με το εθνικό δίκαιο είναι κάθε άτομο κάτω των δεκαοκτώ ετών (ΑΚ 127). Έτσι, προκειμένου ένα άτομο να επωφεληθεί εξειδικευμένων μέτρων προστασίας και φροντίδας, αρκεί να είναι κάτω των 18 ετών, ανεξαρτήτως των αντίστοιχων ορίων ηλικίας για την ανηλικότητα, νόμιμων ή εθιμικών, στη χώρα καταγωγής του παιδιού.

Παρά τη σαφήνεια του παραπάνω ορισμού, είναι πιθανό να προκύψουν αμφιβολίες σχετικά με την ηλικία ενός ατόμου που καταφθάνει στη χώρα. Η διαδικασία εκτίμησης ανηλικότητας είναι απαραίτητη για τον καθορισμό της πραγματικής ηλικίας του ατόμου. Παρόλα αυτά, όταν οι αρμόδιες αρχές τελικά δεν είναι σε θέση να εκτιμήσουν με βεβαιότητα αν ένα άτομο είναι ανήλικο ή όχι, τότε πρέπει να δίνεται στο πρόσωπο αυτό το ευεργέτημα της αμφιβολίας⁴.

Η προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας από το Κράτος αποτελεί συνταγματική επιταγή⁵ και αφορά όλα τα παιδιά που βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια⁶. Έτσι, όλα τα παιδιά που βρίσκονται στο ελληνικό έδαφος υπόκεινται στη δικαιοδοσία του ελληνικού κράτους και αυτό είναι υπεύθυνο για την προστασία, την ασφάλειά τους και την υλοποίηση όλων των δικαιωμάτων τους.

Στο παρόν εγχειρίδιο οι όροι παιδί ή ανήλικος/η χρησιμοποιούνται εναλλακτικά για να δηλώσουν οποιοδήποτε άτομο ηλικίας κάτω των 18 ετών.

3. ΔΣΔΠ, άρθρο 1

4. Βλ. για παράδειγμα Οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων (2011/36/ΕΕ), άρθρο 13 (2) «Τα κράτη μέλη φροντίζουν ώστε σε περίπτωση αβεβαιότητας όσον αφορά την ηλικία του θύματος εμπορίας ανθρώπων και όταν υπάρχουν λόγοι να πιστεύεται ότι πρόκειται περί παιδιού, το εν λόγω πρόσωπο να θεωρείται κατά τεκμήριο παιδί και να αποκτά άμεση πρόσβαση σε συνδρομή, στήριξη και προστασία [...]»

5. Σ 21 παρ. 1 & 3

6. Σ 5 παρ. 2

Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής

Υπήκοος τρίτης χώρας είναι το πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ή την ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)⁷. Ανιθαγενής ή άπατρις είναι το πρόσωπο το οποίο κανένα κράτος δεν θεωρεί υπήκοό του, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού (δεν υπάρχει νομικός δεσμός μεταξύ του προσώπου και του κράτους)^{8,9}.

Ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά χωρισμένα από την οικογένειά τους

Ως ασυνόδευτος ανήλικος ορίζεται ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής κάτω των 18 ετών, ο οποίος φθάνει στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύεται από πρόσωπο που ασκεί, σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, τη γονική του μέριμνα ή την επιμέλεια του, ή από ενήλικο συγγενή που ασκεί στην πράξη τη φροντίδα του, και για όσο χρόνο η άσκηση των καθηκόντων αυτών δεν έχει ανατεθεί σε κάποιο άλλο πρόσωπο σύμφωνα με το νόμο. Στον ορισμό αυτό περιλαμβάνεται και ο ανήλικος που παύει να συνοδεύεται μετά την είσοδο του στην Ελλάδα¹⁰.

Οι ανήλικοι αυτοί λόγω της ιδιαίτερης κατάστασής τους αναγνωρίζονται ως ευάλωτη ομάδα¹¹ που χρήζει ιδιαίτερης προστασίας¹².

Επιπλέον, ένα παιδί χαρακτηρίζεται ως χωρισμένο από την οικογένειά του όταν έχει χωριστεί από τους δύο γονείς του ή από τον υπεύθυνο

7. Άρθρο 3(1) της Οδηγίας 2008/115/EC (Return Directive) και άρθρο 2(6) του Κανονισμού (ΕΥ) 2016/399 (Κώδικας συνόρων του Σένγκεν)

8. Σύμβαση του 1954 για το Καθεστώς των Ανιθαγενών (κυρωτικός νόμος 139/1975), αρ. 1.

9. Υπηκοότητα μπορεί να αποκτήσει κανείς είτε κατά τη γέννησή του, είτε αργότερα στη ζωή του τηρώντας συγκεκριμένες προϋποθέσεις που θέτει το κάθε Κράτος. Κατά τη γέννηση αποκτούν υπηκοότητα άτομα που βρίσκονται σε Κράτος το οποίο αναγνωρίζει ως υπήκοό του όποιο άτομο γεννηθεί στο έδαφός του (δίκαιο του εδάφους, jus soli π.χ. Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, Γαλλία) ή που οι γονείς του διαθέτουν υπηκοότητα Κράτους που εφαρμόζει το δίκαιο του αίματος (jus sanguinis) κι έτσι αναγνωρίζονται αυτόματα υπήκοοι του και τα παιδιά αυτών (π.χ. Ελλάδα).

10. Ν. 4636/2019, ά. 2 περ. ι.

11. Ν. 4636/2019, ά. 39 παρ. 5, πεδ. δ.

12. Βλ. απόφαση ΕΔΔΑ, υπόθεση Μ.Σ.Σ και κατά Βελγίου και Ελλάδας, 21.01.2010. Διαθέσιμη στα ελληνικά σε: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4fb219ab2>

κατά το νόμο ή το έθιμο για την επιμέλειά του ενήλικο, αλλά όχι κατ' ανάγκην από άλλους συγγενείς του. Κατά συνέπεια, μπορεί να πρόκειται για παιδί που συνοδεύεται από άλλα ενήλικα μέλη της οικογένειάς του που ασκούν στην πράξη τη φροντίδα του.¹³

Στο παρόν εγχειρίδιο, ο όρος «ασυνόδευτος» χρησιμοποιείται αναφερόμενος και στις δύο ομάδες παιδιών σύμφωνα με την ορολογία της νομοθεσίας της ΕΕ αλλά και την εθνική νομοθεσία σε σχέση με τον υπό επιτροπεία ανήλικο αλλοδαπό ή ανιθαγενή¹⁴.

Επίτροπος

Μέχρι σήμερα δεν υπάρχει ένας κοινός εννοιολογικός ορισμός του όρου «επίτροπος» και των καθηκόντων του. Λαμβάνοντας υπόψη τις οδηγίες της ΕΕ, το Γενικό Σχόλιο Ν.6 της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού και του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για τους σκοπούς του παρόντος εγχειρίδιου «ο επίτροπος είναι το ανεξάρτητο πρόσωπο που διασφαλίζει τα μείζον συμφέρον και τη συνολική ευημερία του παιδιού και προς τούτο συμπληρώνει την περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα του παιδιού, όπου αυτό είναι αναγκαίο, κατά τον ίδιο τρόπο» που ένας γονέας αντιπροσωπεύει το παιδί του¹⁵. Στην εθνική νομοθεσία εντοπίζουμε κυρίως τον ορισμό του «εκπροσώπου ασυνόδευτου ανηλίκου»¹⁶ και του «επαγγελματία επιτρόπου»¹⁷, ωστόσο για τους σκοπούς του παρόντος υιοθετείται ο όρος «επίτροπος», όπως χρησιμοποιείται στο νόμο 4554/2018 και εννοείται μέσα από την περιγραφή των αρμοδιοτήτων του¹⁸.

13. Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2005). Γενικό Σχόλιο αριθ. 6 CRC/GC/2005/6 και Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών (Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για την εναλλακτική φροντίδα) A/HRC/11/L.13, παρ. 8. Βλ. ά. 41 Ν. 4636/2019 περ. θ, και ά. 13, Ν. 4554/2018, παρ. 2, περ. γ.

14. Βλ. Ν. 4554/2018, άρθρο 13.

15. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, σ.16

16. Ως εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με ευρωπαϊκές οδηγίες.

17. Ν. 4554/2018.

18. α.18, Ν. 4554/2018.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει μία σημαντική διάκριση μεταξύ του επιτρόπου, του δικηγόρου, του αναδόχου ή του κοινωνικού λειτουργού/ άλλου είδους φροντιστή¹⁹:

Ο/Η επίτροπος δεν πρέπει να ταυτίζεται με το δικηγόρο ή άλλον επαγγελματία νομικό που παρέχει νομική συνδρομή σε διαδικασίες που σχετίζονται με την υπόθεση του παιδιού, π.χ. άσυλο ή οικογενειακή επανένωση, αστικές και ποινικές διαδικασίες κ.λπ. ή εκπροσωπεί νομικά το παιδί σε έγγραφα ή αυτοπροσώπως ενώπιον διοικητικών και δικαστικών αρχών. Ο/Η επίτροπος εκπροσωπεί ένα παιδί ενεργώντας ως πρόσωπο αναφοράς μεταξύ του παιδιού και όλων των εμπλεκόμενων αρμοδίων αρχών και φορέων και ταυτόχρονα να προστατεύει το βέλτιστο συμφέρον, τα δικαιώματα και την ευημερία του παιδιού.

Ο ρόλος του/της επιτρόπου είναι διακριτός από εκείνον του κοινωνικού λειτουργού ή του φροντιστή ή άλλου υπεύθυνου φροντίδας ή του προσωπικού δομής φιλοξενίας, δεδομένου ότι αυτοί οι επαγγελματίες είναι υπεύθυνοι για την κάλυψη των καθημερινών υλικών αναγκών του παιδιού· δεν ενεργούν ως επίτροποι, εκτός εάν αυτό προκύπτει από το νόμο ή από δικαστική/εισαγγελική απόφαση.²⁰

Ο/Η επίτροπος πρέπει επίσης να διακρίνεται από τον ανάδοχο γονέα. Η τοποθέτηση ενός παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια είναι ένα μέτρο προστασίας του παιδιού και εναλλακτική μορφή φροντίδας²¹. Επομένως, ένας ανάδοχος γονέας είναι ο κυρίως υπεύθυνος για τη διασφάλιση της καθημερινής φροντίδας του παιδιού και την ικανοποίηση των αναγκών του χωρίς να είναι υποχρεωτικά ο ίδιος που τις παρέχει και δεν εκπροσωπεί νόμιμα το παιδί ή ενεργεί ως πρόσωπο αναφοράς για το παιδί ενώπιον των αρμόδιων αρχών.

19. Βλ. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, σ. 17

20. Ο.π.

21. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ιδίως Uppard, S., Birnbaum, L. (2017). Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency Working Group on unaccompanied and separated children, Alliance for Child Protection in Humanitarian Action, σ. 202.

Αρμόδια αρχή για την επιτροπεία

Κάθε εθνικό σύστημα επιτροπείας συντονίζεται από μία εξουσιοδοτημένη από το νόμο αρχή, όπως προβλέπεται στην εθνική νομοθεσία. Πρόκειται για ένα «ίδρυμα ή οργανισμό ή άλλη νομική οντότητα που έχει επιφορτιστεί με την αρμοδιότητα για την πρόσληψη, τον διορισμό, την παρακολούθηση, την εποπτεία και την κατάρτιση των επιτρόπων»²². Μια τέτοια αρμόδια αρχή είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής η οποία ορίζεται από το εθνικό δίκαιο και τα καθήκοντά της και τα χαρακτηριστικά της ενδέχεται να διαφέρουν μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

Στην Ελλάδα, η αρμόδια κρατική αρχή για την επιτροπεία ασυνόδευτων παιδιών είναι το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου που υπάγεται στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων)²³. Όργανα της επιτροπείας είναι ο Εισαγγελέας Ανηλίκων ή όπου δεν υπάρχει, ο κατά τόπο αρμόδιος Εισαγγελέας Πρωτοδικών, ο επίτροπος ασυνόδευτου ανηλίκου και το Εποπτικό Συμβούλιο Επιτροπείας Ασυνόδευτων Ανηλίκων²⁴.

22. Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για την εναλλακτική φροντίδα, A/HRC/11/L.13 και Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο αριθ. 6 CRC/GC/2005/6

23. Ν.4554/2018. Το υπουργείο που αναφέρεται στο νόμο είναι το «Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης». Ωστόσο, μέχρι την έκδοση του παρόντος εγχειριδίου το συγκεκριμένο υπουργείο μετονομάστηκε σε Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Η αρμόδια διεύθυνση του Υπουργείου για την προστασία των ασυνόδευτων παιδιών είναι η Διεύθυνση Προστασίας Παιδιού και Οικογένειας και συγκεκριμένα το Τμήμα Ασυνόδευτων Ανηλίκων είναι επιφορτισμένο με τις σχετικές αρμοδιότητες.

24. Α. 14, Ν. 4554/2018

ΜΕΡΟΣ Ι

Ο ρόλος
του/της επιτρόπου

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ

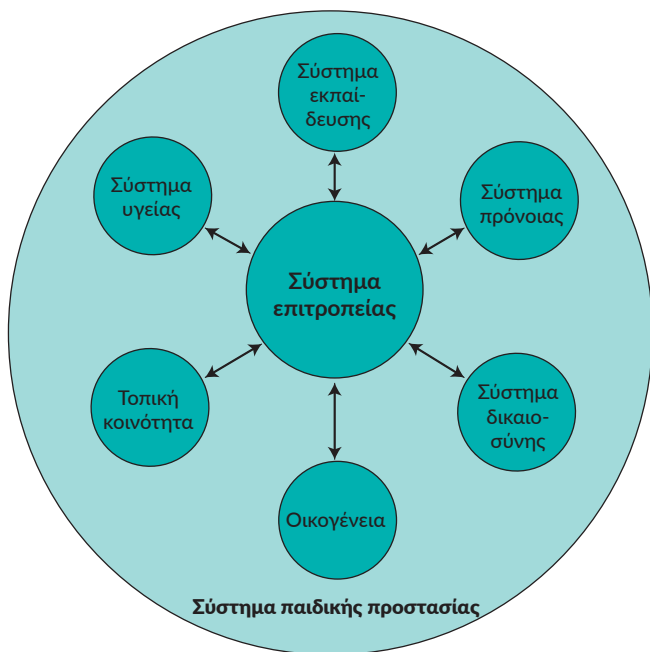
Σύμφωνα με τη UNICEF, ένα σύστημα προστασίας των παιδιών ορίζεται ως «το σύνολο νόμων, πολιτικών, κανονισμών και υπηρεσιών που απαιτούνται σε όλους τους κοινωνικούς τομείς –ιδίως στην κοινωνική πρόνοια, την εκπαίδευση, την υγεία, την ασφάλεια και τη δικαιοσύνη– που υποστηρίζουν την πρόληψη και την ανταπόκριση σε κινδύνους που συνδέονται με την προστασία. Τα συστήματα αυτά αποτελούν μέρος της κοινωνικής προστασίας και εκτείνονται πέραν αυτής [...]. Οι αρμοδιότητες συχνά κατανέμονται μεταξύ κυβερνητικών οργανισμών, με τις υπηρεσίες να παρέχονται από τοπικές αρχές, μη κρατικούς φορείς και ομάδες τοπικών κοινοτήτων, καθιστώντας το συντονισμό μεταξύ τομέων και επιπέδων, συμπεριλαμβανομένων των καθιερωμένων συστημάτων παραπομπής, απαραίτητη συνιστώσα ενός αποτελεσματικού συστήματος παιδικής προστασίας.»¹

Ένα ολοκληρωμένο σύστημα παιδικής προστασίας τοποθετεί το παιδί στο επίκεντρο και όλοι οι αρμόδιοι φορείς και συστήματα – εκπαίδευση, υγεία, πρόνοια, δικαιοσύνη, ασφάλεια, κοινωνία των πολιτών, κοινότητα, οικογένεια –συμμετέχουν και συντονίζονται με σκοπό να ανταποκριθούν στις ανάγκες των παιδιών και να τα προστατεύσουν δρώντας υπέρ του βέλτιστου συμφέροντός τους. Το σύστημα επιτροπείας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εθνικού συστήματος παιδικής προστασίας, καθώς ενεργοποιείται για να ανταποκριθεί στις ανάγκες των παιδιών που στερούνται γονική φροντίδα (Εικόνα 1²).

Τα ασυνόδευτα παιδιά αποτελούν εξ ορισμού ευάλωτη ομάδα, επειδή στερούνται τη γονική φροντίδα. Την ίδια στιγμή, ο αποχωρισμός από τους γονείς/φροντιστές και τον τόπο τους και οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν στη χώρα καταγωγής, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και στη χώρα υποδοχής ενδέχεται να αυξήσουν την ευάλωτότητά τους· στην ουσία η απουσία φροντιστών και η μετανάστευση/προσφυγιά τα καθιστά

1. United Nations Children's Fund - UNICEF (2008), UNICEF child protection strategy, E/ICEF/2008/5/Rev.1, 20 Μαΐου 2008, Διαθέσιμο στο: www.unicef.org/protection/files/CP_Strategy_English.pdf

2. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, σ. 21.

Εικόνα 1: Το σύστημα επιτροπείας ως συστατικό μέρος του συστήματος παιδικής προστασίας

διπλά ευάλωτα. Το σύστημα παιδικής προστασίας πρέπει να ανταποκριθεί στις ανάγκες των ασυνόδευτων παιδιών προστατεύοντας, υποστηρίζοντας και ενδυναμώνοντάς τα. Ως απάντηση του συστήματος, ο/η επίτροπος τοποθετείται δίπλα στο παιδί για να γίνει σύμμαχός του, να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής με τις αρμόδιες αρχές, να διασφαλίσει ότι η γνώμη του παιδιού εισακούγεται και το βέλτιστο συμφέρον του λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη.

Σε ένα σύστημα επιτροπείας πρέπει να εφαρμόζονται έξι θεμελιώδεις αρχές: απαγόρευση διακρίσεων, (ίση προστασία και ίδια δικαιώματα για όλα τα παιδιά ανεξαιρέτως), συμμετοχή του παιδιού (με την παροχή πληροφοριών και ενθαρρύνοντας το παιδί να εκφράσει τις απόψεις του και αυτές να λαμβάνονται υπόψη), βιωσιμότητα (πόροι), λογοδοσία (νομικές διατάξεις που ορίζουν την αρμόδια αρχή, καθορίζοντας ρητά τα καθήκοντα του επιτρόπου και την επίβλεψη του), ποιότητα (γνώσεις, δε-

ξιότητες, δεξιότητες, εμπειρογνωμοσύνη), ανεξαρτησία και αμεροληψία (να μην έρχονται σε σύγκρουση με τα συμφέροντα του παιδιού)³.

ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

Τα συστήματα επιτροπείας ποικίλλουν μεταξύ των χωρών της ΕΕ και μερικές φορές ανάμεσα και σε περιοχές της ίδιας χώρας. Οι ιδιαιτερότητες μπορεί να αφορούν τις αρμόδιες για την επιτροπεία αρχές και τη λειτουργία τους, την επαγγελματική ειδίκευση των επιτρόπων, την ανεξαρτησία τους από το σύστημα, το διορισμό τους (ποιος, από ποιον, πότε, για πόσο καιρό) και τα καθήκοντά τους. Παρακάτω, παρουσιάζονται συνοπτικά τέσσερις πτυχές σχετικά με το διορισμό του/της επιτρόπου προκειμένου να ληφθούν υπόψη από κάθε επίτροπο.

1. Επαγγελματίες, εθελοντές ή συγγενείς;

Οι επίτροποι μπορεί να είναι επαγγελματίες, εθελοντές ή κατά περίπτωση συγγενείς του ασυνόδευτου παιδιού. Είναι απαραίτητο, για όλες αυτές τις εκδοχές, να καθορίζονται σαφείς ρόλοι και καθήκοντα, να παρέχεται επαρκής και συνεχής κατάρτιση, καθώς και εποπτεία για τη διαχείριση των υποθέσεων και παρακολούθηση της επίδοσής τους προκειμένου να λογοδοτούν σε περίπτωση απόκλισης από τα πρότυπα. Τα παιδιά ενδέχεται να αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες δυσκολίες (π.χ. αποχωρισμός, τραύμα, θυματοποίηση, άλλους εν δυνάμει κινδύνους, γλωσσικά εμπόδια, πολιτισμικές διαφορές) και συνεπώς απαιτείται σχετική ειδίκευση, ώστε να γνωρίζει ο/η επίτροπος πώς να χειρίζεται ορισμένες καταστάσεις, να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των παιδιών, να εκπροσωπεί επαρκώς τα παιδιά, να τα ενημερώνει αποτελεσματικά και να υπερασπίζεται τα συμφέροντα και τα δικαιώματά τους. Επομένως, προκειμένου να διατηρηθεί η συνοχή και η βιωσιμότητα στο πλαίσιο ενός συστήματος επιτροπείας, τα προσόντα, η διαδικασία πιστοποίησης, η κατάρτιση, ο κώδικας δεοντολογίας, οι μηχανισμοί παρακολούθησης και τα μέτρα αξιολόγησης πρέπει να ισχύουν εξίσου για τους επαγγελματίες, τους εθελοντές, ακόμη και τους συγγενείς, αν έχει ανατεθεί σε

3. Ο.π., σσ. 27-30.

αυτούς να αναλάβουν την πλήρη φροντίδα του ασυνόδευτου παιδιού. Το παρόν εγχειρίδιο απευθύνεται σε επιτρόπους οι οποίοι διορίζονται από τις εισαγγελικές αρχές ανεξαρτήτως από το καθεστώς απασχόλησής τους, καθώς όλοι πρέπει να εκπληρώσουν τον ίδιο ρόλο.

2. Χρόνος διορισμού του/της επιτρόπου

Πρωταρχικής σημασίας είναι να διορίζεται επίτροπος αμέσως μόλις ένα άτομο αναγνωρίζεται ως ασυνόδευτο παιδί. Αυτό σημαίνει ότι ένας/μία επίτροπος πρέπει να διορίζεται σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά την είσοδο ενός παιδιού στην ελληνική επικράτεια και αφού οι αρμόδιες συνοριακές αρχές έχουν πραγματοποιήσει τον αρχικό έλεγχο για στοιχεία ταυτοποίησης. Ακόμη και στις περιπτώσεις που υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με την ηλικία ενός ατόμου, θα πρέπει να διοριστεί επίτροπος για να συνδράμει το άτομο και να επιβλέψει τη διαδικασία εκτίμησης ανηλικότητας. Οι επίτροποι στα διάφορα σημεία της επικράτειας (στα σύνορα ή στην ενδοχώρα) θα πρέπει να είναι σε θέση να εκτελέσουν το ευρύ φάσμα των καθηκόντων τους, όπως προβλέπεται από το νόμο 4554/2018 και τις σχετικές κοινές υπουργικές αποφάσεις, παρά το γεγονός ότι μπορεί να αντικατασταθούν αργότερα λόγω πιθανής μετακίνησης του παιδιού σε άλλη πόλη. Ο χώρος διαμονής του παιδιού, είτε είναι χώρος κράτησης, χώρος υποδοχής και ταυτοποίησης στα σύνορα ή άλλος συμβατικός ή εναλλακτικός τύπος στέγασης, δεν πρέπει να στερεί από το παιδί τα δικαιώματά του, την επαρκή ενημέρωσή του και τη δυνατότητα πρόσβασης σε επίτροπο, ο/η οποίος/α να μπορεί να ενεργεί έχοντας πλήρη δικαιοδοσία και όχι με περιορισμένα καθήκοντα.

3. Προσόντα

Οι επίτροποι θα πρέπει να έχουν επαρκή γνώση για:

- τα καθήκοντά τους, τη δικαιοδοσία τους και τα όρια αυτής
- τα δικαιώματα των παιδιών, όπως αυτά αναγνωρίζονται στο εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Παιδιών)
- τις ανάγκες των παιδιών και την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντός τους

- τα αναπτυξιακά στάδια ενός παιδιού και βασικές γνώσεις ψυχολογίας
- διαπολιτισμικά ζητήματα που μπορεί να ανακύπτουν στη συνεργασία με τα παιδιά και μπορεί να ποικίλλουν ανάλογα με τη χώρα καταγωγής (του παιδιού ή/και του/της επιτρόπου), την ηλικία του παιδιού και το φύλο
- ζητήματα φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και γενετήσιας ελευθερίας, όπως κατανόηση και αντιμετώπιση στερεοτύπων και προστασία από τη σεξουαλική και έμφυλη βία
- δεξιότητες επικοινωνίας με παιδιά και ιδίως με ευάλωτα παιδιά (θύματα κακοποίησης ή εκμετάλλευσης ή βασανιστηρίων ή ψυχικά τραυματισμένα)
- τρόπους υποστήριξης των ευάλωτων παιδιών
- την εμπορία ανθρώπων, ενδείξεις, παράγοντες επικινδυνότητας και στρατηγικές πρόληψης για κακοποίηση, παραμέληση ή εξαφάνιση παιδιών
- το εθνικό σύστημα παραπομπής για ζητήματα παιδικής προστασίας (εξαφανισμένα παιδιά ή παιδιά - θύματα)
- το εθνικό σύστημα παιδικής προστασίας, περίθαλψης και εκπαίδευσης
- τη νομοθεσία σχετικά με την επιτροπεία, τα δικαιώματα των παιδιών, την παιδική προστασία, τη διεθνή προστασία, την υποδοχή και ένταξη των παιδιών
- τους αρμόδιους φορείς, υπηρεσίες, οργανισμούς, μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλες αρχές οι οποίες σχετίζονται με το σύστημα του ασυνόδευτου παιδιού και τη συνεργασία μαζί τους
- τη χρήση υπηρεσιών διερμηνείας και διαπολιτισμικής μεσολάβησης
- διαχείριση εκτάκτων και επειγόντων καταστάσεων

Δεξιότητες και χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει ένας/μία επίτροπος, όπως έχει αποτυπωθεί από τους/τις επιτρόπους στο πεδίο είναι: ενσυναίσθηση, αισιοδοξία, υπομονή, επιμονή, δημιουργικότητα και ευρηματικότητα, ευελιξία και διπλωματία.

Ο/Η επίτροπος είναι σε θέση να εντοπίζει αναπτυξιακές και μαθησιακές ανάγκες του παιδιού, να διαχειρίζεται τις υποθέσεις του και τους διαθέσιμους πόρους, είναι υπεύθυνος, εργάζεται μεθοδικά, έχει γνώση των προσωπικών και επαγγελματικών ορίων του, αναζητά υποστήριξη και συμβουλές, όποτε είναι απαραίτητο, και είναι ανοικτός στην εποπτεία και τον έλεγχο.

Πρότυπο 10⁴ - Ο/Η επίτροπος κατέχει τις απαραίτητες επαγγελματικές γνώσεις και ικανότητες

4. Σύγκρουση συμφερόντων^{5,6}

Οι επίτροποι πρέπει να είναι σε θέση να λαμβάνουν αμερόληπτες αποφάσεις και να κάνουν αξιολογήσεις, οι οποίες είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και προάγουν και διασφαλίζουν την ευημερία του. Για το λόγο αυτό, τα άτομα των οποίων τα συμφέροντα ενδέχεται να έρχονται σε σύγκρουση με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να μην είναι επιλέξιμα για να γίνουν επίτροποι. Με άλλα λόγια, η παροχή υπηρεσιών επιτροπείας δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να συνδέεται με την αστυνομία, τη μετανάστευση ή άλλες αρχές που είναι αρμόδιες για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με το καθεστώς του παιδιού (άδειες παραμονής, διεθνής προστασία, επαναπατρισμός, αναγνώριση θυμάτων). Αυτό ισχύει και για οργανισμούς ή φορείς που παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας σε παιδιά, όπως διαμονή, καθημερινή φροντίδα ή άλλες υπηρεσίες φροντίδας, δεδομένου ότι οι εργαζόμενοι ενδέχεται

4. Τα πρότυπα αυτά είναι απότοκο του ευρωπαϊκού Έργου με πρωτότυπο τίτλο “closing a protection gap” και έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά ως τα «Δέκα βασικά πρότυπα για επιτρόπους». Περισσότερες πληροφορίες για το πρόγραμμα: <http://www.corestandardsforguardians.eu/>. Τα «Βασικά πρότυπα για τους επιτρόπους ανηλικών χωρισμένων από την οικογένειά τους στην Ευρώπη» έθεσαν τα βασικά χαρακτηριστικά και λειτουργίες του ρόλου ενός/μίας επιτρόπου. Μία σύντομη επισκόπηση των προτύπων είναι διαθέσιμη στο: Core standards for guardians of separated children in Europe: Goals for guardians and authorities, summary of core standards, σσ. 5-6. Διαθέσιμο στο: <http://www.corestandardsforguardians.com/images/22/335.pdf>

5. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, σ. 39-40.

6. Βλ. επίσης Κοινή Υπουργική Απόφαση Αριθμ. Δ11/οικ.28303/1153, ΦΕΚ 2558/Β/27.06.2019, άρθρο 4.

να βρεθούν ανάμεσα σε αντικρουόμενα συμφέροντα (του εργοδότη και του παιδιού). Οι αρμόδιες αρχές για το διορισμό ή πρόσληψη επιτρόπου θα πρέπει να ενημερώνονται εκ των προτέρων για τυχόν αντικρουόμενα συμφέροντα και να αξιολογούν τις πιθανές επιπτώσεις που μπορεί αυτό να έχει στην αποτελεσματική εκπλήρωση των καθηκόντων του/της, όπως φυσικά και για το ποινικό μητρώο του/της υποψηφίου/ας.

Καθήκοντα του/της επιτρόπου

Τα καθήκοντα του/της επιτρόπου συνοψίζονται σε τρεις βασικές λειτουργίες⁷. Ο/Η επίτροπος:

- Διασφαλίζει τη συνολική ευημερία του ασυνόδευτου παιδιού
- Προάγει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού
- Ασκεί νομική εκπροσώπηση και συμπληρώνει την περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα του παιδιού

Αναλύοντας τα καθήκοντα αυτά σε συγκεκριμένες αρμοδιότητες τις οποίες καλείται να αναλάβει, ο/η επίτροπος αναμένεται να⁸:

- ✓ Μεριμνά για τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού μέσω της αξιολόγησης και της λήψης αποφάσεων για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

Ο/η επίτροπος είναι σε θέση να υποστηρίξει, να αξιολογήσει και να επανεξετάσει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού σε τακτική βάση, να εμπλέκει όλους τους σχετικούς επαγγελματίες και να διασφαλίζει ότι η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού βασίζεται στις απόψεις του παιδιού και στις εξατομικευμένες συνθήκες που αυτό αντιμετωπίζει.

Πρότυπο 1 - Ο/Η επίτροπος συνηγορεί ώστε όλες οι αποφάσεις που λαμβάνονται να εξυπηρετούν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, με στόχο την προστασία και την ανάπτυξή του

7. Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2015). Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, σ.17

8. Ο.π., σσ.75-124

- ✓ Προάγει την ασφάλεια και ευημερία του παιδιού βοηθώντας τις υπηρεσίες παιδικής προστασίας να αξιολογήσουν τους πιθανούς κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίζει κάθε παιδί· διασφαλίζει τη διεπιστημονική προσέγγιση κατά την εκτίμηση των αναγκών του παιδιού (αναπτύσσοντας ατομικό σχέδιο δράσης σε συνεργασία με το παιδί και άλλους επαγγελματίες – πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων, τοποθέτηση σε ασφαλείς δομές φιλοξενίας, εξαφανισμένα παιδιά)· υποστηρίζει την προσπάθεια του παιδιού να διατηρήσει τους οικογενειακούς δεσμούς του, εάν αυτό εναρμονίζεται με το βέλτιστο συμφέρον του· εξασφαλίζει τα απαραίτητα για τη διαβίωσή του: κατάλληλη στέγαση και κάλυψη υλικών αναγκών· εξασφαλίζει πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες και άλλες δραστηριότητες.

Ο/Η επίτροπος δίνει την υψηλότερη δυνατή προτεραιότητα στην ασφάλεια του παιδιού, γνωρίζει τις ενδείξεις κακοποίησης παιδιών και εμπορίας ανθρώπων, ενεργεί και αναφέρει τυχόν σημάδια που υποδεικνύουν οποιαδήποτε βλάβη ή κίνδυνο, εξασφαλίζει ότι το παιδί γνωρίζει ότι μπορεί να μιλήσει για οτιδήποτε το απασχολεί σε σχέση με την ασφάλειά του, μόνο στην περίπτωση που ένα παιδί κινδυνεύει «σπάει» το απόρρητο, εξασφαλίζει ότι τα θύματα λαμβάνουν την κατάλληλη θεραπεία και είναι ανοικτά στο να επιβλέπεται η συμπεριφορά του.

Πρότυπο 3 - Ο/Η επίτροπος προάγει την προστασία του παιδιού.

- ✓ Ενθαρρύνει τη συμμετοχή του παιδιού ενημερώνοντάς το με φιλικό προς τα παιδιά τρόπο σχετικά με τις ατομικές ανάγκες του (παρέχοντας αξιόπιστες πληροφορίες οι οποίες δίνουν μια σαφή εικόνα της πραγματικής κατάστασης και δημιουργούν ρεαλιστικές προσδοκίες στο παιδί) και διασφαλίζοντας ότι οι απόψεις του παιδιού λαμβάνονται υπόψη σε όλα τα ζητήματα που το αφορούν.

Ο/Η επίτροπος παρέχει πληροφορίες με φιλικό προς το παιδί τρόπο και ελέγχει εάν το παιδί κατανοεί και θυμάται τις πληροφορίες, ακούει προσεκτικά το παιδί και διασφαλίζει ότι τα σχέδια τα οποία καταρτίζονται βασίζονται στις απόψεις του παιδιού και ανακοινώνονται στο παιδί, είναι δεκτικός στη λήψη ανατροφοδότησης και διαχειρίζεται αναλόγως τις προσδοκίες που δημιουργούνται.

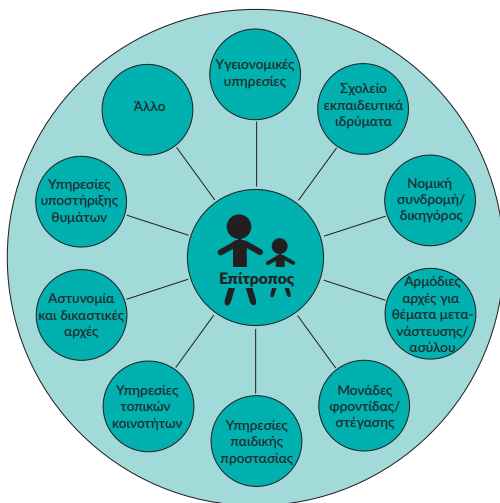
Πρότυπο 2 - Ο/Η επίτροπος εξασφαλίζει τη συμμετοχή του παιδιού σε κάθε απόφαση που το επηρεάζει.

- ✓ Λειτουργεί ως διαμεσολαβητής μεταξύ του παιδιού και άλλων φορέων/υπηρεσιών και επαγγελματιών, δρώντας ως πρόσωπο αναφοράς για το παιδί, διευκολύνοντας την επαφή και επικοινωνία του με άλλους επαγγελματίες και υπηρεσίες που μπορούν να παρέχουν φροντίδα και βοήθεια στο παιδί (υπηρεσίες υγείας, δικηγόροι, αρχές μετανάστευσης και ασύλου, σχολικοί και εκπαιδευτικοί οργανισμοί, υπηρεσίες παιδικής προστασίας και υποστήριξης θυμάτων, αστυνομικές και δικαστικές αρχές, υπηρεσίες του Δήμου) και μέσω του συντονισμού των ενεργειών τους για να εξασφαλίσουν ότι το σύνολο των δράσεων συμβάλει στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (βλ. εικόνα 2⁹).

Ο/Η επίτροπος διατηρεί επαφή με όλους τους σχετικούς επαγγελματίες, εξασφαλίζει την ενημέρωσή του για όλες τις αποφάσεις που έχουν αντίκτυπο στο παιδί και όπου είναι απαραίτητο παρευρίσκεται στις συναντήσεις, συμβάλλει στη δημιουργία δεσμών με την κοινότητα του παιδιού και στην ανάπτυξη σχέσεων που δίνουν στο παιδί την αίσθηση του «ανήκειν» σε μια οικογένεια ή ομάδα.

Πρότυπο 5 - Ο/Η επίτροπος αποτελεί ενδιάμεση γέφυρα και σημείο αναφοράς για το παιδί και άλλους εμπλεκόμενους φορείς.

Εικόνα 2: Ο/Η επίτροπος ως σύνδεσμος για το παιδί και τους άλλους φορείς ή επαγγελματίες

9. Ο.Λ., σ. 103

- ✓ Συμβάλλει στην εξεύρεση βιώσιμης λύσης για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (ένταξη στη χώρα υποδοχής, προετοιμασία του παιδιού κατά το πέρασμα από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση, επαναπατριsmός και επιστροφή στη χώρα καταγωγής)

Ο/Η επίτροπος διασφαλίζει την εύρεση βιώσιμης και ασφαλούς λύσης και προτρέπει τους άλλους να αποδείξουν ότι οι προτεινόμενες λύσεις τους έχουν ως κύριο μέλημα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, υποστηρίζει την οικογενειακή επανένωση του παιδιού και την ενσωμάτωσή του στη χώρα υποδοχής, όταν αυτό εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του, απαιτεί εγγυήσεις ασφάλειας όταν ένα παιδί επαναπατρίζεται και προετοιμάζει το παιδί για όλες τις αλλαγές οι οποίες μπορούν να προβλεφθούν μόλις ενηλικιωθεί.

Πρότυπο 6 - Ο/Η επίτροπος διασφαλίζει τον έγκαιρο καθορισμό και εφαρμογή βιώσιμης λύσης.

- ✓ Ασκή τη νομική εκπροσώπηση προς όφελος του παιδιού, το υποστηρίζει σε νομικές διαδικασίες και εξασφαλίζει πρόσβαση σε νομική συνδρομή και συμβουλευτική (για διαδικασίες που αφορούν στην εκτίμηση της ηλικίας, τις άδειες παραμονής, τη διεθνή προστασία, την αποζημίωση και αποκατάσταση, τις αστικές και ποινικές διαδικασίες και τις αστυνομικές έρευνες)
- ✓ Επιδιώκει να κρατά τις αρχές υπόλογες για τις αποφάσεις τους
- ✓ Παρεμβαίνει εάν διακυβεύεται η ευημερία του παιδιού

Ο/Η επίτροπος είναι δυναμικός/η και προσηλωμένος/η στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, επιδεικνύει συναισθηματική δύναμη, αντιτίθεται σε αποφάσεις που δεν λαμβάνονται προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και επιδιώκει δίκαιες διαδικασίες σχετικά με το παιδί.

Πρότυπο 4 - Ο/Η επίτροπος ενεργεί ως συνήγορος των δικαιωμάτων του παιδιού.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει πλήρη εικόνα της κατάστασης του παιδιού και των ατομικών αναγκών του¹⁰. Το μέσο για να εκπληρώσει τα καθήκοντά του είναι η ανάπτυξη μιας σχέσης εμπιστοσύνης με το παιδί και η διατήρηση της εχεμύθειας σε σχέση με τις πληροφορίες που αφορούν το παιδί. Ο ρόλος του/της επιτρόπου δεν είναι στατικός, αντιθέτως είναι αλληλεπιδραστικός σε σχέση με το παιδί και τις εκάστοτε τρέχουσες συνθήκες, όπου, μεταξύ άλλων πραγμάτων, ο/η επίτροπος θα πρέπει να είναι σε θέση να παρέχει συναισθηματική υποστήριξη στο παιδί με το να είναι σύμμαχος του.

Ο/Η επίτροπος και το ασυνόδευτο παιδί:

Ο/η επίτροπος συμπεριφέρεται ευημερώς, αντιμετωπίζει το παιδί χωρίς προκαταλήψεις και στερεότυπα σε σχέση με την ταυτότητά του, την ιδιωτικότητα του, και τις πολιτισμικές διαφορές, ενθαρρύνει το παιδί να αναπτύσσει σχέσεις με τους συνομηλίκους του και το προσεγγίζει με ευελιξία βάσει των ατομικών αναγκών του παιδιού.

Πρότυπο 7 - Ο/Η επίτροπος αντιμετωπίζει το παιδί με σεβασμό και αξιοπρέπεια.

Ο/Η επίτροπος είναι πάντα ειλικρινής με το παιδί, τηρεί τις υποσχέσεις του και διατηρεί εμπιστευτικές όλες τις πληροφορίες, εκτός εάν είναι απαραίτητο να «σπάσει» το απόρρητο με σκοπό την ασφάλεια του παιδιού, δίνει προσοχή στη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία, επιδεικνύει ενσυναίσθηση προς το παιδί, του συμπαραστέκεται ηθικά, και καθιστά σαφές στο παιδί ότι ένας ανήλικος που εξαφανίζεται είναι πάντα ευπρόσδεκτος να επιστρέψει.

Πρότυπο 8 - Ο/Η επίτροπος δημιουργεί με το παιδί σχέση η οποία βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, ειλικρίνεια και εχεμύθεια.

Το παιδί μπορεί εύκολα να έρθει σε επαφή με τον/ην επίτροπο. Ο/Η επίτροπος κατοικεί κοντά στο παιδί σε ακτίνα τέτοια ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί γρήγορα σε δυσκολίες που προκύπτουν, βλέπει το παιδί το συντομότερο δυνατό μετά τη συνάντησή τους και το επισκέπτεται συχνά και επικοινωνεί με κάποιο τρόπο που ταιριάζει με την ηλικία και την ανάπτυξη του παιδιού, χρησιμοποιώντας διερμηνείς, όταν χρειάζεται, και επικοινωνεί με το παιδί για να διατηρεί επαφή ακόμα και όταν δεν υπάρχει συγκεκριμένος λόγος για να το κάνει.

Πρότυπο 9 - Ο/Η επίτροπος είναι προσίτος/η και προσβάσιμος/η από το παιδί.

10. Ό.π., σ. 20

ΜΕΡΟΣ II

Πρότυπες διαδικασίες
και κατευθύνσεις
για επιτρόπους

Σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και την εθνική νομοθεσία, ο/η επίτροπος καλείται να φέρει εις πέρας μια σειρά καθηκόντων για την υποστήριξη, προστασία και νομική εκπροσώπηση κάθε ασυνόδευτου παιδιού.

Οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν διακρίνονται παρακάτω βάσει τριών παραμέτρων: χρόνος υλοποίησης, ανάγκη/δικαίωμα παιδιού και συγκεκριμένες συνθήκες διαμονής. Ο χρόνος υπολογίζεται από τη στιγμή που ο/η επίτροπος διορίζεται από την κατά τόπο αρμόδια εισαγγελία ανηλίκων ή πρωτοδικών για τον/ην συγκεκριμένο/η ανήλικο/η.

ΕΝΤΟΣ 72 ΩΡΩΝ

Διορισμός επιτρόπου από την Εισαγγελία Ανηλίκων ή Πρωτοδικών.

Ο/η επίτροπος θα πρέπει να παραλάβει τον επίσημο διορισμό του/της για τις υποθέσεις του συγκεκριμένου ασυνόδευτου παιδιού. Ένα αντίγραφο του διορισμού θα πρέπει να διατηρεί μαζί του ώστε όποτε χρειάζεται να το επιδεικνύει, ενώ το πρωτότυπο θα πρέπει να αποστέλλεται στο συντονιστικό γραφείο επιτροπείας στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης και να καταχωρείται στο μητρώο ασυνόδευτων ανηλίκων για την υπόθεση του συγκεκριμένου παιδιού. Παράλληλα στο γραφείο της αρμόδιας Εισαγγελίας θα τηρείται αντίγραφο του διορισμού. Σε συνεννόηση με το συντονιστικό γραφείο θα δημιουργείται φάκελος στο ΕΚΚΑ για την υπόθεση του συγκεκριμένου παιδιού όπου θα καταχωρούνται όλα τα έγγραφα που το αφορούν και θα επικαιροποιείται τακτικά (Μητρώο Ασυνόδευτων Ανηλίκων¹).

Ενημέρωση της δομής φιλοξενίας για το διορισμό του/της επιτρόπου για τις υποθέσεις του συγκεκριμένου παιδιού.

Συνάντηση με το προσωπικό της δομής φιλοξενίας για να συζητηθεί η υπόθεση του παιδιού.

Αν είναι δυνατόν, ο/η επίτροπος, προτού συναντήσει το παιδί, θα πρέπει να συζητήσει με τους επαγγελματίες που έχουν ήδη αναλάβει τη φροντίδα του για να λάβει κάποιες πρώτες πληροφορίες για την κατάσταση του παιδιού και το ιστορικό του. Συχνά το προσωπικό ενός

1. Υπουργική Απόφαση Αριθμ. Δ11/οικ.26943/1073 - ΦΕΚ 2474/Β/ 24.06.2019.

ξενώνα ή άλλης δομής φιλοξενίας έχουν ήδη μια εικόνα για το παιδί ή τουλάχιστον μπορεί να έχουν πολύτιμες πληροφορίες για την υπόθεσή του· για παράδειγμα, αν το παιδί είναι ευάλωτο λόγω κακοποίησης, βιολογικού, ασθένειας ή ψυχικής διαταραχής, αυτό είναι σημαντικό για τον/την επίτροπο να το ξέρει εκ των προτέρων. Πέραν αυτού, είναι πάντα προτιμότερο να περιορίζονται οι φορές που ένας/μία ανήλικος/η καλείται να μοιραστεί την ιστορία και τις εμπειρίες του/της με άγνωστα για εκείνον/η ενήλικα άτομα. Ταυτόχρονα, το προσωπικό ενδέχεται να γνωρίζει ήδη την εθνικότητα, την εθνοτική ομάδα και τη μητρική γλώσσα του παιδιού κι έτσι να βοηθήσει τον/την επίτροπο να εξασφαλίσει την κατάλληλη διερμηνεία αργότερα – παρόλο που μερικές φορές γίνονται και λάθη.

 Συνάντηση με τον/την ασυνόδευτο/η ανήλικο/η (με ή χωρίς την παρουσία διερμηνέα), ανταλλαγή στοιχείων επικοινωνίας, προσδιορισμός εθνικότητας και ομιλούμενης γλώσσας του παιδιού (και αν είναι εφικτό εξήγηση του ρόλου του/της επιτρόπου).

Εντός 72 ωρών από το διορισμό του/της ο/η επίτροπος θα πρέπει να συναντήσει το παιδί. Θα πρέπει να αναζητήσει ένα/μία διερμηνέα βάσει της ομιλούμενης γλώσσας του παιδιού και ενδεχομένως και του φύλου του παιδιού. Ακόμη κι αν δεν υπάρχει διαθέσιμη διερμηνεία δια ζώσης ή μέσω τηλεφώνου ή skype, ο/η επίτροπος θα πρέπει να συναντήσει το παιδί για να κάνει γνωστή την παρουσία του/της. Έτσι το παιδί θα αντιληφθεί ότι έχει έναν άνθρωπο για να το βοηθήσει στις υποθέσεις του, ένα πρόσωπο αναφοράς ανεξάρτητο από άλλες υπηρεσίες. Ακόμη και με μία σύντομη συνάντηση ο/η επίτροπος μπορεί να παρατηρήσει ενδείξεις που εγείρουν λόγους ανησυχίας για την ασφάλεια ή την υγεία του παιδιού. Είναι ενδεχόμενο το χρονικό διάστημα από την ημέρα διορισμού του/της επιτρόπου για τη συγκεκριμένη υπόθεση παιδιού μέχρι και την πρώτη συνάντησή του/της με το ίδιο το παιδί να μην μπορεί να πραγματοποιηθεί εντός τριών ημερών λόγω προγραμματισμένων και ανειλημμένων υποχρεώσεων του/της επιτρόπου με άλλα παιδιά, ιδίως αν γνωρίζει ότι το παιδί είναι ήδη πλαισιωμένο, όμως προσπάθεια πρέπει να καταβάλλεται για να πραγματοποιείται σύντομα.

Είναι σημαντικό για το παιδί να κατανοήσει τι είναι ο/η «επίτροπος», τι αναμένεται να κάνει αυτός/η για το παιδί και για ποιους λόγους έχει

διοριστεί για τις υποθέσεις του παιδιού (βλ. Μέρος Ι: Ο ρόλος του επιτρόπου: Καθήκοντα του/της επιτρόπου – π.χ. «επειδή είσαι κάτω από 18 ετών και δεν έχεις τους γονείς σου μαζί, το κράτος ανέθεσε σε μένα να σε βοηθήσω σε όλες στις διαδικασίες που πρέπει να γίνουν τώρα που βρίσκεσαι στην Ελλάδα. Είμαι εδώ για να δούμε μαζί ποιο είναι το καλύτερο για σένα και θέλω να είμαι σίγουρος/η ότι γνωρίζεις τα δικαιώματά σου και τις επιλογές που έχεις»). Ένα ενημερωτικό φυλλάδιο για το ρόλο του/της επιτρόπου στη μητρική γλώσσα του παιδιού ή την επίσημη της χώρας καταγωγής του ή σε γλώσσα που το παιδί μιλάει με επάρκεια μπορεί να βοηθήσει σημαντικά προς αυτό το σκοπό. Ένα παιδί μέχρι εκείνη τη στιγμή μπορεί να έχει συναντήσει πολλούς άγνωστους ενήλικες, γι' αυτό το να εξηγήσει ο/η επίτροπος το ρόλο του/της σε απλή γλώσσα συμβάλλει αφενός στο να νιώσει το παιδί ότι διατηρεί λίγο περισσότερο τον έλεγχο στην καινούργια πραγματικότητά του και αφετέρου να αισθανθεί ασφαλέστερο γνωρίζοντας ότι κάποιος πρόσωπο έχει οριστεί για τη δική του υπόθεση. Επίσης, γνωρίζοντας τι κάνει ένας/μία επίτροπος, το παιδί συνειδητοποιεί και τι δεν μπορεί να κάνει ένας/μία επίτροπος κι έτσι μπορεί να σχηματίσει ρεαλιστικές προσδοκίες. Ο/Η επίτροπος πρέπει να είναι ξεκάθαρος/η σχετικά με το ρόλο του/της και να βοηθήσει το παιδί να καταλάβει ότι είναι ο/η σύμμαχός του και πρέπει να πράττει με βάση το βέλτιστο συμφέρον του. Ενδεχομένως αυτό να χρειαστεί να επτωθεί αρκετές φορές τον πρώτο καιρό της συνεργασίας τους.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να δώσει στο παιδί το νούμερο του επαγγελματικού κινητού τηλεφώνου του/της (ή του συντονιστικού γραφείου, αρκεί να μπορεί πράγματι να τον/τη βρει το παιδί εκεί), καθώς ο/η επίτροπος θα πρέπει να είναι διαθέσιμος για το παιδί. Αντίστοιχα, το παιδί θα πρέπει κι αυτό να δώσει τα στοιχεία επικοινωνίας του. Θα πρέπει όμως να γίνει σαφές ότι τα στοιχεία αυτά δίνονται μόνο για το συγκεκριμένο παιδί και τον/την επίτροπο και δεν κοινοποιούνται σε τρίτους.

Το χτίσιμο εμπιστοσύνης δεν θα συμβεί μέσα σε μία μέρα, αλλά αντιθέτως θα πάρει καιρό. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει κατά νου ότι η δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης είναι το κλειδί για να προστατεύσει ένα παιδί και το βέλτιστο συμφέρον του.

Τι πρέπει να ξέρει το παιδί για εσάς²:

- Ποιος/α είστε;
- Ποιος/α δεν είστε;
- Εξηγήστε στο παιδί πως ό,τι κάνετε καθορίζεται από το τι είναι καλύτερο για εκείνον/ εκείνη και τι είναι εφικτό να γίνει με βάση το νόμο.
- Ποιες είναι οι δυνατότητές σας και ποια είναι τα όρια της αρμοδιότητάς σας;
- Πόσο χρονικό διάστημα θα είστε ο/η επίτροπος του; (Λάβετε υπόψη την περίπτωση μετακίνησης του παιδιού σε άλλη πόλη ή σε άλλη χώρα για λόγους οικογενειακής επανένωσης ή άλλους λόγους ή την πιθανότητα το παιδί να εξαφανιστεί χωρίς να επικοινωνήσει για κάποιο διάστημα ή ότι εσείς μπορεί να αλλάξετε τόπο ή θέση εργασίας ή να έχετε συγκεκριμένης διάρκειας σύμβαση ή ότι το παιδί θα ενηλικιωθεί.)
- Τι μπορεί να κάνει το παιδί αν νιώθει ότι τον/την έχετε αδικήσει/έχετε φερθεί άδικα; Μπορεί το παιδί να αλλάξει επίτροπο;
- Βεβαιώστε το παιδί ότι η ταυτότητα και η ιστορία του είναι ασφαλείς με εσάς, τα δεδομένα του/της θα προστατευτούν, θα διατηρήσετε τις πληροφορίες εμπιστευτικές και εξηγήστε ποια είναι τα όρια της επαγγελματικής ευθύμειας σας (π.χ. το καθήκον να αναφέρετε τυχόν κακοποίηση ή άλλα εγκλήματα).
- Πώς μπορεί να επικοινωνήσει μαζί σας;

Τι χρειάζεται να γνωρίζει ένα παιδί που φτάνει στη χώρα (να δίνετε μόνο αξιόπιστες πληροφορίες)³

- Τι σημαίνει να είναι κάποιος ανήλικος/η στην Ελλάδα;
- Έχει δικαίωμα στην ασφάλεια, σε ειδική προστασία και υποστήριξη.
- Έχει δικαίωμα στην άποψή του/της: μπορεί να έχει λόγο στις αποφάσεις που τον/την αφορούν.
- Έχει δικαίωμα να αναπτύξει τις προσωπικές δυνατότητές του/της: πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη, εκπαίδευση και ελεύθερο χρόνο.
- Έχει δικαίωμα να διατηρεί επαφές με την οικογένειά του/της, αν το επιθυμεί (μπορεί να χρειαστεί να το παραπέμψετε σε αρμόδια υπηρεσία προκειμένου να διερευνηθεί η πιθανότητα οικογενειακής επανένωσης ή εντοπισμού οικογένειας).

2. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, σ. 118. Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

3. Όπ..

- Βοηθήστε το παιδί να κατανοήσει τις διαδικασίες μέσα στις οποίες είναι, γιατί συμβαίνουν, πόσο θα διαρκέσουν, ποιες θα είναι οι συνέπειες.
- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί έχει καταλάβει και τους όρους οι οποίοι συνοδεύουν τα δικαιώματά του. Θα λήξει η επιτροπεία όταν γίνει 18 χρονών;
- Αν το παιδί κοντεύει τα 18, βοηθήσέ τον/την να σχεδιάσει τι θα κάνει μόλις ενηλικιωθεί.

Γραμμή/-ες ζωής/SOS⁴

- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί γνωρίζει πως έχει το δικαίωμα να είναι προστατευμένο από την παραμέληση, τη βία και την παραβίαση των δικαιωμάτων του
- Δώστε στο παιδί το τηλέφωνο του συντονιστικού γραφείου και της αστυνομίας (100) ή άλλων γραμμών για υπηρεσίες παιδικής προστασίας/άμεσες βοήθειες σε περίπτωση που υπάρξει ανάγκη (π.χ. 1056, 1107)
- Εξηγήστε του τις ανεπίσημες μορφές υποστήριξης/αποκατάστασης για άλλα ζητήματα στα οποία ένας/μία επίτροπος μπορεί να παραπέμψει και συνοδεύσει το παιδί (π.χ. για απεξάρτηση, συμβουλευτική κ.λπ.)
- Εξηγήστε στο παιδί τον υφιστάμενο μηχανισμό παραπόνων σε περίπτωση που αντιμετωπίζει κάποια δυσκολία με εσάς ή άλλο επαγγελματία και πώς αυτά εξετάζονται.
- Ενημερώστε το παιδί σχετικά με το θεσμό του Συνηγόρου του Παιδιού. Εξηγήστε πώς μπορεί να έρθει σε επικοινωνία.

Πληροφορίες που θα χρειαστείτε από το παιδί⁵ (είτε με την άφιξή του είτε αργότερα):

- Στοιχεία καταγραφής [ονοματεπώνυμο δικό του και γονέων, ηλικία/ημερομηνία γέννησης (δώστε προσοχή στο ημερολόγιο βάσει του οποίου το παιδί υπολογίζει την ηλικία του ή την ημερομηνία γέννησής του), εθνικότητα, εθνοτική ομάδα, μητρική γλώσσα, τόπο τελευταίας διαμονής, ανιθαγένεια]
- Το παιδί ταξιδεύει μόνο του;
- Είναι σε κίνδυνο ή φοβάται κάποιον/α με τον/την οποίο/α ταξίδευε μαζί;
- Χρειάζεται άμεση ιατρική φροντίδα;
- Έχει προσωπικά έγγραφα μαζί του (διαβατήριο, ταυτότητα);

4. Ό.π.

5. Ό.π., σ. 115

- Γιατί έφυγε από τη χώρα καταγωγής του/τελευταίας διαμονής του (θα έπρεπε να καταθέσει αίτηση ασύλου ή άλλη διαδικασία είναι καταλληλότερη);
- Πού είναι τα μέλη της οικογένειάς του τώρα;
- Ποιες είναι οι ανάγκες και οι προσδοκίες του;

Βασικοί κανόνες για την επικοινωνία πληροφοριών που θέλετε να δώσετε στο παιδί⁶

- Να προσαρμόζετε τις πληροφορίες ανάλογα με την ηλικία, την ωριμότητα και την ψυχосυναισθηματική κατάσταση του παιδιού.
- Ενδυναμώνετε το παιδί παρέχοντάς του πληροφορίες που του ενισχύουν τη δύναμη και την ανθεκτικότητά του.
- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί έχει κατανοήσει ποιες πληροφορίες είναι εμπιστευτικές και ποιες έχετε υποχρέωση να αποκαλύψετε.
- Μην χρησιμοποιείτε λέξεις που υποδηλώνουν προσωπική κρίση/κριτική.
- Να χρησιμοποιείτε ανοικτού τύπου ερωτήσεις.
- Απέχετε από οποιαδήποτε ενέργεια η οποία μπορεί να είναι βλαπτική για το παιδί και τα συμφέροντά του.
- Δώστε στο παιδί όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, ακόμη κι αν αυτές του φανούν χρήσιμες σε μεταγενέστερο στάδιο.

Όταν πλέον ο/η επίτροπος γνωρίζει την χώρα καταγωγής ή τελευταίο τόπο διαμονής, εθνοτική ομάδα και θρησκεία του παιδιού είναι σημαντικό να αναζητήσει πληροφορίες από έγκυρες πηγές ώστε να γνωρίζει κάποια πράγματα για πιθανές καταστάσεις που μπορεί να έχει αντιμετωπίσει ή αντιμετωπίζει το παιδί. Ενδεικτικά τέτοιες πληροφορίες μπορεί να αναζητήσει στο διαδίκτυο στους εξής ιστοτόπους: <https://www.refworld.org/>, <https://www.ecoi.net/> και <https://www.easo.europa.eu/>

6. Όπ., σ.16. Φιλικές προς το παιδί πληροφορίες σημαίνει ότι οι πληροφορίες είναι προσαρμοσμένες στην ηλικία, την ωριμότητα, τη γλώσσα, το φύλο και τον πολιτισμό του παιδιού. Αυτό προϋποθέτει ότι το πρόσωπο που δίνει την πληροφορία προσαρμόζει το περιεχόμενο και την πολυπλοκότητά της βάσει της κατάστασης που βρίσκεται κάθε άτομο μέχρι την ηλικία των 18 ετών. Αυτά στοιχεία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σφωρευτικά. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, ιδίως σσ.18-20.

σχετικά με πληροφορίες για την χώρα καταγωγής ή εκθέσεις διεθνών οργανισμών ανά χώρα.

ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ

 Βραχεία εκτίμηση των βασικών αναγκών του/της ανηλίκου/ης και αναγνώριση πρώτων στοιχείων ευαλωτότητας.

Όσο το δυνατόν πιο σύντομα, ο/η επίτροπος πρέπει να διασφαλίσει ότι οι βασικές ανάγκες του παιδιού καλύπτονται, π.χ. ασφάλεια, σίτιση, νερό, κατάλληλη ένδυση για την εποχή και τις καιρικές συνθήκες, υγιεινή. Σε περίπτωση που (κάποιες από) αυτές δεν καλύπτονται, τότε ο/η επίτροπος θα πρέπει να συνεργαστεί με τη δομή φιλοξενίας του/της ανηλίκου/ης (συμπεριλαμβανοντας εδώ και το φορέα παιδικής προστασίας που δραστηριοποιείται σε ανοιχτή δομή φιλοξενίας προσφύγων ή με το ΕΚΚΑ σε περίπτωση αστεγίας/επισφαλών συνθηκών) για να βρουν μια λύση προς το συμφέρον του παιδιού. Η δομή φιλοξενίας θα πρέπει να έρθει σε επαφή με τις αρμόδιες αρχές, υπηρεσίες και οργανισμούς προκειμένου να διασφαλίσουν τις βασικές ανάγκες του παιδιού. Αν η ανταπόκριση της δομής είναι περιορισμένη, τότε ο/η επίτροπος θα πρέπει να διερευνήσει ποια είναι τα εμπόδια (π.χ. έλλειψη χρηματοδότησης για αγορές ή άλλα εσωτερικά ζητήματα) και να τα αναφέρει στο αρμόδιο τμήμα του ΕΚΚΑ.

Η ευαλωτότητα μπορεί να οφείλεται σε περιστατικά/συνθήκες/παράγοντες που προϋπήρχαν της άφιξης του παιδιού στη χώρα ή/και που έλαβαν ή λαμβάνουν χώρα κατά την παραμονή του στην Ελλάδα. Χρησιμοποιώντας το Εργαλείο Ανίχνευσης Ευαλωτότητας (βλ. Μέρος III, κεφάλαιο 8 και παράρτημα 2), ο/η επίτροπος μπορεί να εντοπίσει πιο εύκολα βασικούς δείκτες που σχετίζονται με ευαλωτότητα κι άμεσα να τεθεί σε εγρήγορση για τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν. Τα επόμενα βήματα αφορούν την εξέταση της καταλληλότερης επιλογής τοποθέτησης του παιδιού, των επιλογών υποστήριξής του, την εξεύρεση τρόπου ενίσχυσης της ανθεκτικότητας του παιδιού και, τέλος, τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και παραπομπών.

Πιθανοί παράγοντες που καθιστούν ευάλωτα τα ασυνόδευτα παιδιά:

- Εξουθένωση από το ταξίδι
- Σοκ από αλλαγή περιβάλλοντος
- Απουσία ενηλίκου φροντιστή
- Απουσία ασφάλειας ή αίσθησης ασφάλειας
- Περιορισμένη πρόσβαση σε φαγητό, ιατρικές υπηρεσίες, κοινωνική φροντίδα, υποστήριξη και εκπαίδευση
- Πιο επιρρεπή σε ασθένειες και τραυματισμούς
- Διαταραχές / εμπόδια στην τυπική ανάπτυξη
- Δυσκολίες στην επικοινωνία
- Επαφή με περίπλοκες γραφειοκρατικές διαδικασίες π.χ. διαδικασία ασύλου
- Παροχή πληροφοριών/εξιστόρηση γεγονότων σε άγνωστους προς αυτά ενήλικες
- Πολιτισμικές ιδιαιτερότητες/χαρακτηριστικά διαφορετικής κουλτούρας
- Εκμετάλλευση, κακοποίηση, άλλα τραυματικά βιώματα (είτε στο παρελθόν είτε κίνδυνος να συμβούν στο παρόν)
- Ρατσισμός
- Κράτηση - κέντρα υποδοχής / φυλακές / κρατητήρια
- Απουσία εγγράφων ταυτοποίησης, πιθανότητα συμμετοχής σε διαδικασία εκτίμησης ανηλικότητας

Υποβολή αίτησης για θέση σε ξενώνα ασυνόδευτων ανηλίκων ή άλλη δομή/κατάλληλο πλαίσιο προστασίας, σε περίπτωση που δεν έχει ήδη γίνει· διερεύνηση περίπτωσης τοποθέτησης του παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια· και διενέργεια απαραίτητων ιατρικών εξετάσεων για την τοποθέτησή του σε πλαίσιο φιλοξενίας.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να επιβεβαιώσει ότι τα στοιχεία του παιδιού είναι καταχωρημένα στο Μητρώο Ανηλίκων που τηρεί το ΕΚΚΑ και ότι το αίτημα στέγασης είναι πλήρες και επικαιροποιημένο, περιλαμβάνοντας όλες τις απαραίτητες πληροφορίες (π.χ. έγκυρος τρέχων τόπος διαμονής).

Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό να εξετάζονται οι επιλογές τοποθέτησης του παιδιού με βασικές προϋποθέσεις την ελευθερία του, τα λιγότερο περιοριστικά μέτρα, και την ασφάλειά του. Οι διαθέσιμες

επιλογές περιλαμβάνουν τα ξενοδοχεία (για την άμεση αποσυμφόρηση των συνόρων), τις ασφαλείς ζώνες σε ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας προσφύγων (κυρίως για την αποφυγή εκτεταμένης προστατευτικής φύλαξης σε χώρους κράτησης), τους ξενώνες ασυνόδευτων ανηλίκων, ιδρύματα/πλαίσια παιδικής προστασίας (για παιδιά που έχουν υποστεί κακοποίηση, παραμέληση ή έχουν εγκαταλειφθεί), την αναδοχή (βραχεία ή μακροπρόθεσμη) και την υποστηριζόμενη αυτόνομη διαβίωση σε διαμερίσματα (για παιδιά 16 ετών και άνω).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι κάθε παιδί είναι καλύτερο να μεγαλώνει μέσα σε μία οικογένεια ή σε ένα περιβάλλον που προσομοιάζει σε οικογένεια (π.χ. μικρής δυναμικότητας σπίτια), προτεραιότητα πρέπει να δίνεται στην τοποθέτηση ενός/μίας ανηλίκου/ης σε εναλλακτικά του ιδρύματος/ξενώνα ή κέντρου φιλοξενίας πλαίσια φροντίδας. Σε κάθε περίπτωση ακολουθούμε το νόμο και τις προϋποθέσεις που επιβάλλει. Όλες οι διαδικασίες (π.χ. η αξιολόγηση των ανάδοχων γονέων, το ταίριασμα παιδιού και αναδόχου και η μεταφορά του παιδιού) θα πρέπει να εκτελούνται από τις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες (π.χ. ΕΚΚΑ, κοινωνική υπηρεσία Περιφέρειας, αστυνομία αντίστοιχα) με την υποστήριξη του/της επιτρόπου και κατά περίπτωση του Εποπτικού Συμβουλίου και του/της Εισαγγελέα (π.χ. όταν πρόκειται για αναδοχή ή υποστηριζόμενη αυτόνομη διαβίωση). Η ηλικία και το φύλο του παιδιού, αν υπάρχουν σε κάποιο σημείο της χώρας συγγενείς με τους οποίους το παιδί διατηρεί καλή σχέση, αν υπάρχουν αδέρφια και η ηλικία αυτών, αν υπάρχει ψυχικό τραύμα ή αν το παιδί αντιμετωπίζει κάποιο ζήτημα σωματικής ή ψυχικής υγείας και χρειάζεται παρακολούθηση θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για να αποφασιστεί ποια είναι η καταλληλότερη λύση τοποθέτησης για το παιδί τη δεδομένη χρονική στιγμή. Ιδίως για τα παιδιά που εμφανίζουν επιπρόσθετη ευαλωτότητα, απαιτείται τοποθέτηση σε πλαίσιο που να μπορεί να παρέχει την απαραίτητη φροντίδα και να υποστηρίξει τις ανάγκες του παιδιού· π.χ. για ένα παιδί που πάσχει από διαβήτη και στο ιστορικό του από το ΚΥΤ αναφέρονται επιληπτόμορφες κρίσεις, θα πρέπει να αναζητηθεί πλαίσιο φιλοξενίας όπου θα διασφαλίζεται η άμεση ιατροφαρμακευτική περίθαλψη του παιδιού και η ψυχολογική υποστήριξή του, άρα ενδεικτικά: κοντά στον αστικό ιστό και δη σε νοσοκομείο και να υπάρχει φροντιστής ή/και νοσηλεύτης 24ωρου βάσεως που να μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες του παιδιού.

Επιλογή κατάλληλου εναλλακτικού πλαισίου φιλοξενίας & φροντίδας για τον/την ασυνόδευτο/η ανήλικο/η⁷

- Ενώ ακόμη μπορεί να αναζητούνται συγγενείς και μέλη της οικογένειας ενός ασυνόδευτου παιδιού, θα πρέπει ο/η επίτροπος να έχει υπόψη του/της τις διαθέσιμες επιλογές τοποθέτησης για να προτείνει στο ΕΚΚΑ. Βάσει των εκάστοτε παραμέτρων και με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού μπορεί να ακολουθείται η εξής σειρά προτεραιότητας:
- Οικογενειακού τύπου φροντίδα εντός της κοινότητας του παιδιού (με μέλη οικογένειας, συγγενείς ή αναδοχή σε τρίτα πρόσωπα εγκεκριμένα από την κοινωνική υπηρεσία της Περιφέρειας), με προτεραιότητα τα πολύ μικρά παιδιά, παιδιά με αναπηρίες ή παιδιά με επείγουσα ανάγκη προστασίας
- Υποστηριζόμενη διαβίωση (ημιαυτόνομη) σε διαμερίσματα με άλλους ανηλικούς για παιδιά άνω των 16 ετών
- Μικρής δυναμικότητας σπίτια για παιδιά, μέσα στην κοινότητα (αν υπάρχουν, όπως π.χ για κλειστή φροντίδα για ψυχικά ασθενείς εφήβους)
- Προσωρινή και κατάλληλη στέγαση σε υπάρχουσες δομές, για όσο το δυνατόν μικρότερο χρονικό διάστημα· μετακίνηση σε δομές εντός της κοινότητας όποτε αυτό είναι εφικτό κι αν είναι στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Επιβλέποντας την επιλογή τοποθέτησης

Η τοποθέτηση ενός παιδιού πρέπει να επιβλέπεται.

Όσον αφορά την εναλλακτική φροντίδα (π.χ. αναδοχή, υποστηριζόμενη διαβίωση), ένας/μία κοινωνικός/ή λειτουργός, υπεύθυνος/η θα έχει οριστεί για κάθε μεμονωμένη υπόθεση, από την εκάστοτε αρμόδια και επιβλέπουσα αρχή για να ανοίξει φάκελο υπόθεσης, να διενεργεί επισκέψεις, να παρακολουθεί την ευημερία του παιδιού, να παρέχει υποστήριξη στην τοποθέτηση, να επικαιροποιεί τα δεδομένα για την υπόθεση του παιδιού (π.χ. εύρεση της οικογένειάς του, νομικά ζητήματα και πλάνο δράσης). Όπου είναι εφικτό θα πρέπει να κινητοποιούνται και οι τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες για την εποπτεία του μέτρου φροντίδας, εφόσον έχουν πρωτόκολλο δράσης σε περίπτωση κακοποίησης, παραμέλησης ή εκμετάλλευσης και πάντα κινούμενες με βάση το νόμο.

Σε κάθε περίπτωση, ο/η επίτροπος όντας το πρόσωπο αναφοράς και ο σύνδεσμος μεταξύ του παιδιού και των αρχών/υπηρεσιών (και σεβόμενος/η το ρόλο του/της υπεύθυνου/ης

7. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, σ.26. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

κοινωνικού/ης λειτουργού), θα πρέπει να επιβλέπει την τοποθέτηση του παιδιού και να επανεξετάζει την απόφαση αυτή (σε συνεργασία με το συντονιστικό γραφείο και με πρόταση στο Εποπτικό Συμβούλιο).

Όσον αφορά την τοποθέτηση σε ξενώνες ή ασφαλείς ζώνες σε ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας προσφύγων, ο/η επίτροπος πρέπει να επιβλέπει την τοποθέτηση του παιδιού και να παρακολουθεί την ευημερία του εκεί.

Μακροπρόθεσμη/ μόνιμη τοποθέτηση για τον/την ασυνόδευτο/η ανήλικο/η⁸

Αν η επανένωση με μέλη της οικογένειας δεν είναι εφικτή ή δεν εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, θα πρέπει να διευθετηθεί η μακροπρόθεσμη φροντίδα του παιδιού με την εμπλοκή του ίδιου του παιδιού, των αρμόδιων κοινωνικών υπηρεσιών και τμημάτων πρόνοιας ή άλλων φορέων παιδικής προστασίας.

Η τεκνοθεσία (εντός της Ελλάδος ή διακρατική) δεν προτείνεται ως λύση κατά τη διάρκεια ή αμέσως μετά από επείγουσες περιστάσεις, διότι σε εκείνο το διάστημα δεν είναι η αρμόζουσα μορφή φροντίδας για τα ασυνόδευτα παιδιά. Η τεκνοθεσία συνιστά δικαίωμα του παιδιού και όχι μέτρο προστασίας και φροντίδας ως άμεση ανταπόκριση σε έναν (ενδεχόμενο) κίνδυνο.

Η τεκνοθεσία μπορεί να αποτελέσει μακροπρόθεσμη λύση για τη φροντίδα ενός ασυνόδευτου παιδιού μόνο αν είναι αδύνατο να επανενωθεί με την οικογένειά του (π.χ. οι γονείς δεν είναι εν ζωή και δεν υπάρχουν κατάλληλοι για τη φροντίδα του συγγενείς). Σε κάθε περίπτωση ακολουθείται πάντα ο νόμος.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο/η επίτροπος εγκρίνει την τοποθέτηση και συνοδεύει ενός παιδιού σε πλαίσιο φροντίδας σε συνεργασία με το συντονιστικό γραφείο και το αρμόδιο τμήμα του ΕΚΚΑ για τα αιτήματα στέγασης των ασυνόδευτων ανηλίκων και τους αρμόδιους φορείς συνοδείας. Σε σχέση με τα παιδιά που βρίσκονται σε κατάσταση αστεγίας ή σε κράτηση, στο αίτημα στέγασης θα πρέπει ο/η επίτροπος να ζητά ρητά την προτεραιοποίηση της στέγασης γι' αυτά τα παιδιά. Να σημειωθεί ότι στην πράξη ο/η επίτροπος μπορεί μερικές φορές να κληθεί να πάρει πολύ δύσκολες αποφάσεις σχετικά με τη στέγαση και την πλαισίωση ενός παιδιού, γι' αυτό θα πρέπει να ζητά τη συμβουλή και του συντονιστικού γραφείου, αλλά και άλλων επαγγελματιών κατά περίπτωση, για να βρεθεί η καλύτερη λύση ανάμεσα σε όχι τόσο ικανοποιητικές επιλογές.

8. Ό.π.

Προκειμένου ένα παιδί να τοποθετηθεί σε δομή φιλοξενίας ή άλλη μορφή φροντίδας, μία σειρά ιατρικών εξετάσεων πρέπει να πραγματοποιηθούν· π.χ. έλεγχος για ψώρα και φυματίωση. Ο/Η επίτροπος θα διασφαλίζει ότι αυτές πραγματοποιούνται έγκαιρα και δωρεάν σε δημόσια νοσοκομεία της χώρας.

Ενημέρωση Υπηρεσίας Ασύλου για το διορισμό επιτρόπου της συγκεκριμένης υπόθεσης ασυνόδευτου παιδιού, εάν το παιδί έχει ήδη καταγραφεί.

Αυτό μπορεί να συμβαίνει κυρίως στην περίπτωση που ο/η επίτροπος αναλαμβάνει την υπόθεση του παιδιού αφότου εκείνο έχει καταγραφεί σε περιφερειακό γραφείο/αυτοτελές κλιμάκιο ασύλου. Ωστόσο, ακόμη και στην περίπτωση που το παιδί που έχει ήδη επίτροπο προσέρχεται για καταγραφή αιτήματος ασύλου ή άλλου τύπου καταγραφή στοιχείων, ο/η επίτροπος θα προσκομίζει αντίγραφο του διορισμού του/της για να καταχωρείται στο φάκελο του παιδιού στην εκάστοτε υπηρεσία. Ακόμη, σε περίπτωση που το παιδί είχε άλλο/η επίτροπο πριν και λόγω μεταφοράς του παιδιού σε διαφορετική πόλη έπαυσε και η αρμοδιότητα του προηγούμενου, ο/η νέος/α επίτροπος θα πρέπει να επιβεβαιώσει ότι η Υπηρεσία Ασύλου είναι ενήμερη για τις αλλαγές αυτές προκειμένου να μπορεί ο/η τελευταίος/α να καταθέτει, παραλαμβάνει έγγραφα και να εκπροσωπεί το παιδί.

Προγραμματισμός εβδομαδιαίων συναντήσεων με το παιδί και με τη βοήθεια διερμηνείας, με στόχο το χτίσιμο σχέσης εμπιστοσύνης, τη λήψη πληροφοριών για το ιστορικό και την παρούσα κατάσταση του παιδιού καθώς και την ενημέρωσή του για τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και τις επιλογές που έχει.

Όσο ο/η επίτροπος προσπαθεί να κατανοήσει τις ανάγκες του παιδιού και να το γνωρίσει καλύτερα, προκειμένου να είναι σε θέση να εκτιμήσει το βέλτιστο συμφέρον του και να προσδιορίσει μια βιώσιμη λύση, είναι σημαντικό να συναντά το παιδί τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα. Η μέρα της συνάντησης τους καλό είναι να οριστεί από την αρχή της συνεργασίας τους, ώστε το παιδί να αποκτήσει μια αίσθηση ελέγχου, προγραμματισμού και ασφάλειας στην καθημερινότητά του. Μπορεί βεβαίως να υπάρξει απόκλιση σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, αλλά ο καθορισμός μιας συγκεκριμένης ημέρας/ημερομηνίας και χρονικής διάρκειας για τη συνάντησή τους είναι προς όφελος του παιδιού.

Οι αρχικές συναντήσεις θα πρέπει να πραγματοποιηθούν σε έναν ασφαλή και ήσυχο χώρο ενδεχομένως εντός της δομής φιλοξενίας στο οποίο ζει το παιδί, εκτός εάν ο/η επίτροπος έχει αντιληφθεί ότι αυτό δεν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του⁹. Σημαντικό είναι ότι θα πρέπει η επικοινωνία και η επαφή να είναι συχνή για να αισθανθεί το παιδί ότι έχει κάποιον «δίπλα» του, ιδίως τις πρώτες εβδομάδες που ο/η επίτροπος αναλαμβάνει καθήκοντα για το ίδιο¹⁰.

Οι διερμηνείς είναι πολύτιμοι συνεργάτες στη δουλειά του/της επιτρόπου και στην εντολή που του/της έχει ανατεθεί. Μέσα από τη στάση, τις πράξεις και τα λόγια του παιδιού, μπορούν να αναγνωρίσουν συγκεκριμένα ζητήματα, τα όποια ένας/μία επίτροπος ενδεχομένως να μην είναι σε θέση να εντοπίσει λόγω πολιτισμικών διαφορών. Πρέπει να δοθεί προσοχή στην επιλογή του φύλου του διερμηνέα σε σχέση με το παιδί και την κατάσταση του· για παράδειγμα, αν ένα κορίτσι έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση τότε είναι απαραίτητο να βρεθεί γυναίκα διερμηνέας ιδίως αν σκοπός της συνάντησης σχετίζεται με το συγκεκριμένο ζήτημα, αλλά και γενικά, ανάλογα με το πώς αισθάνεται το κορίτσι. Ένα άλλο παράδειγμα είναι ότι ένα αγόρι στην εφηβεία μπορεί να ντρέπεται και να αισθάνεται αμήχανα να μιλάει μπροστά σε μια νεαρή γυναίκα διερμηνέα. Είναι προφανές ότι δεν είναι δυνατόν να τίθενται συνεχώς τέτοια κριτήρια, αλλά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι πτυχές και, αντίστοιχα, όταν δεν είναι εφικτό να πληρούνται, να εξηγηθούν στο παιδί και στο/η διερμηνέα.

Ο/Η επίτροπος πρέπει να ενημερώσει το/τη διερμηνέα πριν από τη συνάντησή τους σχετικά με κάποιους κανόνες για την ομαλή διεξαγωγή της συζήτησης και τους σκοπούς της συνάντησης.

Αφού ο/η διερμηνέας συστηθεί, ο/η επίτροπος θα πρέπει να εξηγήσει ότι αυτή τη στιγμή ο/η διερμηνέας είναι η φωνή του παιδιού για να μπορέσουν οι δύο τους (επίτροπος - παιδί) να κατανοήσουν καλά ο ένας τον άλλον. Ο/Η διερμηνέας θα πρέπει να καθίσει δίπλα στον/στην επίτροπο και λίγο πιο πίσω και απέναντι από το παιδί ή ανάλογα με τις περιστάσεις μεταξύ του επιτρόπου και του παιδιού σε σχήμα τριγώνου. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να είναι σαφές ότι υπεύθυνος της διαδικασίας είναι ο/η επίτροπος.

9. Στην πορεία προτείνεται να πραγματοποιούνται συναντήσεις και εκτός δομής φιλοξενίας για την κοινωνικοποίηση του παιδιού.

10. Βλ. και Κοινή Υπουργική Απόφαση Αριθμ. Δ11/οικ.28303/1153 - ΦΕΚ 2558/Β/27.06.2019, άρθρο 14.

Ο/η επίτροπος μιλά αλλά και κατανοητά για την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο του παιδιού, απευθύνεται στο παιδί σε β' πρόσωπο. Η χρήση πολλών δευτερευουσών προτάσεων πρέπει να αποφεύγεται.

Η διερμηνεία συνήθως δεν είναι ταυτόχρονη, γι' αυτό ο/η επίτροπος σταματάει συχνά (π.χ. κάθε 3 προτάσεις) προκειμένου να διερμηνευθούν τα λεγόμενα του/της. Ο/Η διερμηνέας θα διερμηνεύσει ολόκληρη τη συζήτηση και από τις δύο πλευρές. Αν διαπιστώνει ότι το παιδί δεν κατανοεί αυτά που του λέει ο/η επίτροπος, π.χ. λόγω χρήσης εξειδικευμένου λεξιλογίου ή πολλών δευτερευουσών προτάσεων, ο/η διερμηνέας θα επιστήσει την προσοχή του/της επιτρόπου χωρίς να μπαίνει στη διαδικασία να κάνει τη συζήτηση πιο κατανοητή ο/η ίδιος/α.

Ο/Η επίτροπος πρέπει να ξέρει τι ακριβώς καταλαβαίνει και τι δεν καταλαβαίνει το παιδί. Ακόμη, αν ο/η διερμηνέας έχει οποιοσδήποτε απορίες ή αμφιβολίες στα λεγόμενα, θα πρέπει πρώτα να ενημερώνει και να ρωτά τον/την επίτροπο. Αντίστοιχα εάν έχει οποιαδήποτε σχόλια/ενστάσεις πάνω σε αυτά που λέγονται, και πάλι πρέπει πρώτα να ενημερωθεί ο/η επίτροπος (π.χ. δεν υπάρχει η αντίστοιχη έννοια ή λέξη στη γλώσσα του παιδιού).

Ο/Η διερμηνέας θα πρέπει να διατηρεί ένα επαγγελματικό προφίλ (να είναι παρών/ούσα και συγκεντρωμένος/η στη διερμηνεία) κατά τη διάρκεια της συνάντησης και ταυτόχρονα να είναι ευγενικός/η. Θα πρέπει να αποφεύγει να εκφράζει ενόχληση ή να κάνει κρίσεις για το τι ακούει, εκτός και αν εκφράζεται απευθείας στον/στην επίτροπο και με τρόπο που η δυσφορία να μην γίνεται αντιληπτή στο παιδί· για παράδειγμα, το παιδί ανήκει σε μια εθνοτική ομάδα που ιστορικά τα μέλη αυτής έχουν καταλιέσει την εθνοτική ομάδα στην οποία ανήκει ο/η διερμηνέας –σε κάποιο σημείο της συζήτησης το παιδί χρησιμοποιεί τη λέξη «επανάσταση» για να περιγράψει μια κατάσταση που ιστορικά αποδίδεται ως «κατοχή»– ο διερμηνέας αισθάνεται προσβεβλημένος.

Πρακτικές συμβουλές για το χτίσιμο της εμπιστοσύνης με τον/τη διερμνέα¹¹

1. Ελέγξτε ότι το παιδί και ο διερμνέας κατανοούν ο ένας τον άλλον.
2. Σεκινήστε εξηγώντας ποιος/α είστε εσείς και ποια είναι η δουλειά και ο ρόλος του διερμνέα ακριβώς.
3. Βεβαιωθείτε ότι το παιδί αντιλαμβάνεται ότι ο διερμνέας δεν θα πρέπει να τα κρίνει ή να ενημερώνει τα μέλη της κοινότητάς του για τις λεπτομέρειες της συνομιλίας σας (κανόνες εμπιστευτικότητας απέναντι σε κάθε τρίτο).
4. Να δώσετε στο παιδί την επιλογή να εκφράσει προτίμηση σχετικά με το φύλο του διερμνέα.

Αντίστοιχα, κι ο/η επίτροπος δεν θα πρέπει να κάνει σχόλια που θα εκλαμβάνονται σαν επικρίσεις στη γνώμη του παιδιού, κυρίως ώστε το παιδί να αισθάνεται άνετα να εκφραστεί. Το παιδί έχει ανάγκη να νιώσει ότι κάποιος/α είναι εκεί δίπλα του και «αντέχει» να ακούσει και να δει τον πραγματικό εαυτό του. Αν κρίνεται απαραίτητο, κάποια στιγμή θα μπορούσε να ξεκινήσει μια συζήτηση πάνω σε σχόλια και παρατηρήσεις του παιδιού· για παράδειγμα, ένα αγόρι στις πρώτες συναντήσεις με την επίτροπό του ανέφερε ότι δεν του αρέσει ο ξενώνας που φιλοξενείται, επειδή υπάρχει μεγάλος αριθμός παιδιών από μια συγκεκριμένη χώρα καταγωγής την οποία θεωρεί κατώτερη από τη δική του. Είναι γεγονός ότι το αγόρι πρέπει να καταλάβει πως αυτό που ισχυρίζεται δεν ισχύει και ότι πρόκειται για προκαταλήψεις, αρνητικές γενικεύσεις κ.λπ., όμως η επίτροπος θα πρέπει να το εξηγήσει και να το συζητήσει την κατάλληλη στιγμή με τον σωστό τρόπο και όχι απλά να επικρίνει τη γνώμη του αγοριού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το πραγματικό αγόρι του παραδείγματος έκανε τελικά πολύ δυνατές φιλίες με αγόρια καταγόμενα από τη χώρα που αρχικά υποτιμούσε και έμαθε να μιλά και τη γλώσσα τους.

11. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, σ. 18. Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

Πώς μπορείτε να επικοινωνήσετε;¹²

■ Ακούστε το παιδί.

- Παρατηρήστε προσεκτικά το παιδί: εμφανίζει ενδείξεις κακοποίησης, έντονου άγχους, τραύματος; είναι έγκυος (αν είναι εμφανές); Φοβάται κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο;
- Δημιουργήστε σχέση εμπιστοσύνης πραγματοποιώντας δραστηριότητες μαζί ή συνοδεύοντας το παιδί σε σημαντικές συναντήσεις (να θέτετε μικρούς στόχους για να έχετε περισσότερες πιθανότητες να τους πετύχετε).
- Δώστε προσοχή στη γλώσσα του σώματός σας (και λάβετε υπόψη διαπολιτισμικές παραμέτρους).
- Χρησιμοποιείτε απλή γλώσσα.
- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί κατανοεί το ρόλο του διερμηνέα.

Πότε πρέπει να κάνετε τα παραπάνω;

■ Όταν συναντάτε το παιδί.

- Όταν η κατάσταση ή οι συνθήκες αλλάζουν, βοηθήστε το παιδί να κατανοήσει την αλλαγή, τα νέα δικαιώματα ή τα δικαιώματα που έπαυσαν να ισχύουν για την περίπτωση του.
- Όταν μπορεί να συμμετέχει το παιδί σε μια απόφαση, βοηθήστε το να καταλάβει περί τίνος πρόκειται και τι διακυβεύεται και να εκφράσει μια άποψη βασισμένη σε επαρκή πληροφόρηση και κατανόηση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για την υπόθεσή τους.

Στην επικοινωνία με το παιδί να έχετε υπόψη¹³:

- Την ταυτότητα του παιδιού (ηλικία, γλώσσα, καταγωγή, φύλο, σεξουαλικό προσανατολισμό)
- Την οικογενειακή κατάστασή του (ασυνόδευτο, ορφανό, συνοδευόμενο)
- Στοιχεία ευαλωτότητας (π.χ. θύμα εμπορίας ανθρώπων ή βασιστηρίων, παρουσία ψυχικού νοσήματος ή κάποιας αναπηρίας, κ.λπ.)
- Τις ανάγκες του παιδιού (υγεία, εκπαίδευση, νομική στήριξη, ελεύθερος χρόνος)

Ένας/μία επίτροπος μπορεί να παρατηρήσει ότι έφηβα παιδιά που έχουν ζήσει κάτω από δύσκολες συνθήκες στη χώρα καταγωγής τους και έχουν επιβιώσει από ένα πολύ εξαντλητικό ψυχικά και σωματικά ταξίδι φαίνονται πολύ ώριμα. Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνά ότι ακόμη και τα παιδιά που έχουν ζήσει ανείπωτες καταστάσεις, έχουν αντέξει κι έτσι

12. Ό.π., σ. 118.

13. Ό.π.

έχουν αναγκαστεί να ωριμάσουν γρήγορα, εξακολουθούν να είναι παιδιά, έφηβοι. Η μετάβαση από την παιδικότητα στην ενηλικίωση γίνεται σταδιακά και οι φυσικές διεργασίες της εφηβείας θα πρέπει να ολοκληρωθούν κι αυτό δεν πρέπει να παραγνωρίζεται. Τα παιδιά χρειάζονται υποστήριξη για να πάρουν καθοριστικές αποφάσεις για το μέλλον τους.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει, επίσης, να σεβαστεί τη σιωπή του παιδιού. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης απαιτεί χρόνο. Αν το παιδί δεν είναι έτοιμο να μιλήσει για κάτι, ο/η επίτροπος δεν πρέπει να το πιέσει να μιλήσει, αλλά να κάνει το παιδί να καταλάβει ότι είναι εκεί και μάλιστα για να λειτουργήσει προς το βέλτιστο συμφέρον του. Επιπλέον, ο/η επίτροπος θα πρέπει να σέβεται την υποκειμενική εκδοχή της αλήθειας του παιδιού· μπορεί να χρειαστεί χρόνος για το παιδί να αισθανθεί ασφαλές και να πει στον/ην επίτροπο τι πραγματικά έχει συμβεί ή πώς αισθάνεται πραγματικά. Το παιδί και ιδίως ένας/μία έφηβος/η συχνά σωματοποιεί τα συναισθήματά του/της. Έτσι, κάποια επιθετικότητα, κάποια αλλεργία, ή ένας διαρκής πονοκέφαλος μπορεί είναι το πρώτο στάδιο έκφρασης των συναισθημάτων και των σκέψεων που κατακλύζει το παιδί, πριν νιώσει άνετα να τα εκφράσει λεκτικά. Ο/η επίτροπος πρέπει να μπορεί να είναι εκεί και να δηλώνει ρητά την επιθυμία να ακούσει τις σκέψεις του παιδιού. Επίσης, ένα παιδί μπορεί να βιώνει έναν κλωνισμό σε σχέση με τη γονεϊκή εικόνα, αφού μπορεί οι συνθήκες του ταξιδιού, αλλά και στην Ελλάδα να είναι τόσο δύσκολες που να έχει απογοητευτεί από τους γονείς του που το έστειλαν εδώ με τόσους κινδύνους. Ο/Η επίτροπος ενδεχομένως να φαίνεται στο παιδί σαν το υποκατάστατο του γονέα και να θέλει το παιδί να προβάλει σε εκείνον/η τη στενοχώρια, θυμό ή απογοήτευσή του που στην πραγματικότητα έχει απέναντι στους γονείς του.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει υπόψη, ακόμη, ότι «σε όλες τις κουλτούρες υπάρχουν άδηλοι κανόνες επικοινωνίας»¹⁴. Έτσι, «η τονικότητα, ο ρυθμός του λόγου, η έμφαση που δίνεται στις λέξεις καθώς και οι ίδιες οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στη λεκτική επικοινωνία» συνιστούν και πολιτισμικές εκφάνσεις¹⁵. «Κάποιες λέξεις ή φράσεις έχουν διαφορετικά

14. BABEL (2010). Οδηγός επίγνωσης της πολιτισμικής ετερότητας: κατανοώντας την πολιτισμική ετερότητα στην ψυχική υγεία, σελ. 72.

15. Ο.π.

νοήματα σε διαφορετικές κουλτούρες»¹⁶. Αντίστοιχα, και η μη λεκτική επικοινωνία, δηλαδή χειρονομίες, εκφράσεις-αντιδράσεις προσώπου και σώματος υπόκεινται στους κανόνες και τις συμβάσεις των πολιτισμικών ομάδων.

ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΩΣ ΚΑΙ ΠΕΜΠΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ

Εντοπισμός και επικοινωνία με τους γονείς ή άλλους συγγενείς του παιδιού

Ένα παιδί που εντοπίζεται μόνο του στην Ελλάδα πέραν της περίπτωσης να ταξίδεψε με τη θέλησή του, ίσως κατέληξε να είναι μόνο του στη χώρα, επειδή σε κάποιο σημείο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του χωρίστηκε από την οικογένειά του ή επειδή ένα τρίτο άτομο το έπεισε να φύγει από την πατρίδα του και να έρθει στην Ευρώπη. Επιπλέον, είναι πιθανό ότι λόγω των δυσκολιών του ταξιδιού τα μέλη της πυρηνικής ή ευρύτερης οικογένειας αναγκάστηκαν να ταξιδεύσουν χωριστά και σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.

Με βάση την ιδιαίτερη κατάσταση κάθε παιδιού, ο/η επίτροπος θα βοηθήσει το παιδί στον εντοπισμό της οικογένειάς του και/ή στη δημιουργία και διατήρηση της επικοινωνίας και επαφών με την οικογένειά του, όπου αυτό διαπιστώνεται ότι είναι προς το συμφέρον του παιδιού. Θα συνεργαστεί με τις σχετικές δημόσιες αρχές, π.χ. αστυνομία, Εισαγγελία, και, ενδεχομένως, να αναζητήσει τη βοήθεια οργανώσεων που διαθέτουν σχετική τεχνογνωσία, π.χ. τον Ερυθρό Σταυρό, την Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης. Ωστόσο, να σημειωθεί ότι ο εντοπισμός της οικογένειας (αποκατάσταση οικογενειακών επαφών) δεν θα πρέπει να πραγματοποιείται όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι η αποκατάσταση οικογενειακών δεσμών μπορεί να θέσει σε κίνδυνο το παιδί ή τα μέλη της οικογένειας. Επιπλέον, πρέπει να επαληθεύεται η συγγένεια με έγκυρα και αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία. Έτσι, ο/η επίτροπος, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού και σε συνεργασία με άλλους επαγγελματίες που πλαισιώνουν το παιδί και με το συντονιστικό γραφείο θα αξιολογήσει αν

16. Όπ., σ. 73

εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού να επανασυνδεθεί με συγγενικό πρόσωπο. Στη θετική περίπτωση, ο/η επίτροπος σε συνεργασία και με δικηγόρο, αν χρειάζεται, αλλά και με τη Μονάδα Δουβλίνου της Υπηρεσίας Ασύλου θα οργανώσει τα απαραίτητα στοιχεία για την απόδειξη της συγγένειας (π.χ. οικογενειακό βιβλιάριο, φωτοτυπίες διαβατηρίων, φωτογραφίες ή στην έσχατη περίπτωση, εξέταση DNA) και της δυνατότητας να υποστηρίξουν το παιδί (βλ. και παρακάτω).

Τα μέλη της οικογένειας μπορεί να παρέχουν πληροφορίες, οι οποίες θα βοηθήσουν στην αξιολόγηση των επιλογών τοποθέτησης (για στέγαση) ή της επανένωσης και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Μπορεί επίσης να γνωρίζουν συγκεκριμένες καταστάσεις, όπως για παράδειγμα, για θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας του παιδιού ή απώλεια αγαπημένων προσώπων ή ύπαρξη σημαντικών εγγράφων και/ή την ακριβή ημερομηνία γέννησης του παιδιού. Ωστόσο, μετά τον επιτυχή εντοπισμό της οικογένειας και πριν από τυχόν οικογενειακή επανένωση ή επιστροφή στον τόπο καταγωγής ή τρίτη χώρα, ο/η επίτροπος θα πρέπει να βεβαιωθεί ότι έχει διενεργηθεί εκτίμηση κινδύνου για να αξιολογηθεί η καταλληλότητα των γονέων ή/και άλλων μελών της οικογένειας να φροντίσουν το παιδί και να εκπροσωπήσουν τα συμφέροντά του. Σε κάθε προσπάθεια εντοπισμού ή επανένωσης της οικογένειας, όλοι πρέπει να ενεργούν με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και με σεβασμό στις προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος.

 Αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και σχεδιασμός των επόμενων ενεργειών για την υπόθεσή του (στέγαση, νομικό καθεστώς, εκπαίδευση, υγεία, ψυχολογική υποστήριξη, άλλες δραστηριότητες).

Όπως προαναφέρθηκε, ένας/μία επίτροπος στο αρχικό στάδιο της συνεργασίας του/της με το παιδί θα πρέπει να προσπαθεί να συναντά το παιδί τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα προκειμένου να δημιουργήσει μια σχέση εμπιστοσύνης. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου θα πρέπει να προσπαθήσει να συλλέξει όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για την ιστορία του παιδιού τόσο από το ίδιο το παιδί όσο και από άλλους επαγγελματίες που τον/την φροντίζουν και τον/την περιβάλλουν, π.χ. προσωπικό ξενώνα, ψυχολόγος, κοινωνικός/ή λειτουργός, δικηγόρος. Με αυτόν τον τρόπο θα έχει μια σαφέστερη εικόνα για την περίπτωση του παιδιού και θα είναι σε θέση να εκτιμήσει καλύτερα το

βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ώστε να σχεδιάσει τα επόμενα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν (σχέδιο δράσης).

Μία φόρμα αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού (βλ. Μέρος III, κεφάλαιο 9 και παράρτημα 3) επικουρεί τον/την επίτροπο στη συλλογή όλων των απαραίτητων πληροφοριών. Σε κάθε απόφαση που λαμβάνεται για το παιδί, είναι πολύ σημαντικό να έχουν ακουστεί πρώτα οι απόψεις του. Αυτό δεν σημαίνει ότι, όποιες κι αν είναι οι επιθυμίες του παιδιού, αυτές θα πραγματοποιηθούν. Αντ' αυτού είναι πολύτιμο για το παιδί να γνωρίζει ότι ο/η επίτροπος του είναι ο/η σύμμαχος του και είναι εκεί για να το ακούσει, να το καταλάβει και να συζητήσει μαζί όλα τα θέματα που το προβληματίζουν. Πολλά παιδιά μπορεί να μην είναι εξοικειωμένα με το να έχουν μια δική τους άποψη και να την εκφράζουν. Μια τέτοια διαδικασία χρειάζεται ενθάρρυνση, ενδυνάμωση και διευκόλυνση από την πλευρά του/της επιτρόπου. Αξίζει να σημειωθεί ότι μερικά παιδιά μπορεί να καθοδηγούνται από τους γονείς τους (που βρίσκονται πίσω στη χώρα καταγωγής ή σε άλλη χώρα) ή από τρίτους σχετικά με το τι «θα πρέπει» να κάνουν στην Ευρώπη και εκεί ο/η επίτροπος διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στο να διασφαλίσει ότι το βέλτιστο συμφέρον, τα δικαιώματα και η ασφάλεια του παιδιού προστατεύονται (π.χ. να αποκρούσει την πίεση που τυχόν ασκείται στο παιδί να μην παρακολουθήσει σχολείο παρά να εργαστεί (παρانونύμως), παρόλο που εκείνο επιθυμεί να πηγαίνει μόνο σχολείο). Ωστόσο δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι τα παιδιά μπορεί να αισθάνονται άρρηκτα συνδεδεμένα με την οικογένειά τους και υποχρεωμένα απέναντί τους.

Μέσω της αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, ένας/μία επίτροπος θα είναι σε θέση να γνωρίζει τι πρέπει να γίνει με το νομικό καθεστώς του παιδιού. Από τις πληροφορίες που θα έχει συγκεντρώσει, θα του/της είναι φανερό, εάν υφίστανται λόγοι, όπως αυτοί αναφέρονται στη Σύμβαση Γενεύης/Πρωτόκολλο Νέας Υόρκης για το καθεστώς των προσφύγων και την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2011/95/ΕΕ για τις προϋποθέσεις χορήγησης καθεστώτος διεθνούς προστασίας, που καθιστούν επιτακτική την υποβολή αίτησης για διεθνή προστασία. Μερικά παιδιά μπορεί να μην έχουν κατανοήσει τους πραγματικούς λόγους που τους εμποδίζουν από το να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους, και τελικά κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης με τον/την επίτροπο ή το/τη

δικηγόρο να αποκαλύπτεται ότι υπήρχαν και υπάρχουν σοβαροί κίνδυνοι για την ασφάλεια ή τα δικαιώματα τους πίσω στη χώρα καταγωγής. Για παράδειγμα, ένα νεαρό αγόρι από χώρα της Δυτικής Αφρικής κατά τις πρώτες συναντήσεις με την επίτροπό του, ισχυριζόταν ότι ήρθε στην Ευρώπη για μια καλύτερη ζωή, επειδή δεν μπορούσε να χαρεί τη ζωή του πριν. Κατά τη διάρκεια πιο εμπειριστατωμένων συζητήσεων έγινε φανερό ότι στο αγόρι αυτό είχαν παραβιαστεί σχεδόν όλα τα δικαιώματά του και επιπλέον ήταν θύμα εμπορίας ανθρώπων, σύμφωνα με τον ορισμό του Πρωτοκόλλου του Παλέρμο, δύο φορές πριν από την είσοδό του στην Ελλάδα. Ωστόσο, δεν ήταν σε θέση να καταλάβει ότι όλα αυτά αποτελούν λόγους για τους οποίους αναμφισβήτητα θα έπρεπε να του χορηγηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα. Υπάρχουν πολλά παρόμοια παραδείγματα για κορίτσια και αγόρια. Σε κάθε περίπτωση η συνεργασία με δικηγόρο βοηθά στη διερεύνηση και διευθέτηση των ζητημάτων αυτών. Ο/η δικηγόρος που έχει εμπειρία στο προσφυγικό δίκαιο είναι σε θέση να καταλάβει από το ιστορικό του παιδιού τι συνιστά λόγο για χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας. Γνωρίζει τι ερωτήσεις χρειάζεται να γίνουν προς το παιδί για να διερευνηθεί το ιστορικό του. Οι γνώσεις για τη χώρα καταγωγής του παιδιού επίσης προσφέρουν μια δυνατή βάση για να γνωρίζει τι μπορεί να έχει συμβεί στο παιδί. Π.χ. παιδί από το Μάλι αναφέρεται στους γονείς του χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες, έπειτα στο θάνατο του πατέρα του, τη διακοπή της σχολικής φοίτησης και τη μετακόμιση του σε άλλο σπίτι με τη μητέρα του και πάλι χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες. Ο/Η δικηγόρος που γνωρίζει στοιχεία για τη συγκεκριμένη χώρα καταγωγής μπορεί να καταλάβει ότι από την εξέλιξη αυτή στο ιστορικό κάτι συμβαίνει και θα διερευνήσει αν υπήρχε επίσημος γάμος, ποιες ήταν οι θρησκείες και των δύο γονέων του παιδιού και αν αυτή η ένωση ήταν αποδεκτή από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον. Έτσι, ο/η δικηγόρος θα βοηθήσει το παιδί να εστιάσει και να αναπτύξει τα σημεία εκείνα της ιστορίας του που είναι σημαντικό να γνωρίζουν οι αρμόδιες αρχές (π.χ. Υπηρεσία Ασύλου, Αρχή Προσφύγων).

Ορισμένα παιδιά χρειάζονται ψυχολογική υποστήριξη. Αυτό μπορεί να τους είναι δύσκολο να το αποδεχθούν και να συμφωνήσουν, επειδή δεν είναι εξοικειωμένα με μια τέτοια (θεραπευτική) διαδικασία είτε λόγω ηλικίας είτε λόγω διαφορετικής προσέγγισης από την κουλτούρα τους. Είναι γεγονός ότι τα παιδιά έχουν ανάγκη από ειλικρινείς υγιείς

διαποσωπικές σχέσεις. Ο/Η επίτροπος συνελώς θα πρέπει να εξετάσει αν υπάρχουν άλλοι τρόποι για να υποστηριχθεί η ψυχική υγεία του παιδιού ή τελικά πρέπει να παροτρύνει το παιδί να συμμετάσχει σε τέτοιες συνεδρίες, έστω και για μια δοκιμαστική περίοδο. Τα παιδιά που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες και φαίνεται να υποφέρουν από ποικίλα συμπτώματα που υποδηλώνουν κάποια διαταραχή ή δυσκολία (π.χ. PTSD, αγχώδεις ή συναισθηματικές διαταραχές, κλπ.) θα πρέπει να παρακολουθηθούν από έμπειρο ψυχολόγο ή ψυχίατρο για διάγνωση ή για να αποκλείσει ότι πρόκειται για ψυχοπαθολογία ή για θεραπεία.

Επιπλέον, η εκπαίδευση διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στην υγιή ψυχοκοινωνική και διανοητική ανάπτυξη ενός παιδιού και για το λόγο αυτό όλα τα παιδιά θα πρέπει να εγγράφονται σε σχολεία και να ενθαρρύνονται να παρακολουθούν τα μαθήματα. Ιδίως όσον αφορά τα έτη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, δηλαδή μέχρι και την Γ' Γυμνασίου (για παιδιά μέχρι 16 ετών¹⁷) όλα τα παιδιά πρέπει να κατανοήσουν ότι είναι δικαίωμά τους αλλά και υποχρέωσή τους να πηγαίνουν στο σχολείο. Βέβαια, δεν αρκεί να έχει κανείς πρόσβαση στην είσοδο του σχολείου, αλλά θα πρέπει να μπορεί να απολαμβάνει μία εκπαίδευση που λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητές του για να μπορεί να συμμετάσχει επαρκώς. Αντίστοιχα, μπορεί να πρέπει να αναζητηθούν μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης που θα ενδιαφέρουν τα παιδιά.

Τα παιδιά θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν σε ψυχαγωγικές, δημιουργικές και αθλητικές δραστηριότητες. Μερικές φορές το να βρίσκονται μόνο τους σε μια άγνωστη γι' αυτά χώρα, χωρίς οι γονείς τους να τα επιβλέπουν ή να τα συμβουλεύουν, ενδέχεται να αυξήσει τον κίνδυνο κατάθλιψης, αισθήματος απόσυρσης ή εμπλοκής σε επικίνδυνες/παράνομες δραστηριότητες. Τα παιδιά θα πρέπει να ερωτηθούν τι ενδιαφέροντα είχαν πίσω στη χώρα καταγωγής τους και αν θα ήθελαν να ξεκινήσουν κάποια δραστηριότητα στην Ελλάδα που να απολαμβάνουν. Ωστόσο, θα πρέπει να ενθαρρύνονται να επιλέγουν μία δραστηριότητα έπειτα από σκέψη και να δίνουν χρόνο σε αυτό, ώστε να αποφασίσουν αν πραγματικά θέλουν να συμμετάσχουν σε αυτή. Μερικές φορές ιδίως τα παιδιά στην εφηβεία, μπορεί να επιθυμούν να δοκιμάσουν πολλές

17. Α. 2 παρ. 3 Ν. 1566/1985

δραστηριότητες, γι' αυτό ο/η επίτροπος θα χρειαστεί να δώσει λίγο χρόνο πριν προβεί σε οριστικές ενέργειες που απαιτούν κάποια οικονομική ή άλλη δέσμευση, για να δει αν το παιδί έχει κατασταλάξει.

 Καταγραφή αιτήματος διεθνούς προστασίας (αναλόγως την υπόθεση, αίτηση για οικογενειακή επανένωση) και υποβολή σχετικών εγγράφων ταυτοποίησης στο αρμόδιο ΠΓΑ ή ΑΚΑ.

Εάν το παιδί έχει λόγους που το εμποδίζουν από το να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του ή τελευταίας διαμονής του που εμπύπτουν στη Σύμβαση της Γενεύης και στο Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης σχετικά με το καθεστώς προσφύγων, καθώς και στην ευρωπαϊκή Οδηγία για τις προϋποθέσεις χορήγησης καθεστώτος διεθνούς προστασίας (Ν. 4636/2019), τότε πρέπει να υποβληθεί αίτηση ασύλου ενώπιον του αρμόδιου περιφερειακού γραφείου ασύλου (ΠΓΑ) ή αυτοτελούς κλιμακίου ασύλου (ΑΚΑ). Προσοχή δίνεται στο ποιο είναι το αρμόδιο ΠΓΑ βάσει τόπου διαμονής ή εθνικότητας. Αυτό προϋποθέτει ότι πριν από την υποβολή της αίτησης το παιδί έχει ενημερωθεί για τη διαδικασία και τη σημασία της (για ποιο λόγο, δικαιώματα, υποχρεώσεις), καθώς και τις απαραίτητες πληροφορίες που θα του ζητηθούν. Το παιδί θα πρέπει, επίσης, να γνωρίζει ότι εφόσον είναι 14 ετών και άνω, θα κληθεί να δώσει δακτυλικά αποτυπώματα για την ενημέρωση της ευρωπαϊκής βάσης δεδομένων «EURODAC», με σκοπό την καταχώριση αυτών και τη διασταύρωσή τους ανά πάσα στιγμή με άλλες πιθανές –προηγούμενες ή μελλοντικές– καταχωρίσεις στην Ελλάδα ή άλλη χώρα της ΕΕ. Επιπλέον, ο/η επίτροπος θα πρέπει να ζητήσει από το παιδί να αναζητήσει όποια επίσημα έγγραφα ταυτοποίησης μπορεί να έχει στην κατοχή του, καθώς θα πρέπει να τα προσκομίσει σε αντίγραφο στις ελληνικές αρχές. Τέτοια έγγραφα αποδεικνύουν τα προσωπικά στοιχεία του, τη χώρα καταγωγής του, ενδεχομένως την εθνοτική ομάδα και την ηλικία του. Αυτό βοηθά στην ορθή καταγραφή των προσωπικών στοιχείων του παιδιού, δεδομένου μάλιστα ότι η εκ των υστέρων αλλαγή τέτοιων πληροφοριών προϋποθέτει μια πολύ απαιτητική διαδικασία (επίσημα έγγραφα από τη χώρα καταγωγής, επισήμως μεταφρασμένα και πρωτότυπα)¹⁸.

18. Βλ. άρθρο 79 του Ν. 4636/2019 και εγκύκλιο Υπηρεσίας Ασύλου με αρ. πρωτ. οικ. 20951, 25/10/2018.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να εξετάσει προσεκτικά αυτά τα έγγραφα με τη βοήθεια διερμηνέα και του παιδιού για να επιβεβαιώσουν ότι τα στοιχεία στα επίσημα έγγραφα είναι επίσης σωστά. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αρκετές χώρες καταγωγής των παιδιών, η εγγραφή τους στο ληξιαρχείο κατά τη γέννησή τους δεν είναι μια συνήθης πρακτική. Η εγγραφή ιδίως ενός παιδιού και των αδελφών του πολλά χρόνια μετά τη γέννησή τους –και συχνά όλων μαζί– μπορεί να οδηγήσει σε ανακριβείς καταχωρίσεις σε σχέση με την ημερομηνία γέννησης του κάθε παιδιού. Αν όλα τα επίσημα έγγραφα αναφέρουν την ίδια ημερομηνία γέννησης και αν αυτό εξυπηρετεί το βελτιστο συμφέρον του παιδιού, τότε καλό είναι να καταγράφεται αυτή ως ορθή.

Τα εθνικά διαβατήρια πρέπει να κατατίθενται στο αρμόδιο ΠΓΑ ή ΑΚΑ την ημέρα κατάθεσης της αίτησης ασύλου. Πρώτα είναι χρήσιμο να βγουν αντίγραφα του διαβατηρίου, ώστε να καταχωρηθούν στο αρχείο της υπόθεσης του παιδιού και να μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όποια διαδικασία κρίνεται απαραίτητο (π.χ. οικογενειακή επανένωση μέσω πρεσβείας). Με την κατάθεση του διαβατηρίου, θα παραληφθεί αντίγραφο της πράξης παράδοσης-παραλαβής. Προσοχή πρέπει να δίνεται στις περιπτώσεις ανιθαγένειας (εθνοτική καταγωγή και απουσία υπηκοότητας/ διαβατήριο του παιδιού)· για παράδειγμα, Παλαιστίνιος που μεγάλωσε στην Ιορδανία διαθέτει «διαβατήριο» χρώματος μπλε, το έγγραφο αυτό υποδηλώνει ότι δεν είναι Ιορδανός υπήκοος, παρά ανιθαγενής που του έχουν διαθέσει ταξιδιωτικό έγγραφο. Αντίστοιχα παραδείγματα, Παλαιστίνιοι που διέμεναν στη Συρία ή Κούρδοι από συγκεκριμένες περιοχές της Συρίας ή οι Μπιντούν στο Κουβέιτ είναι πολύ πιθανό να είναι ανιθαγενείς.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του Κανονισμού (ΕΕ) 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 (Δουβλίνο III), εάν υπάρχουν μέλη της οικογένειας του ανήλικου σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ, το αρμόδιο κράτος για να εξετάσει την αίτησή του είναι εκείνο όπου διαμένει νόμιμα η οικογένειά του. Δεδομένου αυτού, ο/η επίτροπος θα πρέπει να έχει ενημερωθεί και να έχει διερευνήσει εγκαίρως εάν υπάρχουν μέλη της οικογένειας σε άλλο κράτος της ΕΕ. Είναι σημαντικό ότι, λόγω της προθεσμίας των τριών μηνών για την αίτηση οικογενειακής επανένωσης βάσει του άρθρου 8 του Κανονισμού Δουβλίνο III (βλ. άρθρο 21 παρ. 1), ο/η επίτροπος θα πρέπει να ενεργή-

σει γρήγορα. Θα πρέπει να συζητήσει με το παιδί και να έρθει σε επαφή με αυτά τα μέλη της οικογένειας για να καταλάβει εάν είναι προς το συμφέρον του παιδιού να υποβάλει αίτημα για οικογενειακή επανένωση. Θα πρέπει να βεβαιωθεί ότι η αρμόδια Μονάδα Δουβλίνου θα αποστείλει έγκαιρα το αίτημα, καθώς υπάρχει τεράστιος φόρτος εργασίας, και την ίδια στιγμή, οποιαδήποτε καθυστέρηση μπορεί να εμποδίσει την επανένωση. Παρόλο που υπάρχει διαφορετική προθεσμία για την αποστολή αιτήματος «αναδοχής» επί τη βάση ανθρωπιστικών λόγων (άρθρο 17 παρ. 2 του Κανονισμού), μερικές φορές γίνεται δύσκολα δεκτό από τα κράτη μέλη, δεδομένου ότι βρίσκεται στη διακριτική ευχέρεια τους και δεν συνιστά υποχρέωσή τους.

Στο πλαίσιο διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης, σε περίπτωση που σε μεταγενέστερο στάδιο και προτού εκδοθεί απόφαση μεταφοράς, η επιλογή αυτή φαίνεται να μην εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού (και τότε συνιστάται να αναζητείται η γνώμη του Εποπτικού Συμβουλίου) ή το αίτημα έχει απορριφθεί τρεις φορές, ο/η επίτροπος θα πρέπει να βεβαιωθεί ότι η υπόθεση του παιδιού σχεδιάζεται να εξεταστεί σε συγκεκριμένη ημερομηνία από το αρμόδιο ΠΓΑ στην Ελλάδα (έγγραφο παραίτηση από διαδικασία επανένωσης και επαναπρογραμματισμός συνέντευξης ασύλου).

 Σε περίπτωση οικογενειακής επανένωσης, διερεύνηση σχέσης και συνθηκών διαβίωσης των συγγενών του παιδιού και συλλογή των απαραίτητων αποδεικτικών εγγράφων και υποστήριξη του παιδιού και συγγενή στη λήψη DNA αν κρίνεται απαραίτητη.

Τα απαραίτητα έγγραφα για να αποδειχθεί η συγγένεια μπορεί να είναι: οικογενειακό βιβλιάριο, ταυτότητες, διαβατήρια, πιστοποιητικό γεννήσεως και φωτογραφίες. Πολύ χρήσιμη είναι και η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος, όπου ένα παιδί έχει την ευκαιρία να αναλύσει εκτενώς τη συγγένεια και τη στενή σχέση με τον/ην εν λόγω συγγενή. Μία εξέταση DNA μπορεί να είναι απαραίτητη για να αποδειχθεί η συγγένεια, εάν δεν υπάρχουν άλλα έγγραφα ή υπάρχουν διαφορές στα ονοματεπώνυμα μεταξύ παιδιού και συγγενούς. Επιπλέον, ο/η συγγενής πρέπει να δηλώσει την πρόθεσή του να φροντίσει το παιδί και να αποδεχθεί πιθανή οικογενειακή επανένωση. Ο/Η συγγενής πρέπει να είναι σε εγρήγορση για να ανταποκριθεί στις αρχές της χώρας στην οποία κατοικεί, μόλις προσπαθήσουν να επικοινωνήσουν μαζί του/της. Ορι-

σμένα κράτη μέλη απαιτούν από το/τη συγγενή να αποδείξει ότι είναι σε θέση να αναλάβει οικονομικά τη φροντίδα του παιδιού ή ότι διαμένει σε χώρο κατάλληλο για να φιλοξενήσει και τον/την ανήλικο/η. Άλλα κράτη μέλη απαιτούν η σχέση μεταξύ παιδιού και συγγενούς να είναι ισχυρή τόσο πριν χωριστούν όσο και μετά και γι' αυτό ζητούν αποδεικτικά όπως φωτογραφίες, συνομιλίες, γράμματα και άλλα που φανερώνουν αυτή τη σχέση. Ωστόσο, η αρχή της οικογενειακής ενότητας¹⁹ και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού²⁰ μπορεί να επιτάσσει την αναδοχή του αιτήματος του παιδιού, έστω και για να διαμένουν στην ίδια πόλη (συγγενής-παιδί), αλλά σε χωριστά καταλύματα. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο/η συγγενής πρέπει να διαμένει νομίμως στο κράτος μέλος, κάτι το οποίο θα πρέπει να αποδεικνύεται, π.χ. μέσω της αίτησης ασύλου, του καθεστώτος του πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας ή της άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους.

 Εάν η περίπτωση του παιδιού εμπίπτει στις διατάξεις για άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, θα πρέπει να υποβληθεί αίτηση στην αρμόδια Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων σε συνεργασία με τους εμπλεκόμενους φορείς.

Σε περίπτωση που οι λόγοι που εμποδίζουν το παιδί να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του δεν εμπίπτουν στη Σύμβαση της Γενεύης και στο Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης και στη σχετική Ευρωπαϊκή Οδηγία, θα πρέπει να υποβληθεί αίτηση ενώπιον της αρμόδιας Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Αποκεντρωμένης Διοίκησης προκειμένου το παιδί να λάβει νόμιμη άδεια διαμονής βάσει της ιδιότητάς του ως ανήλικο που χρήζει ανθρωπιστικής προστασίας ή ως ευάλωτο πρόσωπο που χρήζει προστασίας –βάσει συγκεκριμένων περιστάσεων–

19. Βλ. ενδεικτικά στο προοίμιο του Κανονισμού Δουβλίνο III παρ. 14 όπου «Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να λαμβάνουν πρωτίστως υπόψη τον σεβασμό της προσωπικής και οικογενειακής ζωής.», ά. 6 παρ. 3 του ίδιου Κανονισμού, ά. 8 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ά. 7 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

20. Α. 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άρθρο 6 του Κανονισμού Δουβλίνο III. Βλ. επιπλέον μέρος III, Κεφάλαιο 9 του παρόντος Εγχειριδίου.

σύμφωνα με το άρθρο 19 Α του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν.4251/2014), όπως αυτό ισχύει. Σε κάθε περίπτωση, ο/η επίτροπος ενημερώνει το παιδί για τη διαδικασία.

Αξιολόγηση του παρόντος πλαισίου διαμονής και των διαθέσιμων και πιο κατάλληλων επιλογών σχετικά με την τοποθέτηση του παιδιού σε εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας.

Αυτό αφορά σε παιδιά που βρίσκονται ήδη σε κάποιο πλαίσιο φιλοξενίας. Δεδομένου ότι οι αποφάσεις πρέπει να επανεξετάζονται περιοδικά και λαμβάνοντας υπόψη ότι κάθε παιδί είναι καλύτερο να μεγαλώνει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον ή σε περιβάλλον που προσομοιάζει σε τέτοιο, ο/η επίτροπος μαζί με άλλους αρμόδιους επαγγελματίες και φορείς πρέπει να προσανατολίζουν την επιλογή τοποθέτησης του παιδιού προς την κατεύθυνση αυτή. Ιδίως τα μικρά παιδιά κάτω των 12 ετών θα πρέπει κατά προτεραιότητα να τοποθετούνται σε ελεγμένες, καλά εκπαιδευμένες και προσεκτικά επιλεγμένες οικογένειες. Η εκτιμώμενη διάρκεια παραμονής στη χώρα και η ύπαρξη άλλων συγγενών θα πρέπει να ληφθεί υπόψη για να αποφασιστεί εάν εξυπηρετεί καλύτερα μια βραχυπρόθεσμη ή μακροχρόνια αναδοχή. Επιπλέον, θα πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη ο περιορισμός των μεταβολών στο πλαίσιο διαμονής ενός παιδιού στο απολύτως απαραίτητο. Όλα αυτά πρέπει να αποφασίζονται από την αρμόδια αρχή που εποπτεύει την εναλλακτική φροντίδα (π.χ. ΕΚΚΑ, Περιφέρεια, Δήμος, Εποπτικό Συμβούλιο) και τον/ην επίτροπο αφού έχει προηγηθεί ακρόαση του παιδιού.

Υποστήριξη του παιδιού στην έκδοση ΑΜΚΑ και βιβλιαρίου υγείας παιδιού.

Ήδη σε αρχικό στάδιο το παιδί θα πρέπει να αποκτήσει αριθμό μητρώου κοινωνικής ασφάλισης (ΑΜΚΑ) ή άλλο αριθμό ασφάλισης ώστε να έχει πρόσβαση σε δωρεάν υγειονομική περίθαλψη, κοινωνικές υπηρεσίες, σχολικές και αθλητικές δραστηριότητες. Είναι απαραίτητο να διαθέτει το παιδί τουλάχιστον έγκυρο δελτίο αιτούντος διεθνή προστασία. Μέσα στο 2019 υπήρξαν πρακτικές και νομοθετικές αλλαγές. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 118 του Ν. 4636/2019 που τροποποιεί παλαιότερη υπουργική απόφαση, οι ανήλικοι ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος έχουν πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας με την κατοχή Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού, ο οποίος χορηγείται από τα αρμόδια ΠΓΑ ή ΑΚΑ μαζί με το δελτίο αιτού-

ντος διεθνή προστασία. Στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες χορηγείται ΑΜΚΑ²¹. Άρα, ο/η επίτροπος θα πρέπει να είναι διαρκώς ενήμερος/η για όλες τις νομοθετικές εξελίξεις και πάντα να συνηγορεί υπέρ των δικαιωμάτων του παιδιού.

Παράλληλα, κάθε παιδί θα πρέπει να διατηρεί το βιβλιário υγείας παιδιού, όπου θα καταχωρούνται όλα τα εμβόλια, η ανάπτυξη του και οι ασθένειες τις οποίες μπορεί να εμφάνισε. Ιδίως αν το παιδί είναι μικρής ηλικίας θα πρέπει οπωσδήποτε ο/η επίτροπος να προμηθευτεί από Μονάδες Υγείας Ε.Ο.Π.Υ.Υ. ένα τέτοιο βιβλιário. Ωστόσο, κάποιες μονάδες μπορεί να διέθεταν το βιβλιário μόνο σε φωτοτυπία ή και καθόλου και να πρέπει κανείς να το εφοδιαστεί από το βιβλιοπωλείο με την καταβολή αντιτίμου. Ενδεχομένως αν το παιδί είναι 16 ετών και άνω, όπου δεν γνωρίζει τι εμβόλια έχει ήδη κάνει ή ασθένειες που έχει περάσει να μην είναι απαραίτητο να έχει βιβλιário. Υπάρχει περίπτωση, σε σημεία που λειτουργούν κινητές μονάδες του ΚΕΕΛΠΝΟ να διατηρεί το ιατρικό προσωπικό αυτών στοιχεία για τους εμβολιασμούς των παιδιών, οπότε θα πρέπει οι πληροφορίες αυτές να καταχωρηθούν και στο βιβλιário.

ΣΕ ΤΑΚΤΙΚΗ ΒΑΣΗ/ ΟΤΑΝ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ

Σωματική και ψυχική υγεία

 Μέρμνα για τη διενέργεια προγραμματισμένων εξετάσεων για την ανίχνευση συμπτωμάτων.

Ο/Η επίτροπος είναι το πρόσωπο που θα πρέπει να έχει μια σαφή εικόνα της υγείας του παιδιού, αφού άλλωστε είναι και εκείνος/η που έχει εξουσιοδοτηθεί να συναινεί σε ιατρικές πράξεις, σε συνεργασία πάντα με το ιατρικό προσωπικό και έπειτα από δική τους προτροπή²². Ταυτόχρονα, θα πρέπει να είναι σε θέση να ενημερώσει το παιδί σχετικά με εξετάσεις ή άλλες ιατρικές πράξεις που τυχόν χρειάζεται να γίνουν για τη διασφάλιση της υγείας του. Η δομή φιλοξενίας (ενδεικτικά: ξε-

21. Τα ανωτέρω όλα ισχύουν μέχρι και το Νοέμβρη 2019. Βλ. Ν. 4636/2019, και εγκύκλιο με Αριθ. Πρωτ. : 80320/42862/Δ18.2718, 1.10.2019.

22. Για μη επείγουσες σοβαρές ιατρικές πράξεις, ο/η επίτροπος θα απευθύνεται αρχικά στο εποπτικό συμβούλιο προκειμένου τα μέλη να λάβουν τις απαραίτητες αποφάσεις.

νοδοχείο, ασφαλής ζώνη σε ανοιχτό κέντρο φιλοξενίας, ξενώνας, διαμέρισμα) στην οποία διαμένει το παιδί είναι υπεύθυνη για τη φροντίδα του παιδιού και την υγεία του. Έτσι, το αρμόδιο προσωπικό της δομής είναι εκείνο που θα ανταποκριθεί σε περίπτωση που ο/η ανήλικος/η παρουσιάσει κάποιο σύμπτωμα. Ωστόσο, ο/η επίτροπος θα πρέπει να λάβει γνώση για τυχόν συμπτώματα που παρουσίασε το παιδί και να βεβαιωθεί ότι ελήφθησαν όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη διάγνωση και την αντιμετώπιση τους (π.χ. ανάλογα με τη σοβαρότητα του περιστατικού μεταφορά του/της ανηλίκου/ης σε ιατρική μονάδα από μέλος του προσωπικού του ξενώνα). Ακόμη, εάν υπάρχει έλλειψη κινητοποίησης για διάφορους λόγους, ο/η επίτροπος θα πρέπει να διασφαλίσει ότι το παιδί θα λάβει ιατρική περίθαλψη και θεραπεία και πιθανώς χρειαστεί να το συνοδεύσει ο/η ίδιος/α. Σχετικά με προγραμματισμένες ιατρικές εξετάσεις που αφορούν συγκεκριμένο πρόβλημα υγείας που διαπιστώθηκε, ο/η επίτροπος θα πρέπει να λάβει γνώση της κατάστασης. Για παράδειγμα, μερικές φορές χρειάζεται να αναζητηθεί και μία δεύτερη γνώμη ειδικού πριν προβούμε σε όποια ενέργεια για ένα παιδί, όπως η συνταγογράφηση ψυχοφαρμάκων. Παιδιά που διαθέτουν ΑΜΚΑ μπορούν να εξεταστούν και να λάβουν θεραπεία δωρεάν τόσο από τα δημόσια νοσοκομεία (επίσκεψη ως έκτακτο περιστατικό, αλλά και προγραμματισμένη επίσκεψη μέσω τηλεφώνου γίνεται και χωρίς τη δήλωση του ΑΜΚΑ) όσο και από τις μονάδες υγείας Ε.Ο.Π.Υ.Υ. (κλείνεται ραντεβού αφού δηλώσει κανείς τον ΑΜΚΑ)· στις τελευταίες δεν δέχονται ραντεβού για άτομα χωρίς ΑΜΚΑ.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να γνωρίζει για τα αναπτυξιακά στάδια ενός παιδιού (βλ. επίσης Μέρος III, κεφάλαιο 6) για να είναι σε θέση να αντιληφθεί αν κάτι βρίσκεται έξω από τα όρια της φυσιολογικής ανάπτυξης του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη ότι τυχόν βιώματα του παρελθόντος μπορεί να επηρεάζουν ποικιλοτρόπως το παιδί. Επιπλέον θα πρέπει να ενθαρρύνει το παιδί να εκφράζει τυχόν ανησυχίες, ενοχλήσεις ή πόνο που μπορεί να νιώθει σχετικά με την υγεία του καταρχάς στο προσωπικό της δομής φιλοξενίας, ώστε αυτοί να ανταποκριθούν άμεσα, αλλά και στον/ην ίδιο/α τον/την επίτροπο. Στη φόρμα αξιολόγησης βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με την υγεία του παιδιού που αφορούν το παρελθόν όσο και το παρόν. Είναι σημαντικό να διευκρινίζονται οι έννοιες του γιατρού και των φαρμάκων

στην επικοινωνία, γιατί κατά περίπτωση μπορεί να αντιλαμβάνεται ο/η επίτροπος διαφορετικά αυτές τις έννοιες από το παιδί. Παράδειγμα: το παιδί αφού ερωτήθηκε σχετικά με θεραπεία ιατρικών ζητημάτων που αντιμετώπιζε, απάντησε ότι επισκεπτόταν κατά διαστήματα έναν «γιατρό», ο οποίος του έδινε «φάρμακα», αλλά επειδή ήταν πολύ ακριβός δεν πήγαιναν συχνά και γι' αυτό μάλλον δεν θεραπεύτηκε· μετά από κάποιες διευκρινιστικές ερωτήσεις, έγινε σαφές ότι ο συγκεκριμένος «γιατρός» ήταν ένας πολίτης που εμπειρικά αξιολογούσε κάποια συμπτώματα και διέθετε βότανα στους επισκέπτες για θεραπεία.

Μέριμνα για αιματολογικές και άλλες εξετάσεις και εμβολιασμούς στο πλαίσιο τακτικών ελέγχων.

Πέραν των περιπτώσεων που το παιδί παρουσιάζει εκτάκτως κάποια συμπτώματα, η υγεία του παιδιού θα πρέπει να ελέγχεται περιοδικά. Αυτό μπορεί να είναι ένας ετήσιος έλεγχος. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει μια σαφή εικόνα του τι έχει γίνει, τότε έγινε και τι πρέπει να γίνει και τότε, ώστε να παρακολουθείται η πορεία της υγείας του/της ανηλίκου/ης. Ακόμη, οι απαραίτητοι εμβολιασμοί πρέπει να προγραμματιστούν και να γίνουν. Αυτό το αναλαμβάνει η δομή φιλοξενίας, ωστόσο ο/η επίτροπος θα πρέπει να γνωρίζει τι πρέπει να γίνει, να καταγράφει τι έχει γίνει και τότε, καθώς και τότε πρέπει να προγραμματιστούν επόμενοι εμβολιασμοί και επαναλήψεις. Βασική προϋπόθεση για τα ανωτέρω είναι να γνωρίζουμε από το παιδί ή τυχόν συγγενικό πρόσωπο αν έχει ήδη πραγματοποιηθεί εμβολιασμός στη χώρα καταγωγής.

Επικοινωνία και συνεργασία με ιατρικό προσωπικό προκειμένου να λάβει γνώση της υγείας του ανηλίκου.

Όπως προαναφέρθηκε, ο/η επίτροπος πρέπει να έχει μια σαφή εικόνα της υγείας του παιδιού. Αυτό περιλαμβάνει την ενημέρωση από το ιατρικό προσωπικό που εξέτασε η έχει αναλάβει να θεραπεύσει το παιδί –ιδίως αν το συνοδεύει ο/η ίδιος/α (π.χ. περίπτωση που το παιδί είναι άστεγο). Διαφορετικά ο/η επίτροπος ενημερώνεται από το άτομο που συνόδευε το παιδί σε πρώτη φάση και μετά από το ιατρικό προσωπικό, ιδίως αν πρόκειται για μία σοβαρή κατάσταση. Επίσης, μεριμνά για την τήρηση αντιγράφων των αποτελεσμάτων των εξετάσεων ή της διάγνωσης, της εισαγωγής ή του εξιτηρίου.

 Παραπομπή σε ψυχολόγο ή παιδοψυχίατρο για τη διάγνωση συμπτωμάτων ή/και τη θεραπεία, αν κρίνεται απαραίτητο.

Η ύπαρξη μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ παιδιού και επιτρόπου είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου το παιδί να καταλάβει ότι μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματά του στον/την επίτροπο. Πολλά παιδιά δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν και να αναγνωρίσουν τα συναισθήματά τους ή δεν αισθάνονται έτοιμοι να ζητήσουν βοήθεια, οπότε ο/η επίτροπος θα πρέπει να επικοινωνεί με το παιδί, να είναι παρατηρητικός/η και να έχει τις απαραίτητες βασικές γνώσεις ώστε να είναι σε θέση να καταλάβει εάν κάτι φαίνεται ανησυχητικό στη συμπεριφορά του παιδιού και να το παραπέμψει στις σχετικές υπηρεσίες που μπορούν να του παρέχουν την υποστήριξη που χρειάζεται.

 Σε περίπτωση που το παιδί παρουσιάζει κάποιου είδους αναπηρία, π.χ. αισθητηριακή, κινητική, νοητική, μόνιμη ή παροδική, παραπομπή στις απαραίτητες υπηρεσίες υγείας για την εξατομικευμένη διαπίστωση της κατάστασης και σχεδιασμό κατάλληλης τοποθέτησης, φροντίδας και αποκατάστασης.

Σε περίπτωση που το παιδί παρουσιάζει κάποιου είδους αναπηρία –αισθητηριακή, κινητική, νοητική, μόνιμη ή παροδική, ο/η επίτροπος θα πρέπει να εξασφαλίσει ότι οι δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζει δεν θα περιορίσουν τα δικαιώματα του ως παιδί, όπως αυτά θεμελιώνονται με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αλλά και στην εθνική νομοθεσία. Αυτό πιθανότατα να απαιτεί τη συνεργασία με επαγγελματίες που έχουν εξειδικευμένες γνώσεις και ενδεχομένως να προϋποθέτει ειδικό ιατρικό εξοπλισμό ή θεραπεία. Καθώς ο/η επίτροπος δεν αναμένεται να έχει ιατρικές γνώσεις, θα πρέπει να παραπέμψει το παιδί σε αρμόδιο ιατρικό προσωπικό για να κάνει διάγνωση της κατάστασής του. Έτσι θα είναι σαφές μετά και τι βήματα πρέπει να ακολουθηθούν για την κατάλληλη υποστήριξη του (π.χ. υπηρεσίες αποκατάστασης). Το πλαίσιο φιλοξενίας θα πρέπει να είναι κατάλληλο για να στηρίξει τη διαβίωση του παιδιού, την ένταξη του στην κοινότητα και την τυχόν περίθαλψη και ιατρικό εξοπλισμό που μπορεί να χρειάζεται. Ενδέχεται μερικές φορές να πρέπει να υπάρξει συνεργασία και με μονάδες υγείας σε άλλες χώρες της ΕΕ για να διαπιστωθεί αν το παιδί είναι καλύτερο να μεταβεί εκεί για μία καλύτερη ποιότητα ζωής. Πρόβλεψη

θα πρέπει να γίνει και για την ένταξη του παιδιού στο σχολείο· για παράδειγμα, ένα παιδί προμηθεύτηκε αναπηρικό αμαξίδιο, μετά από συζήτηση πείσθηκε ότι θα είναι καλό να πάει σχολείο, αναζητήθηκε σχολείο που διέθετε ασανσέρ και βρέθηκε. Κάποια στιγμή το ασανσέρ χάλασε με το παιδί μέσα, το παιδί τρομοκρατήθηκε και φοβόταν να ξαναπάει σχολείο, αφού συζητήσαν μαζί του ότι θα είναι καλό να συνεχίσει την εκπαίδευσή του, τελικά το σχολείο ανέφερε ότι δεν έχει κονδύλι για να διορθωθεί το πρόβλημα με το ασανσέρ.

Επίσης, αν υπάρχει κάποιο άτομο που γνωρίζει καλά το παιδί και είναι σε θέση να δώσει πληροφορίες για τις καθημερινές του συνήθειες, τι το ενοχλεί και τι το ανακουφίζει, χρειάζεται αυτές οι πληροφορίες να ληφθούν υπόψη από όσους επαγγελματίες πρόκειται να συνεργαστούν μαζί του.

 Σε περίπτωση επείγοντος περιστατικού σωματικής ή ψυχικής υγείας μέριμνα ότι το παιδί θα συνοδεύεται από επαγγελματία κατά την εισαγωγή του για νοσηλεία.

Όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος έχουν ελεύθερη πρόσβαση στις Δημόσιες Δομές Υγείας και δικαιούνται νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης²³. Η νοσηλευτική περίθαλψη παρέχεται μέσω των δημόσιων νοσοκομείων ή των εποπτευόμενων και επιχορηγούμενων από το Υπουργείο Υγείας νοσηλευτικών ιδρυμάτων ή ΝΠΙΔ, των μονάδων ψυχικής υγείας, των μονάδων πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, των δημοτικών ιατρείων και των ιδρυμάτων αποκατάστασης και κοινωνικής φροντίδας που εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Η φαρμακευτική περίθαλψη παρέχεται από τα συμβεβλημένα με τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ. ιδιωτικά φαρμακεία. Φάρμακα υψηλού κόστους παρέχονται αποκλειστικά από τα φαρμακεία των Νοσοκομείων και του Ε.Ο.Π.Υ.Υ. Σύμφωνα με τον Νόμο 4368/2016, για την παροχή αυτών των υπηρεσιών δεν απαιτείται να έχουν οι ανήλικοι Αριθμό Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ)²⁴. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 3 της Κοινής Υπουργικής Απόφασης Α3(γ)/ΓΠ/οικ. 25132 - ΦΕΚ

23. Ν. 4368/2016, άρθρο 33 «Υγειονομική κάλυψη ανασφάλιστων και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων» παρ. 1 και 2. Διαθέσιμος ο νόμος κωδικοποιημένος όπως ισχύει μέχρι και τον Οκτώβρη 2019 στο: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ygeia/nomos-4368-2016.html>

24. Ο.π., παρ. 3

908/B/4-4-2016, χρειάζεται να επιδείξουν την Κάρτα Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΚΥΠΑ). Όπως ενημερώνει όμως το Υπουργείο Υγείας μέχρι την καθιέρωση της ΚΥΠΑ, δεν απαιτείται να προσκομίζεται κάτι άλλο²⁵. Ο Ν. 4636/2019 με το άρθρο 118 τροποποίησε τη συγκεκριμένη διάταξη και καθιέρωσε τον Προσωρινό Αριθμό Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού που χορηγείται μαζί με το δελτίο αιτούντος άσυλο και ανανεώνεται αντίστοιχα.

Ο/Η επίτροπος, δεδομένου ότι έχει ενημερωθεί εγκαίρως για όποιο επείγον περιστατικό σχετικά με την υγεία παιδιού που είναι υπό την αρμοδιότητά του θα πρέπει να διασφαλίσει ότι έχουν γίνει οι απαραίτητες ενέργειες για να λάβει ιατρική φροντίδα (π.χ. κλήθηκε το ΕΚΑΒ ή κάποιος συνόδευσε το παιδί στο νοσοκομείο) και ότι κάποιος επαγγελματίας θα βρίσκεται με το παιδί κατά την εισαγωγή του.

Εκπαίδευση/δραστηριότητες

Εγγραφή στο σχολείο και κοινοποίηση διορισμού επιτρόπου.

Ο/Η επίτροπος μεριμνά για την εγγραφή του παιδιού στο σχολείο. Είτε την πραγματοποιεί ο/η ίδιος/α είτε εξουσιοδοτεί αρμόδιο πρόσωπο στη δομή φιλοξενίας που διαμένει το παιδί για την πραγματοποιήσει εκείνο. Η τελευταία περίπτωση προτείνεται ιδίως όταν η δομή φιλοξενίας κατόπιν επικοινωνίας και συνεργασίας με συγκεκριμένο σχολείο σχεδιάζει να εγγράψει τα παιδιά της δομής σε ένα σχολείο. Τα παιδιά συχνά κινητοποιούνται ευκολότερα αν γνωρίζουν εκ των προτέρων ότι θα έχουν παρέα στο σχολείο. Αν η εγγραφή πρέπει να γίνει μετά την έναρξη της σχολικής χρονιάς τότε θα πρέπει πρώτα να ενημερωθεί η αρμόδια (πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια) Διεύθυνση εκπαίδευσης προκειμένου εκείνοι να αναζητήσουν διαθεσιμότητα σε σχολείο και τάξη. Για την εγγραφή του παιδιού θα χρειαστεί να προσκομιστεί στο σχολείο και το Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή, όπου για να συμπληρωθεί αυτό το παιδί πρέπει να εξεταστεί από κατάλληλη ειδικότητα γιατρού (π.χ. παιδίατρος αν το παιδί είναι μικρής

25. Υπουργείο Υγείας, Πρόσβαση των ανασφάλιστων στο Δημόσιο Σύστημα Υγείας, διαθέσιμο στο: <http://www.moh.gov.gr/articles/health/anapytksh-monadwn-yegeias/3999-prosbash-twn-anasfalistwn-sto-dhmosio-systhma-yegeias> Στην πράξη, κατά τη συγγραφή του παρόντος εγχειριδίου, μόνο στα δημόσια νοσοκομεία υπάρχει πρόσβαση χωρίς ΑΜΚΑ είτε για επείγοντα περιστατικά είτε για προγραμματισμένα ραντεβού.

ηλικίας). Το δελτίο αυτό είναι απαραίτητο προκειμένου το παιδί να συμμετάσχει σε αθλητικές δραστηριότητες εντός σχολείου.

Σύμφωνα με το νόμο, οι ανήλικοι υπήκοοι τρίτης χώρας ή ανιθαγενείς έχουν πρόσβαση στη δημόσια εκπαίδευση²⁶. Το αργότερο εντός τριών μηνών από την ταυτοποίηση τους θα πρέπει να εντάσσονται στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα²⁷. Αν για ειδικούς λόγους ο ανήλικος δεν μπορεί να έχει πρόσβαση σε σχολείο, τότε θα πρέπει να ληφθούν κατάλληλα μέτρα²⁸. Με το νόμο 4415/2016 εισήχθησαν ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση και μάλιστα σε μία εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς που προωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αгаστή συνύπαρξη όλων των πολιτισμικών ομάδων, α) τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες εγγράφονται σε ελληνικά δημόσια σχολεία, β) ενισχύεται η δημοκρατική λειτουργία των σχολείων βάσει δημοκρατικών αξιών και των δικαιωμάτων του παιδιού, γ) δημιουργούνται κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα και βιβλία, δ) λαμβάνονται μέτρα για την αντιμετώπιση διακρίσεων, ε) σχεδιάζονται δομές που ευνοούν την κοινωνική ένταξη παιδιών μεταναστευτικής καταγωγής με σεβασμό στην πολιτισμική ταυτότητά τους, και στ) υλοποιούνται επιμορφωτικά προγράμματα και δράσεις διαπολιτισμικού χαρακτήρα που απευθύνονται σε όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας²⁹.

Σε αυτό το πλαίσιο συστάθηκαν οι Δομές Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (ΔΥΕΠ), οι οποίες ανήκουν στην τυπική εκπαίδευση και λειτουργούν εντός των σχολικών μονάδων εκείνων των Περιφερειακών Διευθύνσεων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας, στα όρια των οποίων υφίστανται κέντρα φιλοξενίας αιτούντων άσυλο³⁰.

Μπορούν ωστόσο να ιδρύνονται και εντός των κέντρων φιλοξενίας ως παραρτήματα δημόσιων νηπιαγωγείων ή δημοτικών σχολείων και γυμνασίων³¹. Οι ΔΥΕΠ εντός των σχολείων λειτουργούν από τις 14:00 μέχρι τις 18:00, ενώ τα παραρτήματα εντός κέντρων ή δομών φιλοξενίας κατά τις πρωινές ώρες³².

26. Ν. 4636/2019, ά. 51 παρ. 1, Ν. 4251/2014 ά. 21 παρ. 7 και 8.

27. Ν. 4636/2019, ά. 51 παρ. 2.

28. Ό.π., παρ. 4.

29. Ν. 4415/2016, ά. 20 και 21.

30. Κοινή Υπουργική απόφαση 139654/ΓΔ4/2017 – ΦΕΚ 2985/Β/30.08.2017, ά.1. Για κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο Παιδείας εκδίδει νέα υπουργική απόφαση για τον καθορισμό των σχολικών μονάδων εντός των οποίων θα λειτουργούν οι ΔΥΕΠ.

31. Ό.π.

32. Ό.π., ά. 2

Πάρα πολύ σημαντική είναι η συμβολή των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων, οι οποίοι έχουν διοριστεί σε κάθε κέντρο φιλοξενίας μέσα ή κοντά στο οποίο λειτουργεί ΔΥΕΠ. Πρόκειται για αποσπασμένους εκπαιδευτικούς που καλούνται να συντονίζουν όλες τις εκπαιδευτικές δράσεις που μπορεί να λάβουν χώρα μέσα στο κέντρο και να λειτουργήσουν στην πράξη σαν διαμεσολαβητές μεταξύ του προσφυγικού πληθυσμού, του σχολείου και της ευρύτερης κοινότητας³³. Με υπουργικές αποφάσεις καθορίζονται οι σχολικές μονάδες που εφαρμόζουν το πρόγραμμα των ΔΥΕΠ. Ταυτόχρονα, οι Περιφερειακές Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που λειτουργούν τάξεις υποδοχής ορίζονται με απόφαση Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων ως Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ)³⁴. Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί ότι βοηθητική ήταν η εγκύκλιος του ΥπΠΕΘ σχετικά με την εγγραφή αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία με ελλιπή δικαιολογητικά³⁵. Τέλος, με το Ν. 4547/2018 αναδιοργανώνονται οι δομές υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Κάθε παιδί ανεξαιρέτως έχει το θεμελιώδες δικαίωμα στην εκπαίδευση (άρθρο 28 ΔΣΔΠ). Επιπλέον, η εκπαίδευση θα πρέπει να είναι διαθέσιμη, προσβάσιμη, αποδεκτή και προσαρμόσιμη³⁶ ώστε το παιδί να απολαμβάνει πλήρως το δικαίωμά του. Στην πράξη, συχνά υπάρχουν ανεπάρκειες και ελλείψεις στην παροχή εκπαίδευσης, ιδίως για την πληθυσμιακή ομάδα των παιδιών μεταναστών και προσφύγων. Ωστόσο, αυτό που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι ότι μέχρι μία συγκεκριμένη ηλικία και αντίστοιχα σχολικά έτη, η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική, τα παιδιά δεν επιτρέπεται να εργαστούν –εκτός εάν πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις– και η εκπαίδευση είναι το μέσο για την ενδυνάμωση

33. Επιστημονική επιτροπή για τη στήριξη των παιδιών προσφύγων (2017) Το Έργο της Εκπαίδευσης των προσφύγων, σ. 57. Διαθέσιμο στο: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/16_06_17_Epistimoniki_Epitropi_Prosfygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_Final.pdf

34. Απόφαση 169735/ΓΔ4 - ΦΕΚ 3727/Β/23.10.2017. Κάθε χρόνο καθορίζονται με υπουργική απόφαση ποιες σχολικές μονάδες εντάσσονται στις ΖΕΠ.

35. Εγκύκλιος με αρ. πρωτ. 108457/Δ2/ 4.07.2016 σχετικά με την εγγραφή αλλοδαπών μαθητών με ελλιπή δικαιολογητικά σε σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας. Διαθέσιμη στη: <http://dide.eyr.sch.gr/site/sites/default/files/egggrafes-alpwn..pdf>

36. Tomasevski, K. (1999). Preliminary Report of the Special Rapporteur on the Right to Education, Report No. E/CN.4/1999/49. New York: United Nations: Economic and Social Council

του ατόμου. Η εκπαίδευση, ακόμη, είναι ένα πολύτιμο μέσο για να κατακτήσουν τα παιδιά έστω και ένα βασικό επίπεδο λεκτικής και γραπτής επικοινωνίας στα ελληνικά και να εξοικειωθούν με την κουλτούρα της χώρας. Το σχολείο ενισχύει την ένταξη ενός ατόμου στην κοινωνία και αυτό δεν αφορά πιά μόνο τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα, αλλά και την κοινωνικοποίηση και την εξοικείωσή του με την ελληνική κοινωνία. Αυτό συμβάλλει στο να μην αισθάνονται «αποκλεισμένα». Για τον ίδιο λόγο, είναι σημαντικό να γίνονται προσπάθειες διαρκούς συνεργασίας με την κοινότητα για να μην υφίστανται αποκρουστικά και ελαίσχυντα φαινόμενα όπου γονείς μαθητών αρνούνται την πρόσβαση των παιδιών προσφύγων-νέων μαθητών στο σχολείο ή μεγαλύτεροι μαθητές απειλούν ή επιτίθενται σε μικρά παιδιά πρόσφυγες/μετανάστες.

Τα παιδιά μερικές φορές διστάζουν να πάνε στο σχολείο και προτιμούν να εργάζονται ή και να μην κάνουν τίποτα, όμως είναι σημαντικό να ενθαρρύνονται να παρακολουθούν τα μαθήματα ή και να υποχρεώνονται να παρακολουθούν στα χρόνια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, κάτι που τονίζεται και στο Ν. 4636/2019 (ά. 51 παρ. 2). Ταυτόχρονα, η συμμετοχή των παιδιών σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες τα κρατά ασφαλή και μακριά από άλλες επικίνδυνες καταστάσεις. Στο ίδιο πνεύμα, ένα παιδί μπορεί να βρει πιο ενδιαφέρουσα και χρήσιμη για το ίδιο μία τεχνική (επαγγελματική) εκπαίδευση, ιδίως αν μιλάμε για παιδιά που πλησιάζουν στην ενηλικίωσή τους. Είναι σημαντικό να γίνει μια σωστή εκτίμηση από τους εκπαιδευτικούς, συντονιστές εκπαίδευσης, καθηγητές τάξεων υποδοχής, για την τάξη ή το σχολείο που θα είναι καλύτερο να παρακολουθήσει το παιδί και για την καλύτερη ενσωμάτωση του μέσα στη σχολική χρονιά. Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι γνώσεις του παιδιού, οι δυνατότητες του και οι προσδοκίες του από μία σχολική ή επαγγελματική εκπαίδευση και να ταιριάξουν οι ανάγκες του παιδιού με τις δυνατότητες που δίνονται στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ακόμη όποτε ένα παιδί ολοκληρώνει ένα μάθημα, τη σχολική χρονιά ή ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θα πρέπει να λαμβάνει ένα πιστοποιητικό, καθώς, αφενός αυτό τους δίνει ένα κίνητρο αφενός και αφετέρου μπορεί να αναγνωριστεί ως ένα προσόν για να συνεχίσουν την εκπαίδευση τους ή να καταλάβουν κάποια θέση εργασίας³⁷.

37. Βλ. ΚΜΟΡ και Defence for Children International –Italy (2015). Resiland: orientations

Ο/Η διευθυντής/-ρια του σχολείου και το εκπαιδευτικό προσωπικό θα πρέπει να ενημερώνονται για το διορισμό του/της επιτρόπου και ότι για ζητήματα που αφορούν το παιδί, θα πρέπει να επικοινωνούν με εκείνο-ν/η. Επιπλέον, ο/η επίτροπος θα πρέπει να εξηγήσει στο παιδί τι σημαίνει να είναι μαθητής μέσα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: τάξεις, αίθουσες, περιεχόμενο μαθημάτων, τρόπος διδασκαλίας, διαλείμματα, συμπεριφορά, πώς να θέτει ερωτήσεις στον/στην εκπαιδευτικό, πού να βρει βιβλία και πώς να τα χρησιμοποιεί, πώς να χρησιμοποιεί τα τετράδια του για εργασίες και σημειώσεις κ.λπ. Είναι απαραίτητο να παρέχει στο παιδί αυτές τις βασικές πληροφορίες, γιατί έτσι θα μετριαστούν οι τυχόν πολιτισμικές διαφορές, το παιδί θα νιώθει πιο άνετα και θα είναι πιο εύκολο να προσαρμοστεί³⁸. Ενώ είναι ορθό να προτιμώνται τα σχολεία με μαθήματα υποδοχής, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το γεγονός ότι συχνά το σχολείο στη γειτονιά που διαμένει ένα παιδί συνιστά αυτόματα μεγαλύτερο κίνητρο από ένα σχολείο που βρίσκεται δύο ώρες με τα μέσα συγκοινωνίας μακριά από την κατοικία του.

Εγγραφή παιδιού σε επιπλέον μαθήματα ελληνικής γλώσσας.

Το σημαντικότερο βήμα για την ενσωμάτωση των ανήλικων στην ελληνική κοινωνία είναι να μιλούν ελληνικά. Έτσι, ο/η επίτροπος θα πρέπει να ενθαρρύνει τα παιδιά να παρακολουθήσουν επιπλέον μαθήματα ελληνικής γλώσσας. Προς αυτό το σκοπό, θα πρέπει να εντοπίσει κρατικές υπηρεσίες ή ΜΚΟ που παρέχουν δωρεάν μαθήματα ελληνικών και να εγγράψει το παιδί στα μαθήματα τους, ανάλογα με το πρόγραμμα και το μαθησιακό επίπεδο του παιδιού.

Σε κάθε περίπτωση, ο/η επίτροπος έχει υπόψη και την ανάγκη του παιδιού να διατηρήσει τη μητρική γλώσσα του, ώστε μπορεί να χρειαστεί να υποστηριχθεί και η εκμάθηση αυτής. Παράδειγμα: ασυνόδευτο παιδί ηλικίας 9 ετών δεν είχε φοιτήσει ποτέ σε σχολείο στη χώρα καταγωγής του λόγω μιας σειράς γεγονότων· βρέθηκε σε πλαίσιο παιδικής προστασίας στην Ελλάδα, κι εκεί με τη φροντίδα και την πλαισίωση που έλαβε ανέπτυξε την ελληνική γλώσσα εντυπωσιακά. Αυτό σε συνδυασμό με το

for professionals and officials working with and for children on the move. Διαθέσιμο στο: http://www.resiland.org/files/small_booklet_res.pdf

38. Συμβούλιο της Ευρώπης (CoE) (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, Strasbourg: Council of Europe Publishing, σ. 77

ότι αμελήθηκαν οι επαφές με την οικογένεια στη χώρα καταγωγής λόγω κάποιων αναγκών του παιδιού που προείχαν, είχαν σαν αποτέλεσμα το παιδί να ξεχάσει τη μητρική του γλώσσα και σε συνομιλία του ίδιου με τους γονείς του να χρειάζεται διερμηνεία.

Εγγραφή παιδιού σε συνεργασία με τη δομή φιλοξενίας σε εξωσχολικές δραστηριότητες ή/και άλλης γλώσσας.

Διευκολύνοντας την ελεύθερη έκφραση και ανάπτυξη των παιδιών, υποστηρίζεται η ανθεκτικότητα των παιδιών και ενισχύεται η ένταξή τους. Ως εκ τούτου, είναι πολύ σημαντικό να συμμετέχουν τα παιδιά σε δραστηριότητες που απολαμβάνουν. Ο/Η επίτροπος σε συνεργασία με τη δομή φιλοξενίας και ενδεχομένως άλλους κρατικούς ή μη κρατικούς φορείς θα πρέπει να εντοπίσει εξωσχολικές δραστηριότητες (ψυχαγωγία, πολιτισμός, αθλητισμός, εθελοντισμός) που παρέχονται δωρεάν ή που η συμμετοχή θα μπορούσε να καλυφθεί με ιδιωτικές χορηγίες, στις οποίες τα παιδιά θα μπορούσαν να συμμετάσχουν. Οι δραστηριότητες θα πρέπει να είναι ασφαλείς για τον/την ανήλικο/η. Τα παιδιά επίσης μπορεί να εκδηλώνουν το ενδιαφέρον να παρακολουθήσουν μία ξένη γλώσσα, ιδίως αν πρόκειται να μεταβούν σε κάποια άλλη χώρα λόγω επικείμενης οικογενειακής επανένωσης.

Μηνιαίες (ή διμηνιαίες) συναντήσεις με το διδακτικό προσωπικό του σχολείου και λήψη σχολικού ελέγχου.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να διατηρεί επικοινωνία με το εκπαιδευτικό προσωπικό προκειμένου να ενημερώνεται τακτικά για την πρόοδο του παιδιού στο σχολείο, για τυχόν δυσκολίες που μπορεί να αναγνωρίζουν οι δάσκαλοι/καθηγητές του και για να δει πώς αντιλαμβάνονται οι καθηγητές του τη συμμετοχή του στην τάξη, το σχολείο και την αλληλεπίδραση του με τους συμμαθητές και τους καθηγητές. Ο/Η επίτροπος παρευρίσκεται στις προγραμματισμένες συναντήσεις με τους δασκάλους και παραλαμβάνει τον έλεγχο σχολικής επίδοσης του παιδιού ή δύναται να εξουσιοδοτεί τρίτα πρόσωπα γι' αυτό. Μερικές φορές συστατικές επιστολές από το σχολείο είναι δυνατό να βοηθήσουν στην υπόθεση παιδιού προκειμένου να λάβει καθεστώς νόμιμης διαμονής, ιδίως αν αποδεικνύουν επιτυχή ένταξη.

Έγγραφα για τη δικαιολόγηση απουσιών από τη σχολική τάξη λόγω επίσκεψης σε δημόσιες υπηρεσίες.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να ενημερώνει το εκπαιδευτικό προσωπικό για τις απουσίες που έχει προγραμματιστεί να κάνει το παιδί από το σχολείο. Επιπλέον, ο/η επίτροπος θα πρέπει να γνωρίζει τις απουσίες που έχουν καταγραφεί στο σχολείο για ένα παιδί, να συζητά με το παιδί για συγκεκριμένες ημερομηνίες, ενώ να διασταυρώνει τις απουσίες με το αρχείο της δομής φιλοξενίας και των προσωπικών σημειώσεων στο ημερολόγιο του/της ίδιου/ας. Ο/Η επίτροπος είναι το πρόσωπο που θα υποβάλει τις απαραίτητες εξηγήσεις γραπτώς για τις απουσίες του παιδιού από το μάθημα, όποτε αυτό είναι απαραίτητο.

Νομική εκπροσώπηση και υποστήριξη

 Υποστήριξη παιδιού στη διαδικασία εκτίμησης ανηλικότητας και διασφάλιση ότι όλες οι διαδικασίες είναι σύννομες και με σεβασμό στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα του παιδιού.

«Η εκτίμηση ανηλικότητας είναι η διαδικασία με την οποία οι αρχές προσαθούν να υπολογίσουν τη χρονολογική ηλικία ή το εύρος της ηλικίας ενός ατόμου προκειμένου να διαπιστώσουν εάν ένα άτομο είναι παιδί ή ενήλικος.»³⁹ «Η ηλικία, ως στοιχείο της προσωπικής κατάστασης ενός προσώπου, καθορίζει τη σχέση μεταξύ κράτους και προσώπου.»⁴⁰ Κάθε άτομο ηλικίας κάτω των 18 ετών δικαιούται ειδικές εγγυήσεις προστασίας και ιδιαίτερα όσον αφορά τους αιτούντες διεθνή προστασία, σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, ένας/μία ανήλικος/η δικαιούται παιδοκεντρικές διαδικαστικές εγγυήσεις και ειδικές συνθήκες υποδοχής. Για το λόγο αυτό, η έγκυρη και έγκαιρη αναγνώριση ενός ατόμου ως παιδιού ή ως ενήλικου διασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, εμποδίζει την τοποθέτηση ενήλικων ατόμων μαζί με ανήλικους και εγγυάται ένα πιο ασφαλές περιβάλλον για τα παιδιά⁴¹.

Για τη διαδικασία εκτίμησης ανηλικότητας έχουν καθιερωθεί ευρωπαϊκά πρότυπα. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO)

39. European Asylum Support Office (2018). The EASO practical guide on age assessment: Second edition, EASO practical guide series, σ.17. Διαθέσιμο στο: <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-guide-on-age-assessment-v3-2018.pdf>

40. Ό.π., σ. 16

41. Ό.π., σ. 17

δημοσίευσε το 2018 έναν πρακτικό οδηγό για την εκτίμηση της ανηλικότητας⁴² και έθεσε συγκεκριμένες προϋποθέσεις ώστε κατά τη διαδικασία αυτή να γίνονται σεβαστά η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού κι άλλα θεμελιώδη δικαιώματα⁴³, όπως κατοχυρώνονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Σύμφωνα με το διεθνές και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο, τα ακόλουθα πρότυπα και εγγυήσεις πρέπει να εφαρμόζονται κατά τη διαδικασία της εκτίμησης ανηλικότητας⁴⁴:

- Το ευεργέτημα της αμφιβολίας εφαρμόζεται όσο το δυνατόν ευρύτερα στην περίπτωση των ασυνόδευτων παιδιών, τα οποία είναι λιγότερο πιθανό να έχουν αποδεικτική ταυτότητα.
- Άμεση πρόσβαση σε κατάλληλο και ανεξάρτητο εκπρόσωπο ή/και επίτροπο, ο οποίος ενεργεί προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, διασφαλίζει τη γενική ευημερία και συμπληρώνει τη δικαιοπρακτική ικανότητά του.
- Το δικαίωμα να ενημερώνεται επαρκώς με τρόπο κατάλληλο για την ηλικία του παιδιού σε γλώσσα που κατανοεί.
- Το δικαίωμα συμμετοχής και του να εκφράζει τις απόψεις του κι αυτές ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του να λαμβάνονται υπόψη.
- Ενημερωμένη συγκατάθεση και το δικαίωμα άρνησης σε περίπτωση υποβολής σε ιατρικές εξετάσεις.
- Εμπιστευτικότητα, προστασία δεδομένων και ζητήματα ασφάλειας.
- Διαδικασίες φιλικές προς το παιδί που διεξάγονται από εξειδικευμένους επαγγελματίες που γνωρίζουν τις πολιτισμικές και εθνοτικές ιδιαιτερότητες.
- Λιγότερο παρεμβατική μέθοδος, λιγότερο παρεμβατική διαδικασία (βαθμιαία εφαρμογή), κατάλληλη για το φύλο και τον πολιτισμό του ατόμου.
- Ακρίβεια και περιθώριο σφάλματος να εφαρμόζονται υπέρ του αιτούντος.
- Δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, όπως μπορεί να ισχύει.

Συγκεκριμένα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ακόλουθα σημεία:

42. Ό.π., βλ. ιδίως σ. 3 για την περιγραφή του σκοπού του Οδηγού.

43. Βλ. ό.π., σ.18-19.

44. Ό.π., σ.22. Για περισσότερες πληροφορίες για τη διαδικασία, τις διαδικαστικές εγγυήσεις και τη μέθοδο, βλ. σ. 11-12.

Η διαδικασία

- Η εκτίμηση ανηλικότητας δεν πρέπει να αποτελεί πάγια πρακτική. Η αναγκαιότητα της εκτίμησης θα πρέπει να αιτιολογείται δεόντως βάσει τεκμηριωμένων αμφιβολιών σχετικά με την αναφερόμενη ηλικία. Επίσης, εκκινείται η διαδικασία και φέρει έννομα αποτελέσματα σχετικά με μεταβολή στοιχείων ταυτότητας του παιδιού μόνο από τις αρχές που προβλέπονται σε νόμο ή υπουργικές αποφάσεις (δηλ. Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης και Υπηρεσία Ασύλου). Για παράδειγμα, το προσωπικό φορέων όπως νοσοκομεία δεν έχουν δικαίωμα να εκκινούν τέτοια διαδικασία χωρίς να υπάρχει διαταγή από αρμόδια δημόσια διοικητική ή δικαστική/εισαγγελική αρχή. Ακόμη, στο ίδιο παράδειγμα, δεν είναι επιτρεπτό να πραγματοποιούνται ιατρικές πράξεις οι οποίες δεν εξυπηρετούν κανένα σκοπό σε σχέση με τη διαφύλαξη της υγείας του προσώπου.
- Η εφαρμογή της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού προϋποθέτει μια διαδικασία που θέτει το παιδί στο κέντρο και προσαρμόζεται στις συγκεκριμένες ανάγκες του αιτούντος (φύλο, εύρος αμφισβητούμενης ηλικίας, πολιτιστικό υπόβαθρο κ.λπ.).

Διαδικαστικές εγγυήσεις

- Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αξιολογείται όχι μόνο όταν το παιδί έχει αναγνωριστεί ως τέτοιο, αλλά και όταν υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με την ανηλικότητα του ατόμου.
- Το ευεργέτημα της αμφιβολίας πρέπει να δίνεται μόλις γεννηθούν αμφιβολίες σχετικά με την αναφερόμενη ηλικία, κατά τη διάρκεια της εκτίμησης ανηλικότητας και έως ότου προκύψουν τελεσίδικα αποτελέσματα. Ο/Η αιτών/ούσα πρέπει να θεωρείται και να αντιμετωπίζεται ως παιδί έως ότου διαπιστωθεί ότι είναι ενήλικος/η (εκτός αν μιλάμε για προφανή ενηλικίωση, π.χ. ο αιτών δείχνει σίγουρα άνω των 30 ετών).
- Στο παιδί ή φερόμενο ως παιδί πρέπει να διοριστεί επίτροπος/εκπρόσωπος που θα διασφαλίζει ότι το παιδί είναι σε θέση να συμμετάσχει στη διαδικασία · ότι έχει ενημερωθεί σχετικά με αυτή με τρόπο φιλικό προς τα παιδιά, λαμβάνοντας υπόψη το φύλο και την ηλικία του και

μάλιστα σε γλώσσα που κατανοεί· και ότι πράγματι κατανοεί πλήρως τη διαδικασία εκτίμησης ανηλικότητας. Αυτές οι πληροφορίες είναι απαραίτητες για να επιτρέψουν στο παιδί να εκφράσει τις απόψεις και τις επιθυμίες του και να λάβει μία ενημερωμένη απόφαση να συμμετάσχει στη διαδικασία.

Η μέθοδος

- Η διαδικασία εκτίμησης ανηλικότητας πρέπει να διεξάγεται υιοθετώντας μια ολιστική και διεπιστημονική προσέγγιση, η οποία εγγυάται την τήρηση των θεμελιωδών αρχών και την προστασία των δικαιωμάτων του αιτούντος.
- Δεδομένου ότι καμία μέθοδος διαθέσιμη σήμερα δεν μπορεί να καθορίσει επακριβώς την ηλικία ενός ατόμου, ένας συνδυασμός μεθόδων που αξιολογούν όχι μόνο τη σωματική ανάπτυξη αλλά και την ωριμότητα και την ψυχολογική εξέλιξη του αιτούντος μπορεί να μειώσει το εύρος της ηλικίας.
- Για το σκοπό της εκτίμησης ανηλικότητας δεν πρέπει να χρησιμοποιείται καμία μέθοδος που να περιλαμβάνει γυμνότητα ή εξέταση, παρατήρηση ή μέτρηση των γεννητικών οργάνων ή των απόκρυφων μερών.

Διαπίστωση ανηλικότητας στην Ελλάδα

Σε περίπτωση αμφιβολίας σχετικά με την ανηλικότητα ή όχι ενός υπηκόου τρίτης χώρας που φτάνει στην Ελλάδα, υπάρχουν δύο κανονιστικά ορισμένες διαδικασίες που αφορούν είτε τους υπηκόους τρίτων χωρών που βρίσκονται στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΑ 92490, ΦΕΚ Β' 2745/29.10.2013), είτε τους αιτούντες διεθνή προστασία (ΚΥΑ 1982, ΦΕΚ Β' 335/16.02.2016). Οι διαδικασίες αυτές προβλέπουν την ακολουθία τριών σταδίων με ψυχολογική και ιατρική εκτίμηση.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 6 της υπ' αριθμ. 92490/29.10.2013 Κοινής Υπουργικής Απόφασης η διαπίστωση ανηλικότητας θα ολοκληρώνεται κατά τη διαδικασία πρώτης υποδοχής. Αν υπάρχει αιτιολογημένη αμφιβολία σχετικά με το αν ένας υπήκοος τρίτης χώρας είναι ή όχι ανήλικος, παραπέμπεται για εξέταση στο κλιμά-

κιο ιατρικού ελέγχου και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης που υπάρχει στα Κέντρα ή τις Κινητές Μονάδες Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Ο προσδιορισμός της ηλικίας διενεργείται κατά τρόπο ευαίσθητο ως προς το φύλο και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες του ατόμου, με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και αφού ενημερωθεί το άτομο σε γλώσσα που κατανοεί. Αρχικά πραγματοποιείται κλινική εξέταση από παιδίατρο· αν δεν είναι εφικτός ο προσδιορισμός της ηλικίας βάσει των σωματομετρικών δεδομένων του προσώπου, γίνεται αξιολόγηση της γνωστικής, συμπεριφορικής και ψυχολογικής ανάπτυξης του από ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό. Ωστόσο, αν δεν υπάρχει παιδίατρος ή το διεπιστημονικό κλιμάκιο δεν καταλήγει σε ασφαλή συμπεράσματα, τότε σαν έσχατη λύση, ο υπήκοος τρίτης χώρας παραπέμπεται σε δημόσιο νοσηλευτικό ίδρυμα για εξειδικευμένες εξετάσεις. Τα αποτελέσματα διαβιβάζονται στον επικεφαλής του διεπιστημονικού κλιμακίου κι εκείνος εισηγείται αιτιολογημένα στο διοικητή του κέντρου/Κινητής Μονάδας προκειμένου να γίνει επίσημη καταχώριση της ηλικίας του προσώπου, σεβόμενοι πάντα το τεκμήριο υπέρ της ανηλικότητας.

Από το συνδυασμό του άρθρου 75 παρ. 3 του Ν. 4636/2019, και του άρθρου 6 της υπ' αριθμ. 1982/16.02.2016 κοινής υπουργικής απόφασης προκύπτει ότι αν υπάρχει αμφιβολία για το αν πρόκειται για ανήλικο αιτούντα άσυλο, σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου, μπορεί να εκδοθεί απόφαση από την εν λόγω Υπηρεσία για παραπομπή του αιτούντα σε δημόσια δομή υγείας, όπου υπάρχει παιδίατρος, ψυχολόγος και κοινωνική υπηρεσία, προκειμένου να εκτιμηθεί η ηλικία του. Εφόσον δεν προκύψει με ασφάλεια ότι ο αιτών είναι ενήλικος, τότε αυτός αντιμετωπίζεται ως ανήλικος.

Σχετικά με τη διαδικασία που ακολουθείται όταν η διαπίστωση ανηλικότητας εκκινείται από την Ελληνική Αστυνομία δεν υπάρχει κανονιστικό πλαίσιο πέρα από μία αναφορά σε ιατρικές εξετάσεις σε Προεδρικό Διάταγμα που αφορούσε την αστυνομία ως αρμόδια αρχή εξέτασης αιτημάτων διεθνούς προστασίας⁴⁵. Η διαδικασία εφαρμόζεται σε περιπτώσεις προφανούς αμφιβολίας για το διαχωρισμό των ενηλίκων από τους

45. ΠΔ 114/2010, ά. 12 παρ. 4: http://www.yptp.gr/images/stories/2011/PD114-2010_el.pdf (ενσωμάτωση οδηγίας που καταργήθηκε) – ΠΔ 113/2013 (τροποποίησε το ΠΔ 114/2010/ αρμόδια αρχή εξέτασης: Υπηρεσία Ασύλου) & ΠΔ 167/2014 τροποποίηση του ΠΔ 114/2010.

ανήλικους σε σημεία κράτησης, χωρίς να μπορεί να επιφέρει αλλαγή σε κρατικά έγγραφα ταυτοποίησης.

Στην πράξη πραγματοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά ιατρικές εξετάσεις και δη ακτινογραφία. Ενίοτε εφαρμόζονται οι κανονιστικές πράξεις και τηρείται η διαδικασία των τριών σταδίων⁴⁶. Η μη εφαρμογή ενιαίας διαδικασίας ανά την Ελλάδα, καθώς και η προτεραιοποίηση των ιατρικών εξετάσεων έναντι άλλων λιγότερο παρεμβατικών και πιο ολιστικών μεθόδων έχουν κατακριθεί πολλές φορές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, δεδομένου μάλιστα ότι στη βιβλιογραφία αναγνωρίζεται η αδυναμία ακριβούς εκτίμησης της ηλικίας με τη χρήση κάθε είδους ιατρικών εξετάσεων⁴⁷.

 Συνοδεία παιδιού στην Υπηρεσία Ασύλου για την ανανέωση του δελτίου αιτούντος διεθνούς προστασίας (αναγραφόμενη ημερομηνία πάνω δεξιά στο εσωτερικό του δελτίου).

Είναι απαραίτητο ο/η επίτροπος να τηρεί αρχείο όλων των σημαντικών

46. Σημαντική προσπάθεια έχει γίνει στη Θεσσαλονίκη, όπου έχουν καθοριστεί δύο νοσοκομεία ως τα πλέον αρμόδια για τη διενέργεια εκτίμησης ανηλικότητας, το Γενικό Περιφερειακό Νοσοκομείο Παπαγεωργίου και το Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης Παπανικολάου.

47. Βλ. Συνήγορος του Πολίτη, Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού, Το ζήτημα της διαπίστωσης της ανηλικότητας των ασυνόδευτων ανηλικών, Πόρισμα, 6.10.2014. Διαθέσιμο σε: https://www.synigoros.gr/resources/porisma_diapistosi-anilikotitas-asynodefton-anilikon.pdf, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Πολιτικές για τις ρυθμίσεις υποδοχής, επιστροφής και ένταξης και στατιστικά στοιχεία για τους ασυνόδευτους ανήλικους στην Ελλάδα, 17.08.2009. διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/unaccompanied-minors/11b._greece_national_report_on_unaccompanied_minors_final_version_4dec09_gr_el.pdf, Δημητροπούλου, Γ. και Παπαγεωργίου, Ι. (2008) Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε:

http://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/UAM_survey.pdf; Γιατροί του Κόσμου (Πουλαράκης, Σ.), Η διαπίστωση της ανηλικότητας των ασυνόδευτων ανηλικών αλλοδαπών, Αύγουστος 2016. Διαθέσιμο σε: https://mdmgreece.gr/app/uploads/2016/09/AGE-ASSESSMENT-POLICY-BRIEF_A.pdf; EASO (2018) Practical Guide on age assessment, 2nd ed., EASO Practical Guides Series. Διαθέσιμο σε: <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-guide-on-age-assessment-v3-2018.pdf>, European Union Agency for Fundamental Rights (2017). European legal and policy framework on migration detention of children, Luxembourg: Publications Office of the European Union, σ. 20. διαθέσιμο https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-immigration-detention-children_en.pdf

εγγράφων του παιδιού, τα οποία θα πρέπει να βρίσκονται στο φάκελο του παιδιού. Μεταξύ άλλων εγγράφων, εκείνα που αφορούν την ταυτοποίησή του στη χώρα και τις άδειες διαμονής πρέπει να αντιγράφονται ηλεκτρονικά και να ελέγχονται προσεκτικά προκειμένου να τηρούνται οι προθεσμίες ανανέωσης ή άλλες διαδικαστικές υποχρεώσεις. Το δελτίο αιτούντος διεθνούς προστασίας του αιτούντος ανανεώνεται κάθε μερικούς μήνες σύμφωνα με απόφαση του Διευθυντή της Υπηρεσίας Ασύλου⁴⁸. Θα πρέπει να δοθεί προσοχή ώστε να μην εξαντληθεί η ημερομηνία αυτή, διότι διαφορετικά η εξέταση της υπόθεσης του αιτούντος παύει, η αιτήσή του απορρίπτεται ως αβάσιμη επί της ουσίας και ο αιτών χάνει τα δικαιώματά του. Σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να κατατεθεί προσφυγή κατά της απορριπτικής απόφασης ενώπιον του ΠΓΑ ή ΑΚΑ που εξέδωσε την απόφαση,⁴⁹ αλλά και στηρίζοντας εξολοκλήρου την υπόθεση ασύλου (αναλόγως το στάδιο που βρίσκονταν η υπόθεση). Η τήρηση αντιγράφου του δελτίου και η καταγραφή όλων των σημαντικών επικείμενων ημερομηνιών στη «λίστα ελέγχου» με τις πρότυπες διαδικασίες για τους επιτρόπους είναι πολύ χρήσιμη γι' αυτό το σκοπό.

Σε περίπτωση απώλειας του Δελτίου θα πρέπει ο/η επίτροπος μαζί με το παιδί ιδίως αν είναι κάτω των 15 ετών να προσέλθουν στην Υπηρεσία Ασύλου για να του βεβαιώσει ότι έχει κατατεθεί αίτηση διεθνούς προστασίας και εκεί θα αναφέρεται και ο αριθμός του δελτίου. Με αυτή τη βεβαίωση πηγαίνει ο/η επίτροπος με το παιδί σε ένα αστυνομικό τμήμα πλησίον της περιοχής που εικάζεται ότι έχασε το δελτίο και εκεί υποβάλλουν δήλωση απώλειας του δελτίου. Αφού λάβουν επικυρωμένο αντίγραφο της δήλωσης απώλειας, θα πρέπει να προσέλθουν στην Υπηρεσία Ασύλου για να το προσκομίσουν και να υποβάλλουν αίτηση για έκδοση νέου δελτίου. Δεν εκδίδεται νέο δελτίο πριν την παρέλευση τουλάχιστον δύο μηνών⁵⁰.

Γνωστοποίηση στις Αρχές οποιαδήποτε αλλαγή στη διεύθυνση κατοικίας του παιδιού.

48. Κατά τη στιγμή και έκδοσης του παρόντος (Νοέμβριος 2019), ισχύει η εξάμηνη διάρκεια ισχύος του δελτίου. http://asylo.gov.gr/?page_id=329

49. Βλ. άρθρα 81 και 92 του Ν. 4636/2019.

50. Πληροφορίες διαθέσιμες στην ιστοσελίδα της Υπηρεσίας Ασύλου: http://asylo.gov.gr/?page_id=329

Οι αρμόδιες κρατικές αρχές πρέπει να είναι ενήμερες για την όποια αλλαγή στα στοιχεία επικοινωνίας και διαμονής του ανηλίκου. Το μητρώο ανηλίκων που θα τηρείται στο ΕΚΚΑ θα πρέπει να ενημερώνεται πλήρως, όπως και το αντίστοιχο σύστημα καταχώρισης στην Υπηρεσία Ασύλου. Συνεπώς, αν υπάρξει κάποια αλλαγή, οι αρχές πρέπει να ενημερώνονται από τον/ην επίτροπο αναλόγως. Σε περίπτωση αλλαγής του τόπου διαμονής του παιδιού ιδίως όσον αφορά μετακίνηση σε άλλη πόλη, μπορεί να χρειαστεί να ζητηθεί η μεταφορά της υπόθεσης στην τρέχουσα πόλη διαμονής, ειδικά εάν το ταξίδι για οποιεσδήποτε περιστάσεις θεωρείται πολύ δύσκολο (π.χ. γιατί είναι πολύ μικρό, ήταν θύμα βίας εκεί, δεν μπορούν να καλυφθούν τα έξοδα μετακίνησης του, δεν υπάρχει υποστηρικτικό πρόσωπο να παρευρεθεί στη συνέντευξη). Παράδειγμα: ένα παιδί κατεγράφη στη Λέσβο και στο μεταξύ μεταφέρθηκε σε ξενώνα ασυνόδευτων ανηλίκων στην Αθήνα. Η ημερομηνία συνέντευξής του αφορά το Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου Λέσβου. Ο/Η επίτροπος που θα οριστεί στο παιδί στην Αθήνα θα πρέπει να αιτηθεί ενώπιον του αρμόδιου ΠΓΑ (Αττικής ή Πειραιά, ανάλογα με την εθνικότητα του παιδιού) τη μεταφορά της υπόθεσης και να οριστεί ημερομηνία συνέντευξης ανάλογα πλέον με τη διαθεσιμότητα σε χειριστές και διερμηνείς στο νέο πλέον αρμόδιο ΠΓΑ. Την όποια ενέργεια σκέφτεται να κάνει ο/η επίτροπος θα πρέπει να τη συζητήσει με το παιδί, καθώς ενδέχεται η μεταφορά της υπόθεσης σε άλλο ΠΓΑ να σημαίνει και μεγαλύτερη καθυστέρηση στην εξέταση της υπόθεσής του παιδιού.

Προετοιμασία του παιδιού για την προσωπική συνέντευξη ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου σε συνεργασία με δικηγόρο και παράσταση κατά τη διενέργειά της.

Ο/η επίτροπος ενημερώνει το παιδί για τη διαδικασία προσωπικής συνέντευξης: πώς είναι η όλη διαδικασία, πού λαμβάνει χώρα, τι ερωτάται και γιατί. Θα είναι πολύ βοηθητικό για το παιδί να έχει μια σαφή εικόνα του τι θα αντιμετωπίσει τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της συνέντευξης για να ελαχιστοποιήσει το άγχος του – που είναι πολύ φυσικό να έχει. Οποιαδήποτε επίσημη διαδικασία μπορεί να είναι πολύ αγχωτική για ένα παιδί. Ακόμη, σε αυτό το στάδιο ο/η επίτροπος θα πρέπει να συνεργαστεί με δικηγόρο προκειμένου ο τελευταίος να βοηθήσει το παιδί να αναδείξει μέσα από το ιστορικό του τους λόγους εκείνους που

σχετίζονται με την αδυναμία επιστροφής στη χώρα καταγωγής. Έτσι, ο/η επίτροπος θα στραφεί σε μη κυβερνητικές οργανώσεις ή άλλες δημόσιες υπηρεσίες που προσφέρουν δωρεάν νομική βοήθεια προκειμένου να οριστεί δικηγόρος για την υπόθεσή του και μαζί να το υποστηρίξουν το παιδί. Ο/Η επίτροπος, όποτε κρίνεται απαραίτητο, θα πρέπει να συντονίσει όλους τους επαγγελματίες που πλαισιώνουν το παιδί προκειμένου να συντάξουν συστατική επιστολή ή γνωμάτευση ή ενημερωτικό σημείωμα ή υπόμνημα, ανάλογα με την ειδικότητα του/της καθενός/μίας, προκειμένου να τεκμηριωθεί πλήρως η υπόθεση του παιδιού.

Οι συνεντεύξεις λαμβάνουν χώρα σε δύο βάρδιες. Στο δελτίο θα αναγράφεται συνήθως είτε η ώρα 07:00 είτε 11:00. Συμβουλευτείτε το παιδί να κοιμηθεί νωρίς το βράδυ και να έχει φάει πρωινό την ημέρα της συνέντευξης ώστε να είναι πιο άνετο και συγκεντρωμένο. Ενημερώστε το παιδί ότι μπορεί να υπάρχουν καθυστερήσεις και να περιμένετε. Για τον ίδιο λόγο, βεβαιωθείτε ότι θα υπάρχουν διαθέσιμα τρόφιμα ή νερό, εάν χρειαστεί. Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο θα πάτε και πόσες φορές μπορεί να συναντήσει υπαλλήλους της υπηρεσίας ασύλου (π.χ. τρεις φορές για: α) στο σωματικό έλεγχο και έλεγχο τσάντας που γίνεται στην είσοδο (προσωπικό ασφάλειας), β) στην αναμονή για το πρώτο γκισέ (info box) (προσωπικό ασφάλειας) β) στο γκισέ, όπου δίνονται τα προσωπικά στοιχεία, ο σκοπός της επίσκεψης και ο αριθμός υπόθεσης του ανηλίκου, καθώς και τα στοιχεία του/της επιτρόπου, γ) στο επόμενο γκισέ (box), όπου παραλαμβάνετε ένα χαρτί στο οποίο αναγράφεται ο κωδικός χειριστή και η ώρα που αναμένεται να ξεκινήσει η συνέντευξη, δ) αρχική γνωριμία με τον χειριστή της υπόθεσης και το διερμηνέα προκειμένου να καλέσουν το παιδί μαζί με τον/την επίτροπο να εισέλθουν στο γραφείο που θα λάβει χώρα η συνέντευξη).

Περιγράψτε το γραφείο που πραγματοποιούνται οι συνεντεύξεις (μικρός χώρος/γραφείο/δωμάτιο, απλό και λευκό, με τραπέζι, υπολογιστή, συσκευή εγγραφής φωνής, δύο καρέκλες από τη μια πλευρά, δύο καρέκλες από την άλλη, πού κάθεται ο/η αιτών/ουσα με τον/την επίτροπο και πού ο χειριστής με το διερμηνέα).

Ενημερώστε το παιδί για την περίπτωση διπλής διερμηνείας (π.χ. Μπαμπάρ-Γαλλικά, Γαλλικά-Ελληνικά), αν και πρόκειται για σπάνια περίπτωση, ή για ενδεχόμενη τριε-διερμηνεία, για να μην ξαφνιαστεί αν κάτι τέτοιο γίνει. Ο χειριστής καθώς πρέπει να καταγράψει στον υπολογιστή όλα τα ερωτήματα που υποβάλλει όπως και τις απαντήσεις ενδέχεται να μην κάνει συχνά βλεμματική επαφή με το παιδί, ενημερώστε το παιδί σχετικά προκειμένου να μην το εκλάβει σαν απόρριψη.

Εξηγήστε στο παιδί ότι θα του ζητηθούν αρκετές λεπτομέρειες σχετικά με την υπόθεσή του. Οπότε χρειάζεται να το ενημερώσετε ότι είναι προς το συμφέρον του να δώσει στην υπηρεσία όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για να κρίνουν πιο ολοκληρωμένα την υπόθεσή του.

Ο/Η επίτροπος παρίσταται στην προσωπική συνέντευξη του/της ανηλίκου/ης για να βεβαιωθεί ότι καθ' όλη τη διάρκεια διασφαλίζονται τα δικαιώματα και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η διαδικασία πρέπει να διεξάγεται με τρόπο φιλικό προς το παιδί, με σεβασμό στις ανάγκες και τις δυνατότητές του. Ο/Η επίτροπος έχει το δικαίωμα να κάνει παρατηρήσεις και να θέσει ερωτήσεις στο παιδί για να βεβαιωθεί ότι η άποψη του παιδιού έχει ακουστεί και η προσωπική του ιστορία έχει εξεταστεί διεξοδικά και κατανοηθεί σωστά. Για την ομαλή διεξαγωγή της συνέντευξης προτείνεται να υποβάλλονται αφού έχει ολοκληρώσει τις ερωτήσεις ο χειριστής της υπόθεσης, όπως ορίζει και ο Κανονισμός της Υπηρεσίας Ασύλου, εκτός αν παραβιάζονται δικαιώματα του παιδιού. Τυχόν διακοπές της διαδικασίας (π.χ. διάλειμμα ή διακοπή σύνδεσης στην τηλε-διερμηνεία) πρέπει να καταχωρούνται όλες στο πρακτικό της συνέντευξης. Αξίζει να σημειωθεί, ότι αν το παιδί πάσχει από κάποια ασθένεια που επηρεάζει τη διαύγεια του ή τη συναισθηματική του κατάσταση ή είναι θύμα βασανιστηρίου ή σοβαρής κακοποίησης και αντιμετωπίζει ακόμη προβλήματα εξαιτίας του συμβάντος, ο/η επίτροπος πρέπει να το γνωστοποιήσει στον/την χειριστή/-τρια της υπόθεσης πριν αρχίσει η συνέντευξη (είτε με τη μορφή ενημερωτικού σημειώματος είτε καταθέτοντας σχετικά αποδεικτικά έγγραφα), ώστε και εκείνος/η να είναι σωστά προετοιμασμένος/η για την περίπτωση.

Να έχετε μαζί σας την ταυτότητά σας και το έγγραφο διορισμού σας ως επίτροπος για το συγκεκριμένο παιδί. Ο/Η ανήλικος/η πρέπει να φέρει μαζί του το δελτίο αιτούντος διεθνούς προστασίας και κάθε άλλο έγγραφο που τεκμηριώνει την υπόθεση του/της. Η επίσημη μετάφραση μπορεί να είναι απαραίτητη για τα έγγραφα που είναι σε γλώσσα άλλη από την ελληνική.

Στην αρχή ο/η χειριστής/ρια της υπόθεσης εξηγεί γιατί έχει έρθει ο/η ανήλικος/η σήμερα εκεί (αίτηση διεθνούς προστασίας) και περιγράφει εν συντομία ορισμένους κανόνες για τη διαδικασία (μιλάμε για όσα πραγματικά έχουν συμβεί, πχογράφηση της συνέντευξης, ο διερμηνέας είναι στην πράξη η φωνή του παιδιού για αυτή τη διαδικασία, μπορεί να ζητήσει διάλειμμα όποτε το επιθυμεί, κανόνες εμπιστευτικότητας, ο/η επίτροπος μπορεί να σχολιάσει και να υποβάλει ερωτήσεις κατά προτίμηση στο τέλος της διαδικασίας).

Ο/Η χειριστής/ρια ρωτά αν το παιδί λαμβάνει φαρμακευτική αγωγή και έπειτα εάν είναι έτοιμο να ξεκινήσει τη συνέντευξη. Οι ερωτήσεις που τίθενται θα μπορούσαν να οργανωθούν σε τρία κεφάλαια.

Κεφάλαιο 1 - υπόβαθρο: επιβεβαίωση προσωπικών στοιχείων ή διευκρινίσεις τυχόν ανακριβειών (ορθογραφικά ή άλλα σφάλματα)· τόπος γέννησης και μέρη που μεγάλωσε· θρησκεία· εθνοτική καταγωγή· κάστα/κοινωνική τάξη· παροχή λεπτομερειών προς απόδειξη των ισχυρισμών (μνημεία, κοντινές πόλεις, ποτάμια, εθνικό νόμισμα, περιγραφή δόγματος θρησκείας, αθλητικές ομάδες, τηλεοπτικά κανάλια), έτη σχολικής φοίτησης και για ποιο λόγο τόσο· περιγραφή μιας κανονικής μέρας πίσω στη χώρα καταγωγής· μέλη της οικογένειας και πού βρίσκονται τώρα

Κεφάλαιο 2 - το ταξίδι: πότε, πώς, για πόσο καιρό, μέσω ποιων χωρών, με ποιον; ατυχήματα/ επιθέσεις/ τρομακτικά περιστατικά

Κεφάλαιο 3 - λόγοι εγκατάλειψης της χώρας καταγωγής και αδυναμία επιστροφής: τι συνέβη, ποιος εμπλεκόταν στο όποιο συμβάν αναφέρεται· τι έκανε το κράτος στη χώρα καταγωγής γι' αυτό· τι έκανε ο/η αιτών/ουσα· πού είναι τώρα οι λοιποί εμπλεκόμενοι· τι πιστεύει το παιδί ότι θα συνέβαινε αν επέστρεφε πίσω· θα μπορούσε να είναι ασφαλές σε μια άλλη πόλη και γιατί.

Σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, σε περίπτωση που αντιλαμβάνεστε ότι το παιδί έχει αγχωθεί, διακόψτε διακριτικά τη διαδικασία και ζητείστε από το χειριστή της διαδικασίας διάλειμμα, γιατί το ίδιο το παιδί μπορεί να διστάζει, ή ρωτήστε το αν είναι εντάξει και χρειάζεται κάτι.

Κλείνοντας τη συνέντευξη: διαβεβαίωση ότι όλα είναι σαφή και όλα όσα ήθελε το παιδί να πει έχουν ειπωθεί· ζητείται από τον/ην επίτροπο να σχολιάσει, να προσθέσει, να κάνει επιπλέον ερωτήσεις, αν κρίνει ότι είναι απαραίτητο· ενημέρωση του παιδιού σχετικά με τη διαδικασία από το σημείο αυτό και μετά (προσκόμιση εγγράφων, απόφαση, θετική/ αρνητική, άδεια παραμονής/ προσφυγή).

Αν παρουσιάζεται κάποιο πρόβλημα, (π.χ. χρήση τηλε-διερμηνείας και πέφτει επανειλημμένος η σύνδεση, το παιδί αγχώνεται, ο/η χειριστής/-στρια είναι σε ένταση και μετά το παιδί «κλείνεται» στον εαυτό του ή το παιδί δεν φαίνεται να είναι σίγουρο για το χρόνο που κάτι συνέβη και σε δύο διαφορετικές φάσεις δίνει διαφορετικές απαντήσεις), θα πρέπει να το επισημάνετε προκειμένου αφενός να διευθετηθεί το ζήτημα ή να ξεκαθαριστεί και αφετέρου να καταχωρηθεί στο ηχητικό και στο πρακτικό της συνέντευξης. Το σημαντικότερο είναι όλα να είναι σαφή και το παιδί να έχει την ευκαιρία να εκφράσει με ηρεμία τους ισχυρισμούς του.

Ο/Η επίτροπος έχει δικαίωμα να ζητήσει αντίγραφο του πρακτικού που συντάχθηκε κατά τη συνέντευξη, καθώς και το ηχητικό υλικό. Για περιβαλλοντικούς ή άλλους λόγους δεν εκτυπώνονται τα αντίγραφα παρά καταχωρούνται σε CD που θα προσκομίσει ο/η επίτροπος και τα οποία θα πρέπει να είναι καινούργια και να μην έχουν ξαναχρησιμοποιηθεί.

 Συνεργασία με δικηγόρο για τη σύνταξη απαραίτητων εγγράφων σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης εν όψει διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης ή σε κάθε άλλη περίπτωση που απαιτείται σύνταξη νομικού εγγράφου εν όψει διαδικασίας ασύλου (υπόμνημα μετά τη συνέντευξη του, προσφυγή ή υπόμνημα επί της προσφυγής, αίτηση ακύρωσης ενώπιον του αρμόδιου Διοικητικού Πρωτοδικείου) προκειμένου να υποβληθεί εντός της οριζόμενης από το νόμο προθεσμίας.

Εάν είναι αναγκαίο να υποβληθεί ένα νομικό έγγραφο σε οποιοδήποτε στάδιο της εξέτασης της υπόθεσης του παιδιού, ο/η επίτροπος θα πρέπει να συμβουλευτεί έναν δικηγόρο για να λάβει οδηγίες σχετικά με το τι πρέπει να γίνει και, εάν χρειάζεται, να παραπέμψει και να αναθέσει το καθήκον σε δικηγόρο. Μπορεί, για παράδειγμα, να πρέπει να συνταχθεί ένα υπόμνημα, μετά από τη συνέντευξη του/ης ανηλίκου/ης, στο οποίο θα αναφέρεται η ιστορία του παιδιού πιο συνεκτικά και ολοκληρωμένα και οι λόγοι χορήγησης διεθνούς προστασίας, όπως προκύπτουν από το ιστορικό του παιδιού, θα επισημαίνονται, θα συσχετίζονται με τη σύμβαση της Γενεύης/Πρωτόκολλο Νέας Υόρκης για το Καθεστώς των Προσφύγων⁵¹ και την ευρωπαϊκή οδηγία 2011/95/ΕΕ⁵² και θα ενισχύονται με σχετικές αποφάσεις από αρχές εξέτασης αιτημάτων ασύλου άλλων ευρωπαϊκών χωρών ή πληροφορίες σχετικά με τη χώρα καταγωγής ή επεξηγηματικές παρατηρήσεις διεθνών οργανισμών, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR). Επιπλέον, αν σε πρώτο βαθμό απορρίφθηκε το αίτημα διεθνούς προστασίας ενός παιδιού, τότε πολύ πιθανόν να είναι απαραίτητο να κατατεθεί προσφυγή κατά της απόφασης αυτής εξηγώντας τους λόγους για τους οποίους είναι αυτή παραδεκτή και βάσιμη. Σε μεταγενέστερο στάδιο, μπορεί να είναι απαραίτητο ένας δικηγόρος να ασκήσει αίτηση ακύρωσης κατά της β' βαθμού απόφασης (των Ανεξάρτητων Επιτροπών Προσφυγών) ενώπιον του αρμόδιου κατά τόπο Διοικητικού Εφετείου.

51. Νομοθετικό Διάταγμα 3989/1959 και Α.Ν. 389/1968 αντίστοιχα.

52. Ν 4636/2019, Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των αλλοδαπών ή των ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιτύπωση).

Ο/Η επίτροπος είναι εκείνος/η που θα διευκολύνει την πρόσβαση του/της δικηγόρου σε όλα τα απαραίτητα για την υπόθεση έγγραφα (ανάλογο με το στάδιο της υπόθεσης – υπηρεσιακά σημειώματα, καταγραφή, ιατρικά έγγραφα, δελτίο αιτούντος διεθνούς προστασίας, διαβατήρια, οικογενειακά βιβλιάρια, πρακτικό συνέντευξης, αποφάσεις α΄ και β΄ βαθμού, κοινωνικό ιστορικό και ό,τι άλλο μπορεί να έχει κατατεθεί). Έτσι, ο/η δικηγόρος ακόμη και στην πρώτη συνάντηση του/της με το παιδί θα είναι έτοιμος/η να κατευθύνει τη συζήτηση πολύ πιο συντονισμένα.

Υποστήριξη του παιδιού στη διαδικασία υποβολής αίτησης για την έκδοση άδειας διαμονής (Α.Δ.Ε.Τ.) και ταξιδιωτικών εγγράφων.

Σε περίπτωση που το παιδί έχει λάβει διεθνή προστασία (πρόσφυγας ή δικαιούχος επικουρικής προστασίας) ή χρειάζεται να υποβάλει αίτηση για άλλο ανθρωπιστικό/ μεταναστευτικό καθεστώς, χρειάζεται υποστήριξη για τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν. Ως εκ τούτου, ο/η επίτροπος θα πρέπει να ενημερώνεται σχετικά με το τι πρέπει να γίνει για κάθε διαδικασία, ώστε να ενημερώσει το παιδί, να το συνοδεύσει στις υπηρεσίες, όπου αυτό είναι απαραίτητο και να το εκπροσωπεί νομίμως, όπου αυτό είναι απαραίτητο. Τέτοιες γραφειοκρατικές διαδικασίες φαίνονται περίπλοκες στους περισσότερους ενήλικες και ιδίως στην Ελλάδα, πόσω μάλλον σε παιδιά, τα οποία δεν είναι εξοικειωμένα με δημόσιες υπηρεσίες και δεν μιλούν καλά οποιαδήποτε άλλη γλώσσα εκτός από τη μητρική τους. Ενδέχεται για κάποια έγγραφα να απαιτείται η πληρωμή παράβολου, π.χ. για τα ταξιδιωτικά έγγραφα · αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη για να γίνουν προσπάθειες εξεύρεσης πόρων από κρατικούς πόρους ή ΜΚΟ ή ιδιωτικές χορηγίες για την κάλυψη αυτών των δαπανών.

Σε περίπτωση που ο/η ανήλικος/η φέρεται να έχει διαπράξει κάποιο αδίκημα, συνεργασία με την Εισαγγελία Ανηλίκων ή Πρωτοδικών, τον αρμόδιο Ανακριτή και την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων για το συμφέρον του παιδιού.

Ο/Η επαγγελματίας επίτροπος δεν εξετάζεται ως μάρτυρας για τα πραγματικά γεγονότα που του εμπιστεύτηκε το ασυνόδευτο παιδί ή που διαπίστωσε κατά την άσκηση των καθηκόντων του για τα οποία έχει καθήκον εχεμύθειας, εκτός αν λάβει σχετική άδεια από το Ε.Κ.Κ.Α. ή διακυβεύεται η ακεραιότητα και η ζωή άλλου παιδιού. Αντίστοιχα, δεν καταθέτει ως μάρτυρας όσα πληροφορείται κατά την άσκηση των κα-

θηκόντων του, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά. Ως εκ τούτου, σε περιπτώσεις που ο/η ανήλικος/η φέρεται να έχει διαπράξει κάποιο αδίκημα, ο ρόλος του/της επιτρόπου είναι καταρχήν υποστηρικτικός προς τον/την ανήλικο/η. Μπορεί να δώσει πληροφορίες για το ιστορικό και την ψυχική κατάσταση του παιδιού που θα βοηθήσουν στην υπόθεσή του.

Αν ο/η ανήλικος/η συλληφθεί για κάποιο αδίκημα, θα πρέπει να ενημερωθεί για το τι συμβαίνει και τι αναμένεται να συμβεί σε γλώσσα που κατανοεί. Συχνά στην πράξη τα παιδιά δεν ενημερώνονται για τη διαδικασία και ενδέχεται να υπογράψουν έγγραφα χωρίς να κατανοούν ακριβώς τι αναφέρεται μέσα σε αυτά. Ο/Η επίτροπος μεριμνά ώστε ο/η ανήλικος/η να εκπροσωπηθεί από δικηγόρο ακόμη και κατά την ανάκριση (άρα πρόκειται για αδικήματα που αν τα διέπρατταν ως ενήλικες θα ήταν κακουργήματα) και να διασφαλιστεί η διερμηνεία για τυχόν καταθέσεις και τα έγγραφα που καλείται να υπογράψει ή ακόμη και για τις διάφορες συζητήσεις σχετικά με την υπόθεσή του. Ο/Η επίτροπος δεν παρίσταται κατά τις καταθέσεις ενός παιδιού, αλλά μπορεί να παρευρίσκεται εκεί ώστε να διασφαλίζει ότι έχουν τηρηθεί όλες οι νόμιμες διαδικασίες (π.χ. έξω από το γραφείο του Ανακριτή ή του Εισαγγελέα αν είναι σε αρχικό στάδιο)

Άρα ο/η επίτροπος θα αναζητήσει δικηγόρο με τη βοήθεια του συντονιστικού γραφείου για να συνδράμει τον/την ανήλικο/η στην υπόθεσή του και ιδίως να τον/την εκπροσωπήσει την ημέρα της δίκης. Στην πορεία ο/η επίτροπος θα επιδιώξει τη συνεργασία με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είτε για τη διενέργεια κοινωνικής έρευνας πριν τη δίκη είτε γιατί κάτι τέτοιο έχει ήδη επιβληθεί ως όρος ήδη από τον Ανακριτή ή τον Εισαγγελέα (π.χ. περιοριστικός όρος μέχρι τη δίκη ή όρος για την αποχή από την άσκηση ποινικής δίωξης αντίστοιχα). Αν δεν υπάρχει δικηγόρος για να εκπροσωπήσει το παιδί την ημέρα της δίκης θα πρέπει να του οριστεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, ή μετά από αίτηση, από τον οικείο κατάλογο αυτεπαγγέλτως διοριζόμενων δικηγόρων. Ο/Η δικηγόρος προτείνεται να ζητήσει διακοπή της δίκης για 15 μέρες, όπως επιτρέπει ο νόμος, προκειμένου να μελετήσει τη δικογραφία και να είναι σε θέση να εκπροσωπήσει καλύτερα το παιδί.

Σε περίπτωση εξαφάνισης, μέριμνα να γίνει εγκαίρως δήλωση εξαφάνισης ενώπιον του αρμόδιου Α.Τ. – Τμήμα Ασφάλειας.

Υπεύθυνο πρόσωπο για τη δήλωση εξαφάνισης είναι εκείνος/η που έχει την πραγματική φροντίδα ενός παιδιού. Άρα, στην περίπτωση που το παιδί διέμενε σε δομή φιλοξενίας θα πρέπει να προσέλθει μέλος του προσωπικού της δομής που γνωρίζει το παιδί και ότι εξαφανίστηκε στην περίπτωση που το παιδί βρίσκεται σε ανάδοχη οικογένεια, θα πρέπει να προσέλθει ένας ανάδοχος γονέας –αν αυτός δεν γνωρίζει ελληνικά θα πρέπει να συνοδεύεται από διερμηνέα– και ο/η υπεύθυνος/η κοινωνικός/η λειτουργός για την εποπτεία της αναδοχής. Αν ωστόσο αμελούν τις υποχρεώσεις τους και δεν προσέρχονται, ο/η επίτροπος θα πρέπει ο/η ίδιος/α να αναφέρει την εξαφάνιση προκειμένου να μη χαθεί χρόνος που μπορεί να θέτει το παιδί σε κίνδυνο. Ακόμη κι ένα παιδί που αντιμετώπιζε προβλήματα και είναι γνωστό ότι διέφυγε για να ξεφύγει από τις συνθήκες που το επιβάρυναν, το να μην έχει μέρος να διαμείνει μπορεί να το εκθέσει σε πολύ μεγάλους κινδύνους. Αρμόδια υπηρεσία για τη δήλωση εξαφάνισης είναι το Τμήμα Ασφάλειας του πλησιέστερου στον τόπο διαμονής Αστυνομικού Τμήματος (Α.Τ.). Ακόμη κι αν το Τμήμα Ασφάλειας είναι κλειστό λόγω ωραρίου λειτουργίας, ο/η αξιωματικός υπηρεσίας οφείλει να καταχωρήσει τη δήλωση εξαφάνισης και να δώσει το σήμα στο τμήμα αναζητήσεων στην κατά τόπο αρμόδια Γενική Αστυνομική Διεύθυνση. Ο/Η επίτροπος ενημερώνει το συντονιστικό γραφείο για τις ενέργειές του/της.

Ακόμη, σε συνεργασία με την αστυνομία και το Χαμόγελο του Παιδιού, ο/η επίτροπος συναινεί, αν χρειάζεται και αν πληρούνται οι προϋποθέσεις, για την ενεργοποίηση Amber Alert. Το Amber Alert συνιστά μηχανισμό έγκαιρης και έγκυρης ενημέρωσης για περιστατικά εξαφάνισης με τη σύμφωνη γνώμη της αστυνομίας. Για να ενεργοποιηθεί υπάρχουν κάποια κριτήρια: 1) Μικρή ηλικία του παιδιού/παιδιών, 2) Σαφείς ενδείξεις που να δηλώνουν ότι μπορεί να βρίσκεται σε κίνδυνο η ζωή ή η υγεία του παιδιού, 3) Υποψίες που να δηλώνουν πιθανή αρπαγή ή απαγωγή του παιδιού, 4) Η ενεργοποίηση του συστήματος θα βοηθήσει στον εντοπισμό του παιδιού, 5) Η αστυνομία αποφασίζει ότι η ενεργοποίηση του συστήματος δεν θα θέσει σε κίνδυνο το παιδί (π.χ. αν είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων, η αστυνομία δρα διαφορετικά).

Αν το παιδί εμφανιστεί, ιδανικά παρουσιάζεται μαζί με τον/ην επίτροπο στο Α.Τ. – Τμήμα Ασφάλειας στο οποίο δηλώθηκε η εξαφάνιση. Αν δεν

υπάρχει θέση στη δομή φιλοξενίας που βρισκόταν πριν, αναγκαστικά θα μπει σε προστατευτική φύλαξη μέχρι να βρεθεί θέση σε κάποια άλλη δομή.

Διαχείριση υπόθεσης

Μηνιαίες συναντήσεις με το πρόσωπο αναφοράς του παιδιού στη δομή φιλοξενίας.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να προγραμματίζει συναντήσεις με το άτομο αναφοράς του παιδιού στη δομή φιλοξενίας τουλάχιστον μια φορά το μήνα για να συζητήσει σχετικά με την περίπτωση και την ευημερία του/ης ανηλίκου/ης. Αν δεν είναι εφικτό να γίνουν συναντήσεις δια ζώσης, τότε έστω και τηλεφωνικά θα πρέπει να πραγματοποιείται η απαραίτητη συνεννόηση και συζήτηση. Οι επαγγελματίες που πλαισιώνουν τον/ην ανήλικο/η πρέπει να συνεργάζονται, να ενεργούν με συντονισμένο τρόπο και βάσει κοινής γραμμής. Ενδέχεται ακόμη, ο/η ανήλικος/η να θεωρεί ότι τα δικαιώματά του δεν προστατεύονται εκεί κι έτσι τέτοια θέματα πρέπει να συζητούνται με το προσωπικό της δομής φιλοξενίας για να διευκρινίζονται και να επιλύονται. Επιπλέον, η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ επιτρόπου και προσωπικού στη δομή μπορεί να βοηθήσει και τις δύο πλευρές να κατανοήσουν καλύτερα το παιδί και τις ανάγκες του.

Προκειμένου να ληφθεί μια απόφαση που αφορά το παιδί, ο/η επίτροπος θα πρέπει να έχει επιδιώξει να εμπλέξει όλους εκείνους τους επαγγελματίες που πλαισιώνουν το παιδί και γνωρίζουν την υπόθεσή του. Η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος είναι καθήκον του/της επιτρόπου, αλλά είναι και μια διαδικασία που μπορεί να εμπλουτίζεται από την οπτική του κάθε επαγγελματία. Επιπλέον, το παιδί θα πρέπει να ενημερώνεται σε όλα τα στάδια για κάθε θέμα που το αφορά και να ενθαρρύνεται και να ενδυναμώνεται για να εκφράζει την άποψή του. Οι απόψεις του πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ανάλογα με την ωριμότητα του παιδιού και το βέλτιστο συμφέρον του. Σε περίπτωση διαφωνίας, ο/η επίτροπος προωθεί το συγκεκριμένο ζήτημα στο Εποπτικό Συμβούλιο προκειμένου να αποφασίσει εκείνο.

Τήρηση αρχείου με τα έγγραφα του παιδιού από κάθε στάδιο της υπόθεσής

του (αντίγραφο καταγραφής, αντίγραφο πρακτικού συνέντευξης - γραπτό και ηχητικό, αντίγραφα αποφάσεων των Αρχών, διορισμός επιτρόπου, αντίγραφο δελτίου αιτούντος διεθνούς προστασίας, αντίγραφο άδειας διαμονής, αντίγραφα ταξιδιωτικών εγγράφων, ιατρικά έγγραφα, αντίγραφο εγγραφής στο σχολείο, βιβλιάριο υγείας, εισαγγελικές εντολές, κ.λπ.)

Είναι απαραίτητο ο/η επίτροπος να τηρεί αρχείο όλων των σημαντικών εγγράφων του παιδιού. Αυτά περιλαμβάνουν αντίγραφα των εγγράφων ταυτοποίησης από τη χώρα καταγωγής (ταυτότητα, διαβατήριο, οικογενειακό βιβλίο)· έγγραφα ταυτοποίησης στην Ελλάδα, αίτηση διεθνούς προστασίας ή άλλου είδους μεταναστευτικού/ανθρωπιστικού καθεστώτος· όλες οι αποφάσεις και διατάξεις που αφορούν την περίπτωση του από την Υπηρεσία Ασύλου, Αρχή Προσφυγών, Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ΕΛΑΣ, δικαστικές ή εισαγγελικές αρχές· άδειες διαμονής· διορισμό του/της επιτρόπου για την περίπτωση του συγκεκριμένου παιδιού· τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων, τις διαγνώσεις, την εγγραφή στο σχολείο, το σχολικό έλεγχο, την εγγραφή σε εξωσχολικές δραστηριότητες.

Διαχείριση υπόθεσης και διαχείριση πληροφοριών για τα ασυνόδευτα παιδιά⁵³

Εμπιστευτικότητα, ενημερωμένη σύμφωνη γνώμη και παιδιά:

- Να σέβετε την αρχή της εμπιστευτικότητας και να μοιράζετε μόνο πληροφορίες που αφορούν το παιδί που είναι απαραίτητο να γνωρίζουν σημαντικοί τρίτοι και όταν αυτό εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Ποτέ μην συνδέετε δημοσίως ονόματα των παιδιών με φωτογραφίες αυτών.
- Να θυμάστε ότι η δέσμευση για εχεμύθεια δεν σημαίνει ότι θα αφήσετε ένα παιδί έκθετο σε κίνδυνο· αν υπάρχει υποψία ότι το παιδί αντιμετωπίζει κάποια δυσκολία ή κίνδυνο, πρέπει να ενημερώσετε το συντονιστικό γραφείο και παράλληλα να γίνουν οι κατάλληλες παραπομπές, ώστε άλλοι εξειδικευμένοι επαγγελματίες να κρίνουν την κατάσταση. Ανάλογα με την περίπτωση και την αμεσότητα του κινδύνου, μπορεί να χρειάζεται να ενημερωθούν οι αρμόδιες κρατικές αρχές άμεσα.

53. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017), Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, σ. 22. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

- Ζητήστε την ενημερωμένη σύμφωνη γνώμη των παιδιών, εξηγώντας σε απλή, κατάλληλη για την ηλικία τους γλώσσα το λόγο που ζητούνται οι πληροφορίες και πού θα χρησιμοποιηθούν, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο θα μοιραστούν.
- Να λαμβάνετε ενημερωμένη συγκατάθεση προτού προχωρήσετε σε καταγραφή αιτήματος, εντοπισμό οικογένειας, διαχείριση της υπόθεσης, παραπομπές και οποιοσδήποτε άλλες ενέργειες σχετικά με τη φροντίδα και την προστασία του παιδιού.

Περιοδική επικαιροποίηση αξιολόγησης βέλτιστου συμφέροντος και σχεδίου δράσης για το παιδί.

Το πλάνο δράσης (βλ. «λίστα ελέγχου» πρότυπων διαδικασιών και κατευθύνσεων για επιτρόπους) και η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος (βλ. Μέρος III, κεφάλαιο 6) θα πρέπει να ενημερώνονται περιοδικά, δεδομένου ότι οι περιστάσεις μπορεί να έχουν αλλάξει και αυτό που αποφασίστηκε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή για το παιδί, να μην εξακολουθεί να εξυπηρετεί αργότερα το βέλτιστο συμφέρον του.

Προστασία του παιδιού

 Σε περίπτωση που υπάρχει υποψία ότι το παιδί μπορεί να κακοποιείται ή παραμελείται, τότε ο/η επίτροπος και με την υποστήριξη του συντονιστικού γραφείου θα πρέπει να παραπέμψει την υπόθεση στο Εποπτικό Συμβούλιο για τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και σε αρμόδιο φορέα για να γίνει επαρκής διερεύνηση και να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα.

Κάθε περίπτωση υποψίας κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιού, θα πρέπει να διερευνάται επαρκώς προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι το παιδί δεν βρίσκεται σε κίνδυνο και ότι καλύπτονται οι ανάγκες του:

Αν το παιδί είναι σε κίνδυνο, θα πρέπει να ενημερωθούν άμεσα οι αρμόδιες εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές. Αν υπάρχει ο οποιοσδήποτε ενδοιασμός άμεσης προσέγγισης των αρχών, ο/η επίτροπος μπορεί να καλέσει στο 1056 (Γραμμή βοήθειας – Χαμόγελο του Παιδιού) ή το 1107 του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης, για να κάνει ανώνυμη αναφορά.

Αν θύμα και δράστης βρίσκονται στο ίδιο πλαίσιο, μέχρι να διερευνηθεί

η υπόθεση, υποστηρίζεται η απομάκρυνση του δράστη. Αν αυτό ωστόσο δεν είναι εφικτό για διάφορους λόγους και απαιτείται απομάκρυνση του παιδιού από το περιβάλλον όπου διαβίει, αναζητείται πρωτίστως τοποθέτηση σε ασφαλές περιβάλλον που μπορεί να υποστηρίξει κατάλληλα το παιδί. Συνεπώς, θα πρέπει ο/η αρμόδιος/α Εισαγγελέας να εκδώσει εντολή τοποθέτησης σε κατάλληλο πλαίσιο. Να σημειωθεί ότι ένα παιδί είναι προτιμότερο να τοποθετηθεί σε ανάδοχη οικογένεια (ελεγμένη, εκπαιδευμένη και κατάλληλα πλαισιωμένη), έστω και για μία βραχεία διαμονή εκεί. Διαφορετικά, θα αναζητηθεί άλλου τύπου πλαίσιο παιδικής προστασίας. Οι ενέργειες για την επανατοποθέτηση του παιδιού θα πρέπει να ολοκληρώνονται όσο το δυνατόν πιο σύντομα, καθώς η απουσία σταθερότητας για τα παιδιά που είναι σε αναμονή, είναι και η ίδια βλαπτική. Στην μέχρι τώρα πρακτική δυστυχώς τα παιδιά σπανίως τοποθετούνται άμεσα σε ανάδοχες οικογένειες. Συνηθέστερα τα παιδιά βρίσκονται (-λιμνάζουν) σε νοσοκομεία Παίδων μέχρι να βρεθεί θέση σε κάποιον ξενώνα ασυνόδευτων ανηλίκων ή πλαίσιο παιδικής προστασίας. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει υπόψη ότι η φύλαξη στα νοσοκομεία Παίδων είναι ανεπαρκής και αν υπάρχει κίνδυνος επαναθυματοποίησης ή αρπαγής, θα πρέπει να συζητήσει με το συντονιστικό γραφείο και την κοινωνική υπηρεσία του Νοσοκομείου να βρεθεί λύση σχετικά με βάρδιες (ελεγμένων) εθελοντών ή κάποια άλλη λύση.

Έπειτα οι αρμόδιες εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές θα κάνουν ό,τι κρίνουν απαραίτητο για τη διερεύνηση της υπόθεσης. Ο/Η επίτροπος μπορεί να παρίσταται κατά την κατάθεση που δίνει το παιδί (ως θύμα), αρκεί να είναι βοηθητική η παρουσία του/της.

Αν το παιδί δεν κινδυνεύει άμεσα, ωστόσο οι ανάγκες του δεν καλύπτονται κατάλληλα, με πιθανή συνέπεια να προκύψει βλάβη στην πνευματική, ψυχική ή σωματική του υγεία και ανάπτυξη, ο/η επίτροπος χρειάζεται να ακολουθήσει τις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης του παιδιού. Αυτό προϋποθέτει εκτίμηση των αναπτυξιακών αναγκών του, του τρόπου με τον οποίο οι φροντιστές του ανταποκρίνονται σε αυτές και του τρόπου με τον οποίο το ευρύτερο περιβάλλον (π.χ. άλλα παιδιά που συγκατοικούν μαζί του, σχολικό περιβάλλον, θρησκευτική κοινότητα ή κοινότητα ομοεθνών) το επηρεάζει, από κοινωνικό/η λειτουργό. Στο σύστημα παιδικής προστα-

σίας της χώρας μας οι κοινωνικοί/ες λειτουργοί που διενεργούν τέτοιες εκτιμήσεις είναι όσοι/ες υπάγονται στις ομάδες παιδικής προστασίας (ΟΠΑ) της κοινωνικής υπηρεσίας του δήμου που ανήκει το μέρος διαμονής του παιδιού, συνήθως κατόπιν εισαγγελικής εντολής⁵⁴. Σε κάθε περίπτωση, ένας/μία κοινωνική λειτουργός είναι σε θέση να κάνει αυτός/ή την εκτίμηση των τριών παραγόντων. Ακολούθως θα καταρτιστεί ένα ατομικό σχέδιο παρέμβασης, που μπορεί να προβλέπει παροχή συμβουλευτικής/ψυχολογικής υποστήριξης στο παιδί ή/και στους φροντιστές κ.ά.

 Σε περίπτωση που υπάρχει υποψία ότι παιδί είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων, τότε ο/η επίτροπος θα πρέπει να παραπέμψει στο Εποπτικό Συμβούλιο και να ενημερώσει τον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς για την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων μέσω του συντονιστικού γραφείου επιτροπείας.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να προσέξει για ενδείξεις που μπορεί να υποδηλώνουν ότι το παιδί είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων⁵⁵.

Αν ένα παιδί βρίσκεται σε κίνδυνο θα πρέπει να ενημερωθούν άμεσα οι αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές και να γίνει τοποθέτηση σε ασφαλές περιβάλλον, όπου δεν μπορεί να εντοπιστεί από τους δράστες και είναι δυνατή η υποστήριξη του. Ένα πρόσωπο επίσημα χαρακτηρίζεται ως θύμα εμπορίας ανθρώπων ύστερα από πράξη του/της αρμόδιου/ας Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Ο/Η εισαγγελέας θα αντλήσει στοιχεία είτε από τη συνεργασία του θύματος με τις αστυνομικές αρχές (κατάθεση) είτε έπειτα από έκθεση (έγγραφο γνωμοδότηση) δύο επιστημόνων με ειδικότητα ψυχιάτρου, ψυχολόγου ή κοινωνικού λειτουργού, οι οποίοι υπηρετούν σε αναγνωρισμένους από το κράτος φορείς⁵⁶. Προβλέπεται χορήγηση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους στα θύματα

54. Αν δεν υπάρχει ΟΠΑ, ο/η κοινωνική λειτουργός του Δήμου και αν αυτό δεν είναι εφικτό κοινωνικός/η λειτουργός της Περιφέρειας. Σε σχέση με τον προσφυγικό πληθυσμό, πλέον εισαγγελικές εντολές δίνονται και στους/στις κοινωνικούς/ες λειτουργούς της δομής φιλοξενίας (camp, ξενώνας, ημιαυτόνομη διαβίωση), διότι σύμφωνα με κοινωνικούς/ες λειτουργούς δήμων, οι τελευταίοι δυσκολεύονται να κατανοήσουν το πλαίσιο αλλά και να αναζητήσουν/διασφαλίσουν διερμηνεία κ.λπ.

55. Σχετικά με τις ενδείξεις εμπορίας ανθρώπων, βλ. Μέρος III, κεφάλαιο 7.

56. Α. 1 Ν. 4251/2014

εμπορίας ανθρώπων⁵⁷. Σε κάθε περίπτωση ο/η επίτροπος ενημερώνει τον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς για την προστασία θυμάτων εμπορίας Ανθρώπων που συντονίζεται από το ΕΚΚΑ (συμπλήρωση φόρμας, επικαιροποίηση, λήψη καθοδήγησης για επόμενα βήματα).

 Για τα θύματα βασανιστηρίων, εφόσον αυτό εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον τους, μπορούν να παραπέμπονται στη διαδικασία πιστοποίησης θυμάτων βασανιστηρίων.

Ο/Η επίτροπος που έχει πληροφορηθεί ότι ένα παιδί είναι θύμα βασανιστηρίων θα πρέπει να κατανοήσει και με τη βοήθεια άλλων εξειδικευμένων επαγγελματιών ποιες είναι οι ανάγκες που έχει προκειμένου να το υποστηρίξει κατάλληλα είτε ο/η ίδιος/α είτε κάνοντας τις κατάλληλες παραπομπές.

Ο/Η χειριστής/-στρια της υπόθεσης του παιδιού στην Υπηρεσία Ασύλου θα πρέπει να γνωρίζει πριν τη διενέργεια της προσωπικής συνέντευξης σχετικά με την υπόθεση του παιδιού θύματος βασανιστηρίων. Έτσι σε περίπτωση που αυτό δεν είναι σαφές κατά την καταγραφή του αιτήματος ασύλου, θα πρέπει έγκαιρα ο/η επίτροπος να καταθέσει στο Πρωτόκολλο της Υπηρεσίας Ασύλου ένα ενημερωτικό σημείωμα σχετικά με τα όσα έχει αντιμετωπίσει και αντιμετωπίζει το παιδί, ώστε να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος/η ο χειριστής/-στρια της υπόθεσής του.

Αν κρίνεται ότι το παιδί έχει τα ψυχικά αποθέματα να περάσει από τις απαραίτητες συνεντεύξεις για την πιστοποίηση θυμάτων βασανιστηρίων και έχει ενημερωθεί επαρκώς για τη διαδικασία κι έχει συναιέσει, τότε ο/η επίτροπος μπορεί να το παραπέμψει στην αρμόδια υπηρεσία προκειμένου να ξεκινήσει η διαδικασία. Αν προκύπτει η πιστοποίηση σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης⁵⁸, τότε το έγγραφο αυτό θα πρέπει να κατατεθεί στην Υπηρεσία Ασύλου προς επίρρω-

57. Α. 52 Ν. 4251/2014. Για τις προϋποθέσεις βλ. ά. 53-54 Ν. 4351/2014 και σχετικές υπουργικές αποφάσεις, όπως εκάστοτε ισχύουν.

58. Το Πρωτόκολλο της Κωνσταντινούπολης συνιστά ένα εγχειρίδιο για την αποτελεσματική διερεύνηση καταγγελιών βασανιστηρίων και τεκμηρίωση τους καθώς και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας και αποτελεί ένα πρότυπο των Ηνωμένων Εθνών. Διαθέσιμο στο: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>

ση των ισχυρισμών του παιδιού. Για την πιστοποίηση μπορεί κανείς να απευθυνθεί στην αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία «ΜΕΤΑδραση», όπου εκεί λαμβάνουν χώρα 4 συνεντεύξεις (από κοινωνικό λειτουργό, ιατρό που διεξάγει και κλινική εξέταση, ψυχολόγο και νομικό) Κάθε εμπειρογνώμονας συντάσσει μία έκθεση και στο τέλος με τη σύμφωνη γνώμη όλων εκδίδεται (ή όχι) το πιστοποιητικό⁵⁹.

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο ρόλος του/της επιτρόπου μπορεί να διαφέρει, ανάλογα με το πλαίσιο και τις συνθήκες διαμονής του παιδιού. Ενώ όλα τα παιδιά έχουν κοινές ανάγκες, οι περιστάσεις μπορεί να απαιτούν από τον/την επίτροπο να προσαρμόζει τα καθήκοντά του/της ανάλογα. Έτσι, παρατηρούνται συχνά διαφοροποιήσεις στα επιμέρους καθήκοντα που θα πρέπει να φέρει εις πέρας ένας/μία επίτροπος, αλλά ίσως ακόμη και στο ρόλο του/της, όταν εκπροσωπεί παιδιά που βρίσκονται σε βραχυπρόθεσμη αναδοχή, μακροχρόνια αναδοχή, σε προστατευτική φύλαξη σε νοσοκομείο ή κέντρο κράτησης, σε κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης ή είναι άστεγα (σε αντιδιαστολή με παιδιά που διαμένουν σε ξενοδοχείο, ξενώνα, ή διαμέρισμα).

Ανάδοξη φροντίδα - βραχυπρόθεσμη

Ο ρόλος του/της επιτρόπου πρέπει να είναι βοηθητικός και ευέλικτος/προσαρμόσιμος, δηλαδή να διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες της οικογένειας και του παιδιού. Θα πρέπει πάντα να λειτουργεί σε συ-

59. Αρχικά η ταυτοποίηση των θυμάτων γινόταν από το Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων (ΙΚΑΘΒ), του οποίου η λειτουργία αναστάλη το 2008. Αργότερα η πιστοποίηση γινόταν πέραν της ΜΕΤΑδρασης και στο πλαίσιο του προγράμματος «Προμηθέας Ι» από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και το Κέντρο Ημέρας ΒΑΒΕΛ, όχι όμως πλέον. Με το Νόμο 4540/2018 προβλέπεται ότι εφεξής η πιστοποίηση βασανιστηρίων και θυμάτων βίας γίνεται μόνο από δημόσια νοσοκομεία ή ιατρούς δημοσίων φορέων παροχής υπηρεσιών υγείας. Ωστόσο δεν φαίνεται μέχρι την έκδοση του παρόντος εγχειριδίου να έχει τεθεί σε εφαρμογή.

νεργασία με τον/την κοινωνικό/η λειτουργό υπεύθυνος/η για την εποπτεία της αναδοχής και υπό την καθοδήγησή του/της.

 Ενημέρωση του παιδιού σχετικά με την επικείμενη τοποθέτησή του σε ανάδοχη οικογένεια και τι σημαίνει αυτό (προσωρινή φιλοξενία για την πραγματική φροντίδα του παιδιού, τήρηση ανωνυμίας και μη αποκάλυψη της διεύθυνσης της ανάδοξης οικογένειας σε τρίτους ή συγγενείς του παιδιού)

Είναι πρωταρχικής σημασίας να ενημερώνεται το παιδί με κατάλληλο για την ηλικία του τρόπο για οποιαδήποτε βιώσιμη λύση προτείνεται για την περίπτωση του ή απόφαση που το αφορά. Για κάθε βήμα μιας διαδικασίας ο/η επίτροπος θα πρέπει να ενημερώνει το παιδί και αν δεν γνωρίζει κάποια θέματα, τότε θα πρέπει να είναι ειλικρινής γι' αυτό. Ένα παιδί χρειάζεται να διαβεβαιωθεί ότι ακόμη και σε περιπτώσεις όπου το επόμενο βήμα ή η διάρκεια είναι άγνωστα, ο/η επίτροπος θα είναι δίπλα του, και είναι ο/η σύμμαχός του.

 Επικοινωνία με τη βιολογική οικογένεια του παιδιού προκειμένου να ενημερωθεί για την τοποθέτησή του σε ανάδοχη οικογένεια και τους όρους συνεργασίας (με την καθοδήγηση του/ης υπεύθυνου/ης κοινωνικού/ης λειτουργού), εκτός αν κρίνεται ότι δεν είναι προς το συμφέρον του παιδιού να ενημερωθεί.

Όλοι οι επαγγελματίες που εμπλέκονται στη διαχείριση της υπόθεσης πρέπει να τηρούν μια κοινή προσέγγιση/γραμμή, ώστε το παιδί να λαμβάνει ένα κοινό μήνυμα και όχι πολλά και αντικρουόμενα. Αν υπάρχει βιολογική οικογένεια, τα μέλη της είναι απαραίτητο να συντονιστούν με αυτή την προσέγγιση. Διαφορετικά, η επικοινωνία θα διενεργείται με παρουσία του υπευθύνου/ης κοινωνικού/ης λειτουργού ή του/ης επιτρόπου και αφού έχει προηγηθεί συζήτηση μεταξύ του γονέα και του επαγγελματία. Κατ' εξαίρεση οι συγγενείς του παιδιού στη χώρα καταγωγής να συνιστούν κίνδυνο για την ευημερία και τα δικαιώματα του παιδιού και τότε θα πρέπει σε συνεργασία με το παιδί και τους επαγγελματίες που το περιβάλλουν να δράσουν από κοινού ενδεχομένως αποκρύπτοντας από την οικογένεια πίσω το πού βρίσκεται το παιδί. Αυτό συνιστά την εξαίρεση και όχι τον κανόνα και γι αυτό κρίνεται καθαρά περιπτωσιολογικά.

 Διαμεσολάβηση μεταξύ παιδιού και ανάδοξης οικογένειας προκειμένου να

υπάρξει μια ομαλή μετάβαση και προσαρμογή στο καινούργιο πλαίσιο διαμονής, και ιδίως αν το παιδί έχει ήδη αναπτύξει μία σχέση εμπιστοσύνης με τον/την επίτροπο.

Διασφάλιση της ασφαλούς τοποθέτησης και διαμονής του παιδιού στην οικογένεια.

Παρόλο που αυτό είναι κυρίως καθήκον του/ης υπεύθυνου/ης κοινωνικού/ης λειτουργού που εποπτεύει την αναδοχή, ο/η επίτροπος θα ενημερωθεί για τη μεταφορά, όπως και για το αν ο/η κοινωνικός λειτουργός ή ο/η επίτροπος είναι το πρόσωπο που πρέπει να είναι παρόν κατά τη διάρκεια της μεταφοράς στην οικία της ανάδοχης οικογένειας. Θα πρέπει να είναι σαφές ποιος θα πρέπει να είναι παρών κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας και μαζί με το παιδί, ώστε να διασφαλιστεί ότι το παιδί θα αισθάνεται άνετα και έτοιμο να μείνει.

Ενώ ο/η κοινωνικός/ή λειτουργός διενεργεί κατ' οίκον επισκέψεις για την εποπτεία του χώρου και των συνθηκών, ο/η επίτροπος είναι πρόσωπο που κι εκείνος/ή πρέπει να διασφαλίζει την ασφαλή διαβίωση του παιδιού – οι επισκέψεις του/της είναι βοηθητικές και συμπληρωματικές και όχι παρεμβατικές.

Υποστήριξη του παιδιού σε σχέση με τις νομικές διαδικασίες (περιγράφονται ανωτέρω) και συνεργασία μεταξύ επιτρόπου και δικηγόρου (οργανώσεων που προσφέρουν δωρεάν νομική στήριξη) – διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ παιδιού και δικηγόρου και της πρόσβασης στα απαραίτητα έγγραφα.

Ανάλογα με την ηλικία του παιδιού και με την προϋπάρχουσα σχέση μεταξύ παιδιού και επιτρόπου, είναι δυνατόν να οργανώνονται έξοδοι με το παιδί.

Ο/Η επίτροπος πρέπει να έχει υπόψη ότι το παιδί μπορεί να χρειάζεται κάποιο χρόνο προσαρμογής μέσα στην νέα οικογένεια που το φιλοξενεί και ίσως αυτό πρέπει να ενισχυθεί κι από τον/την επίτροπο. Έτσι, ενδεχομένως να πρέπει να ενισχυθούν οι δραστηριότητες με την οικογένεια περισσότερο παρά με τον/την επίτροπο. Ωστόσο, αυτό κρίνεται κατά περίπτωση ανάλογα με τις ανάγκες του παιδιού και τις δυνατότητες της οικογένειας. Για παράδειγμα, παιδιά που τοποθετούνται σε συγγενική αναδοχή έχει παρατηρηθεί ότι έχουν πάρα πολύ μεγάλη ανάγκη στήριξης και εξόδων μαζί με τον/την επίτροπο γιατί είναι το πρόσωπο εκείνο που τελικά καταφέρνει να τους διασυνδέσει με την κοινότητα και να έχουν την ευκαιρία να βγουν έξω βόλτα, να πάνε σε κάποιο μουσείο,

πάρκο ή εστιατόριο. Για τα μεγαλύτερα παιδιά μπορεί να είναι μια ανάγκη να μπορούν να κάνουν εξόδους με τον/την επίτροπο. Ενδεχομένως για κάποια μικρότερα παιδιά θα πρέπει να υπάρχει ένα όριο στις εξόδους με τον/την επίτροπο, αφού την πραγματική φροντίδα του παιδιού την έχει πλέον η ανάδοχη οικογένεια και τη δε εποπτεία αυτής την έχει ο/η υπεύθυνος/η κοινωνικός/ή λειτουργός. Επίσης, υπό κανονικές συνθήκες το παιδί παρακολουθείται περιοδικά από ψυχολόγο· έτσι, για τα μικρότερα παιδιά η παρουσία στη ζωή τους πολλών επαγγελματιών/αγνώστων ενηλίκων μπορεί να είναι προβληματική. Όμως, όπως προαναφέρθηκε, σημαντικό ρόλο παίζει η προϋπάρχουσα σχέση επιτρόπου και παιδιού, οι ανάγκες του παιδιού και οι δυνατότητες της οικογένειας.

 Ο/Η επίτροπος μεριμνά για την εκπαίδευση του παιδιού και την υγεία του - τα σχετικά ζητήματα ρυθμίζονται σε συνεργασία με τον/ην υπεύθυνο κ/λ.

Ο/Η επίτροπος εγγράφει το παιδί στο σχολείο και παραλαμβάνει τους ελέγχους επίδοσης, πραγματοποιεί συναντήσεις με τους διδάσκοντες κ.λπ. εκτός αν έχει συμφωνηθεί διαφορετικά, αλλά σε κάθε περίπτωση ο/η επίτροπος εξακολουθεί να είναι υπεύθυνος/η για την ομαλή διεκπεραίωση όλων των απαραίτητων ενεργειών.

Ανάδοχη φροντίδα - μακροπρόθεσμη

Ο ρόλος του/της επιτρόπου σε μία μακροπρόθεσμη αναδοχή είναι πιθανό να διαφέρει σε σχέση με την περίπτωση μίας βραχυπρόθεσμης αναδοχής, αφού η ανάδοχη οικογένεια θα αναλάβει την πραγματική φροντίδα του παιδιού επί μακρόν διάστημα. Η οικογένεια πρέπει να ενισχυθεί, ώστε να αναλάβουν οι ίδιοι την ευθύνη για τη διεκπεραίωση των υποθέσεων του παιδιού. Άλλωστε, σε περιπτώσεις μακροπρόθεσμης αναδοχής υπό κανονικές συνθήκες, ο νόμιμος εκπρόσωπος κάποιου φορέα φροντίδας/προστασίας έχει την επιμέλεια (επιτροπεία με δικαστική απόφαση σύμφωνα με τον ΑΚ) του παιδιού και είναι αρμόδιος να υπογράφει για σοβαρές πράξεις σε σχέση με τη ζωή του παιδιού, εκτός αν έχει οριστεί διαφορετικά. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία του/της επιτρόπου και επικοινωνία με τον/την υπεύθυνο/η κοινωνικό/η λειτουργό που εποπτεύει την αναδοχή.

 Διασφάλιση ότι το εν λόγω μέτρο προστασίας (αναδοχή) εξακολουθεί να είναι κατάλληλο για το παιδί.

Αν τελικά η συγκεκριμένη αναδοχή δεν εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού ο/η επίτροπος θα προτείνει την μεταφορά του σε άλλο πλαίσιο ή οικογένεια. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με σύμφωνη γνώμη και με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

- 🔧 Υποστήριξη στις νομικές διαδικασίες του παιδιού (όπως περιγράφονται αναλυτικά παραπάνω) και συνεργασία του/της επιτρόπου με δικηγόρο (φορέων που παρέχουν νομική στήριξη) – διευκόλυνση επικοινωνίας μεταξύ δικηγόρου και παιδιού και πρόσβασης σε έγγραφα.

Προστατευτική φύλαξη σε χώρο προσωρινής φιλοξενίας (νοσοκομείο/προαναχωρησιακό κέντρο κράτησης μεταναστών - Προ.ΚΕ.Κ.Α./κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης-ΚΥΤ)

- 🔧 Μέριμνα ότι ο αρμόδιος φορέας έχει κάνει σχετική παραπομπή στο ΕΚΚΑ για την κατάλληλη διαμονή του παιδιού και για την επικαιροποίηση του Μητρώου Ασουνόδευτων Ανηλίκων.
- 🔧 Ενημερώστε το παιδί για το λόγο που βρίσκεται υπό προστατευτική φύλαξη ή σε ΚΥΤ και τι αναμένεται να συμβεί στη συνέχεια (π.χ. τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ξενώνα ή σε ξενοδοχείο ή αλλού).

Τα παιδιά πρέπει να καταλάβουν γιατί περιορίζεται η ελευθερία μετακίνησής τους. Επίσης, είναι χρήσιμο να έχει ο/η επίτροπος υπόψη ότι συχνά οι διακινητές τρομοκρατούν τα παιδιά για το τι μπορεί να τους συμβεί στην Ελλάδα (π.χ. σύλληψη, απέλαση κ.λπ., συνήθως για να τους πείσουν να τους δώσουν περισσότερα χρήματα για υποτιθέμενη μετακίνηση τους στο εξωτερικό) και γι' αυτό μάλιστα τα παροτρύνουν να δώσουν ψευδή στοιχεία. Χρήσιμο να γνωρίζει ο/η επίτροπος είναι ότι όσον αφορά συγκεκριμένα την προστατευτική φύλαξη των ασυνόδευτων ανηλίκων, αυτή πραγματοποιείται με εντολή του αρμοδίου Εισαγγελέα Ανηλίκων ή Πρωτοδικών συγκεκριμένα για τις περιπτώσεις που ένα παιδί υπήκοος τρίτης χώρας φαίνεται να μη διαμένει σε δηλωμένη και ασφαλή στέγη⁶⁰. Το χρονικό διάστημα παραμονής των ανηλίκων

⁶⁰. Βάσει του ά. 118 περίπτωση (α) του ΠΔ 141/1991 (εκεί ιδίως γίνεται αναφορά στην περίπτωση εντοπισμού ενός ανήλικου ατόμου, όπου μπορεί να χρειαστεί να

εκεί εξαρτάται από τον εντοπισμό διαθέσιμης θέσης σε ξενώνα ασυνό-
δευτων ανηλίκων ή κάποιο κέντρο φιλοξενίας προσφύγων (camp/safe
zone σε camp) και την ευαλωτότητα του συγκεκριμένου παιδιού⁶¹.

- ⚙️ **Εξασφάλιση των βασικών αναγκών του παιδιού - συνεργασία με φορείς (π.χ. ΜΚΟ ή κρατικές υπηρεσίες) και προσωπικό πλαισίου διαμονής για την κάλυψη αυτών των αναγκών (τρόφιμα, ρούχα, υγιεινή, ασφάλεια).**
- ⚙️ **Διασφάλιση (επαγγελματικής) διερμηνείας, δια ζώσης ή τηλεφωνική, για την κατάλληλη ενημέρωση του παιδιού ή για οποιαδήποτε ιατρικά θέματα ή για την λήψη ιστορικού, σε περίπτωση που το πλαίσιο δεν έχει μεριμνήσει ήδη.**
- ⚙️ **Λήψη σύντομου ιστορικού για την αναγνώριση ευαλωτότητας, προκειμέ-
νου να γίνουν οι απαραίτητες παραπομπές και να γίνει μια πρώτη διερεύνη-
ση των νομικών αναγκών του παιδιού.**
- ⚙️ **Πραγματοποίηση τακτικών επισκέψεων στο παιδί, καθώς συχνά στερείται
μιας φυσιολογικής καθημερινότητας και υπάρχει έλλειψη δραστηριοτήτων,
επικοινωνίας και απασχόλησης.**
- ⚙️ **Συνεργασία μεταξύ επιτρόπου και δικηγόρου (οργανισμοί που παρέχουν
δωρεάν νομική συνδρομή) - διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ παιδιού
και δικηγόρου και πρόσβασης σε έγγραφα.**
- ⚙️ **Καταγραφή αιτήματος διεθνούς προστασίας.**

Ενδεχομένως να είναι απαραίτητο το παιδί να υποβάλλει αίτημα ασύ-
λου ή άλλου ανθρωπιστικού καθεστώτος όσο το δυνατόν πιο σύντομα,
ιδίως αν είναι άγνωστο το πότε θα ολοκληρωθεί η τοποθέτηση του
παιδιού σε κατάλληλη δομή φιλοξενίας. Ωστόσο, ανάλογα και με την
περίπτωση του παιδιού και της υπόθεσης, είναι πιθανό μία σημαντική
συνέντευξη όπως για παράδειγμα ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου να
διεξάγεται κατά προτίμηση μετά την τοποθέτηση του παιδιού σε κα-
τάλληλη δομή φιλοξενίας και όχι κατά τη διάρκεια της φύλαξης/κράτη-
σης. Το σημαντικό είναι ο/η ανήλικος/η να έχει τον απαραίτητο χρόνο

παραμένει σε αστυνομικό τμήμα μέχρι να έρθουν οι συγγενείς να το παραλάβουν).

61. Προκειμένου να μεταφερθεί σε ξενώνα ένας ανήλικος, πρέπει να πραγματοποιη-
θούν ιατρικές εξετάσεις κι αυτές τις αναλαμβάνει συνήθως ως συνοδεία η Αστυνομία,
γεγονός που καθιστά δύσκολη την άμεση διενέργεια τους λόγω φόρτου εργασίας.
Επιπλέον, μια τέτοια ενέργεια δεν φαίνεται να συνάδει με τον ρόλο της Αστυνομίας.

να κατανοήσει τις διαδικασίες, τι πρέπει να αναφέρει κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, τα δικαιώματά του/της και τις νομικές επιλογές. Στην πράξη έχει αναδειχθεί ότι κατά το πρώτο χρονικό διάστημα από την είσοδο των παιδιών στη χώρα, αυτά δεν εμπιστεύονται τις αρχές, εξαιτίας των παραποιημένων πληροφοριών που έχουν λάβει από διακινητές. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, σημαντικός αριθμός παιδιών (και ενηλίκων) εμπιστεύονται περισσότερο τα άτομα που φαινομενικά βρίσκονται στην ίδια θέση με τα ίδια (μετανάστες, πρόσφυγες) απ' ό,τι τις επίσημες αρχές ή το προσωπικό των εγκεκριμένων ΜΚΟ. Εκτός αυτού, λόγω δύσκολων περιστάσεων που ενδεχομένως έχει βιώσει, ένας/μία ανήλικος/η μπορεί να μην αισθάνεται άνετα ακόμη για να μιλήσει.

Σύμφωνα με το Ν. 4636/2019, τα αιτήματα ασύλου παιδιών κάτω των 15 ετών, καθώς και παιδιών που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, βανδαλισμού, βιασμού ή άλλων μορφών ψυχολογικής σωματικής ή σεξουαλικής βίας εξετάζονται πάντα με την κανονική διαδικασία (όχι με τη διαδικασία συνόρων ή ατόμων σε κράτηση).

Κατευθύνσεις σχετικές με κάθε τύπο κράτησης⁶²

Ερωτήσεις που μπορεί να έχουν τα παιδιά:

- Γιατί είμαι εδώ;
- Τι έκανα λάθος;
- Δεν είμαι εγκληματίας, τι κάνω εδώ;
- Είναι αυτό φυλακή;
- Τιμωρούμαι;
- Ποιος με έβαλε εδώ;
- Πόσο καιρό θα είμαι εδώ;
- Με ποιον μπορώ να επικοινωνήσω/ποιον μπορώ να ειδοποιήσω;
- Πώς μπορώ να επικοινωνήσω με κάποιον που μπορεί να με βοηθήσει;
- Τι θα συμβεί όταν βγω από εδώ;

62. Council of Europe (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, σ. 120. Διαθέσιμο σε: <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

Πληροφορίες που θα πρέπει να παρέχετε στο παιδί:

- Τα δικαιώματα του παιδιού.
- Μηχανισμοί παραπόνων/καταγγελιών.
- Με ποιον θα μιλήσει για περισσότερες πληροφορίες ή βοήθεια.
- Δικαίωμα υποβολής καταγγελίας.
- Έχουν δικαίωμα σε επίτροπο ή νομικό σύμβουλο; Πώς μπορούν να επικοινωνήσουν μαζί τους ή να τους ανατεθεί για την υπόθεσή τους;
- Τρόπος πρόσβασης σε νομικές διαδικασίες, διαδικασίες ασύλου, διαδικασίες μετά την κράτηση.

Πώς θα νιώθει το παιδί:

- φοβισμένο και λυπημένο
- αποπροσανατολισμένο
- μόνο
- ανήμπορο
- αγχωμένο

Θέματα ψυχικής υγείας

- Ένα παιδί που έχει υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση σε κράτηση σε άλλο πλαίσιο (π.χ. στη χώρα καταγωγής του ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του) μπορεί να φοβάται ότι αυτό θα συμβεί ξανά σε αυτό το πλαίσιο κράτησης.
- Τα παιδιά που βρίσκονται σε κράτηση διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο αυτοτραυματισμού, τάσεων αυτοκτονίας, μεταβολών της διάθεσης και επιθετικών συμπεριφορών.
- Παρέχετε στα παιδιά πληροφορίες και συμβουλές για την προστασία της ψυχικής τους υγείας.

Δικαιώματα του παιδιού:

- δικαίωμα στην προστασία (για μια ζωή χωρίς βία ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση)
- δικαίωμα στην απαγόρευση των διακρίσεων
- το δικαίωμα να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του
- δικαίωμα να εκφράζει τις απόψεις του κι αυτές να λαμβάνονται δεόντως υπόψη
- δικαίωμα σε νομική βοήθεια
- δικαίωμα στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη
- δικαίωμα στην εκπαίδευση, τον ελεύθερο χρόνο και την ανάπτυξη
- δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (ιδιωτική και οικογενειακή ζωή)
- δικαίωμα καταγγελίας.

Αστεγία

Ο όρος αστεγία χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη διαμονή του παιδιού στο «δρόμο» ή σε επισφαλή καταλύματα (π.χ. καταλήψεις) ή καταλύματα που δεν φιλοξενείται νόμιμα δηλωμένα ο/η ανήλικος/η εκεί (π.χ. το πρόσωπο που είναι ενοικιαστής του διαμερίσματος που διαμένει το παιδί δεν έχει υπογράψει υπεύθυνη δήλωση ενώπιον ΚΕΠ που να δηλώνει ότι φιλοξενεί τον ανήλικο προκειμένου κι αυτή να κατατεθεί στην Υπηρεσία Ασύλου, κατά την εγγραφή στο σχολείο και να την κουβαλά το παιδί πάντα μαζί του).

 Επιβεβαίωση ότι έχει καταχωρηθεί αίτημα στέγασης στο αρμόδιο τμήμα του ΕΚΚΑ ή υποβολή αιτήματος και λήψη κάθε δυνατής δράσης για εξεύρεση στέγης.

Θα πρέπει να υπάρχει τακτική επικοινωνία με το τμήμα διαχείρισης αιτημάτων στέγασης του ΕΚΚΑ και άλλων φορέων για την άμεση εξεύρεση στέγης για το παιδί. Ενδεχομένως στην πράξη να υπάρχει μια διαβάθμιση στην επικινδυνότητα των «πλαισίων» παραμονής του παιδιού, π.χ. ένα παιδί μένει σε ένα χαρτόκουτο στη γωνία ενός δρόμου· ένα παιδί μένει σε μία κατάληψη γεμάτη με άνδρες ενήλικες που φέρονται να κάνουν χρήση και εμπόριο ναρκωτικών· ένα παιδί μένει σε μία κατάληψη χωρίς νερό και υγιεινή· ένα παιδί μένει σε μία κατάληψη γεμάτη οικογένειες, διαθέτει τρεχούμενο νερό και υπάρχει σημαντική και σταθερή παρουσία της τοπικής κοινότητας· ένα παιδί μένει μαζί με γνωστούς από το χωριό του· ένα παιδί μένει μαζί με αγνώστους ενήλικες· ένα παιδί μένει με συγγενείς του που είτε έχουν άδεια διαμονής είτε όχι· ένα παιδί μένει μαζί με κάποιους αγνώστους ενήλικες εθελοντές που έχουν έρθει από άλλη χώρα· το παιδί μένει «αδήλωτο» μαζί με το γενικό πληθυσμό ενός ανοιχτού κέντρου φιλοξενίας, κλπ. Το παιδί σε όλες αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να μην είναι ασφαλές, αλλά σίγουρα το να είναι ένα παιδί στο δρόμο είναι ένας ακραίος παράγοντας επικινδυνότητας, γι' αυτό και πρέπει να γίνει κάθε δυνατή προσπάθεια για εξεύρεση στέγης. Πρακτικές όπως προστατευτική φύλαξη στο νοσοκομείο (για κάτω των 14 ετών) ή σε Α.Τ. ή σε Προ.Κε.Κ.Α. (για άνω των 14 ετών, εκτός αν είναι κορίτσι που μπορεί να φιλοξενηθεί ενδεχομένως και κορίτσι μέχρι 16 ετών) δεν επικροτούνται, αλλά αν δεν υπάρχει άλλος τρόπος θα χρειαστεί να χρησιμοποιηθεί κι αυτή η προσωρινή λύση.

- ⚙️ **Εξασφάλιση των βασικών αναγκών του παιδιού - συνεργασία με φορείς για την κάλυψη αυτών των αναγκών (διατροφή, ρουχισμός, υγιεινή).**
- ⚙️ **Συνοδεία και υποστήριξη σε περίπτωση που το παιδί χρήζει ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.**
- ⚙️ **Εξασφάλιση διερμηνείας (δια ζώσης ή τηλεφωνική) ώστε το παιδί να έχει την ευκαιρία να εκφραστεί στη μητρική γλώσσα του για όλα τα ζητήματα που το απασχολούν και να κατανοήσει τις επιλογές που έχει.**
- ⚙️ **Λήψη σύντομου ιστορικού, δημιουργία αρχείου/φακέλου καταχώρισης για το συγκεκριμένο παιδί στο Μητρώο Ανηλίκων που τηρείται στο ΕΚΚΑ και ενημέρωση του αιτήματος στέγασης.**
- ⚙️ **Υποστήριξη στον εντοπισμό φορέων που παρέχουν σίτιση, ρουχισμό, υγιεινή (διευθύνσεις, τηλέφωνα), τηλέφωνα έκτακτης ανάγκης.**

Διασύνδεση του/ης ανηλίκου/ης με φορείς που παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες, πραγματοποιώντας επισκέψεις μαζί του για να αισθανθεί το παιδί ότι είναι ένα βήμα πιο κοντά στην ικανοποίηση των αναγκών του και ό,τι δεν είναι μόνο του.

⚙️ **Διερεύνηση των νομικών αναγκών του παιδιού.**

⚙️ **Καταγραφή αιτήματος διεθνούς προστασίας.**

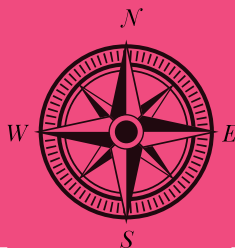
Αν και η διευθέτηση των νομικών ζητημάτων του παιδιού, όταν αυτό είναι άστεγο, μπορεί να φαίνεται ως το λιγότερο σημαντικό καθήκον, είναι, όμως, πολύ σημαντικό το παιδί να καταγραφεί και να μην παραμείνει «αόρατο» στο σύστημα και να υποβάλει αίτηση για το καθεστώς προστασίας που κρίνεται απαραίτητο για την περίπτωσή του.

Αυτά τα καθήκοντα αντιστοιχούν σε αυτά που περιλαμβάνονται στη Λίστα ελέγχου (checklist) με τις πρότυπες διαδικασίες και κατευθύνσεις για επιτρόπους (βλ. Παράρτημα 1), όπου ο/η επίτροπος μπορεί να σημειώνει κάθε δράση που ολοκληρώθηκε, να καταγράφει παρατηρήσεις και ημερομηνίες. Αυτή η λίστα ελέγχου χρησιμεύει ως ένα βοηθητικό και απλό πλάνο δράσης για την υπόθεση κάθε παιδιού.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Βασικές γνώσεις

1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΠΝΕΟΥΝ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ

Οι επαγγελματίες ή οι εθελοντές που λαμβάνουν την εντολή να παρέχουν υπηρεσίες επιτροπείας σε παιδιά πρέπει να ακολουθούν κάποιες βασικές αρχές και να διασφαλίζουν τα δικαιώματα των παιδιών.

Κατά κύριο λόγο, οι **τέσσερις γενικές αρχές**, ή αλλιώς και γενικά δικαιώματα, όπως θεμελιώνονται με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και οι οποίες είναι απαραίτητες για την πραγμάτωση όλων των άλλων δικαιωμάτων των παιδιών, καθοδηγούν το έργο ενός/μίας επιτρόπου:

- **Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού** αποτελεί το θεμέλιο λίθο κάθε απόφασης και ενέργειας που αφορά τα παιδιά, είτε από εθνικούς ή διεθνείς οργανισμούς, δικαστήρια, διοικητικές αρχές ή νομοθετικά όργανα¹. Ο/Η επίτροπος καλείται να δράσει βάσει του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού αφού έχει αξιολογήσει προσεκτικά την κατάσταση, καθώς και να διασφαλίσει ότι όλοι οι φορείς/υπηρεσίες/επαγγελματίες θα λαμβάνουν αποφάσεις για το παιδί στην ίδια βάση.
- **Το δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού** παρέχει σε όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων

1. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action, σ.15. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

παιδιών, το δικαίωμα να έχουν προστατευμένη τη ζωή και επιβίωση τους και να μεγαλώνουν και να αναπτύσσονται σε ένα υγιές περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε πόρους που είναι απαραίτητοι για την επίτευξη του μέγιστου δυναμικού τους².

→ **Η συμμετοχή και ο σεβασμός των απόψεων του παιδιού** υπογραμμίζουν ότι όλα τα αγόρια και τα κορίτσια πρέπει να είναι σε θέση να εκφράσουν τις απόψεις τους και ότι αυτές οι απόψεις πρέπει να γίνονται σεβαστές και να λαμβάνονται δεόντως υπόψη ανάλογα με την ηλικία, την ωριμότητα και την εξέλιξη του παιδιού. Τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται και, στο μέτρο του δυνατού, να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στα σχέδια που αφορούν την τοποθέτηση, τη φροντίδα, τον εντοπισμό της οικογένειά τους και την επανένωση³.

→ **Η απαγόρευση των διακρίσεων** απαιτεί να εφαρμόζεται η προστασία και οι εγγυήσεις του διεθνούς δικαίου σε όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από την υπηκοότητα, την εθνοτική ομάδα, το φύλο, την ηλικία, τις δυνατότητές του ή άλλο καθεστώς⁴.

Επιπλέον, όσον αφορά τα παιδιά που στερούνται γονικής φροντίδας σε μια χώρα υποδοχής, θα πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται υπόψη το δικαίωμα των παιδιών στην οικογένεια:

→ **Η αρχή της οικογενειακής ενότητας** εγγυάται σε όλα τα παιδιά το δικαίωμα στην οικογένεια και στις οικογένειες το δικαίωμα να φροντίζουν και να ανατρέφουν τα παιδιά τους. Στα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να παρέχονται υπηρεσίες που αποσκοπούν στην επανένωση τους με τους γονείς τους ή τους βασικούς κατά νόμο ή έθιμο φροντιστές τους όσο το δυνατόν γρηγορότερα, εφόσον αυτό είναι προς το συμφέρον τους⁵.

Πιο συγκεκριμένα, οι επίτροποι πρέπει να λάβουν υπόψη τα ακόλουθα σημεία⁶:

2. Ο.π.

3. Ο.π., σ.16

4. Ο.π.

5. Ο.π., σ.15

6. Ο.π., σ. 89-93. Βλ. επίσης UNHCR and IRC (2011). Field Handbook for the

- **Μη διακριτική μεταχείριση και διαφορετικότητα:** αποφύγετε τυχόν διακρίσεις λόγω ηλικίας· όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να εκφράσουν τις απόψεις τους και να ακουστούν· τα παιδιά είναι μια ποικιλόμορφη ομάδα κι ενώ μοιράζονται τις ίδιες βασικές ανάγκες, η έκφραση αυτών των αναγκών εξαρτάται από ένα ευρύ φάσμα προσωπικών, σωματικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων, καθώς και από το φύλο, την ηλικία, την ωριμότητα και το ιστορικό. Μην κρίνετε την περίπτωση ενός παιδιού βάσει συνομηλίκων του που έχουν μεγαλώσει στην Ελλάδα ή βάσει των δικών σας αναγκών και επιθυμιών όταν ήσασταν στην ηλικία του.
- **Ο/Η επίτροπος ενεργεί ως συνήγορος των δικαιωμάτων του παιδιού:** Ο/Η επίτροπος υποστηρίζει το παιδί ενεργώντας προς το συμφέρον του παιδιού και όχι προς το συμφέρον μιας χώρας, ενός οργανισμού ή ενός συγγενή/γονέα.
- **Αποφυγή πρόκλησης βλάβης:** Οποιαδήποτε ενέργεια ή διαδικασία που αποφασίζετε ή πραγματοποιείτε δεν πρέπει να προκαλέσει βλάβη στο παιδί. Θα πρέπει να ζυγίζετε τα υπέρ και τα κατά μιας ενέργειας και να λαμβάνετε υπόψη τυχόν επιπτώσεις που μπορεί να έχει μία απόφαση σας σε ένα παιδί βάσει του ατομικού προφίλ κάθε παιδιού. Θα πρέπει να αντιμετωπίζετε το παιδί με σεβασμό και αξιοπρέπεια.
- **Ενισχύετε την ανθεκτικότητα:** Αποφύγετε να εστιάζετε απλώς σε αγχωτικά γεγονότα στη ζωή του παιδιού ή σε δύσκολες εμπειρίες ή κινδύνους. Τονίστε τα δυνατά σημεία και τους μηχανισμούς αντιμετώπισης που μπορεί να επιστρατεύσει ένα παιδί. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων να περιλαμβάνονται και θετικά θέματα σχετικά με τη ζωή του παιδιού.
- **Ουδετερότητα:** Να μην είστε επικριτικοί και να δίνετε στο παιδί το ευεργέτημα της αμφιβολίας.
- **Συμμετοχή των παιδιών:** Το παιδί έχει το θεμελιώδες δικαίωμα να μοιράζεται τις απόψεις του και να επηρεάζει και να συμβάλλει στις αποφάσεις που αφορούν τη ζωή του και αυτό θα πρέπει να ασκείται με την ελεύθερη βούλησή του. Ως εκ τούτου, προτού ξεκινήσετε μια

Implementation of the UNHCR BID Guidelines, σ.89. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>

«σοβαρή» συζήτηση ή αν σκοπεύετε να κρατήσετε σημειώσεις από μια ελεύθερη συζήτηση, θα πρέπει να αναζητήσετε τη συναίνεση του παιδιού. Εξηγήστε το σκοπό και το περιεχόμενο της συνέντευξης-συζήτησης στο παιδί, καθώς και το πώς θα χρησιμοποιηθούν οι πληροφορίες που συλλέγονται. Ενημερώστε το παιδί ότι έχει το δικαίωμα να αρνηθεί τη συμμετοχή ή να μην απαντήσει σε ερωτήσεις με τις οποίες δεν νιώθει άνετα. Ωστόσο, αν αυτή είναι η περίπτωση, θα πρέπει να καταλάβετε γιατί το παιδί είναι απρόθυμο και να το επεξεργαστείτε περισσότερο, καθησυχάζοντας το παιδί και επιδεικνύοντας ενσυναίσθηση. Πρέπει να δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να κάνουν ερωτήσεις και να μιλούν ελεύθερα. Θα πρέπει να προσπαθήσετε να δημιουργήσετε μια ατμόσφαιρα ελεύθερης συζήτησης και θετικής δέσμευσης, κατανοώντας και αποδεχόμενοι τις ιδέες, τις σκέψεις και τα συναισθήματά του. Τέλος, συνοψίζοντας τα όσα ειπώθηκαν μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να αισθανθούν ότι ακούγονται και λαμβάνονται σοβαρά υπόψη.

→ **Το αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού:** Πρέπει να γνωρίζετε και να αλληλεπιδράτε κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στο στάδιο ανάπτυξης κάθε παιδιού και να λαμβάνετε υπόψη την ωριμότητα, το φύλο, την κουλτούρα και τις κοινωνικές περιστάσεις. Τα βιώματα του παιδιού και η κατάσταση από την οποία έχει επιβιώσει στη χώρα καταγωγής (π.χ. ένοπλες συρράξεις, βομβιστικές επιθέσεις, παιδιά στρατιώτες, ακραία φτώχεια, παιδική εργασία, έλλειψη εκπαίδευσης, διαφορετικός τρόπος ζωής) ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του προς την Ευρώπη (πιθανές τραυματικές εμπειρίες) μπορεί να έχουν επηρεάσει ποικιλοτρόπως την ανάπτυξη του παιδιού. Ενδεχομένως, μεταξύ άλλων, να το έχουν καταστήσει και πιο ώριμο ή η περίπτωσή του να συνάδει πιο πολύ με αυτή ενός/μίας νεαρού/ής ενηλίκου/ης κατά τα πρότυπα του δυτικού κόσμου. Αυτά χρειάζεται να ληφθούν υπόψη για να εδραιωθεί μια σχέση μεταξύ επιτρόπου και παιδιού που θα χαρακτηρίζεται από ειλικρίνεια, κατανόηση και εμπιστοσύνη.

→ **Το πολιτισμικό υπόβαθρο του παιδιού:** τα πολιτισμικά ορόσημα και οι τελετές ενηλικίωσης που σηματοδοτούν διαφορετικά στάδια ανάπτυξης ποικίλλουν από πολιτισμό σε πολιτισμό, όπως και οι έννοιες που αποδίδονται στις κοινωνικές δράσεις και συμπεριφορές. Ο καλύτερος τρόπος για να εντοπίσετε αυτά τα πολιτισμικά ορόσημα είναι

συζητώντας με το παιδί και ζητώντας του να σας αναφέρει ποια είναι εκείνα τα γεγονότα ή φάσεις στην κουλτούρα τους που σηματοδοτούν κάποια στοιχεία κοινωνικής ταυτότητας και να σας εξηγήσει τις επιπτώσεις που έχουν στην (κοινωνική, συναισθηματική ή σωματική) ανάπτυξη των παιδιών.

→ **Διαχείριση πληροφοριών και εμπιστευτικότητα:** Τα αρχεία των υποθέσεων πρέπει να παρέχουν επαρκείς πληροφορίες, ώστε κάθε μέλος της ομάδας (π.χ. συντονιστικό γραφείο επιτροπείας ή επόμενη επιτροπή), διαβάζοντας τα αρχεία αυτά, να είναι σε θέση να κατανοεί το ιστορικό και την κατάσταση του παιδιού και να γνωρίζει τα βήματα που έχουν ληφθεί και τα βήματα που πρέπει να γίνουν.

Οι επιτροπείς, οποιοσδήποτε εργαζόμενος στην παιδική προστασία, και οι διερμηνείς πρέπει να σέβονται την αρχή της εμπιστευτικότητας, το πλαίσιο της οποίας θα πρέπει να εξηγείται με σαφήνεια στο παιδί πριν ξεκινήσει μια συνέντευξη ή μια εστιασμένη συζήτηση. Ωστόσο, η εμπιστευτικότητα σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως δικαιολογία για να παραμείνει ένα παιδί σε κίνδυνο.

Όταν πρέπει να μοιραστείτε πληροφορίες σχετικά με ένα παιδί, θα πρέπει να αναζητήσετε και να λάβετε τη συναίνεσή του (ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο ανάπτυξης του παιδιού) ή/και τον φροντιστή/οικογένεια. Οι πληροφορίες πρέπει να μοιράζονται μεταξύ ενός περιορισμένου αριθμού φορέων/ υπηρεσιών/ επαγγελματιών, μόνο μεταξύ όσων εμπλέκονται στην παροχή υποστήριξης προς το παιδί με βάση το τι χρειάζεται να μάθουν και με σεβασμό στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Πρέπει να προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα και οι εμπιστευτικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών ταυτοποίησης (όνομα, διεύθυνση κ.λπ.).

Οι επιτροπείς θα πρέπει⁷:

 Να είναι σε θέση να νιώθουν άνετα με τα παιδιά και να μπορούν να αλληλεπιδρούν μαζί τους με τρόπο φιλικό προς τα παιδιά.

7. Βασισμένο στο "6.3.Interviewer requirements, 6.3.1.Basic skills" από UNHCR and IRC (2011). Field Handbook for the Implementation of the UNHCR BID Guidelines, σ.93. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>

- ⚙️ Να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν γλώσσα και έννοιες κατάλληλες για την ηλικία και το στάδιο ανάπτυξης του παιδιού.
- ⚙️ Να αποδέχονται και να κατανοούν ότι τα παιδιά που είχαν δυσάρεστες εμπειρίες μπορεί να είναι δύσκολο ή αδύνατο να εμπιστευτούν ένα άγνωστο προς αυτά ενήλικο άτομο.
- ⚙️ Να αναγνωρίζουν τότε θα πρέπει να επιστρατεύσουν διαφορετική μεθοδολογία κατά τη συζήτηση ή συνέντευξη με ένα παιδί.
- ⚙️ Να κατανοούν ότι τα παιδιά αντιλαμβάνονται την κατάστασή τους πολύ διαφορετικά απ' ότι θα έκαναν οι ενήλικες.
- ⚙️ Να παίρνουν στα σοβαρά τις σκέψεις και τα συναισθήματα των παιδιών.
- ⚙️ Να αντιλαμβάνονται τα παιδιά ως φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- ⚙️ Να γνωρίζουν τις δικές τους αντιλήψεις όταν συζητούν με τα παιδιά και αναγνωρίζουν ότι αυτές οι αντιλήψεις, οι οποίες βασίζονται στις δικές τους ιδέες, συναισθήματα, εμπειρίες και κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο, μπορεί να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο κατανοούν και αξιολογούν την κατάσταση. Πρέπει να είναι ανοιχτοί σε διαφορετικές απόψεις και να είναι έτοιμοι να αλλάξουν τις αντιλήψεις τους για τους άλλους.
- ⚙️ Να είναι διαθέσιμοι και προσιτοί/ «προσβάσιμοι» για το παιδί.

2. ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η έννοια της διαπολιτισμικότητας^{8,9,10}

Ο όρος «διαπολιτισμικότητα» αναφέρεται στη δυναμική και διαλογική διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα άτομα που προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς, με διαφορετικά εθνικά, ιδεολογικά, θρησκευτικά και γλωσσικά γνωρίσματα. Η αλληλεπίδραση αυτή γίνεται στη βάση της αμοιβαίας αναγνώρισης, κατανόησης και σεβασμού της ετερότητας του Άλλου. Συνίσταται στην ανταλλαγή σκέψεων και αντιλήψεων του συστήματος αξιών και πεποιθήσεων του κάθε πολιτισμού, στην παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους ανεξαρτήτως καταγωγής, στην αναγνώριση του διαφορετικού τρόπου ζωής και θεώρησης του κόσμου, στην αποδοχή των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του κάθε ατόμου. Σκοπός της διαπολιτισμικότητας δεν είναι η απλή στατική αναγνώριση του διαφορετικού αλλά ο ενεργός διάλογος που θα θέσει τα θεμέλια μίας αρμονικής συνύπαρξης· ειδοποιός διαφορά η οποία γίνεται αντιληπτή και από την ετυμολογική σύνθεση της λέξης, συγκεκριμένα από το πρόθημα «δια» μπροστά από τη λέξη πολιτισμός, το οποίο εξορισμού δηλώνει την ανταλλαγή, τη διάδραση που επιτελείται όταν επικοινωνούν άτομα από διαφορετικούς πολιτισμικούς κόσμους.

8. Νικολάου Γ. (2011) Διαπολιτισμικότητα - διαπολιτισμική εκπαίδευση.

9. Council of Europe (2008). White paper on intercultural dialogue "Living together as equals in dignity".

10. Γκόβαρης, Χ. (2001). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Αθήνα: Ατραπός.

Η πολυπλοκότητα του φαινομένου της διαπολιτισμικότητας συχνά αποτυπώνεται σχηματικά με τη μορφή ενός παγόβουνου (cultural iceberg), στην κορυφή του οποίου βρίσκονται τα εμφανή και περιγραφικά γνωρίσματα του ατόμου, όπως είναι για παράδειγμα: τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, η ενδυμασία, η μητρική γλώσσα, το φαγητό, η μουσική, η τέχνη, τα αθλήματα κ.ά. Αντιθέτως, όσα δεν φαίνονται εκ πρώτης όψεως είναι όσα βρίσκονται σχηματικά κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας καθιστώντας τα πολλές φορές μη αναγνωρίσιμα ως πολιτισμικά στοιχεία ακόμα και από το ίδιο το άτομο που τα φέρει. Μερικά τέτοια γνωρίσματα είναι οι ηθικές αξίες και τα πιστεύω, οι αντιλήψεις και η κοσμοθεωρία, η μη λεκτική συμπεριφορά (χειρονομίες, εκφράσεις προσώπου, βλεμματική επαφή κ.ά.), τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, η αντίληψη για τα δύο φύλα, η αντίληψη για τη σωματική και ψυχική υγεία, η μόρφωση αλλά και η γενικότερη παιδεία, η αισθητική, ο ρόλος της οικογένειας, το αίσθημα δικαιοσύνης, η αίσθηση του χιούμορ, οι προτεραιότητες, τα όνειρα και οι επιθυμίες του ατόμου. Η γνώση των γνωρισμάτων αυτών καθορίζει και το βαθμό εξοικείωσης ενός ατόμου με ένα διαφορετικό από το δικό του πολιτισμό. Η ικανότητα εξοικείωσης είναι ένα πολύτιμο εργαλείο στην εργασία του/της επιτρόπου με παιδιά που συνήθως διαθέτουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο από εκείνον/η.

Πιο συγκεκριμένα, διατρέχοντας τα διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια των ασυνόδευτων παιδιών γίνεται αντιληπτό ότι ο ρόλος, η δομή, η σύνθεση και οι σχέσεις των μελών της οικογένειας στην οποία έχουν μεγαλώσει, διαμορφώνονται ανάλογα με την επιρροή πλήθους κοινωνικών, θρησκευτικών, οικονομικών και άλλων παραγόντων¹¹. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να αναγνωρίσει και να λάβει υπόψη τις αντιλήψεις, στάσεις και πρακτικές που υπαγορεύει το πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο της χώρας καταγωγής του ασυνόδευτου παιδιού. Οι ιδιαιτερότητες αυτές θα πρέπει να αποτελούν βασικό γνώμονα στην καθημερινή πρακτική, επικοινωνία και αλληλεπίδρασή του/της με το παιδί καθώς και όταν πρόκειται να λάβει μαζί με το παιδί κάποια σοβαρή απόφαση για το παρόν και το μέλλον του.

11. UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines. Διαθέσιμο σε: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>

Διαπολιτισμική επικοινωνία

Η διαπολιτισμική επικοινωνία μπορεί να επιτευχθεί αποτελεσματικά με τα ακόλουθα τρία βήματα¹², όπου ο/η επίτροπος καλείται α) να αναγνωρίσει πρότυπα, αξίες και κώδικες συμπεριφοράς που ο/η ίδιος/α έχει υιοθετήσει, β) να μάθει τα πρότυπα, τις αξίες και τους κώδικες συμπεριφοράς του ασυνόδευτου παιδιού και γ) να εντοπίσει τον τρόπο με τον οποίο το ασυνόδευτο παιδί αντιδρά μπροστά σε μία πολιτισμική διαφορά και να προσπαθήσει να διευκολύνει την «πολιτισμική διαχείριση» της κατάστασης συζητώντας με κατάλληλο για το παιδί τρόπο και προσδιορίζοντας τα όρια προσαρμογής και αποδοχής. Προς αυτήν την κατεύθυνση σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει και ο διαπολιτισμικός μεσολαβητής, με στόχο την ομαλή προσαρμογή και αρμονική ένταξη του παιδιού στη χώρα υποδοχής, π.χ. στην Ελλάδα είναι σύνηθες όταν γνωρίζονται για πρώτη φορά κάποιοι άνθρωποι να ανταλλάσσουν χειραψία, έτσι όταν η επίτροπος δώσει το χέρι της σε ένα αγόρι και εκείνο αρνηθεί (από σεβασμό) γιατί δεν νιώθει άνετα, μπορεί κι εκείνη να νιώσει άσχημα, αν δεν γνωρίζει αυτό το πολιτισμικό στοιχείο.

Εξαιρετικά χρήσιμη για τον/την επίτροπο είναι η εξάσκηση της διαπολιτισμικής ικανότητας (intercultural competence)¹³ και η εξοικείωση με δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας (intercultural communication skills)¹⁴ όπως είναι ο σεβασμός και η ευαισθητοποίηση σε ζητήματα πολιτισμικής διαφορετικότητας του παιδιού, καθώς και η ανάπτυξη πολιτισμικής ενσυναίσθησης¹⁵, βάσει της οποίας ο/η επίτροπος μεριμνά για τη γεφύρωση του πολιτισμικού χάσματος ανάμεσα στον/στην ίδιο/α και το ασυνόδευτο παιδί.

12. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, σσ 28-29

13. Stier, J. (2006). Internationalisation, intercultural communication and intercultural competence. *Journal of Intercultural Communication*, Τεύχος 11

14. Perry, L.B. & Southwell, L. (2011). Developing intercultural understanding and skills: models and approaches, *Intercultural Education*, 22:6, 453-466

15. Rasoal, C., Eklund, J., & Hansen, E. M. (2011). Toward a conceptualization of ethnocultural empathy. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 5(1), 1-13.

Διαπολιτισμικά ζητήματα στη ζωή του ασυνόδευτου παιδιού¹⁶

Στις παραγράφους που ακολουθούν γίνεται αναφορά σε ζητήματα που μπορεί να προκύψουν σχετικά με το πολιτισμικό υπόβαθρο ενός παιδιού εστιάζοντας σε περιπτώσεις παιδιών των οποίων μέλη της οικογένειάς τους βρίσκονται εν ζωή στη χώρα καταγωγής ή σε άλλη χώρα. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα έως τώρα βιώματα του παιδιού εντός και εκτός οικογενειακού πλαισίου παίζουν καταλυτικό ρόλο στις αποφάσεις που θα λάβει στο παρόν.

Ένα παιδί αναγκάζεται να εγκαταλείψει την πατρίδα του, είτε με πρωτοβουλία δική του είτε της οικογένειάς του. Επιγραμματικά οι κυριότεροι λόγοι εγκατάλειψης της χώρας καταγωγής είναι: οι πολεμικές συρράξεις με επακόλουθο την απώλεια αγαπημένων προσώπων και στέγης, η φυλάκιση οικογενειακών μελών τα οποία ήταν και οι προστάτες του παιδιού, η παραβίαση των δικαιωμάτων του, η στοχοποίησή του λόγω συμμετοχής του σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα¹⁷, η ενδοοικογενειακή βία, βεντέτες για κτηματικές διαφορές ή/και ζητήματα οικογενειακής τιμής, η ανέχεια και η απουσία ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Αντίστοιχα, η έλλειψη νομικού καθεστώτος, η εργασιακή εκμετάλλευση, η εμπορία παιδιών, ο εξαναγκασμός σε γάμο και εν γένει η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μπορεί να αποτελούν λόγους εγκατάλειψης του τελευταίου τύπου διαμονής των παιδιών, ανεξαρτήτως αν πρόκειται

16. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child

17. Όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης της Γενεύης για το καθεστώς των προσφύγων, όπως αυτό τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης. Βλ. Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2002) Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων:

«Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» στο πλαίσιο του Αρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/openpdf.pdf?reldoc=&dodocid=4c493c972>. Για τα παιδιά ιδίως βλ. Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2009) Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/children-Asylum-Seekers-UNHCR-2009.pdf>

για τη χώρα καταγωγής τους ή κάποια χώρα υποδοχής – σταθμό στο δύσκολο ταξίδι τους.

Ένα παιδί μπορεί να αποχωρίζεται την οικογένειά του είτε αναγκαστικά λόγω συγκεκριμένων περιστάσεων με τη θέληση του ή τουλάχιστον της οικογένειάς του. Αιτίες που οδηγούν στη διάσπαση της οικογένειας και αφορούν στον αναγκαστικό αποχωρισμό του παιδιού από την οικογένειά του μπορεί να είναι η απουσία οικονομικής δυνατότητας να ταξιδέψουν όλα τα μέλη, ο βίαιος χωρισμός ή θάνατος κάποιου μέλους ή μελών της οικογένειας κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, η φυλάκιση μελών της οικογένειας, η στρατολόγηση του παιδιού ή άλλου μέλους σε (παρα)στρατιωτικές ομάδες ή συμμορίες, ή να πέσουν τα ίδια θύματα εμπορίας ανθρώπων ή/και απαγωγής. Εξίσου καθοριστικός για τη ζωή του παιδιού είναι και ο «εκούσιος» αποχωρισμός του από την οικογένειά του για λόγους που σχετίζονται με τη διασφάλιση ενός καλύτερου μέλλοντος για εκείνο και όσους αφήνει πίσω. Συγκεκριμένα, οι γονείς με το να πληρώνουν το ταξίδι του παιδιού επιδιώκουν να το στείλουν στην Ευρώπη με την επιθυμία να ζήσει σε καλύτερες συνθήκες ζωής, να συνεισφέρει οικονομικά ή/και να διαμείνει με άλλα μέλη της οικογένειας, τα οποία βρίσκονται ήδη σε κάποια ευρωπαϊκή χώρα και μπορούν να αναλάβουν τη φροντίδα του. Όλα αυτά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, γιατί πιθανότατα το παιδί που έχει ο/η επίτροπος μπροστά του/της δεν έχει τις ίδιες εμπειρίες και ευθύνες που είχε ο/η ίδιος/α στην ηλικία του παιδιού.

Το παιδί έχει βιώσει καταστάσεις που το έχουν σημαδέψει και το γεγονός αυτό θα πρέπει να το έχει ο/η επίτροπος υπόψη για να εδραιωθεί μια καλή επικοινωνία αμοιβαίου σεβασμού και εκτίμησης. Αυτό δεν σημαίνει ότι το παιδί είναι πάντα ώριμο και σε θέση να κάνει ασφαλείς επιλογές για τη ζωή του ή ότι δεν χρειάζεται υποστήριξη, αλλά ότι ο τρόπος επικοινωνίας θα πρέπει να διαμορφωθεί κατάλληλα, π.χ. ένα έφηβο αγόρι που έχει επιβιώσει από ένα τόσο δύσκολο ταξίδι, όπως αυτό για να φτάσει Ευρώπη, μόλις βρει τα πατήματά του στη χώρα υποδοχής, είναι πιθανό να προωθεί αρκετά το στυλ του δυνατού άντρα. Σε αυτή την περίπτωση, συνετό είναι, ακόμη και σε λεκτικό επίπεδο, να μην τον αντιμετωπίζει ένας/μία επαγγελματίας σαν να είναι ένα «κακόμοιρο» μικρό παιδάκι, παρά σαν ένα αγόρι που έχει διανύσει πολύ δρόμο (κυριολεκτικά και μεταφορικά) και κατάφερε να επιβιώσει.

Ιδιαίτερα, ο βίαιος αποχωρισμός από την οικογένεια, η έκθεση σε ακραίους κινδύνους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, οι ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και σε κάθε περίπτωση η προσωρινή αλλά μακρόχρονη παραμονή στη χώρα υποδοχής ή και το ξεκίνημα νέας ζωής στη χώρα προορισμού, διαταράσσουν την πολιτισμική συνέχεια στη ζωή του ασυνόδευτου παιδιού. Αναμφίβολα, η προσαρμογή του παιδιού στα νέα δεδομένα συμβάλλει στην ανθεκτικότητά^{18,19} του, ενώ οι αλλαγές στην καθημερινότητά του και τα νέα δεδομένα σκέψης, αντίληψης και συμπεριφοράς υπό το πρίσμα μιας πρωτόγνωρης για εκείνο πραγματικότητας, αναπόφευκτα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξή του. Συχνά, ένα παιδί ενώπιον μιας νέας πραγματικότητας στην οποία καλείται να προσαρμοστεί, βιώνει έντονο άγχος και φόβο ενώ διακατέχεται και από μια αίσθηση απώλειας ελέγχου της ίδιας του της ζωής. Η διαδικασία της μετανάστευσης συνολικά (πριν το ταξίδι, κατά τη διάρκεια, περίοδος προσαρμογής στη χώρα υποδοχής) αποτελεί, ειδικά για τα ασυνόδευτα παιδιά, μια ιδιαίτερα στρεσογόνο κατάσταση η οποία μπορεί να αποτελέσει πηγή έντονου άγχους και να επηρεάσει ακόμα και την ψυχική υγεία τους²⁰. Την ίδια στιγμή, η επαφή του ασυνόδευτου παιδιού με ένα διαφορετικό πολιτισμό από το δικό του, αυτόν της χώρας υποδοχής, είναι δυνατό να επηρεάσει την τυπική ψυχοκοινωνική ανάπτυξή του καθώς ζωτικά κομμάτια της ταυτότητάς του (γλώσσα, θρησκεία, δομή της οικογένειας, σύστημα αξιών και πεποιθήσεων, σχέσεις φύλων) αναπτύσσονται σε νέο πλαίσιο και συχνά υπό τελείως διαφορετικούς όρους συγκριτικά με τη χώρα καταγωγής του.

Στην πράξη, ο/η επίτροπος μπορεί να κληθεί να αντιμετωπίσει κάποιες προκλήσεις στη συνεργασία του/της με το παιδί. Ακολουθούν κάποια ενδεικτικά παραδείγματα:

Οι επιλογές που θα κάνει το παιδί ενώ βρίσκεται σε μια ξένη χώρα μακριά από το στενό οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό δίκτυο, εν-

18. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, σ. 30

19. Separated Children in Europe Programme (SCEP) (2001). Training Guide. Διαθέσιμο στο: <http://scep.sitespirit.nl/images/17/246.pdf>

20. BABEL, (2010), Οδηγός επίγνωσης της πολιτισμικής ετερότητας: κατανοώντας την πολιτισμική ετερότητα στην ψυχική υγεία.

δέχεται να μη γίνονται αποδεκτές από την οικογένειά του, με αποτέλεσμα τον κίνδυνο απόρριψής του από την ίδια του την οικογένεια, η οποία μπορεί να θεωρεί λιγότερο σημαντικό το ατομικό συμφέρον του παιδιού έναντι του οικογενειακού. Ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιων «επίμαχων» επιλογών αποτελούν η σχολική φοίτηση, η εκμάθηση ελληνικών ή άλλων ξένων γλωσσών, η ένταξη σε επιμορφωτικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες σημαντικές για την ανάπτυξη και εξέλιξη του παιδιού, ο σχεδιασμός ενός πλάνου ζωής ή ενός άμεσου σχεδίου δράσης για την επίτευξη στόχων που έχουν τεθεί μαζί με τον/την επίτροπο. Όλα τα παραπάνω, θα καθορίσουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη σχέση του ασυνόδευτου παιδιού με την οικογένεια που έχει αφήσει πίσω (αν υπάρχει) αλλά και τη γενικότερη στάση που πρόκειται να υιοθετήσει το παιδί στο παρόν και το μέλλον.

Ένα ποσοστό των ασυνόδευτων παιδιών που καταφθάνουν στην Ελλάδα έρχεται μετά από νουθεσίες και πίεση της οικογένειάς του, κυνηγώντας το “δυτικό” όνειρο και ένα καλύτερο μέλλον στην Ευρώπη. Η μεγαλύτερη προσδοκία συνοψίζεται στο ότι αρχικά το ίδιο το παιδί και εν συνεχεία ολόκληρη η οικογένειά του θα επωφεληθούν οικονομικά από την παραμονή του παιδιού στην Ευρώπη. Στις περιπτώσεις αυτές, ενδέχεται η οικογένεια του ασυνόδευτου παιδιού να το πιέζει να έχει ως αποκλειστικό στόχο την οικονομική ενίσχυσή της, απορρίπτοντας οποιαδήποτε ενέργεια του παιδιού η οποία τυχόν αποκλίνει από το στόχο αυτό, όπως είναι για παράδειγμα το να πάει σχολείο. Επιπλέον, τυχόν απορριπτική απόφαση κατά τη διαδικασία ασύλου δημιουργεί έντονα αρνητικά συναισθήματα στο παιδί το οποίο μπορεί να αντιδράσει με επικίνδυνο τρόπο, πχ. φυγή από ξενώνα, προσέγγιση διακινητών για μετάβαση σε άλλη χώρα με παράνομο τρόπο ή αυτοτραυματισμός και απόσυρση. Τέτοιες αντιδράσεις υποκινούνται συνήθως από ένα αίσθημα ντροπής απέναντι στην οικογένειά του διότι απέτυχε να εκπληρώσει την επιθυμία των γονιών του²¹.

Κάποια ενδέχεται να εξαναγκάζονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον να απομακρυνθούν, ως τιμωρία για την ατίμωση της οικογένειας λόγω, παραδείγματος χάριν, του σεξουαλικού προσανατολισμού του παι-

21. CONNECT project (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, κεφάλαιο 3.

διού. Το ζήτημα της οικογενειακής τιμής²² αποτελεί μία από τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που υπαγορεύονται από μια συντηρητική κουλτούρα και παραδόσεις, κάτι όχι άγνωστο στο παρελθόν της ελληνικής κοινωνίας. Ακόμη, η επαφή των ασυνόδευτων παιδιών με ανθρώπους και κοινωνικά συστήματα ευρωπαϊκών χωρών στις οποίες η οικογενειακή τιμή και το αξιακό σύστημα δεν υπαγορεύει αντίστοιχες πρακτικές, είναι δυνατό να θέσει τα παιδιά ενώπιον ενός θεωρητικού διλήμματος ως προς την υπεράσπιση της ιδέας της «οικογενειακής τιμής» ή την κατάρριψή της λόγω των προσωπικών του αναζητήσεων και επιλογών. Μερικά παιδιά δεν μιλούν στους γονείς τους για το πώς περνούν το χρόνο τους στην Ελλάδα από φόβο ότι θα τους απογοητεύσουν και θα τους κάνουν να νιώσουν ντροπή. Άλλωστε τα παιδιά που καταφθάνουν στην Ελλάδα μπορεί να κατάγονται από χώρες όπου το δικαίωμά τους στην έκφραση, την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και τον αυτοπροσδιορισμό ενός ατόμου να περιορίζεται παραδοσιακά και συστηματικά, ιδίως όσον αφορά ανήλικα άτομα. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με μία κουλτούρα που προτάσσεται το «εμείς» σε σχέση με το «εγώ» που κυριαρχεί στο δυτικό κόσμο. Επίσης, παρατηρείται ότι σε τέτοιες συλλογικές κοινωνίες τα παιδιά καταλαμβάνουν τη χαμηλότερη θέση στην οικογενειακή και την κοινωνική ιεραρχία και πρέπει να συμμορφώνονται με τις επιταγές της οικογένειας σχετικά με τις επιλογές που έχουν και θα κάνουν, π.χ. για την εμφάνιση, τη σχολική φοίτηση, το γάμο και την εργασία. Ειδικότερα, τα κορίτσια αναμένεται να πετύχουν υψηλή σχολική επίδοση, για όσο διάστημα οι γονείς εγκρίνουν τη σχολική φοίτησή τους και να συνδράμουν στο νοικοκυριό, ενώ παράλληλα η δυνατότητα κυκλοφορίας τους είναι πολύ περιορισμένη, ιδίως σε σχέση με τα αγόρια της οικογένειας. Τα κορίτσια από μικρή ηλικία ενδέχεται να εξαναγκάζονται από την οικογένειά τους σε γάμο²³, ενώ αγόρια και κορίτσια μπορεί να πρέπει να αποδεχθούν έναν κανονισμένο από τις οικογένειές τους αρραβώνα ή και γάμο. Τα δικαιώματα των παιδιών όπως αυτά θεμελιώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού μπορεί να μη γίνονται ευρέως σεβαστά.

Επιπλέον, τα παιδιά ενδέχεται να εκφράζουν μία γενικευμένη δυσπιστία προς τους επαγγελματίες ή και το εθνικό σύστημα. Μία τέτοια περίπτωση

22. Ό.π., σ. 9, 37.

23. Ό.π.

ση αφορά και την υγεία και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί ότι παιδιά, όπως και ενήλικες που προέρχονται από μία «κουλτούρα υγείας» διαφορετική από αυτή της χώρας υποδοχής αντιμετωπίζουν με δυσπιστία τη δυτική υγειονομική περίθαλψη και το ιατρικό προσωπικό, ιδίως σε σχέση με την αναγκαιότητα περίθαλψης, τον τύπο φαρμακευτικής αγωγής, την τήρηση αυστηρής νηστείας ανεξαρτήτως των επιπτώσεων στην υγεία. Μία αντίστοιχη δυσπιστία ενδεχομένως να γίνεται φανερή και στην καθημερινή επαφή επιτρόπου – παιδιού και συχνά απορρέει από όσα υπαγορεύει ο πολιτισμός, η θρησκεία και οι κοινωνικές αντιλήψεις (π.χ. στερεότυπα για τα φύλα).

Ο ρόλος των φύλων είναι ένα ζήτημα που αναπόφευκτα προκύπτει κατά την αλληλεπίδραση μεταξύ επιτρόπου και παιδιού, ιδιαιτέρως αν πρόκειται για γυναίκα επίτροπο. Τα παιδιά και κυρίως τα αγόρια μπορεί να διστάζουν να εμπιστευτούν μια γυναίκα άλλη από τη μητέρα τους ή τη θεία τους. Την ίδια στιγμή, κάποια έφηβα αγόρια μπορεί να είναι πολύ ντροπαλά στην αλληλεπίδραση με μία γυναίκα επίτροπο· για το λόγο αυτό, μπορεί να αποφεύγουν να κάνουν βλεμματική επαφή ή να δυσκολεύονται να μιλήσουν μπροστά της. Αντίστοιχα, τα κορίτσια μπορεί να ντρέπονται να εκφραστούν άνετα μπροστά σε έναν άνδρα επίτροπο. Παρόλα αυτά, αυτό είναι κάτι που μπορεί να ξεπεραστεί εξηγώντας με σαφήνεια τον ρόλο του/της επιτρόπου που είναι ο ίδιος σε κάθε περίπτωση. Αν βέβαια δεν ευδοκμεί η συνεργασία λόγω φύλου θα πρέπει να βρεθεί επίτροπος του ίδιου φύλου για να μπορεί το παιδί να εκφραστεί καλύτερα.

Ένας ακόμη παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τη διαμόρφωση του τρόπου ζωής του παιδιού, ορίζοντας την κοσμοθεωρία του και τη συμπεριφορά του, είναι η θρησκεία του. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει πάντα κατά νου το θρησκευτικό υπόβαθρο του ασυνόδευτου παιδιού, καθώς αυτό θα τον/την βοηθήσει να αναγνωρίσει τις ανάγκες και τα κίνητρα της συμπεριφοράς του παιδιού, π.χ. σε σχέση με τη διατροφή του παιδιού ή σε σχέση με τις πιο κατάλληλες ώρες για συνάντηση (όχι όταν πάει στο τζαμί, όχι πρωινή ώρα όταν κάνει ραμαζάνι)· ή ότι ένα κορίτσι δεν νιώθει άνετα να βγάλει το χιτζάμπ μπροστά σε αγόρια ή άνδρες στο νοσοκομείο ή σε πολύ ζεστές μέρες· ή που ένα πολύ μικρό αγόρι μόλις είδε μια διαφήμιση με γυναίκες με μπικίνι μαγιώ σε δημόσιο χώρο τρόμαξε και ούρλιαξε ασυναίσθητα.

Διαπολιτισμικότητα και ο ρόλος του/της επιτρόπου

Σύμφωνα με τον Berry, τα άτομα που ζουν σε διαφορετικό γλωσσικό και πολιτισμικό πλαίσιο από αυτό στο οποίο μεγάλωσαν, τείνουν να επιστρατεύουν τέσσερις γενικές διεργασίες πολιτισμικής συσχέτισης²⁴. Αυτές είναι η εναρμόνιση, η αφομοίωση, ο διαχωρισμός και η περιθωριοποίηση. Συγκεκριμένα, η εναρμόνιση (integration) αναφέρεται στη συντήρηση αξιών και πεποιθήσεων της χώρας καταγωγής του σε συνδυασμό με την απόκτηση των αντίστοιχων της χώρας υποδοχής. Η αφομοίωση (assimilation) αναφέρεται στην πολιτισμική απώλεια, δηλαδή την εξάλειψη της διατήρησης της ταυτότητας όπως ορίζεται από την ομάδα καταγωγής και την καθημερινή προσπάθεια επαφής με άλλους πολιτισμούς. Η διατήρηση του πολιτισμικού στοιχείου της χώρας καταγωγής και η παράλληλη αποφυγή αλληλεπίδρασης με άλλες κουλτούρες αποτελεί το διαχωρισμό (separation). Τέλος, η περιθωριοποίηση (marginalization) αναφέρεται στη διεργασία εκείνη κατά την οποία αποφεύγεται κάθε πολιτισμική αλληλεπίδραση ανεξαρτήτως, είτε είναι της χώρας καταγωγής είτε της χώρας υποδοχής. Η αντιστοιχία ανάμεσα στην προσέγγιση που ακολουθεί η χώρα υποδοχής και στη στάση που θα επιλέξει το παιδί να τηρήσει, καθορίζεται από την στάση της οικογένειας του παιδιού. Σε κάθε περίπτωση, τα άτομα βιώνουν την συνθήκη της μετανάστευσης με διαφοροποιημένο τρόπο ως προς την ένταση και το χρόνο.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να γνωρίζει βασικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά των παιδιών που έχει αναλάβει, ώστε να μπορεί να τους παρέχει την καλύτερη δυνατή υποστήριξη. Είναι φυσιολογικό το ασυνόδευτο παιδί να αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στην προσπάθεια προσαρμογής του στην κυρίαρχη κουλτούρα της ξένης χώρας στην οποία βρίσκεται και στην προσπάθεια εξισορρόπησης αυτής και της κουλτούρας που φέρει ήδη. Μάλιστα, το παιδί ενδεχομένως να περιέρχεται σε μία σύγχυση, καθώς συχνά κατάγεται από μία συλλογική κουλτούρα («εμείς»), ενώ καταφθάνει σε χώρες με πιο εγωκεντρική κουλτούρα («εγώ»), όπως σε αρκετές χώρες της Ευρώπης και καλείται να προσαρμοστεί. Το παιδί μπορεί να αισθάνεται ότι η συμμόρφωση στις δικές του πολιτισμικές αντιλήψεις

24. BABEL, (2010), Οδηγός επίγνωσης της πολιτισμικής ετερότητας: κατανοώντας την πολιτισμική ετερότητα στην ψυχική υγεία.

και αξίες το κρατούν προσκολλημένο στο παρελθόν, τη στιγμή που το παρόν του χαρακτηρίζεται από διαφορετικά δεδομένα και πρότυπα.

Αναπόφευκτα, ο/η επίτροπος αναλαμβάνει στην πράξη άτυπα το ρόλο του μεσάζοντα ανάμεσα στην κουλτούρα της χώρας υποδοχής και εκείνης του παιδιού. Αρωγός στην προσπάθεια αυτή θα είναι ο επαγγελματίας διαπολιτισμικός μεσολαβητής, ο οποίος με τις γνώσεις του και την εμπειρία του σε πρακτικά θέματα διαχείρισης αντίστοιχων καταστάσεων θα διευκολύνει τον/την επίτροπο να κατανοήσει τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες του παιδιού. Είναι σημαντικό, ο/η επίτροπος να γνωρίζει το πολιτισμικό, κοινωνικό και οικογενειακό υπόβαθρο του παιδιού, τους κινδύνους στους οποίους εκτέθηκε και τις καταστάσεις τις οποίες κλήθηκε να αντιμετωπίσει. Με αυτό τον τρόπο, θα μπορεί να κατανοήσει καλύτερα την ευάλωτη θέση του παιδιού, να αποκτήσει μία γενική εικόνα της ανατροφής του, του κοινωνικού και αξιακού συστήματος στο οποίο έχει μεγαλώσει, παράγοντες οι οποίοι θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στην προάσπιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού²⁵.

Ακόμη, ο/η επίτροπος οφείλει, βάσει του δικαιώματος του παιδιού να συμμετέχει στην πολιτισμική ζωή και να διατηρεί την πολιτισμική ταυτότητά του, να μεριμνά για την ενημέρωση του παιδιού, εφόσον και το ίδιο το επιθυμεί, σχετικά με τοπικές κοινότητες και συλλογικότητες ομοεθνών, εστιατόρια τοπικής κουζίνας, πολιτισμικούς χώρους ψυχαγωγίας και δραστηριοτήτων, συγκεντρώσεις ομοεθνών και ό,τι άλλο αναδεικνύει τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία και παραδόσεις της χώρας καταγωγής του και βρίσκεται κοντά στο χώρο διαμονής του παιδιού. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της προσπάθειας προσαρμογής του παιδιού στα νέα κοινωνικά δεδομένα, αποτελεί η σταδιακά περιορισμένη χρήση της μητρικής γλώσσας του. Αυτό συμβαίνει ακουσίως, όταν δεν συναναστρέφεται ομοεθνείς του, ώστε να τη χρησιμοποιεί σε συχνή και τακτική βάση. Όμως ο στόχος της υγιούς ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού και μίας ένταξης που σέβεται τα δικαιώματα κάθε παιδιού, επιτυγχάνεται με τη διατήρηση της μητρικής γλώσσας του και την παράλληλη προσπάθεια της ενίσχυσης των γνώσεων και δεξιοτήτων στην γλώσσα και τα έθιμα της ελληνικής κοινωνίας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι

25. CONNECT project, (2014). A tool for guardians and other actors working for the best interest of the child, Κεφάλαιο 3.

η γλώσσα αποτελεί καθρέπτη της πολιτισμικής και κοινωνικής ταυτότητας του ανθρώπου, γι' αυτό και επιδρά εμμέσως και στον τρόπο σκέψης ενός ατόμου²⁶.

Στην ίδια βάση, μέριμνα του/της επιτρόπου αποτελεί η διασφάλιση του απαραίτητου ζωτικού χώρου που έχει ανάγκη το παιδί ώστε να αναπτυχθεί και να διατηρηθεί το ιδιαίτερο πολιτισμικό στοιχείο που φέρει λόγω της ανατροφής του. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί ενδεικτικά, μέσω της ενημέρωσης του παιδιού για τα δικαιώματά του, όπως το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης, στον αυτοπροσδιορισμό, του να επιλέγει και να υποστηρίζει τη θρησκεία του αλλά και το ευρύτερο σύστημα αξιών και πεποιθήσεων που χαρακτηρίζει τη κοινωνία στην οποία μεγάλωσε, όσο αυτά δεν περιορίζουν τα δικαιώματα των άλλων. Ταυτόχρονα θα πρέπει να εξηγείται στο παιδί και το πλαίσιο στο οποίο διαβιεί τώρα (αξίες, συνήθειες, κανόνες). Το σχολείο ως ένα σημαντικό κομμάτι της ζωής ενός παιδιού, είναι το πρώτο μέρος που ιδανικά μπορεί να προωθηθεί η αρμονική ένταξη του παιδιού στην τοπική κοινωνία. Ο/Η επίτροπος ως το κατεξοχήν πρόσωπο αναφοράς του ασυνόδευτου παιδιού, είναι αυτός/η που θα ενισχύσει την εδραίωση ενός κλίματος συνεργασίας με το σχολείο του παιδιού και συγκεκριμένα με τους εκπαιδευτικούς, με αφετηρία το σεβασμό στη διαφορετικότητα. Ακόμη, ο/η επίτροπος θα προσπαθήσει να διασφαλίσει και θα διεκδικήσει την παροχή ισότιμων ευκαιριών πρόσβασης στη μάθηση και τη σχολική πραγματικότητα την οποία καλείται και το ίδιο το παιδί να σεβαστεί, με το να προετοιμάσει το παιδί και με το να κράτα υπόλογους όσους παραβιάζουν τα δικαιώματα του παιδιού. Επιπροσθέτως, ο/η επίτροπος θα πρέπει να ενημερώνει το παιδί σχετικά με τις κρατικές υπηρεσίες αλλά και τους μη κυβερνητικούς φορείς στους οποίους μπορεί να απευθυνθεί – με τη βοήθεια του/της επιτρόπου – για να καταγγείλει και να προστατευθεί από περιστατικά ρατσιστικής βίας ή άλλου τύπου παραβίαση των δικαιωμάτων του.

Συνοψίζοντας, το βασικό μέλημα του/της επιτρόπου είναι η προώθηση της ένταξης του παιδιού στην ελληνική κοινωνία διατηρώντας ταυτόχρονα και την πολιτισμική του ταυτότητα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί πρωτίστως μέσω της ορθής πληροφόρησης του παιδιού για τα δικαιώματά του.

26. Παράφραση Leibniz. Βλ. Losonsky, M. (2006). *Linguistic turns in modern philosophy (series)*. Cambridge university Press, σ. 60.

ώματα και τις υποχρεώσεις του, αλλά και για τις αντιλήψεις, τις συμπεριφορές, τις καθημερινές συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα της χώρας υποδοχής. Εντούτοις, ειπειδή η αρμονική ένταξη στην κοινότητα προϋποθέτει την υγιή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την ταυτόχρονη προώθηση της συμμετοχής του παιδιού σε δραστηριότητες που διατηρούν ζωντανή την πολιτισμική ταυτότητά του, αν είναι κάτι που και το ίδιο επιθυμεί. Τα βασικότερα εργαλεία γι' αυτό είναι η ελεύθερη επικοινωνία που χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο σεβασμό, η διάθεση για συζήτηση πάνω σε αυτά τα ζητήματα και οι από κοινού δραστηριότητες επιτρόπου και παιδιού, π.χ. πηγαίνοντας σινεμά σε ένα εμπορικό κέντρο που συχνάζουν πολλά παιδιά, συνοδεύοντας το σε μουσεία και πηγαίνοντας για φαγητό σε εστιατόρια της τοπικής κουζίνας απ' όπου κατάγεται το παιδί. Έτσι, αυτό το «διαπολιτισμικό ταξίδι» θα έχει συμβάλει τελικά στην προάσπιση του βέλτιστου συμφέροντός του.

3. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ ΣΧΕΣΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΟΥ

Προκειμένου να είναι σε θέση ο/η επίτροπος να δημιουργήσει μια σχέσης εμπιστοσύνης, κατανόησης και σεβασμού με το παιδί, είναι χρήσιμο να γνωρίζει ποιος ακριβώς είναι ο ρόλος του/της και τι δεν αναμένεται από αυτόν/ην να είναι.

Τι δεν είναι ο/η επίτροπος - οριοθέτηση της σχέσης

Η σχέση του/της επιτρόπου με ένα παιδί είναι, και χρειάζεται να διαφυλάσσεται ως τέτοια, μια ιδιαίτερη σχέση, διακριτή και διαφοροποιημένη από όλες τις άλλες σχέσεις στη ζωή και των δύο. Είναι εξαιρετικά σημαντικό ο/η επίτροπος κατ' αρχήν να κατανοήσει και στη συνέχεια να δώσει στο παιδί να καταλάβει ότι:

- Ο/η επίτροπος δεν είναι γονέας
- Ο/η επίτροπος δεν είναι φίλος/η
- Ο/η επίτροπος δεν είναι θεραπευτής/τρια,

παρόλο που η σχέση του/της με το παιδί μπορεί να έχει στοιχεία και από τις τρεις αυτές κατηγορίες σχέσεων. Είναι πολύ σημαντικό ο/η επίτροπος, με τη στάση του, να «διδάξει» εξ' αρχής στο παιδί ποιο είναι το επιθυμητό και αποδεκτό πρότυπο στη σχέση τους, προκειμένου η συνεργασία τους να μπορεί να είναι λειτουργική και αποτελεσματική. Πιο αναλυτικά:

Ο/η επίτροπος δεν είναι γονέας: Ο/η επίτροπος καλείται να αναπληρώσει κάποια από τα κενά τα οποία δημιουργεί η απουσία του γονέα, σε καμία περίπτωση όμως να τον υποκαταστήσει. Η σχέση του γονέα με το παιδί εμπεριέχει πάντοτε ένα βαθμό συγχώνευσης. Αυτό σημαίνει ότι γονέας και παιδί βρίσκονται τόσο «κοντά», ώστε να χάνονται συχνά τα όρια ακόμη και του εαυτού και της ατομικότητας και των δύο πλευρών, με πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς συχνά μιλούν για το παιδί τους χρησιμοποιώντας το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο: «Δίνουμε εξετάσεις», «είμαστε συναχωμένοι». Ο/η επίτροπος χρειάζεται να αποφεύγει πάση θυσία αυτή την παγίδα. Οφείλει να θυμάται κατ' αρχήν ότι η σχέση του/της με το παιδί είναι προσωρινή και στοχευμένη. Για να βοηθηθεί σε αυτό μπορεί να ανατρέχει και να επιστρέφει τακτικά στην περιγραφή του ρόλου και των καθηκόντων του/της, κάτι το οποίο ενισχύει την εστίαση στο διανοητικό κομμάτι έναντι του συναισθήματος το οποίο μπορεί να τον/την παρασύρει στην απώλεια της αντικειμενικότητας και της ουδετερότητας που απαιτούνται για να ανταποκριθεί στο ρόλο αυτό. Χρειάζεται επίσης να είναι σε εγρήγορση για να αναγνωρίζει και να αξιολογεί τα συναισθήματά του/της απέναντι στο παιδί, τα οποία μπορούν να του/της δώσουν ένα μέτρο για το κατά πόσον αρχίζει να συγχωνεύεται ή όχι με το παιδί. Εάν δηλαδή ο/η επίτροπος αισθάνεται θυμωμένος/η ή απογοητευμένος/η από το παιδί είναι μια σαφής ένδειξη ότι η σχέση τους αρχίζει να διολισθαίνει προς ένα διαφορετικό πρότυπο.

Ο/η επίτροπος δεν είναι φίλος/η: Ο/Η επίτροπος, είτε το επιδιώκει είτε όχι, έχει εκ των πραγμάτων την «πάνω θέση» στη σχέση με το παιδί, τόσο λόγω της ηλικίας όσο και της ιδιότητάς του/της. Γενικά όλα τα ενήλικα άτομα που εργάζονται με παιδιά ως αποτέλεσμα των γνώσεων, της ιδιότητας και της εξουσίας που έχουν κατέχουν λόγω της θέσης εργασίας ή της φύσης της εντολής τους βρίσκονται σε μια θέση εμπιστοσύνης σε σχέση με τα παιδιά που έχουν υπό τη φροντίδα τους, οπότε το ένα μέρος είναι σε θέση ισχύος απέναντι στο άλλο²⁷. Ο/Η επίτροπος δεν υπάρχει λόγος να το βλέπει αυτό ως αρνητικό, καθώς αυτά ακριβώς

27. Tameside Metropolitan Borough, Guidance for Safe Working Practice for adults who work with children and young people. Διαθέσιμο στο: [https://www.tameside.gov.uk/ChildProtection/Guidance-for-adults-who-work-with-children-and-\(1\)](https://www.tameside.gov.uk/ChildProtection/Guidance-for-adults-who-work-with-children-and-(1))

τα δύο χαρακτηριστικά τα οποία τον/την διαφοροποιούν από το παιδί είναι και εκείνα τα οποία του επιτρέπουν να τον/την βοηθήσει. Επίσης, το παιδί γνωρίζει πολύ καλά ότι η σχέση του με τον/την επίτροπο δεν είναι μια σχέση μεταξύ ομοτίμων, ακόμη και αν προσπαθεί, για οποιονδήποτε λόγο, να δοκιμάσει τα όριά της. Εάν ο/η επίτροπος αισθάνεται αυτοπεποίθηση για το ρόλο και τις ικανότητές του/της θα μπορέσει να αποδεχθεί απενοχοποιημένα τη σχετική αυθεντία του/της, και μόνο κάτω από αυτή την προϋπόθεση θα μπορέσει να την αποδεχθεί και το παιδί και να συνεργαστεί, ακόμη και όταν οι επιθυμίες του αντίκεινται στο αντικειμενικά βέλτιστο συμφέρον του. Είναι πιθανόν ο/η επίτροπος να αναγκαστεί να πάρει δύσκολες αποφάσεις και είναι απαραίτητο να πιστεύει ο/η ίδιος/α για τον εαυτό του/της ότι «ξέρει καλύτερα» προκειμένου να πείσει και το παιδί να τον/την εμπιστευτεί. Βέβαια η ευθύνη του/της επιτρόπου έγκειται στο να μην καταχραστεί ποτέ αυτή την «ανισορροπία» ισχύος και αναμφίβολα είναι μέρος της διαδικασίας ο/η επίτροπος να ενημερώνει το παιδί για τις επιλογές του και τα ζητήματα που το αφορούν και να ζητά και να λαμβάνει υπόψιν τη γνώμη του. Ωστόσο, όπως εξάλλου προαναφέρθηκε, η βασική αποστολή του/της επιτρόπου είναι η διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, το οποίο δεν συμπίπτει πάντοτε με τις επιθυμίες του παιδιού. Τα παιδιά και οι έφηβοι χρειάζονται έναν ενήλικο γονέα ή επίτροπο ακριβώς επειδή οι νέοι τείνουν να ενεργούν παρορμητικά και επηρεάζονται εύκολα από τους συνομηλικούς τους ή από μη-ρεαλιστικές υποσχέσεις και προσδοκίες, έτσι ώστε δεν αναμένεται να είναι σε θέση να λάβουν τις καλύτερες αποφάσεις για τον εαυτό τους. Έτσι ο/η ενήλικος/η πρέπει να παρέμβει, να συζητήσει τις επιλογές σε ρεαλιστική βάση και να καθοδηγήσει το παιδί προς την καλύτερη δυνατή απόφαση. Ο/η επίτροπος ενδέχεται να χρειαστεί να έρθει σε σύγκρουση με το παιδί, να του κάνει έναν έλεγχο πραγματικότητας και να προσπαθήσει να το πείσει γι' αυτό που είναι το καλύτερο για εκείνον/η. Και ακόμη κι αν το παιδί δεν πείθεται, ο/η επίτροπος οφείλει να μείνει σταθερός/η στην αιτιολογημένη άποψή του/της και να συνεχίσει να εργάζεται στην κατεύθυνση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Ο/η επίτροπος δεν είναι θεραπευτής/τρια: Ένα ασυνόδευτο παιδί ανήκει εξ' ορισμού σε μία ευάλωτη μερίδα του πληθυσμού. Η σχέση με τον/την επίτροπο ενδέχεται να αποτελεί το πρώτο παράδειγμα υγι-

ούς σχέσης και επικοινωνίας το οποίο έχει βιώσει για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα, και, αν ο/η επίτροπος κατορθώσει να κερδίσει την εμπιστοσύνη του, είναι πιθανόν το παιδί να θελήσει να «ακουμπήσει» επάνω του/της περισσότερο απ' όσα του αναλογούν. Ακόμη κι αν η προϋπάρχουσα επαγγελματική ιδιότητα του/της επιτρόπου, ως ψυχολόγου για παράδειγμα, θα του/της επέτρεπε θεωρητικά να διαχειριστεί τυχόν ψυχοσυναισθηματικά ζητήματα, τραύματα ή άλλες καταστάσεις τις οποίες του/της αποκαλύπτει το παιδί, οφείλει για άλλη μια φορά να οριοθετήσει τη σχέση τους και να μην υποκύψει στο «σύνδρομο του σωτήρα». Το «μόνο εμένα εμπιστεύεται» αποτελεί μία ναρκισσιστική παγίδα την οποία ο/η επίτροπος χρειάζεται να αποφύγει, ενεργοποιώντας τη λογική του/της και ανατρέχοντας για άλλη μια φορά στα δεδομένα του ρόλου και των καθηκόντων του/της. Εφόσον η εμπιστοσύνη αυτή είναι γνήσια και στέρεη και ο/η επίτροπος αισθάνεται σίγουρος για τον εαυτό του/της και τις αποφάσεις του/της, πληρούνται οι προϋποθέσεις για να μπορέσει να παραπέμψει με επιτυχία το παιδί στον ειδικό ο οποίος θα μπορέσει να του παράσχει την κατάλληλη υποστήριξη ανάλογα με τις δυσκολίες του.

Η επαγγελματική ιδιότητα του/της επιτρόπου αποτελεί ένα «δίχτυ ασφαλείας» το οποίο συγκρατεί τον/την επίτροπο από το να παραβιάσει ή να επιτρέψει την παραβίαση των ορίων της σχέσης του/της με το παιδί. Ακόμη και στην περίπτωση εθελοντών επιτρόπων είναι σημαντικό να θυμούνται ότι η εθελοντική εργασία φέρει σχεδόν όλα τα χαρακτηριστικά και τις υποχρεώσεις της αμοιβόμενης εργασίας, με τη διαφορά ότι δεν υπάρχει χρηματική αμοιβή.

Βασικές αρχές της λειτουργικής επικοινωνίας - Dos & Don'ts

Κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε επικοινωνίας με το παιδί, είναι χρήσιμο ο/η επίτροπος να έχει υπόψη του/της και να προσπαθεί να εφαρμόζει κάποιες βασικές λειτουργικές αρχές οι οποίες διευκολύνουν ούτως ή άλλως την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας:

Do	Don't
Εξηγήστε ξεκάθαρα τους ρόλους, τους κανόνες, τα όρια	Μην παίρνετε τίποτε ως δεδομένο
Διδάξτε με το παράδειγμά σας και «προπονήστε» το παιδί	Μην κάνετε «κήρυγμα»
Μοιραστείτε το σχέδιο δράσης σας	Μην υπόσχεστε τίποτε αν δεν είστε βέβαιοι ότι θα μπορέσετε να τηρήσετε την υπόσχεσή σας
Βάλτε τα δυνατά σας	Μην γίνεστε «σωτήρες»
Να είστε σταθεροί/ές	Μην επιτρέπετε την παραβίαση των προσωπικών σας ορίων
Εστίαστε στα θετικά και τις ισχυρές πλευρές του ατόμου και του συστήματος	Μην επιμένετε στις αδυναμίες και τα «λάθη»
Να είστε παρόντες/ούσες και διαθέσιμοι/ες	Μη γίνεστε πειστικοί/ές
Αναλάβετε την ευθύνη για τις πράξεις σας	Μην αναλαμβάνετε ευθύνη για τις πράξεις ή/και τα συναισθήματα του παιδιού
Απαιτήστε σεβασμό και ευγένεια	Μην κρίνετε τις σκέψεις και τα συναισθήματα του παιδιού
Καλλιιεργήστε και διατηρήστε θετικό θυμικό κλίμα	Μη χρησιμοποιείτε θυμικά φορτισμένες λέξεις όπως «καλό-κακό», «δίκαιο-άδικο», «σωστό-λάθος»
Παρατηρείστε και περιγράψτε	Μην υπέρ-ερμηνεύετε
Αναγνωρίστε τις πολιτισμικές διαφορές και τις προκλήσεις που θέτουν	Μην επικρίνετε τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, τις αξίες και τις πεποιθήσεις του παιδιού
Έχετε πάντα κατά νου το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού	Μην προσπαθείτε απλώς να ικανοποιήσετε το παιδί

Αξιολόγηση της εμπλοκής του παιδιού στη διαδικασία

Η ανθρώπινη αλληλεπίδραση δεν είναι μια ακριβής επιστήμη. Υπάρχουν κάποιες βασικές οικουμενικές αρχές και κατευθυντήριες γραμμές, αλλά όχι εγγυήσεις. Οι επιτυχημένες σχέσεις απαιτούν αφενός αμοιβαία δέσμευση και αφετέρου συνεχή προσαρμογή. Στη σχέση ανάμε-

σα στον/στην επίτροπο και το παιδί και οι δύο πλευρές χρειάζεται να δεσμευτούν και να συμμαχήσουν, αλλά είναι ο/η επίτροπος που πρέπει να είναι σε συνεχή εγρήγορση και αρκετά ευέλικτος/η προκειμένου να προσαρμόζει την προσέγγισή του/της ανάλογα με την εμπλοκή και το βαθμό δέσμευσης του παιδιού. Οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες φυσικά αναμένεται να είναι επιφυλακτικοί/ές, αμυντικοί/ές και σε αμφιθυμία, ειδικά κατά τη διάρκεια των αρχικών συναντήσεων. Ο/Η επίτροπος πρέπει να προσπαθήσει να παραμείνει αντικειμενικός/ή και να βασιστεί σε συγκεκριμένες εξωλεκτικές ενδείξεις στη συμπεριφορά του παιδιού, που μπορούν να χρησιμεύσουν ως ενδείξεις;

- **Διαθεσιμότητα:** Το παιδί ανταποκρίνεται συνήθως στις πρωτοβουλίες του/της επιτρόπου για επικοινωνία (τηλεφωνήματα, μηνύματα, επισκέψεις); Είναι συνήθως διαθέσιμο για να συναντηθεί με τον/την επίτροπο;
- **Αξιοπιστία:** Τηρεί το παιδί τα προγραμματισμένα ραντεβού; Είναι συνήθως στην ώρα του;
- **Πρωτοβουλίες για επικοινωνία:** Το παιδί παίρνει πρωτοβουλία για να επικοινωνήσει με τον/την επίτροπο (μέσω τηλεφώνου, μηνύματος, ή άλλου μέσου);
- **Σεβασμός προς το ρόλο του/της επιτρόπου - τα όρια της σχέσης:** Απευθύνεται το παιδί στον/την επίτροπο με αποδεκτό τρόπο (χρησιμοποιώντας το όνομα ή/και τον τίτλο με τον οποίο παρουσίασε τον εαυτό του/της ο/η επίτροπος); Σέβεται τους κανόνες και τα όρια που του περιέγραψε σαφώς ο/η επίτροπος κατά τη διάρκεια των αρχικών τους συναντήσεων; Είναι η εξωλεκτική του συμπεριφορά αποδεκτή;

Ενδεικτικά παραδείγματα δυσκολιών στη συνεργασία μεταξύ επιτρόπου και παιδιού

Εκτός από το επίπεδο της δέσμευσης του ανηλίκου, υπάρχουν περιπτώσεις που το παιδί μπορεί να εκδηλώνει μια στάση ή συμπεριφορά, η οποία ενδέχεται να δυσκολέψει τον/την επίτροπο και να αποτελέσει πρόκληση για τη σχέση του με το παιδί. Οι ακόλουθες περιπτώσεις αναφέρονται κυρίως σε εφήβους:

Ένα παιδί μπορεί να διανύει μία περίοδο, κατά την οποία φέρεται να επι-

τίθεται αδιακρίτως στον/στην επίτροπο, στο «σύστημα», σε οποιονδήποτε και σε οτιδήποτε. Ενδέχεται ακόμη και να προσπαθήσει να εκβιάσει ή να απειλήσει. Ο/Η επίτροπος δεν θα πρέπει να προσπαθήσει να λογικέψει το παιδί ή να εμπλακεί σε ανταλλαγή επιχειρημάτων. Θα πρέπει να τον/την ακούσει, να αναγνωρίσει τα συναισθήματά του/της, αλλά χωρίς να ενθαρρύνει ή και να αποδέχεται την έκφραση της εχθρότητας. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να κατευθύνει τη συζήτηση προς άλλα, πιο ουσιαστικά θέματα. Αν ο/η ανήλικος/η επιμένει να είναι εχθρικός/η ή γίνει επιθετικός/η, μπορεί να χρειαστεί ο/η επίτροπος να διακόψει τη συνάντηση. Σημαντικό είναι ότι ο/η επίτροπος δεν απαντά στις προκλήσεις του παιδιού και στο τυχόν «ανέβασμα» του τόνου των αντιπαραθέσεων από τον/ην ανήλικο/η. Αντιθέτως, ο/η επίτροπος απαντά με το να «κατεβάζει» ακόμη περισσότερο το δικό του/της τόνο.

→ Ένα 15χρονο αγόρι αρνείται να συνεργαστεί με την επίτροπό του αν δεν του αγοράσει τα πράγματα που επιθυμεί (καινούργιο κινητό, παπούτσια κτλ.).

Αν η επίτροπος υποκύψει, το αγόρι δεν θα σταματήσει ποτέ να ζητά περισσότερα και θα εδραιώσει ένα τελείως δυσλειτουργικό μοτίβο αλληλεπίδρασης όχι μόνο μαζί της, αλλά και με οποιονδήποτε άλλο προσπαθεί να τον βοηθήσει. Η επίτροπος θα πρέπει να θυμάται ότι είναι μέρος του ρόλου της να προπονήσει αυτό το νέο παιδί στη διαχείριση της παρόρμωσής του και να του δείξει ότι έχει περισσότερα να κερδίσει από τη σχέση τους από την άμεση ικανοποίηση των επιθυμιών του. «Αυτό που μου ζητάς δεν είναι μέσα στο ρόλο μου. Μπορώ να σε βοηθήσω να αποκτήσεις κάποια από τα πράγματα που θέλεις, ίσως όχι καινούργια ή τα μοντέλα που θέλεις, αλλά θα κάνω ό,τι μπορώ. Αλλά δεν θα σου αγοράσω πράγματα. Σε παρακαλώ μην ξεχνάς ότι είμαι εδώ για σένα και μπορώ να σε βοηθήσω με άλλους τρόπους. Αν δεν θέλεις να συνεργαστείς, δεν μπορώ να σε αναγκάσω, αλλά ελπίζω να αλλάξεις γνώμη» θα ήταν μια κατάλληλη απάντηση.

→ Ένας άλλος έφηβος προσπάθησε να απειλήσει τον επίτροπό του:

«Αν δεν κάνεις κάτι για να μου εξασφαλίσεις το άσυλο και να με βγάλεις από δω ΤΩΡΑ, θα το πληρώσεις αργότερα». «Καταλαβαίνω ότι είσαι απογοητευμένος και θυμωμένος, και έχεις κάθε δικαίωμα να νιώθεις έτσι. Αλλά δεν έχεις δικαίωμα να με απειλίζεις και δεν μπορώ να σου το επιτρέψω. Θα φύγω τώρα και θα ξανάρθω αύριο (αργότερα/την άλλη εβδομάδα), που ελπίζω ότι θα είσαι λίγο πιο ήρεμος».

Ένα παιδί μπορεί να κάνει ό,τι μπορεί για να αποσπάσει την προσο-

χή του/της επιτρόπου και να κάνει καλή εντύπωση. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να δεχτεί τα κομπλιμέντα και να συνεχίσει σαν να μη συνέβη τίποτε. Αν ο/η ανήλικος/η επιμένει, ο/η επίτροπος ίσως χρειαστεί να αναφερθεί ξεκάθαρα στα όρια της σχέσης.

→ Ένα 17χρονο αγόρι αποκαλεί την επίτροπό του «μαμά» (οι γονείς του είναι και οι δύο εν ζωή).

Υποστηρίζει ότι είναι η μόνη που ενδιαφέρεται γι' αυτόν και δεν χάνει ευκαιρία να την παινεύει με κάθε δυνατό τρόπο. «Χαίρομαι που νιώθεις καλά για τη συνεργασία μας και σ' ευχαριστώ που μου το λες. Αυτή είναι η δουλειά μου και μου αρέσει πραγματικά, αλλά δεν είμαστε εδώ για να μιλάμε για μένα. Λοιπόν, πίσω στο σχέδιο δράσης μας».

Ένα παιδί μπορεί να επιδιώκει να αποκτήσει πολύ στενή φιλική σχέση με τον/την επίτροπό του. Αυτό είναι μια δύσκολη περίπτωση παραβίασης των κανόνων και των ορίων της σχέσης. Φαντασιώνεται ότι είναι ξεχωριστό κι έτσι εξαιρείται από τους κανόνες που ισχύουν για τους άλλους. Ο/Η επίτροπος μπορεί να χρειαστεί να είναι πιο τυπικός/ή απ' όσο συνήθως προκειμένου να αποθαρρύνει αυτή τη συμπεριφορά, και εξαιρετικά προσεκτικός/ή να μη στέλνει διπλά μηνύματα τα οποία μπορούν να παρερμηνευθούν.

→ Ένα 17χρονο αγόρι τηλεφωνεί συνεχώς στον επίτροπό του για «κουβεντούλα».

«Σε ευχαριστώ που πήρες αλλά αυτή τη στιγμή δεν μπορώ να μιλήσω. Αν δεν υπάρχει κάτι πραγματικά επείγον, μπορούμε να τα πούμε στην προγραμματισμένη μας συνάντηση».

→ Ένα έφηβο κορίτσι προσπαθεί να γίνει φίλη με την επίτροπό της, της κάνει κομπλιμέντα και της ζητά συνεχώς να πάνε βόλτα στις βιτρίνες (για καφέ κτλ.).

«Σε συμπαθώ πραγματικά και θέλω να σε βοηθήσω, αλλά το να γίνουμε φιλενάδες δεν είναι ο τρόπος για να το καταφέρω».

Ένα παιδί μπορεί να ασχολείται εμμονικά με τις δυστυχίες του και δεν μπορεί να εστιάσει στο εδώ και τώρα. Ο/Η επίτροπος δεν θα πρέπει να προσπαθήσει να παρηγορήσει τον ανήλικο. Μπορεί να ακούσει τι έχει να πει, αλλά πρέπει να παραμείνει ήρεμος/η και συγκροτημένος/η, προσφέροντας τη συμπάθειά του/της με μη-λεκτικό τρόπο, ίσως προσφέροντας ένα χαρτομάντιλο ή/και ένα ποτήρι νερό.

- Ένα 17χρονο κορίτσι που διαμένει σε ξενώνα παραπονιέται συνεχώς για την κακή της τύχη και για το ότι κανείς δε νοιάζεται για εκείνη.

Στην πραγματικότητα υπάρχει ένα καλό υποστηρικτικό δίκτυο επαγγελματιών οι οποίοι ασχολούνται με την περίπτωση της. «Πραγματικά λυπάμαι που νιώθεις έτσι. Θα ήθελες να σου κλείσω ένα ραντεβού με την ψυχολόγο της δομής;»

- Ένα 14χρονο αγόρι αρνείται να πάει στο σχολείο, ισχυριζόμενο πως δεν υπάρχει μέλλον στην Ελλάδα, ούτε για εκείνον ούτε για κανέναν άλλο.

Το «πραγματικά λυπάμαι που νιώθεις έτσι» είναι πάντα κατάλληλη αντίδραση σε τέτοιες περιπτώσεις. «Αλλά αυτή τη στιγμή έχεις κολλήσει στην Ελλάδα και αυτός είναι ειλικρινά ο μόνος τρόπος να έχεις μια ευκαιρία, όσο δύσκολα και αν είναι τα πράγματα. Θα ήθελα να κάνεις μια προσπάθεια. Αν τα πράγματα δεν είναι λίγο καλύτερα μετά από μερικές εβδομάδες (2 μήνες κτλ.) θα το ξανασυζητήσουμε και θα δούμε τι άλλο μπορεί να γίνει».

Ένα παιδί μπορεί να χρησιμοποιεί τα βάσανά του ή και τις τραυματικές του εμπειρίες (κάποιες φορές ακόμη και φανταστικές) προκειμένου να σοκάρει και να συγκινήσει τον/την επίτροπο, υποσυνείδητα επιδιώκοντας όλο και περισσότερη προσοχή, χρόνο και προνόμια. Σε μία τέτοια περίπτωση, το παιδί μπορεί να χρησιμοποιήσει τις πιο σοκαριστικές λεπτομέρειες της ιστορίας του, με τέτοιο τρόπο ώστε, μερικές φορές, ο/η επίτροπος να δυσκολεύεται να παραμείνει ήρεμος/η. Εννοείται ότι ο/η επίτροπος μπορεί να δείξει ενσυναίσθηση, αλλά δεν θα βοηθήσει σε τίποτε το παιδί να δει τον τρόπο στα μάτια του/της. Ένα παιδί ενδέχεται επίσης να εκδηλώσει και τη συμπεριφορά γνωστή ως «doorknob effect», κρατώντας τη συγκλονιστική αποκάλυψη για την τελευταία στιγμή, όταν μπορεί και οι δύο να είναι όρθιοι μπροστά στην πόρτα. Κάποιες αποκάλυψεις χρειάζεται οντως να συζητηθούν εκείνη τη στιγμή, ειδικά αν αφορούν ένα άτομο σε κίνδυνο, αλλά αν το φαινόμενο επαναλαμβάνεται συστηματικά, ο/η επίτροπος ίσως χρειαστεί να διακόψει τη συνάντηση, λέγοντας ότι αυτό είναι πολύ σημαντικό για να το συζητήσει «στο πόδι» και θα πρέπει να το συζητήσουν σοβαρά σε μια άλλη συνάντηση.

- Ένας ανήλικος που διαμένει σε ξενώνα παραπονιέται συστηματικά για πόνο σε διάφορα σημεία του σώματός του μετά από κάθε συνάντηση με τον επίτροπό του και ζητά επίμονα από το προσωπικό της δομής να ειδοποιήσουν τον επίτροπο για να τον πάει στο γιατρό.

Οι εξετάσεις του είναι πάντα φυσιολογικές και πάντα μετά από λίγο αναφέρει ότι συνέρχεται. «Θέλω να σου μιλήσω για τον πόνο που αισθάνεσαι μετά από

τις συναντήσεις μας. Πιστεύω ότι όντως χρειάζεσαι βοήθεια, αλλά αυτό είναι κάτι με το οποίο δεν μπορώ να σε βοηθήσω ούτε εγώ, ούτε οι γιατροί. Θέλω να δεις έναν ψυχολόγο, να έχεις την ευκαιρία να μιλήσεις για το τι πραγματικά σου συμβαίνει ή σου έχει συμβεί».

Ένα παιδί μπορεί να δοκιμάσει την αποφασιστικότητα του/της επιτρόπου του. Πρόκειται συνήθως για πληγωμένα, φοβισμένα και δύσπιστα παιδιά, που αρνούνται να μιλήσουν ή και να κάνουν οποιαδήποτε προσπάθεια. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να τηρήσει μια ισορροπημένη στάση, χωρίς να υπέρ-επιδιώκει τον ανήλικο, αλλά κάνοντας ταυτόχρονα σαφές ότι δεν πρόκειται να παρατηθεί και παραμένει διαθέσιμος/η. Η υπομονή είναι το κλειδί σε αυτές τις περιπτώσεις, έτσι ώστε το παιδί να έχει το χρόνο και το χώρο που χρειάζεται για να εμπιστευτεί τον/την επίτροπο και να φέρει τον εαυτό του στη σχέση.

→ Ένα παιδί που διαμένει σε ξενώνα αρνιόταν να μιλήσει με τον επίτροπό του.

Ο επίτροπος, σε συνεργασία με τους φροντιστές της δομής, δημιούργησαν μια σειρά από αφορμές προκειμένου ο επίτροπος να περνά σχεδόν καθημερινά από τον ξενώνα για διάστημα ενός ολόκληρου μήνα. Κάθε φορά χαιρετούσε το παιδί και παρατηρούσε τις αντιδράσεις του. Το παιδί κατάφερε τελικά να ανοιχτεί και μετά απ' αυτό η συνεργασία εξελίχθηκε σχεδόν υποδειγματικά.

Κάποιοι έφηβοι προσπαθούν να φλερτάρουν με τον/την επίτροπό τους. Του/της κάνουν κομπλιμέντα, αφήνουν υπονοούμενα και κάνουν «πονηρά» αστεία. Ένα παιδί που προσπαθεί να φλερτάρει συνήθως «παίζει» τον ενήλικα με το να γίνεται προκλητικό. Μπορεί ακόμη να υιοθετήσει μια ανάρμοστη στάση σώματος, να προσπαθήσει να καθίσει πολύ κοντά στον/στην επίτροπο και να βρίσκει δικαιολογίες για να τον/την αγγίξει. Μερικές φορές ο/η έφηβος/η μπορεί να προσπαθήσει ακόμη και να φλερτάρει ανοιχτά τον/την επίτροπο. Πρόκειται για μια συμπεριφορά που δεν πρέπει να αγνοείται, καθώς η σιωπή του/της επιτρόπου μπορεί να ερμηνευθεί ως συναίνεση. Αυτό που πρέπει να κάνει ο/η επίτροπος είναι να προσπαθήσει να αποκαταστήσει την ισορροπία μεταξύ ενηλίκου και ανηλίκου στη σχέση με έναν καλοπροαίρετο τρόπο. Πρέπει πάσει θυσία να αποφύγει να δείξει είτε κολακευμένος/η είτε σοκαρισμένος/η. Το να ενημερώσει και κάποιον άλλο είναι επίσης μια καλή ιδέα σε τέτοιες περιπτώσεις. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να κρατά λεπτομερές αρχείο των συναντήσεων με τον/την ανήλικο/η και να μιλήσει στο συνηγορικό γραφείο ή επόπτη του/της το συντομότερο δυνατόν.

→ Ένα 17χρονο αγόρι κάνει φιλοφρονήσεις στην επίτροπό του για την εμφάνισή της, της προτείνει να τη βγάλει έξω για καφέ και της δηλώνει ανοιχτά ότι έχει τα μέσα να της «προσφέρει μια καλή ζωή».

«Αυτός δεν είναι αποδεκτός τρόπος να μιλάς στην επίτροπό σου. Δεν μου αρέσει. Τώρα σε παρακαλώ κάθισε στη θέση σου και πες μου, πώς ήταν η μέρα σου;»

Οποιοδήποτε παιδί μπορεί ανά πάσα στιγμή να εκδηλώσει μία ή περισσότερες από τις παραπάνω συμπεριφορές. Το κλειδί στην αντιμετώπισή τους είναι η εμπιστοσύνη του/της επιτρόπου στον εαυτό του/της, που θα του/της επιτρέψει να μην πέσει στην παγίδα της ματαιώσης και να επιδείξει τη σταθερότητα και την υπομονή που απαιτείται. Σε πολύ επίμονες ή δύσκολες περιπτώσεις, ο/η επίτροπος δεν πρέπει να διστάζει να ζητά βοήθεια από το συντονιστικό γραφείο ή/και από έναν/μία ειδικό ψυχικής υγείας.

4. ΑΡΧΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΟΥ

Παρακάτω ακολουθούν κάποιες κατευθυντήριες γραμμές για τις αρχικές συναντήσεις ανάμεσα στον/ην επίτροπο και τον/ην ανήλικο/η. Σκοπός αυτών είναι να κατατοπίσουν έναν/μία νέο/α επαγγελματία με μερικές προτάσεις για το τι να περιλαμβάνουν οι πρώτες συναντήσεις με το παιδί.

Πρώτη συνάντηση	
Χρόνος	Το συντομότερο δυνατόν μετά το διορισμό του, ο/η επίτροπος θα πρέπει να επισκεφθεί τον/την ανήλικο/η στον τόπο διαμονής του/της, ακόμη κι αν δεν υπάρχει διαθέσιμος/η διερμηνέας
Στόχος	Να ενημερώσει τον/την ανήλικο/η για το διορισμό του/της ως επιτρόπου, να του/της παράσχει κάποιες βασικές πληροφορίες και να αρχίσει να εργάζεται πάνω στη δημιουργία ενός θετικού θυμικού κλίματος ως βάση για τη σχέση ανάμεσα στον/την επίτροπο και τον/την ανήλικο/η. Ακόμη και η αρχική εξωλεκτική επικοινωνία μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μελλοντική τους συνεργασία.
Διαδικασία	Ο/η επίτροπος συστήνεται και παρουσιάζει στον/την ανήλικο/η ό,τι έντυπο υλικό υπάρχει διαθέσιμο στη μητρική του/της γλώσσα (π.χ. ενημερωτικό φυλλάδιο για την επιτροπεία), καθώς κι ένα σημείωμα με το χρόνο της επόμενης συνάντησής τους. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να παραμείνει με τον/την ανήλικο/η όσο ο/η τελευταίος/α εξετάζει το υλικό.
Εργαλεία	Φυλλάδιο «Η επιτροπεία σε μια ματιά», σημείωμα «επόμενη συνάντηση», φύλλο αναφοράς συναντήσεων.

Tips Μην σκέφτεστε υπερβολικά τη συμπεριφορά σας. Τα παιδιά αισθάνονται την ανασφάλεια και την προσποίηση. Χαμογελάστε και συστηθείτε, ακόμη κι αν ο/η ανήλικος/η δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα σας. Προτείνετε το χέρι σας για χειραψία, αλλά μην επιμένετε αν το παιδί δεν ανταποκριθεί. Κρατείστε τη συνάντηση σύντομη αν δεν υπάρχει διερμνεύς. Τώρα ο/η ανήλικος/η έχει μια νοερή εικόνα σας και έχει αρχίσει να δομείται η βάση της σχέσης σας.

Δεύτερη συνάντηση

Χρόνος Η συνάντηση γνωριμίας θα πρέπει να επαναληφθεί μόλις υπάρξει διαθεσιμότητα ο/η ανήλικος/η. Μετά απ' αυτήν, θα πρέπει να προγραμματίζονται συναντήσεις σε τουλάχιστον εβδομαδιαία βάση, ακόμη κι αν δεν υπάρχουν πρακτικά ζητήματα προς επίλυση.

Στόχος Να συστηθείτε κανονικά και να αρχίσετε να θέτετε τους πρώτους κανόνες και όρια της σχέσης.

Διαδικασία Ο/η επίτροπος συστήνεται ξανά. Το ποσό των προσωπικών πληροφοριών που θα μοιραστεί με τον/την ανήλικο/η εξαρτάται κυρίως από το πόσα νιώθει άνετα και ασφαλής ο/η ίδιος/α να μοιραστεί. Χρειάζεται ωστόσο να δώσει στον/στην ανήλικο/η αρκετές πληροφορίες προκειμένου να δομήσει ένα ανθρωπινό και προσιτό προφίλ, δίνοντάς του/της παράλληλα κι ένα παράδειγμα για το πώς μπορεί και εκείνος/η να παρουσιάσει τον εαυτό του/της. «Το όνομά μου είναι Μαρία Παπαδοπούλου, είμαι ψυχολόγος, μου αρέσει να μαγειρεύω και να βγάζω βόλτα τα σκυλιά μου» θα ήταν αρκετό γι' αυτούς τους στόχους κι ακόμα για να ξεκινήσει μια συζήτηση. Ο/η επίτροπος θα πρέπει να εξηγήσει αμέσως ότι ο/η ανήλικος/η μπορεί να τον ρωτήσει ό,τι άλλο θέλει για τον εαυτό του/της, αλλά αν μια ερώτηση είναι πολύ προσωπική, ή ο/η ίδιος/α δεν επιθυμεί να απαντήσει για οποιονδήποτε λόγο, θα το πει με ωραίο τρόπο, και το φυσικά ίδιο ισχύει και για τον/την ανήλικο/η. Στη συνέχεια ο/η επίτροπος μπορεί να ρωτήσει τον/την ανήλικο/η τι θα ήθελε εκείνος/η να μοιραστεί για τον εαυτό του/της.

Στο δεύτερο μισό της συνάντησης, ο/η επίτροπος θα πρέπει να παρουσιάσει ξανά το φυλλάδιο και την ταυτότητα του/της επιτρόπου και να εξηγήσει το περιεχόμενό τους στον/στην ανήλικο/η. Ο/Η ανήλικος/η πρέπει να πάρει μια πρώτη ιδέα για το ποιος είναι ο ρόλος του/της επιτρόπου και τι είδος συνεργασίας αναμένεται από εκείνον/η.

Τέλος, ο/η επίτροπος θα πρέπει να ασχοληθεί με κάποια πρακτικά ζητήματα και να αρχίσει να δομεί μια πρώτη εκδοχή του σχεδίου δράσης μαζί με τον/την ανήλικο/η.

Εργαλείο	Φυλλάδιο «Η επιτροπεία σε μια ματιά», σημείωμα «επόμενη συνάντηση», φύλλο αναφοράς συναντήσεων.
Tips	Προβλέψτε αρκετό χρόνο γι' αυτή τη συνάντηση, αλλά μην επιτρέψετε να τραβήξει υπερβολικά. Μιάμιση ώρα θα πρέπει να είναι αρκετή. Μην ξεχνάτε ότι αυτή είναι σίγουρα μια στρεσογόνα κατάσταση για τον/την ανήλικο/η και δεν θέλετε να τον/την εξαντλήσετε συναισθηματικά. Αν υπάρχουν επείγοντα ζητήματα που εκκρεμούν, προγραμματίστε μια δεύτερη συνάντηση για την επόμενη ημέρα. Αποφύγετε να υποσχεθείτε οτιδήποτε, εκτός από το ότι θα βάλετε τα δυνατά σας για να βοηθήσετε τον/την ανήλικο/η από τη θέση σας. Κλείστε τη συνάντηση ευχαριστώντας τον/την ανήλικο/η για το χρόνο και τη συνεργασία του/της και υπευθυμίζοντάς του/της το επόμενο ραντεβού.

Τρίτη έως πέμπτη συνάντηση	
Χρόνος	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα, ή και πιο συχνά αν υπάρχουν ζητήματα που χρήζουν αντιμετώπισης.
Στόχος	Να εδραιώσετε το θετικό θυμικό κλίμα και να αντιμετωπίσετε τυχόν «δύσκολες» συμπεριφορές.
Διαδικασία	<p>Όλες οι συναντήσεις θα πρέπει να ξεκινούν με ένα σύντομο «warm-up» και να κλείνουν με ένα «cool-down». Αυτό σημαίνει ότι ο/η επίτροπος πρέπει πάντα να προβλέπει αρκετό χρόνο για «ψιλοκουβέντα» ακόμη και αφού η σχέση και η συνεργασία έχουν μπει σε μια τροχιά. Μπορεί να χρειάζεται να περιορίσει αυτό το χρόνο στο ελάχιστο, αλλά είναι ανάγκη να θυμάται ότι αποτελεί ουσιαστικό κομμάτι της σχέσης του με τον/την ανήλικο/η.</p> <p>Ο/η επίτροπος θα πρέπει να συνεχίσει να εργάζεται πάνω στο σχέδιο δράσης μαζί με τον/την ανήλικο/η, καθώς αυτή η δραστηριότητα μπορεί να λειτουργήσει ως έλεγχος πραγματικότητας και να κρατήσει τις προσδοκίες του/της ανηλίκου/ης σε ρεαλιστικό επίπεδο.</p>
Εργαλείο	Σημείωμα «επόμενη συνάντηση», φύλλο αναφοράς συναντήσεων.
Tips	Αυτός είναι ο χρόνος για να αντιμετωπίσετε τυχόν «προβλήματα» στη σχέση. Μην προσπαθείτε υπερβολικά να λύσετε τα πάντα μόνοι σας και μην περιμένετε πολύ πριν ζητήσετε μια συμβουλευτική συνάντηση με τον επόπτη σας ή κάποιον άλλο ειδικό.

Έκτη συνάντηση και εφεξής

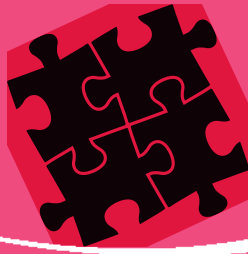
Χρόνος	Τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα, ή και πιο συχνά αν υπάρχουν ζητήματα που χρήζουν αντιμετώπισης.
Στόχος	Η παροχή συστηματικής πρακτικής αλλά και συναισθηματικής υποστήριξης στον/στην ανήλικο/η.
Διαδικασία	Σε αυτό το σημείο αναμένεται ότι τα περισσότερα προβλήματα συμπεριφοράς/σχέσης θα έχουν αντιμετωπιστεί, τουλάχιστον σε ένα βαθμό. Τα πράγματα δεν αναμένεται να είναι τέλεια, αλλά ελπίζουμε ότι μέσα σε ένα μήνα περίπου από το διορισμό του ο/η επίτροπος θα νιώθει ότι κάνει πραγματικά τη δουλειά του. Τώρα είναι η ώρα που μπορεί ακόμη και να χαλαρώσει λίγο, για παράδειγμα να οργανώσει μια μικρή έξοδο για τον/την ίδιο/α και τον/την ανήλικο/η.
Εργαλεία	Σημείωμα «επόμενη συνάντηση», φύλλο αναφοράς συναντήσεων.
Tips	Ο χρόνος μπορεί να φέρει πρεμία στη σχέση επιτρόπου και ανήλικου, αλλά, ανάλογα με το πώς βγαίνουν τα πράγματα σε σχέση με τα νομικά, γραφειοκρατικά και άλλα ζητήματα του/της ανήλικου/ης, μπορεί να φέρει και ματαιώση, απογοήτευση και οργή. Προσπαθήστε να είστε προετοιμασμένοι/ες για έκτακτες δυσκολίες, να μη ματαιώνεστε και να μη θυμώνετε. Θεωρήστε τα προβλήματα κάτι φυσιολογικό, κάντε ένα βήμα πίσω και αντιμετωπίστε τα. Και πάλι, μη διστάσετε να ζητήσετε βοήθεια.

Λέξεις-κλειδιά: αντικειμενικότητα, ουδετερότητα, υπομονή, σταθερότητα, συγκρότηση, ηρεμία, κατανόηση για τη διαφορά.

Φύλλο αναφοράς συναντήσεων

Όλες οι συναντήσεις μεταξύ επιτρόπου και ανήλικου πρέπει να καταγράφονται επαρκώς. Ένα τυποποιημένο φύλλο αναφοράς (με την ίδια μορφή για όλες τις συναντήσεις) μπορεί να διευκολύνει σημαντικά τη διαδικασία, να εξοικονομήσει χρόνο και κόπο για τον/την επίτροπο και να αποτελέσει μια συνοπτική και συγκρίσιμη σύνοψη κάθε συνάντησης, η οποία, σε συνδυασμό με τη λίστα ενεργειών του σχεδίου δράσης, επιτρέπει την παρακολούθηση ανά πάσα στιγμή της προόδου η οποία έχει επιτευχθεί για κάθε περίπτωση.

Συνάντηση υπ' αριθμ. ...	
Ημερομηνία & Ώρα	προγραμματισμένος χρόνος της συνάντησης
Τόπος	προγραμματισμένος τόπος της συνάντησης
Διάρκεια	η πραγματική τελική διάρκεια της συνάντησης
Ο/Η ανήλικος/η προσήλθε	η ώρα προσέλευσης του/της ανηλίκου/ης, εναλλακτικά «νωρίς/στην ώρα του/άργησε»
Γενική εμφάνιση	σύνομο σχόλιο για την εμφάνιση του/της ανηλίκου/ης (βλ. Κεφάλαιο 6, «μη-λεκτικές ενδείξεις προς επαγρύπνηση»)
Συναισθηματική κατάσταση	ως ανωτέρω
Θέματα που συζητήθηκαν με πρωτοβουλία του/της επιτρόπου	είτε προγραμματισμένα θέματα που αφορούν το σχέδιο δράσης για τον/την ανήλικο/η είτε σχόλια π.χ. για την εμφανή συναισθηματική κατάσταση του/της ανηλίκου/ης
Θέματα που συζητήθηκαν με πρωτοβουλία του παιδιού	θέματα, ερωτήσεις, παράπονα που ο/η ανήλικος/η επιθυμεί να συζητήσει με τον/την επίτροπο
Ζητήματα που προέκυψαν και χρειάζονται αντιμετώπιση	π.χ. ο/η ανήλικος/η έδειχνε εχθρικός/θλιμμένος/η κτλ., πρέπει να δει γιατρό/άλλο ειδικό κτλ.
Ισχυρά σημεία-θετικές ενδείξεις	π.χ. ο/η ανήλικος/η ήταν χαμογελαστός/πρόθυμος/η να μοιραστεί πληροφορίες κτλ.
Γενική αξιολόγηση της συνάντησης	π.χ. θετική/πρακτικά ή συναισθηματικά βοηθητική/χρειάστηκε να διακοπεί/με ένταση κτλ.

5. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Για κάθε παιδί θα πρέπει να σχεδιαστεί και να εφαρμοστεί μια συστηματική, συντονισμένη και βιώσιμη ανταπόκριση με τρόπο που να περιλαμβάνει διάφορους βασικούς φορείς/υπηρεσίες – συστατικά στοιχεία του συστήματος που περιβάλλει ένα ασυνόδευτο παιδί. Μεμονωμένοι επαγγελματίες και φορείς πρέπει να συνεργαστούν υιοθετώντας μια διεπιστημονική προσέγγιση προκειμένου να επιτύχουν, μέσω μίας αποτελεσματικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων, βιώσιμες και μακροπρόθεσμες λύσεις, οι οποίες είναι προς το συμφέρον του παιδιού. Κάθε οργανισμός ή επαγγελματίας θα συμβάλλει με την εμπειρία και την υποστήριξή του το έργο του/της επιτρόπου για την πραγμάτωση των δικαιωμάτων των παιδιών. Η συνεργασία πολλών υπηρεσιών και φορέων στον σχεδιασμό διαχείρισης υπόθεσης, στη διερεύνηση πιθανών λύσεων, σε τακτικές συνεδριάσεις αξιολόγησης και επανεξέτασης, στην ανάπτυξη σχεδίων δράσης, στην εποπτεία και διαδικασία παρακολούθησης και στις στοχευμένες συναντήσεις δημιουργεί ένα «ασφαλές δίκτυο» επαγγελματιών που υποστηρίζει το παιδί καθ' όλη τη διάρκεια της διαχείρισης της υπόθεσής του.

Η γραμμή δράσης, οι στόχοι, οι πληροφορίες που μοιράζονται (προσεκτικά), η λεπτομερής περιγραφή των ρόλων και των αρμοδιοτήτων και οι τυποποιημένες διαδικασίες θα πρέπει να συμφωνηθούν μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων επαγγελματιών (π.χ. κατά περίπτωση: επιτροπαι, κοινωνικοί λειτουργοί, διοικητικό προσωπικό δομών φιλοξενίας, φροντιστές, διερμηνείς, εκπαιδευτικοί, ψυχολόγοι, ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, δικηγόροι, συνριοφύλακες, υπάλληλοι Υπηρεσίας Ασύλου, υπάλληλοι Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, Αποκεντρωμένης

Διοίκησης, κ.λπ.) και σε όλους τους τομείς μιας ευρύτερης διαχείρισης υποθέσεων παιδιών (π.χ. αρχική ταυτοποίηση, διαδικασίες αξιολόγησης, αναζήτηση οικογένειας και οικογενειακή επανένωση)²⁸. Το παιδί συμμετέχει σε όλες τις αποφάσεις που το αφορούν και το επηρεάζουν και το συμφέρον του/της αποτελεί πρωταρχικό μέλημα²⁹.

Βεβαιωθείτε ότι το παιδί καταλαβαίνει ότι πρέπει να ενεργείτε προς το βέλτιστο συμφέρον του. Βοηθήστε το παιδί να καταλάβει ότι οι απόψεις του είναι σημαντικές. Ως επίτροπος, θα πρέπει να διασφαλίσετε ότι το παιδί έχει δικαίωμα συμμετοχής στις διαδικασίες που το αφορούν. Ενημερώστε το παιδί ότι οι απόψεις του θα ληφθούν υπόψη, αλλά δεν θα είναι απαραίτητα ο μοναδικός αποφασιστικός παράγοντας³¹.

Για να βοηθήσετε το παιδί να κατανοήσει την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος, μπορεί να θέλετε να συζητήσετε μαζί του τα ακόλουθα:

- Όταν οι ενήλικες και οι αρχές λαμβάνουν αποφάσεις, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τον τρόπο με τον οποίο οι αποφάσεις τους θα επηρεάσουν το παιδί.
- Η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις απόψεις, τη γνώμη και τις ευρύτερες ανάγκες του παιδιού.
- Το βέλτιστο συμφέρον θα λαμβάνεται υπόψη τόσο σε επίπεδο καθημερινών αποφάσεων όσο και σε πιο επίσημες διαδικασίες.
- Ενεργώντας προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, δεν είναι κάτι που κάνει ένας/μία επίτροπος μόνος/η του/ης, αλλά μπορεί να χρειάζεται να λαμβάνει ανατροφοδότηση από διάφορους επαγγελματίες (π.χ. δικηγόροι, γιατροί, κοινωνικοί λειτουργοί, εκπαιδευτικοί). Εξηγήστε στο παιδί ποιος εμπλέκεται στην υπόθεσή του και με ποιο τρόπο.

28. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

29. Βλ. επίσης "Core standards for guardians", ιδίως τους δείκτες κάτω από τα πρότυπα 1-2,4-6. Διαθέσιμο στο: <http://www.corestandardsforguardians.com/images/11/279.pdf>

31. Uppard, S., Birnbaum, L. (2017) Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

Λήψη αποφάσεων σε 5 βήματα

Η τυποποίηση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων μπορεί να διευκολύνει σημαντικά το έργο του/της επιτρόπου, μειώνοντας το άγχος του/της και παρέχοντάς του/της την ασφάλεια μιας τεκμηριωμένης απόφασης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αφενός γιατί διασφαλίζει τη λήψη της όσο γίνεται πιο ορθής απόφασης τη δεδομένη χρονική στιγμή και αφετέρου παρέχει μια δικλείδα ασφαλείας μέσω της τεκμηρίωσης της απόφασης, ακόμη κι αν το τελικό αποτέλεσμα δεν είναι το επιθυμητό.

Το ενδεχόμενο της μη θετικής/αρνητικής έκβασης μιας υπόθεσης είναι πάντοτε υπαρκτό, ακόμη και αν ο/η επίτροπος τα έχει κάνει όλα «σωστά». Οι αστάθμητοι παράγοντες είναι μια υπαρκτή πιθανότητα και είναι πολύ σημαντικό ο/η επίτροπος να μην το ξεχνά. Μία αλλαγή στη στάση του παιδιού, ξαφνική άρνηση για συνεργασία, ένα σοβαρό πρόβλημα υγείας, μια σύγκρουση με το νόμο, η αδικαιολόγητη δυσλειτουργία μιας υπηρεσίας, αλλαγές στη νομοθεσία, αποτελούν γεγονότα τα οποία οποιοσδήποτε έχει εργαστεί ως επίτροπος σίγουρα έχει αντιμετωπίσει. Καθένα από αυτά μπορεί να λειτουργήσει ως «αστάθμητος παράγοντας» και να δυναμιτίσει την επιτυχία ακόμη και των ορθότερων τη δεδομένη χρονική στιγμή αποφάσεων και χειρισμών.

Δεδομένων των παραπάνω, τα προτεινόμενα βήματα για τη λήψη αποφάσεων έχουν ως εξής:

1. Συζήτηση με τον/την ανήλικο/η: Οποιαδήποτε απόφαση και κίνηση του/της επιτρόπου είναι σημαντικό να λαμβάνει υπ' όψιν το αίτημα και την άποψη του παιδιού. Αυτή δεν μπορεί να είναι δεσμευτική για τον/την επίτροπο, είναι όμως ανάγκη για τον/την ανήλικο/η να αισθάνεται ότι ο λόγος του/της ακούγεται. Αυτό θα τον/την βοηθήσει να νιώθει ότι ο/η ίδιος/α είναι το επίκεντρο της διαδικασίας και ότι ο/η επίτροπος είναι εκεί για εκείνον/η. Κατ' αυτό τον τρόπο θα μπορεί να είναι πιο συνεργάσιμος/η καθ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας με τον/την επίτροπο, αλλά και να διαμορφώσει μια γενικευμένη θετική στάση απέναντι στο σύστημα, τη χώρα, αλλά και τον ίδιο του/της τον εαυτό.

2. Συνεργασία/λήψη πληροφορίας από τους φροντιστές/τυχόν ειδικούς που γνωρίζουν τον/την ανήλικο/η: Είναι σημαντικό ο/η επίτροπος να έχει όσο το δυνατόν περισσότερη και πιο σφαιρική πληροφόρηση

για τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του/ης ανηλίκου/ης. Αυτό θα του/της επιτρέψει κατ' αρχήν να εκτιμήσει κατά πόσον τα αιτήματα και οι επιθυμίες του/ης ανηλίκου/ης είναι ρεαλιστικά και μπορούν να ληφθούν υπ' όψιν κατά τη λήψη της απόφασης. Μιλώντας με τους φροντιστές ή/και τους ειδικούς που γνωρίζουν το παιδί, ενδεχομένως και καλύτερα από τον/ην ίδιο/α τον/ην επίτροπο, ή έχουν την εξειδίκευση να κρίνουν τις ιδιαίτερες ανάγκες του, ο/η επίτροπος θα είναι επίσης σε θέση να διασφαλίσει ότι η όποια απόφαση λάβει θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού και τις περιστάσεις και θα παρέχει στο παιδί την απαραίτητη προστασία.

3. Αξιολόγηση βέλτιστου συμφέροντος - Στοχοθεσία: Σε αυτό το στάδιο, ο/η επίτροπος θα πρέπει να είναι σε θέση να προβεί σε μια ενημερωμένη εκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του ανηλίκου. Μέσω αυτής θα θέσει τους επιμέρους στόχους τους οποίους θα πρέπει να εξυπηρετήσει η εν λόγω απόφαση την οποία καλείται να λάβει. Βάσει αυτών θα προχωρήσει και σε αυτή καθαυτή τη λήψη της απόφασης.

4. Ενημέρωση του σχεδίου δράσης: Με βάση την, ειλημμένη πλέον, απόφασή του, ο/η επίτροπος χρειάζεται να αποδελτιώσει τις τυχόν επιμέρους ενέργειες στις οποίες θα χρειαστεί να προβεί ο/η ίδιος/α ή/και μαζί με τον/την ανήλικο/η προκειμένου για την υλοποίησή της. Σε αυτό το στάδιο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να εντοπίσει και τις επαφές τις οποίες θα χρειαστεί να έχει και να συγκεντρώσει τα αντίστοιχα στοιχεία επικοινωνίας. Επίσης, το πιθανό χρονοδιάγραμμα για την πραγματοποίηση των παραπάνω ενεργειών και την τελική υλοποίηση της απόφασης είναι απαραίτητο προκειμένου να είναι σε θέση ο/η επίτροπος να προγραμματίσει το χρόνο του/της.

5. Ενημέρωση του/της ανηλίκου/ης: Ακόμη και αν η υλοποίηση της απόφασης δεν απαιτεί την παρουσία ή την άμεση συνεργασία του/της ανηλίκου/ης, ο/η επίτροπος οφείλει να τον/την ενημερώσει, σύμφωνα με τα δικαιώματά του/ης, αλλά και προς το στόχο της εδραίωσης του καλύτερου δυνατού θυμικού κλίματος στη συνεργασία τους, σύμφωνα με το σκεπτικό που αναφέρεται στο πρώτο βήμα. Σε αυτό το στάδιο, κυρίως αν η απόφαση που έλαβε δεν είναι σύμφωνη με τις εκπεφρασμένες επιθυμίες του/της ανηλίκου/ης, ενδέχεται ο/η επίτροπος να χρειαστεί να εξηγήσει, όχι τόσο τους λόγους που τον/την οδήγησαν στη

λήψη της συγκεκριμένης απόφασης, όσο τους λόγους για τους οποίους δεν μπορούσε να ικανοποιήσει τις επιθυμίες αυτές. Ο έλεγχος πραγματικότητας είναι απαραίτητος ακόμη και αν δεν είναι ευχάριστος. Θα πρέπει να επιτραπεί στον/ην ανήλικο/η να δυσαρεστηθεί, ακόμη και να αντιδράσει και εάν ο/η επίτροπος αισθάνεται σίγουρος/η για την απόφασή του θα μπορέσει να μείνει σταθερός/η και θετικός/η απέναντί του/ης, να αντέξει την απογοήτευσή του/της και να τον/την βοηθήσει να την ξεπεράσει.

6. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Τα ασυνόδευτα παιδιά έχουν εξ' ορισμού αυξημένες ψυχοκοινωνικές επιβαρύνσεις και ανάγκη προστασίας. Συχνά είναι επιβαρυνμένα με τραυματικές εμπειρίες, απώλειες, μαινώσεις, φόβους για τις οικογένειές τους και το μέλλον τους. Μπορεί να εμφανίζουν αντιδράσεις που επηρεάζουν τις λειτουργικές και νοητικές ικανότητές τους με αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση της ευαλωτότητάς τους. Δεν είναι η ιδιότητα του πρόσφυγα ή του μετανάστη αυτή καθαυτή που καθιστά τα παιδιά αυτά πιο ευάλωτα, αλλά η έκθεσή τους σε διάφορες ψυχοπαιδείες καταστάσεις³¹. Οι επιπτώσεις του στρες μπορούν να αμβλυνθούν μέσω των βασικών υπηρεσιών, της ασφάλειας και της κοινωνικής στήριξης. Στο πλαίσιο αυτής της στήριξης εντάσσεται και ο διορισμός του/της επιτρόπου και η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ επιτρόπου-παιδιού.

Τα στάδια της ανάπτυξης των παιδιών από τη γέννηση έως την ενηλικίωσή τους

Για τον/την επίτροπο ενός/μιας ασυνόδευτου/ης ανήλικου/ης ο/η οποίος/α έχει στερηθεί τη φροντίδα της οικογένειας και ενδεχομένως και την κατάλληλη πρωτοβάθμια ιατρική φροντίδα, η γνώση των βασικών

31. Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, Περιφερειακό Γραφείο Ευρώπης. Ενημερωτικό σημείωμα πολιτικής για τη μετανάστευση και την υγεία: ψυχολογική περιθάλψη για πρόσφυγες. Κοπεγχάγη: WHO-EURO, 2015. Βλ. και https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2018/06/Greek_mhps_guidance_note_12_01_2016.pdf

χαρακτηριστικών των διαφορετικών σταδίων της ανάπτυξης του παιδιού, μπορεί να αποτελέσει ένα πολύτιμο εργαλείο. Έχοντας μία εικόνα της τυπικής πορείας της ανάπτυξης, ο/η επίτροπος είναι σε θέση να εντοπίσει τυχόν αποκλίσεις οι οποίες χρήζουν περαιτέρω αξιολόγησης από ειδικό και να προβεί εγκαίρως στην αντίστοιχη παραπομπή.

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να περιληφθούν οι βασικές γνώσεις που θα βοηθήσουν τον/την επίτροπο να κατανοήσει σφαιρικά τη διαδικασία και την πορεία της ανάπτυξης, σε βιολογικό, ψυχοσυναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο, παρουσιάζοντας ανά ηλικία την τυπική, την αναμενόμενη ή «φυσιολογική» πορεία της. Οποιαδήποτε σημαντική απόκλιση από αυτήν μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη για αυξημένη επαγρύπνηση ή/και παραπομπή. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι η μεγάλη πλειονότητα των ασυνόδευτων ανηλίκων οι οποίοι ανατίθενται στη φροντίδα επιτρόπου είναι παιδιά στην εφηβεία, έχει δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην παρουσίαση των ιδιαιτεροτήτων του συγκεκριμένου αναπτυξιακού σταδίου.

Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι σε παιδιά τα οποία έχουν υποστεί σοβαρές τραυματικές εμπειρίες, όπως η πλειονότητα των ασυνόδευτων ανηλίκων, αναμένεται και μάλιστα θεωρείται φυσιολογική, η καθυστέρηση ή και παλινδρόμηση στην κατάκτηση των αναπτυξιακών σταδίων όπως περιγράφονται παρακάτω. Αυτό δεν σημαίνει κατ' ανάγκη την ύπαρξη κάποιας διαταραχής. Συχνά μάλιστα σε τέτοιες περιπτώσεις η ομαλοποίηση των συνθηκών της ζωής του παιδιού οδηγούν σε ταχεία και θεαματική βελτίωση της εικόνας του. Ο/η επίτροπος καλείται να εντοπίσει τυχόν καθυστερήσεις ή παλινδρομήσεις στην αναπτυξιακή πορεία του παιδιού και με τη βοήθεια των κατάλληλων ειδικών να προσπαθήσουν να διακρίνουν πού οφείλονται αυτές και να σχεδιάσουν το καταλληλότερο σχήμα φροντίδας, όχι απαραίτητα θεραπευτικής, για το παιδί.

1. Βρεφική και πρώτη νηπιακή ηλικία (0-2 ετών)

Το νεογέννητο βρίσκεται αντιμέτωπο με την πρόκληση της προσαρμογής σε ένα περιβάλλον πολύ διαφορετικό από εκείνο που είχε γνωρίσει κατά την ενδομήτρια ζωή. Στη διάρκεια των πρώτων μηνών της ζωής του, ο ρόλος της μητέρας πρωτίστως, αλλά και της υπόλοιπης οικογένειας, είναι καθοριστικός για την ανάπτυξη του βρέφους. Η απουσία

λοιπόν της μητέρας ή η απουσία επαρκούς υποστηρικτικού δικτύου για τη μητέρα μπορεί να επιδράσουν με καταλυτικό τρόπο στην ανάπτυξη του βρέφους. Για το λόγο αυτό, σε αυτό το στάδιο της ανάπτυξης είναι απαραίτητο να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη στήριξη της οικογένειας ή του βασικού φροντιστή του βρέφους.

Κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων ετών της ζωής το βρέφος καλείται να κατακτήσει μία σειρά από αναπτυξιακά ορόσημα τα οποία ενδεχομένως είναι από τα σημαντικότερα της ζωής του:

→ **Η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση με τον ενήλικα:** Το βρέφος αναμένεται να ενδιαφέρεται για το περιβάλλον του και ειδικότερα το ανθρώπινο περιβάλλον. Ήδη από την πρώτη εβδομάδα της ζωής το νεογέννητο αλληλεπιδρά με το βασικό φροντιστή, τον αναζητά με το βλέμμα, αναγνωρίζει τον ήχο της φωνής του, ακούει όταν του μιλά και τον προκαλεί με κινήσεις και φωνούλες όταν σταματά. Απουσία ενδιαφέροντος ή/και ανταπόκρισης από την πλευρά του βρέφους αποτελεί σοβαρό σημείο επαγρύπνησης. Από την άλλη πλευρά, ένα περιβάλλον φτωχό σε ερεθίσματα, όπως για παράδειγμα ένα ίδρυμα ή ένας ξενώνας, μπορεί να έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του παιδιού.

→ **Η ανάπτυξη συναισθηματικού δεσμού:** Το βρέφος κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων ετών χτίζει το βασικό ρεπερτόριο της συναισθηματικής σύνδεσης με τους άλλους ανθρώπους. Αρχικά, παρότι αναγνωρίζει τη φωνή και τη μυρωδιά του βασικού φροντιστή, το βρέφος δεν έχει ακόμη εδραιώσει πραγματικό δεσμό μαζί του, αφού δέχεται με ευκολία την εναλλαγή προσώπων στο ρόλο αυτό. Η προσκόλληση σε ένα πρόσωπο αναπτύσσεται και εδραιώνεται από το δεύτερο μήνα έως την ηλικία του ενάμιση έτους, οπότε αναμένεται και η εμφάνιση του άγχους αποχωρισμού, δηλαδή η αναστάτωση του παιδιού όταν ο βασικός φροντιστής προσπαθεί να απομακρυνθεί από το χώρο όπου βρίσκονται μαζί. Η συναισθηματική ανταπόκριση του βασικού φροντιστή σε αυτό το στάδιο είναι κρίσιμη, εξ' ου και η φροντίδα της ψυχικής του υγείας και η στήριξη από το περιβάλλον είναι αναγκαίες προκειμένου να του δοθεί η ευκαιρία να μεγαλώσει και ένα ψυχικά υγιές παιδί.

→ **Ο έλεγχος των αδρών κυρίως κινήσεων και η ανεξάρτητη βάδιση:**

Ως αδρή ορίζεται η κινητικότητα που αφορά το σύνολο του σώματος, υποστηρίζεται από πολύ ευρεία διάχυση του μυϊκού τόνου, και είναι απαραίτητη για να μπορέσει ένα βρέφος να στηριχτεί, να μετακινηθεί και να αρχίσει να μεταφέρει αντικείμενα. Το νεογέννητο ελέγχεται κυρίως ως προς τα νεογνικά αντανακλαστικά, σταδιακά όμως κατακτά τον έλεγχο του σώματός του:

- Στους 4 μήνες στηρίζει και ελέγχει την κίνηση της κεφαλής
- Στους 12 μήνες κάθεται ανεξάρτητα
- Στους 14 μήνες μετακινείται από τη θέση του
- Στους 18 μήνες στηρίζεται μόνο του και βαδίζει με υποστήριξη
- Στους 20 μήνες αναμένεται να έχει πλέον κατακτήσει την ανεξάρτητη βάδιση.

→ **Η γνωστική ανάπτυξη:** Το σύνολο των νοητικών ικανοτήτων οι οποίες αναμένεται να έχουν κατακτηθεί σε κάθε στάδιο της ανάπτυξης.

■ Στους 9 μήνες το βρέφος αναμένεται να έχει κατακτήσει την αντίληψη της μονιμότητας του αντικειμένου, του νοητικού σχήματος δηλαδή που του επιτρέπει να κατανοεί ότι τα αντικείμενα υπάρχουν ακόμη και όταν δεν μπορεί να τα δει ή να τα αντιληφθεί με τις αισθήσεις του.

■ Μέχρι τους 18 μήνες κατακτά και τη μονιμότητα του προσώπου, μπορεί για παράδειγμα να αντιληφθεί ότι ο ενήλικας που κρύβει το πρόσωπό του δεν εξαφανίζεται.

→ **Η ανάπτυξη του λόγου και της γλώσσας:** Η ανάπτυξη του λόγου ξεκινά ήδη από τη γέννηση του παιδιού και δεν ταυτίζεται, αν και αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη της γλώσσας. Στην ανάπτυξη του λόγου ανήκει η κατανόηση της ομιλίας και ο εσωτερικός λόγος που μπορεί να εξωτερικεύεται και με εξωλεκτικά σήματα, όπως χειρονομίες, εκφράσεις και φωνοποιήσεις.

■ Η εναλλαγή σειράς με το βασικό φροντιστή που εμφανίζεται από την πρώτη εβδομάδα της ζωής του βρέφους αποτελεί την πρώτη μορφή συνομιλίας, «πρωτοσυνομιλία», και πρώιμη ένδειξη υγιούς ανάπτυξης του λόγου

- Στους 9 μήνες το βρέφος μπαμπαλίζει και ανταποκρίνεται στο όνομά του
- Στους 18 μήνες:
 - χρησιμοποιεί περίπου 5 λέξεις με νόημα
 - κατανοεί τουλάχιστον 50 λέξεις
 - δείχνει με το δείκτη
 - εκτελεί απλές εντολές
 - δείχνει οικεία πρόσωπα και αντικείμενα γύρω του ή σε εικόνες

Στη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας, η επαγρύπνηση και σωστή παρακολούθηση της ανάπτυξης του παιδιού είναι κρίσιμες για να εντοπιστούν αφενός γενετικές ανωμαλίες/σύνδρομα και αφετέρου διαταραχές του δεσμού με το βασικό φροντιστή. Αποκλίσεις στην επικοινωνιακή/κοινωνική ανάπτυξη του βρέφους οι οποίες παρατηρούνται σε αυτό το στάδιο ενδέχεται να αποτελούν και πρώιμες ενδείξεις αυτισμού.

2. Νηπιακή-προσχολική ηλικία (2-6 ετών)

Κατά τη διάρκεια της νηπιακής ηλικίας το παιδί αναμένεται να αντιμετωπίσει τις πρώτες μεγάλες αλλαγές στον τρόπο ζωής του (παιδικός σταθμός, νηπιαγωγείο), οι οποίες σηματοδοτούν και τους πρώτους μεγάλους αποχωρισμούς, αλλά να εκδηλώσει και την πρώτη του επανάσταση. Τα «τρομερά δίχρονα» έχουν κατακτήσει την έννοια και τη χρήση του «όχι», δεν χάνουν την ευκαιρία να το χρησιμοποιήσουν και συχνά βιώνουν τις πρώτες συγκρούσεις με τρόπο εκρηκτικό. Το νήπιο δοκιμάζει τα όριά του και τα όρια του περιβάλλοντός του και μαθαίνει σταδιακά να ελέγχει τα συναισθήματα και τις παρορμήσεις του.

Σε αυτό το αναπτυξιακό στάδιο το παιδί θα έλθει αντιμέτωπο με μια σειρά από νέες προκλήσεις, όπως:

- ➔ **Η αυτοεξυπηρέτηση σε θέματα καθημερινής ζωής:** Το νήπιο κατ'ελάχιστον σταδιακά την ικανότητα να τρώει μόνο του χρησιμοποιώντας το πιρούνι και το κουτάλι, και να ντύνεται και να γδύνεται με μικρή μόνο βοήθεια από τον ενήλικα. Αναμένεται το μικρό παιδί να έχει, στο πλαίσιο της υγιούς επιθυμίας για αυτονομία, την επιθυμία να

δοκιμαστεί σε αυτές τις δεξιότητες, και είναι κρίσιμης σημασίας οι γονείς/φροντιστές του να του το επιτρέπουν, όσο και αν βλέπουν ότι δυσκολεύεται αρχικά.

- **Ο έλεγχος σφιγκτήρων:** Το νήπιο αναμένεται να μπορεί νευρολογικά να ελέγξει τους σφιγκτήρες του ήδη από την ηλικία των 2,5 ετών και μετά, ωστόσο καθυστέρηση στην κατάκτηση του ελέγχου σφιγκτήρων θεωρείται αποδεκτή έως και την ηλικία των 4 ετών. Αποδεκτό και επίσης αρκετά συνηθισμένο θεωρείται και το φαινόμενο της νυχτερινής ενούρησης, ως και την αρχή της σχολικής ηλικίας.
- **Το κοινωνικό παιχνίδι:** Τα βρέφη και τα μικρά νήπια εμπλέκονται σε παιχνίδι με τον ενήλικα, αλλά όχι με συνομηλίκους τους. Απολαμβάνουν τη συνύπαρξη με άλλα νήπια, αλλά συνήθως επιλέγουν το «παράλληλο» παιχνίδι, με το κάθε παιδί να παίζει φαινομενικά μόνο του, αλλά επιλέγοντας να βρίσκεται κοντά και σε οπτική επαφή με το άλλο, και συχνά επιλέγοντας και το ίδιο παιχνίδι. Από τα τέσσερα έτη και μετά το νήπιο συμμετέχει σε ομαδικό παιχνίδι και αρχίζει να αναπτύσσει τις πρώτες φιλίες με συνομηλίκους του.
- **Η ένταξη στην ομάδα συνομηλίκων:** Ακόμη και αν ένα βρέφος έχει προηγουμένως φιλοξενηθεί σε βρεφονηπιακό σταθμό, τα πολύ μικρά παιδιά δεν έχουν τη δυνατότητα να συγκροτήσουν πραγματικές ομάδες. Μετά τα 3,5 έτη το νήπιο είναι έτοιμο να ενταχθεί σε ομάδα συνομηλίκων, όπως σε έναν (ξεκάθαρα) παιδικό σταθμό ή προνήπιο, έστω και με μικρή δυσκολία κατά το διάστημα προσαρμογής. Η κατάκτηση του ελέγχου του συναισθήματος και της παρόρμησης είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να μπορέσει το παιδί να αποδεχθεί τα όρια και τη συμμόρφωση προς τους κανόνες που απαιτεί η ένταξη στην ομάδα

Ταυτόχρονα το νήπιο χρειάζεται να τελειοποιήσει δεξιότητες τις οποίες έχει ήδη κατακτήσει, όπως:

- **Η λεκτική επικοινωνία:** Το νήπιο ολοκληρώνοντας τη φοίτησή του στο νηπιαγωγείο αναμένεται να μπορεί να:
 - Παρακολουθεί και να κατανοεί αφήγηση ιστορίας με αρχή μέση και τέλος
 - Εκτελεί σύνθετες εντολές (με δύο ή περισσότερα σκέλη)

- Κατανοεί τη μεταφορική χρήση κάποιων λέξεων
 - Εκφράζεται με ευκρίνεια, σωστή άρθρωση και χρήση της γραμματικής και του συντακτικού
- νεται να έχει αναπτύξει ικανοποιητική ισορροπία και κινητικότητα ώστε να μετακινείται μόνο του σε διαφορετικές επιφάνειες, βαδίζοντας αλλά και τρέχοντας, ενώ ως την ηλικία των 6 ετών το παιδί είναι ένας «μικρός αθλητής», μπορεί να κάνει άλματα, να πετά και να πιάνει τη μπάλα, να σημαδεύει.
- **Η λεπτή κίνηση:** Με τον όρο λεπτή κίνηση ή κινητικότητα περιγράφεται ο συντονισμός των μικρών μυϊκών ομάδων στα χέρια και τα δάκτυλα. Στη λεπτή κινητικότητα ανήκουν μια σειρά από δεξιότητες οι οποίες είναι απαραίτητες για να μπορέσει το παιδί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σχολικής φοίτησης, τις οποίες το παιδί αναμένεται να έχει κατακτήσει μέχρι την ηλικία των 6 ετών:
- Κρατά σωστά το μολύβι
 - Αντιγράφει σχήματα
 - Γράφει το όνομά του
 - Κόβει με το ψαλίδι

Κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας αυξάνεται η επαγρύπνηση για ενδείξεις ύπαρξης τυχόν αναπτυξιακών διαταραχών όπως ο αυτισμός, για αποκλίσεις στη νοημοσύνη και διαταραχές του λόγου. Δυσκολίες προσαρμογής στην προσχολική εκπαίδευση είναι ανάγκη να αντιμετωπίζονται με σοβαρότητα καθώς εάν μείνουν αφρόντιστες ενδέχεται να οδηγήσουν σε δευτεροπαθείς δυσκολίες μάθησης και να επηρεάσουν αρνητικά τη σχολική ζωή του παιδιού.

3. Σχολική ηλικία (6-11 ετών)

Πρόκειται για τη λεγόμενη και «λανθάνουσα περίοδο», κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρείται μειωμένη ένταση των σεξουαλικών και επιθετικών παρορμησεων. Το παιδί εντάσσεται πλέον στο σχολικό σύστημα το οποίο αποκτά τεράστια σημασία στη ζωή του. Ακόμη και για παιδιά τα οποία έχουν φοιτήσει σε παιδικό σταθμό και νηπιαγωγείο, υπάρχουν ποιοτικές διαφορές οι οποίες καθιστούν τη σχολική εκπαίδευση πολύ

διαφορετική από την προσχολική. Πρωταρχικό ρόλο στις αναπτυξιακές προκλήσεις καταλαμβάνει η ανάπτυξη και εξέλιξη των δεξιοτήτων οι οποίες θα επιτρέψουν την καλή προσαρμογή του στο περιβάλλον του σχολείου:

- **Η συμμόρφωση προς τα όρια και τους κανόνες:** Το παιδί αρχίζει να έχει πραγματικές υποχρεώσεις απέναντι στο σχολείο αλλά και την οικογένεια. Μπορεί πλέον να είναι υπεύθυνο για τα πράγματά του, να τακτοποιεί το δωμάτιό του, να κάνει μικρές δουλειές στο σπίτι. Αναμένεται να μπορεί να παραμείνει σχετικά ήσυχο στο σχολείο και να αφιερώσει χρόνο για μελέτη στο σπίτι. Μαθαίνει τη διαφορά ανάμεσα στο σωστό και το λάθος.
- **Η κοινωνικοποίηση:** Το παιδί γίνεται πιο ανεξάρτητο από την οικογένεια και αποκτά δική του ζωή και ενδιαφέροντα. Οι φίλιες γίνονται όλο και πιο σημαντικές, και καλό είναι να ενθαρρύνονται από την οικογένεια. Αρχίζει να αναπτύσσεται η ενσυναίσθηση, η ικανότητα δηλαδή κατανόησης και αποδοχής των συναισθημάτων του άλλου.
- **Η εδραίωση της ταυτότητας του φύλου:** Το παιδί της σχολικής ηλικίας αναμένεται να παρουσιάζει αυθόρμητη ταύτιση και συμμόρφωση προς τα κοινωνικά πρότυπα που αντιστοιχούν στο βιολογικό του φύλο.
- **Η μαθησιακή ικανότητα:** Το παιδί αναμένεται να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται τουλάχιστον επαρκώς στις απαιτήσεις της κάθε σχολικής τάξης.
- **Η περεταίρω τελειοποίηση της αδρής και λεπτής κίνησης:** Το παιδί μαθαίνει να γράφει με άνεση και ταχύτητα ενώ βελτιώνεται η αθλητική ικανότητα και η ισορροπία του.
- **Η συγκέντρωση της προσοχής:** Το παιδί αναμένεται να έχει κατακτήσει επαρκή έλεγχο της προσοχής, της παρορμητικότητας και της κινητικότητάς του ώστε να μπορεί να προσαρμοστεί ικανοποιητικά στις απαιτήσεις της σχολικής ζωής και της εκμάθησης σύνθετων εννοιών και δεξιοτήτων. Μπορεί να οργανώνει το λόγο και τις ενέργειές του και να συγκεντρώνεται ικανοποιητικά στις σχολικές εργασίες.
- **Η συγκεκριμένη λογική σκέψη:** Πρόκειται για την ικανότητα εφαρμογής λογικών πράξεων για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων.

Αυτού του είδους η σκέψη επιτρέπει στο παιδί να συνδυάζει, να ξεχωρίζει, να ταξινομεί και να μετασχηματίζει αντικείμενα στο μυαλό του.

Κατά τη διάρκεια της σχολικής ηλικίας είναι ανάγκη να παρακολουθείται στενά η σχολική προσαρμογή και μαθησιακή ικανότητα του παιδιού προκειμένου για τον έγκαιρο εντοπισμό τυχόν δυσκολιών στη μάθηση, προβλημάτων προσοχής, κοινωνικής προσαρμογής και ψυχολογικών προβλημάτων τα οποία μπορεί να σχετίζονται με τα παραπάνω ή και όχι.

Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού κάνει επίσης την εμφάνισή του συνήθως κατά τη διάρκεια της σχολικής ηλικίας και είναι ανάγκη να αντιμετωπίζεται εγκαίρως με στενή συνεργασία με το σχολείο. Ο εντοπισμός και αποδελτίωση τυχόν παραγόντων κινδύνου ή/και ευαλωτότητας είναι εξαιρετικής σημασίας προκειμένου οι ενήλικες τόσο του φροντιστικού όσο και του σχολικού περιβάλλοντος του παιδιού να επιδεικνύουν αυξημένη επαγρύπνηση, όχι απαραίτητα για την εξάλειψη αυτών των παραγόντων, η οποία ενδέχεται να μην είναι δυνατή, αλλά κυρίως για την προστασία του παιδιού από ενδεχόμενη θυματοποίηση. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να αποφευχθεί η ενοχοποίηση του παιδιού-θύματος, στην παγίδα της οποίας συχνά πέφτουν ακόμη και οι πιο καλοπροαίρετοι φροντιστές και εκπαιδευτικοί, παρακινώντας το παιδί να προσπαθήσει περισσότερο το ίδιο ή να «μην προκαλεί».

4. Εφηβεία (11-19)

Με την ολοκλήρωση της εφηβείας αναμένεται να έχουν κατακτηθεί όλες οι δεξιότητες οι οποίες θεωρούνται απαραίτητες για την ουσιαστική ενηλικίωση και ανεξαρτητοποίηση του ατόμου. Ωστόσο, αυτό δεν συμβαίνει χωρίς μια ενδιάμεση περίοδο αντιφάσεων και συγκρούσεων. Οι ραγδαίες αλλαγές της εφηβείας μπορούν να συγκριθούν μόνο με εκείνες της βρεφικής ηλικίας. Οι έφηβοι/ες καλούνται να προσαρμοστούν στις αλλαγές τις οποίες βιώνουν και να προετοιμαστούν για την ενήλικη ζωή. Πρόκειται για τη μεταβατική περίοδο ανάμεσα στην παιδική ηλικία και την ενήλικη ζωή και αυτό αντικατοπτρίζεται στο συναίσθημα, στη σκέψη και στη συμπεριφορά των εφήβων, όπου συνυπάρχουν ή εναλλάσσονται τα χαρακτηριστικά του παιδιού με εκείνα του ενηλίκου.

→ **Η αφηρημένη σκέψη:** Ο/Η έφηβος/η κατακτά την ικανότητα να δια-

τυπώνει υποθέσεις, ακόμη και εναλλακτικές υποθέσεις, για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος, και να ελέγχει τα δεδομένα με βάση αυτές τις υποθέσεις, προκειμένου να λάβει μια απόφαση. Παρόλο όμως που οι έφηβοι/ες είναι πλέον εξίσου «έξυπνοι/ες» με τους ενήλικες, οι αποφάσεις που λαμβάνουν στην πραγματικότητα συχνά είναι τελείως αντίθετες με την κοινή λογική. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται αφενός στον φτωχό έλεγχο της παρόρμησης που χαρακτηρίζει τους/τις εφήβους/ες και αφετέρου στη σημαντικότητα που έχει για τους/τις εφήβους/ες η ομάδα των συνομηλίκων τους.

→ **Η κοινωνική ανάπτυξη και η κατάκτηση ατομικής ταυτότητας:** Ο/Η έφηβος/η αρχίζει να συνειδητοποιεί τις διαφορές από τους ενήλικες και αισθάνεται την ανάγκη να διαφοροποιήσει τον εαυτό του/της όσο γίνεται περισσότερο προκειμένου να καταφέρει να αυτοπροσδιοριστεί. Πρόκειται για την γνωστή «κρίση ταυτότητας» (Erikson) της εφηβείας, μια διαδικασία συχνά επώδυνη τόσο για τον ίδιο τον/την έφηβο/η αλλά και για την οικογένειά του/της. Ο/Η έφηβος/η στρέφεται προς την ομάδα των συνομηλίκων, συχνά απορρίπτοντας τα οικογενειακά πρότυπα και αξίες. Ειδικά στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες όπου παρατηρείται μία σχετική ασάφεια τόσο γύρω από το χρόνο ενηλικίωσης, όσο και γύρω από τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εφήβων, οι έφηβοι/ες έρχονται συχνά σε σύγκρουση ή ακόμη και σε ρήξη με την οικογένειά τους. Σε κλειστές παραδοσιακές κοινωνίες, οι έφηβοι/ες τείνουν να υιοθετούν με μεγαλύτερη ευκολία τα πρότυπα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

→ **Η ανάπτυξη της σεξουαλικότητας:** Οι έφηβοι/ες αναμένεται να εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον για τη σεξουαλικότητα, ως αποτέλεσμα των φυσιολογικών ορμονικών μεταβολών που συμβαίνουν στο σώμα τους. Αυνανίζονται, πειραματίζονται και συζητούν έντονα με τους συνομηλικούς τους για το σώμα τους και το σεξ. Η σεξουαλική ταυτότητα αναμένεται να έχει αποκρυσταλλωθεί στο τέλος της εφηβείας, οπότε ο/η νέος/α είναι έτοιμος να αναζητήσει ερωτικό σύντροφο και να συνάψει μια ολοκληρωμένη και ισότιμη ερωτική σχέση.

Προκειμένου να περιγραφεί η γενικότερη κατάσταση εσωτερικής και εξωτερικής αναταραχής την οποία βιώνει ο/η έφηβος/η χρησιμοποιείται ο όρος «κρίση της εφηβείας». Παρότι ένα μεγάλο ποσοστό των εφήβων

περνούν μια ομαλή και προοδευτική αλλαγή, πολλοί/ες βιώνουν αυτή την κρίση, είτε ως λανθάνουσα, σιωπηρή ψυχική αναστάτωση, είτε ως εμφανή και έκδηλη κρίση, η οποία τους/τις φέρνει και σε σύγκρουση με το περιβάλλον τους. Επιπλέον, η κρίση της εφηβείας δεν εκδηλώνεται με τον ίδιο τρόπο καθ' όλη τη διάρκειά της.

Στην πρώιμη εφηβεία (11-14 έτη), η κρίση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε:

- **Κυκλοθυμία, δυσθυμία, απόσυρση:** Το παιδί μπορεί να παραπονιέται για μοναξιά ενώ ταυτόχρονα επιδιώκει την απομόνωση, να αλλάζει συνεχώς γνώμη, να κατηγορεί τους άλλους για τις δυσκολίες του, να φάσκει και να αντιφάσκει. Εάν δεν φτάνει στα όρια της κοινωνικής απομόνωσης, η τάση αυτή θεωρείται γενικά αποδεκτή, ως η ηπιότερη ίσως εκδήλωση της κρίσης της εφηβείας.
- **Διαταραχές στην εικόνα του σώματος:** Το παιδί μπορεί να αισθάνεται δυσαρεστημένο με το σώμα του, να ντρέπεται γι' αυτό ή και να έχει τελειώς διαστρεβλωμένη εικόνα για το σώμα του ή συγκεκριμένα μέλη του σώματός του. Μπορεί να αποφεύγει την έκθεση αρνούμενος να συμμετέχει σε αθλητικές δραστηριότητες ή φορώντας φαρδιά ή ακατάλληλα για την εποχή ρούχα.
- **Διαταραχές στη σίτιση και τη διατροφή:** Συχνά ως αποτέλεσμα της διαταραγμένης εικόνας σώματος, αλλά και ανεξάρτητα από αυτήν, τα παιδιά μπορεί να καταφύγουν στην υπερφαγία, τη μονοφαγία ή τη στερητική δίαιτα. Πρόκειται για τη συνηθέστερη ηλικία επέλευσης της νευρογενούς ανορεξίας και βουλιμίας.
- **Διαταραχές στον ύπνο:** Το παιδί μπορεί να δυσκολεύεται να κοιμηθεί, να δυσκολεύεται να ξυπνήσει και να τηρήσει τα ωράριά του. Αισθάνεται συνεχώς κουρασμένο και ευερέθιστο, ενώ δυσκολεύεται να ελέγξει τις επιδόσεις του.
- **Φοβίες:** Ως φοβία ορίζεται ο παράλογος και υπερβολικός φόβος απέναντι σε ένα αντικείμενο ή μία κατάσταση. Οι έφηβοι/ες συχνά εμφανίζουν κοινωνικές φοβίες, απέναντι σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις και συναναστροφές, και ειδικές φοβίες, που παίρνουν τη μορφή του φόβου θανάτου.

Στη μέση εφηβεία (14-17 έτη), οι ίδιες εσωτερικές συγκρούσεις εξωτερικεύονται με διαφορετικούς τρόπους. Σε αυτό το στάδιο οι έφηβοι/ες:

- Γίνονται εριστικοί/ές και απότομοι/ες: Συνήθως απέναντι στους φροντιστές, τους καθηγητές, το άλλο φύλο. Μέσα από τη φαινομενικά ανεξήγητη εχθρικότητα και αντιδραστικότητα του παιδιού προδίδεται το πόσο ανέτοιμο είναι ακόμη να αντιμετωπίσει τους άλλους σε μια σχέση βασισμένη στην ισοτιμία και όχι στην εξουσία και την εξάρτηση.
- Απορρίπτουν τις κοινωνικές αξίες και υιοθετούν τα πρότυπα και τις αξίες της εφηβικής κουλτούρας: Εκτός από την οικογένεια και τις οικογενειακές αξίες, ο/η έφηβος/η τείνει προς το μηδενισμό και την απόρριψη του συνόλου των κοινωνικών αξιών. Φτάνει συχνά να συμμερίζεται ακραίες ιδεολογίες και υιοθετεί όχι μόνο τα πρότυπα και τις αξίες αλλά και το ντύσιμο, τη γλώσσα και τις συνήθειες της λεγόμενης εφηβικής κουλτούρας.
- Υιοθετούν επικίνδυνες ή/και παραβατικές συμπεριφορές: Ο/Η έφηβος/η μπορεί, υπό την πίεση των εσωτερικών του/της συγκρούσεων και της ομάδας των συνομηλίκων, και στο πλαίσιο της εναντίωσης και της αντιδραστικότητας προς τις κοινωνικές αξίες και νόρμες, μπορεί να εμπλακεί σε μια σειρά από συμπεριφορές που θέτουν σε κίνδυνο την υγεία και την ασφάλειά του/της, όπως η χρήση παράνομων ουσιών και αλκοόλ, το κάπνισμα, η επικίνδυνη οδήγηση, η μη ασφαλής σεξουαλική δραστηριότητα, η κατάχρηση του διαδικτύου, η λεκτική και σωματική επιθετικότητα.

Στην όψιμη εφηβεία (17-19 έτη) έχουμε πλέον να κάνουμε με ένα/μια νεαρό/η ενήλικα, ο/η οποίος/α αναμένεται πλέον να έχει αναπτύξει ικανοποιητικά όλες τις δεξιότητες οι οποίες θα του/της επιτρέψουν να κάνει μια καλή αρχή στην επόμενη φάση της ζωής του/της. Συχνά ωστόσο, ειδικά σε περιπτώσεις όπου προϋπάρχουν αφρόντιστα ψυχοσυναισθηματικά και κοινωνικά ελλείμματα από τα προηγούμενα αναπτυξιακά στάδια, η αυξημένη αυτονομία και ανεξαρτησία του/της νέου/ας τον/την εκθέτει σε κινδύνους για τους οποίους είναι απροετοίμαστος/η.

Καθ' όλη τη διάρκεια της εφηβείας είναι εξαιρετικής σημασίας η επαγρύπνηση του περιβάλλοντος του παιδιού προκειμένου για την έγκαιρη αναγνώριση της εμφάνισης κάποιας ή κάποιων από τις παραπάνω συμπεριφορές. Όσο νωρίτερα εντοπιστεί η τάση του να εκδηλώνει τις εσωτερικές του συγκρούσεις με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο ο οποίος ενδέχεται να εκθέσει σε κίνδυνο την ψυχική ή τη σωματική του υγεία,

την ασφάλεια ή την επιτυχή του προσαρμογή, τόσο ευκολότερο θα είναι να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα. Παρατηρείται συχνά το φαινόμενο τα διαφορετικά πλαίσια ή ενήλικες οι οποίοι μοιράζονται την ευθύνη του εφήβου να εντοπίζουν το ζήτημα εγκαίρως αλλά να αναλώνονται στην προσπάθεια απόδοσης και μετάθεσης της ευθύνης στην «άλλη πλευρά». Ταυτόχρονα, μπορεί να δαιμονοποιούν το παιδί ή να το απαλλάσσουν εξ' ολοκλήρου από τις ευθύνες του. Καμία από αυτές τις στάσεις δεν βοηθά, ούτε στην ανακούφιση του παιδιού που βιώνει την κρίση, ούτε στον έλεγχο των ανεπιθύμητων συμπεριφορών.

Είναι ανάγκη όλοι οι εμπλεκόμενοι να κατανοήσουν ότι ένας/μία έφηβος/η σε κρίση υποφέρει και χρειάζεται βοήθεια προκειμένου να κατορθώσει να ισορροπήσει ψυχοσυναισθηματικά και να μην χρειάζεται να καταφεύγει σε ακραίες συμπεριφορές-εκδηλώσεις των εσωτερικών του συγκρούσεων. Συχνά η λύση σε αυτά τα ζητήματα είναι η υγιής και σταθερή διαπροσωπική σχέση του παιδιού με ένα πρόσωπο αναφοράς για εκείνο. Παράλληλα, η αναζήτηση της βοήθειας ειδικού είναι προτιμότερο να μην είναι η ύστατη λύση, αλλά μια προληπτική κίνηση, η οποία μπορεί να γλιτώσει παιδιά και ενήλικες από πολλές επιπλοκές και πολύ σοβαρότερες καταστάσεις στο μέλλον.

Σεξουαλικότητα εφήβων

Η εφηβεία είναι μια περίοδος η οποία καθορίζεται αφενός από τις βιολογικές μεταβολές οι οποίες επιδρούν στο σώμα των παιδιών και αφετέρου από τις κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες και πεποιθήσεις που επικρατούν στη δεδομένη χρονική περίοδο στον τόπο όπου μεγαλώνουν τα παιδιά. Ο βιολογικός παράγοντας είναι εκείνος ο οποίος έχει καθολικό και αναπόδραστο χαρακτήρα και προσδίδει στην εφηβεία την οικουμενική της διάσταση: Όλα τα σωματικά υγιή παιδιά τα οποία φτάνουν στην ηλικία των 11-14 ετών θα βιώσουν τις φυσιολογικές σωματικές μεταβολές της ήβης, οι οποίες επηρεάζουν και την ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του παιδιού. Οι μεταβολές αυτές αφορούν την εμφάνιση των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου και την κατάκτηση της αναπαραγωγικής ικανότητας. Και στα δύο φύλα, η ανάπτυξη επιταχύνεται, αλλά ταυτόχρονα εμφανίζεται και το φαινόμενο του φυλετικού (σεξουαλικού) διμορφισμού, με τα αγόρια να φτάνουν σε μεγαλύτερο τελικό ύψος και βάρος

από τα κορίτσια, και να αναπτύσσουν σημαντικά διαφορετικό σωματότυπο. Επίσης και στα δύο φύλα εμφανίζεται η τριχοφυΐα στο εφήβαιο, στις μασχάλες, και στα αγόρια ακολουθεί και η τριχοφυΐα στο πρόσωπο. Στα κορίτσια αναπτύσσεται το στήθος και ξεκινά η έμμηνος ρύση. Στα αγόρια αυξάνεται το μέγεθος των όρχεων και του πέους, αλλάζει σημαντικά η φωνή, και ξεκινά η παραγωγή σπέρματος. Οι μεταβολές αυτές επηρεάζουν την ψυχολογία των παιδιών με δύο τρόπους: Πρώτον, μέσω των ορμονικών αλλά και νευροαναπτυξιακών μεταβολών οι οποίες τις συνοδεύουν και οι οποίες προκαλούν για πρώτη φορά στον/ην έφηβο/η σεξουαλικές ορμές και πρωτόγνωρο ενδιαφέρον για άλλο από αυτόν/ην πρόσωπο, τάσεις οι οποίες είναι γενετικά προκαθορισμένες και απόλυτα φυσιολογικές. Δεύτερον, μέσω της ραγδαίας μεταβολής της εικόνας του σώματος και της αυτοαντίληψης του παιδιού. Σε αυτό το σημείο επιδρά στο μέγιστο βαθμό ο κοινωνικός και πολιτισμικός παράγοντας. Οι μεταβολές της εφηβείας νοηματοδοτούνται και αλληλεπιδρούν με τις αξίες και τις επιταγές της εκάστοτε κοινωνίας.

Κατά τη διάρκεια της εφηβείας, όπως φυσιολογικά αναμένεται, τα παιδιά θα επιθυμούν να πειραματιστούν και να εκφράσουν τη σεξουαλικότητά τους. Όπως συμβαίνει σε όλους/ες τους/τις εφήβους (αλλά και τους ενήλικες) ανά τον κόσμο, η έκφραση της σεξουαλικότητας και οι πεποιθήσεις γύρω από αυτή επηρεάζονται βαθύτατα από τις κοινωνικές, θρησκευτικές και οικογενειακές αντιλήψεις που έχουν συνοδεύσει τον καθένα/μία κατά την ανατροφή του/της και κατ' επέκταση μπορεί να διαφέρουν από κοινωνία σε κοινωνία³². Έτσι και τα ασυνόδευτα παιδιά που συχνά προέρχονται από πιο συντηρητικά περιβάλλοντα ή τουλάχιστον από κοινωνίες με συγκεκριμένα στερεότυπα, είναι πολύ πιθανό να έχουν επηρεαστεί και να φέρουν παρόμοιες πεποιθήσεις, την ενοχή ότι παρεκκλίνουν από αυτές ή να εκφράζουν έντονη αντίδραση σε αυτές. Ακόμη κι αν συχνά πρόκειται για ένα θέμα ταμπού – τόσο για το παιδί όσο και για το πρόσωπο που τον/την υποστηρίζει στη χώρα υποδοχής, είναι καλό ο/η επίτροπος να δηλώσει διαθέσιμος/η και δίπλα στο παιδί για να συζητήσουν ό,τι μπορεί να το προβληματίζει γενικώς αλλά και ειδικώς σε σχέση με τη σεξουαλικότητα. Οι έφηβοι σε όποιο

32. Parker, A., Russo, M., Sommer, D. & Yaeger, P. (eds) (2018) *Nationalisms and Sexualities*, Routledge Revivals, first published in 1992. New York: Routledge

πλαίσιο και να βρίσκονται, μπορεί να αναμένεται να εμπλακούν σε σεξουαλική δραστηριότητα, γι' αυτό πρέπει να συζητιέται το ζήτημα εγκαίρως. Αναμφίβολα, η ανάπτυξη μια σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ παιδιού και επιτρόπου είναι τελικά εκείνη που θα δημιουργήσει το πρόσφορο έδαφος για να συζητηθούν με ειλικρίνεια όσα απασχολούν το παιδί και όσα πρέπει να ξέρι για να έχει μια υγιή ανάπτυξη. Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να τεθεί έπειτα από π.χ. δυο χρόνια συνεργασίας.

Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει υπόψη τις αναστολές που μπορεί να έχει το παιδί, όπως και τις δικές του/της πεποιθήσεις που βασίζονται αντίστοιχα στο προσωπικό του/της σύστημα αξιών και πεποιθήσεων. Είναι κατανοητό να μην νιώθουν όλοι/ες έτοιμοι/ες να διαχειριστούν μια τέτοια κουβέντα, οπότε τότε θα πρέπει να παραπέμψουν σε κάποιον/α ειδικό που έχει τη γνώση και την εμπειρία να συμβουλευτεί ή να δώσει απαντήσεις σε απορίες του παιδιού. Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι το ποσοστό των παιδιών που θα μοιραστούν από μόνα τους τους προβληματισμούς τους είναι πολύ μικρό. Τα περισσότερα θα απευθυνθούν σε κάποιο πρόσωπο αναφοράς ή στον/στην επίτροπο όταν πια θα έχουν νοσήσει από κάτι και υποφέρουν από συμπτώματα ή θα διαπιστώσουν ότι είναι έγκυοι. Καθώς η έκφραση της σεξουαλικότητας είναι κάτι φυσιολογικό και αναμενόμενο, οι επαγγελματίες που πλαισιώνουν τα παιδιά θα πρέπει συντονισμένα να τα ενημερώσουν για να διασφαλίσουν το δικαίωμά τους στην υγιή σωματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη. Ο πιο εύκολος τρόπος για να γίνει αυτό είναι να ξέρι το παιδί ότι έχει τον/την επίτροπο δίπλα του για να λειτουργήσει προς το συμφέρον του, για να το ακούσει και να τον/την συμβουλευτεί για τις υποθέσεις του παιδιού κι άλλους ειδικούς αν κρίνεται απαραίτητο.

Σημαντικά θέματα για να συζητηθούν είναι η ανάπτυξη του σώματος, η εικόνα του εαυτού, τα προσωπικά όρια του/της καθενός/-μίας, η συναίνεση, η προσωπική υγιεινή, το σεξ ότι συνιστά ευχαρίστηση και γι' αυτό πρέπει να γνωρίζουν πώς μπορούν να το διασφαλίσουν, εξηγώντας κι άλλα πιθανά απότοκα και πώς μπορεί να τα προλάβει, αν δεν τα επιθυμεί, ή να τα αντιμετωπίσει. Συνεπώς, μιλάμε στο παιδί και για τον κίνδυνο σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων, για την έννοια της προφύλαξης και της αντισύλληψης – τονίζουμε στα παιδιά ότι αντισύλληψη με χρήση αντισυλληπτικών δεν συνιστά σε καμία περίπτωση προφύλαξη από νοσήματα, όπως και ότι η χρήση αυτών δεν πρέπει να

γίνεται αλόγιστα. Εξηγούμε στα παιδιά τι πρέπει να προσέχουν κατά την αγορά προφυλακτικού (κατάλληλος χώρος αποθήκευσης, να φέρει τη σήμανση "CE", ημερομηνία λήξης), πώς πρέπει να χρησιμοποιούν το προφυλακτικό για να είναι ασφαλές το σεξ και την αναγκαιότητα χρήσης προφυλακτικού για να έχουν μια ευχάριστη και ξέγνοιαστη σεξουαλική ζωή. Όλα αυτά θα πρέπει να τίθενται και να συζητούνται σε ένα πλαίσιο προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών. Θα μπορούσαν να οργανωθούν και συνεχιζόμενες παρεμβάσεις σε ομάδες παιδιών στο χώρο φιλοξενίας των παιδιών³³. Θα είναι βοηθητικό ο επαγγελματίας που θα μιλήσει γι' αυτά τα θέματα να είναι του ίδιου φύλου με το παιδί ή ομάδα παιδιών, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι θα παραλείπονται θέματα για το άλλο φύλο. Σε κάθε περίπτωση, ο/η επίτροπος θα πρέπει να έχει δηλώσει τη διαθεσιμότητα του να συζητήσει αυτά τα ζητήματα.

Έχει παρατηρηθεί ότι τα περισσότερα **παιδιά αγνοούν την επιστημονική προσέγγιση σχετικά με την έκφραση της σεξουαλικότητας.**

Αγόρια, για παράδειγμα, έχουν αναφέρει ότι δεν θέλουν να βγαίνουν από τον ξενώνα γιατί τους αρέσει να κοιτάζουν τα κορίτσια και νιώθουν ότι αυτό συνιστά αμαρτία. Άλλοι πάλι δεν αναφέρουν τίποτα από τον τρόπο ζωής τους εδώ στην Ελλάδα στην οικογένειά τους πίσω στη χώρα καταγωγής, δηλαδή το ότι βγαίνουν έξω και κυκλοφορούν, συνάπτουν σχέσεις ή κάνουν παρέες, γιατί πιστεύουν ότι αποκλίνουν από τον τρόπο ζωής των γονιών τους και ντρέπονται γι' αυτό. Άλλα παιδιά δεν έχουν αίσθηση του τι μπορεί να συνιστά όριο και συναίνεση και μόλις τους το εξηγούν, τότε ξεκινούν να προβληματίζονται. Άλλα παιδιά θεωρούν ότι ο αυνανισμός είναι αμαρτία και μπορεί να πιστεύουν ότι αν το κάνουν θα χάσουν τη δύναμή τους ή να το συνδέουν με άλλες τιμωρίες. Μάλιστα έχει αναφερθεί περιστατικό, όπου ανήλικος ζητούσε χάλι για να αποτρέψει τη στύση επειδή θεωρούσε ότι είναι ντροπή και αμαρτία. Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια παρουσιάζουν μια αρκε-

33. Χρήσιμες κατευθύνσεις μπορεί να αντλήσει κανείς και από τον ιστότοπο του United Nations Populations Fund - UNFPA (διαθέσιμο στο: <https://www.unfpa.org/comprehensive-sexuality-education>), όπως και στον ιστότοπο του International Planned Parenthood Federation - IPPF (διαθέσιμο στο: <https://www.ippf.org/youthhub/CSE.html> και ένα παράδειγμα είναι το ακόλουθο: https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf)

τά ενοχοποιημένη σεξουαλικότητα, φαινόμενο όχι άγνωστο αφού και στην Ελλάδα πριν από κάποιες δεκαετίες οι αντιλήψεις ήταν ακριβώς αυτές. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να έχει υπόψη ότι τα παιδιά μπορεί να σκέφτονται διαφορετικά και γι' αυτό είναι σημαντικό να προσπαθεί να ξεκινήσει μια συζήτηση πάνω σε τέτοια θέματα με το παιδί. Ακόμη, είναι καλό να έχει κατά νου ότι τα παιδιά εδώ βρίσκονται –ίσως και για πρώτη φορά– χωρίς το οικογενειακό περιβάλλον τους μόνα, χωρίς επίβλεψη και χωρίς όρια και κανόνες από τα σημαντικά πρόσωπα της ζωής τους. Βρίσκονται ξαφνικά σε χώρους φιλοξενίας με πολλά ακόμη άτομα και αυτό σίγουρα τα θέτει σε μια πρωτόγνωρη κατάσταση. Μάλιστα, τα ασυνόδευτα παιδιά, όπως οι περισσότεροι/ες έφηβοι/ες στον κόσμο μοιράζονται πληροφορίες και έγνοιες με τους συνομηλικούς τους ή από το διαδίκτυο, με αποτέλεσμα συχνά να παραπληροφορούνται.

Κάθε ενημέρωση, παρέμβαση και συζήτηση γύρω από αυτά τα ζητήματα πρέπει να αναπτύσσεται στη βάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να μη βασίζεται στο φόβο ή στις προσωπικές πεποιθήσεις του/της επιτρόπου ή του όποιου άλλου επαγγελματία, αλλά αντ' αυτού να διενεργείται σε ένα κλίμα που ενθαρρύνεται η συζήτηση. Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κάθε πιθανός σεξουαλικός προσανατολισμός και να μη θεωρεί κανείς εκ προοιμίου ότι όλοι/ες είναι ετερόφυλοι/ες, γιατί κάτι τέτοιο είναι ανυπόστατο. Αντίστοιχα μία ενημέρωση θα πρέπει να στοχεύει στην ενδυνάμωση του παιδιού για να ξέρει να διεκδικεί το καλύτερο για την υγεία του και την ασφάλειά του. Κάτι τέτοιο προφανώς δεν μπορεί να συμβεί έπειτα από μία σύντομη συζήτηση, αλλά μετά από συνεχιζόμενες παρεμβάσεις. Είναι σημαντικό να καταλάβουν τα παιδιά ότι η ασφάλεια και η προφύλαξη αφορά και τα δύο μέρη μιας σεξουαλικής επαφής και είναι δικαίωμά τους. Τα κορίτσια συχνά αισθάνονται ότι δεν έχουν δικαίωμα να διεκδικήσουν κάτι για τον εαυτό τους και γι' αυτό εκεί οι προσπάθειες θα πρέπει να είναι πιο συντονισμένες για την ενίσχυση της αυτοπεποίθησής τους – ξανά πρόκειται για κάτι οικείο για την ελληνική κοινωνία ιδίως μέχρι κάποια χρόνια πριν. Ακόμη και ένα παιχνίδι ρόλων θα βοηθούσε πολύ για να εξοικειωθούν τα κορίτσια στο να θέτουν τα όρια μέσα στα οποία εκείνες νιώθουν άνετα και ασφαλείς. Υπάρχουν περιστατικά που κορίτσια κατά την πρώιμη εφηβεία τους θέλησαν να έρθουν σε σεξουαλική επαφή και καθώς ο σύντροφός τους δεν επιθυμούσε τη χρήση προφυλακτικού και οι ίδιες δεν γνώριζαν για τη χρήση

αυτού (προφύλαξη & αντισύλληψη) έμειναν έγκυοι. Όταν το συνειδητοποιήσαν, άλλες προσπάθησαν να θέσουν τέρμα στη ζωή τους και άλλες εμφάνισαν συμπτώματα κατάθλιψης, διότι, όπως έλεγαν, εγκυμοσύνη χωρίς γάμο θα αποτελούσε μεγάλη ντροπή για την οικογένειά τους, αν το μάθαιναν, και επιθυμούσαν επιμόνως να διακόψουν την κύηση.

Συνεπώς, τόσο σε σχέση με τα αγόρια όσο και με τα κορίτσια θα πρέπει ο/η επίτροπος να έχει υπόψη ότι είναι **πιθανό κάποιες επιλογές των παιδιών να τα έχουν θέσει σε κίνδυνο ή λόγω αυτών να έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματά τους και η ακεραιότητά τους** στη χώρα καταγωγής, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού αλλά και στη χώρα υποδοχής (π.χ. καταπίεση ενός παιδιού επειδή δεν συνάδει με το στερεότυπο του άνδρα στην κοινωνία του, αφού του αρέσει να διατηρεί τα μαλλιά του μακριά, το θέατρο, το τραγούδι και ο χορός ή ομοφυλόφιλοι θύματα ρατσιστικών επιθέσεων). Επιπλέον, δεδομένου ότι οι επιλογές των παιδιών μπορεί να μην είναι αποδεκτές για το οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο τους, ο/η επίτροπος θα πρέπει να αναμένει ότι αυτό θα δυσκολέψει και την ελεύθερη έκφραση των παιδιών σε σχέση με τη σεξουαλικότητά τους. Εκεί δεν χρειάζεται να επιμείνει ο/η επίτροπος στην άμεση εκδήλωση των προτιμήσεών τους ή να προχωρήσουν σε άμεσες και ριζικές αλλαγές στη στάση τους. Ο/Η επίτροπος είναι εκεί για να εξηγήσει στο παιδί ότι έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα την προσωπικότητά του, να βιώνει και να εκφράζει ελεύθερα τη σεξουαλικότητά του, με σεβασμό στην υγεία και τα προσωπικά όρια όλων των εμπλεκόμενων σε μία σχέση και να είναι δίπλα του να το στηρίξει. Θα είναι καλό να ενημερωθούν μεταξύ άλλων για τους κινδύνους του διαδικτύου και των «τυχαίων» γνωριμιών μέσω διαδικτύου και να γνωρίζουν πού μπορούν να απευθυνθούν άμεσα για βοήθεια. Επίσης, τα παιδιά θα είναι καλό να ενημερωθούν σχετικά με τις υπηρεσίες που μπορούν να λάβουν αν είχαν κάποια επικίνδυνη επαφή (π.χ. Post-Exposure Prophylaxis (PEP), έλεγχος για HIV/AIDS, Ηπατίτιδα Β&C ή φαρμακευτική περίθαλψη ή ψυχολογική υποστήριξη). Η προσέγγιση προς ένα παιδί προσαρμόζεται ανάλογα και με το αν το παιδί αυτό έχει υπάρξει θύμα σεξουαλικής βίας είτε κατά το παρελθόν είτε τώρα.

Ένα άλλο σοβαρό θέμα που τίθεται μερικές φορές είναι όταν **τα παιδιά εκδίδονται** είτε γιατί έχουν πέσει θύματα κυκλωμάτων σωματεμπορίας είτε γιατί θεωρούν ότι έτσι θα εξασφαλίσουν τα προς το ζην είτε γιατί

επιθυμούν να αποκτήσουν κάποια χρήματα παραπάνω για να μπορούν να στέλνουν χρήματα στην οικογένειά τους ή να αγοράζουν πράγματα ή να πληρώσουν διακινητή ή να καλύψουν τα έξοδα για έκδοση (νόμιμου) ταξιδιωτικού εγγράφου ή αγορά εισιτηρίου. Είναι χρήσιμο να γνωρίζει κανείς ότι ένας/μία ανήλικος/η δεν επιτρέπεται να απασχολείται σε οικο ανοχής³⁴. Επιπρόσθετα, η ηλικία για να συναίνει ένας/μία ανήλικος/η σε σεξ είναι τα 15 έτη³⁵. Γενικώς, αν δεν έχει κλείσει τα 15 έτη ένα παιδί τότε το πρόσωπο που συμμετέχει σε σεξουαλική πράξη μαζί του τιμωρείται³⁶. Ακόμη, αν πρόκειται για πρόσωπο που έχει μεσολαβήσει με οποιοδήποτε τρόπο για να ενεργεί ο/η ανήλικος/η τέτοιες πράξεις τιμωρείται ανεξαρτήτου ηλικίας του παιδιού. Αντίστοιχα η γενετήσια πράξη με ανήλικο έναντι οποιασδήποτε αμοιβής (σε χρήμα ή είδος) απαγορεύεται³⁷, όπως και η εξώθηση ανήλικου σε πορνεία τιμωρείται ανεξάρτητα της ηλικίας του παιδιού³⁸. Συνεπώς πρόκειται για μία παράνομη πράξη και θα πρέπει να βοηθήσουμε τα παιδιά να τα ενδυναμώσουμε να φύγουν από αυτό τον τρόπο ζωής. Αν τα παιδιά είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων τότε θα πρέπει να ενημερωθεί η Υποδιεύθυνση καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων ή τα σχετικά τμήματα ασφαλείας της Ελληνικής Αστυνομίας, όπως και ο Εθνικός Μηχανισμός Αναφοράς του ΕΚΚΑ και να γίνουν οι κατάλληλες παραπομπές σε φορείς υποστήριξης ή κρυφής διαμονής για να σωθούν από αυτά τα κυκλώματα.

Κάποιες φορές **τα παιδιά επιθυμούν να απευθυνθούν σε επαγγελματίες εκδιδόμενες/ους** προκειμένου να έχουν μια σεξουαλική εμπειρία. Στην Ευρώπη κυριαρχούν δύο τάσεις: α) η τιμωρία του πελάτη καθώς θεωρείται ότι η γενετήσια ζωή δεν είναι εξαγοράσιμη και κάτι τέτοιο συνιστά καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και β) η μη τιμωρία του πελάτη διότι είναι επιτρεπτό να μπορεί κάποιος/α να δέχεται τέτοιου είδους υπηρεσίες. Αυτή τη στιγμή η νομοθεσία στην Ελλάδα επιτρέπει

34. Νόμος 2734/1999, όπως ισχύει (Βλ. τροποποιήσεις στους Ν. 4238/2014 και Ν. 4249/2014).

35. Α. 339 Ποινικού Κώδικα

36. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Ποινικός Κώδικας (Ν. 4619/2019) Δέκατο ένατο κεφάλαιο – Εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

37. Α. 351 Α Ποινικού Κώδικα

38. Α. 349 Ποινικού κώδικα

υπό προϋποθέσεις την παροχή και αποδοχή σεξουαλικών υπηρεσιών. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω όποιος διενεργεί σεξουαλική πράξη με πρόσωπο κάτω των 15 ετών, ακόμη κι αν είναι με τη συναίνεσή του/της ανηλίκου/ης, τιμωρείται. Έτσι, σε σχέση με το νόμο κάτι τέτοιο θα ήταν επιτρεπτό για πάνω από 15 ετών παιδιά και τηρώντας όλες τις προϋποθέσεις, δηλαδή με δηλωμένες/ους επαγγελματίες εκδιδόμενες/ους που εργάζονται σε νόμιμους οίκους ανοχής – οι οποίοι στην πραγματικότητα είναι ελάχιστοι. Θα μπορούσε ο/η επίτροπος να ξεκινήσει μια συζήτηση για το ζήτημα και ποια είναι τα κίνητρα του παιδιού και σίγουρα να το ενημερώσει για όλα τα ανωτέρω που προαναφέρθηκαν σχετικά με την αναγκαιότητα προφύλαξης, το σεβασμό των ορίων κ.λπ.

Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του παιδιού

Σε αρκετούς πολιτισμούς υπάρχουν τελετουργίες που μπορεί να σηματοδοτούν εκείνες το πέρασμα από το ένα αναπτυξιακό στάδιο στο άλλο. Ανάλογα με τον πολιτισμό κάθε παιδιού ενδέχεται, δηλαδή, να υπάρχουν διαφορετικές προσδοκίες σχετικά με το τι πρέπει να έχει καταφέρει ένα παιδί ανά ηλικία. Την ίδια στιγμή, ο πόλεμος, οι ένοπλες συγκρούσεις, η ανέχεια και άλλες αντιξοότητες μπορεί να επηρεάζουν τις κατακτήσεις των παιδιών ανά χρονικό ορόσημο, π.χ. μη-ανάπτυξη λόγου ή τρόπου σκέψης ή λεπτής κίνησης όπως θα αναμενόταν ηλικιακά. Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις όπου τα παιδιά αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα προβλήματα σωματικής ή/και ψυχικής υγείας που απαιτούν την παρέμβαση εξειδικευμένων επαγγελματιών.

Οι επίτροποι δεν αναμένεται και δεν χρειάζεται να έχουν τις γνώσεις και την εμπειρία που απαιτούνται για τη διάγνωση ή/και αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων των παιδιών. Χρειάζεται ωστόσο να γνωρίζουν για ορισμένες καταστάσεις που μπορεί να τα επιβαρύνουν προκειμένου να ανησυχήσουν και να αναζητήσουν την κατάλληλη βοήθεια για λογαριασμό των παιδιών. Στη συνέχεια του κεφαλαίου περιγράφονται κάποιες καταστάσεις που δυσκολεύουν την ψυχική ευημερία του παιδιού, εκ των οποίων μερικές συνιστούν και διαταραχές. Οι διαταραχές ιδίως μπορούν να διαγνωστούν και να αντιμετωπιστούν μόνο από

εξειδικευμένους επαγγελματίες^{39,40} που μάλιστα να είναι σε θέση να αντιληφθούν και τον παράγοντα της «κουλτούρας» του παιδιού, αλλά και να έχουν υπόψη τα δύσκολα βιώματα όπως αυτά των παιδιών που έρχονται στην Ευρώπη μόνα τους. Παρόλα αυτά, ο ρόλος του/της επιτρόπου είναι κρίσιμος, καθώς είναι ο/η μόνος/η ή ανάμεσα στους ελάχιστους ανθρώπους στη ζωή του παιδιού που μπορούν να εντοπίσουν ότι κάτι δεν πάει καλά και να το παραπέμψουν εγκαίρως προκειμένου να λάβει την κατάλληλη βοήθεια.

Τραυματικές εμπειρίες και Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες (PTSD)

Όπως συμβαίνει και στους ενήλικες, έτσι και τα παιδιά μετά από μια τραυματική εμπειρία αναμένεται να εκδηλώσουν κάποια συμπτώματα. Το πρώτο τραύμα όμως μπορεί να επηρεάσει ακόμη και την ανάπτυξη του νευρικού συστήματος ενός παιδιού. Το χρόνιο στρες μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγές σε κέντρα του εγκεφάλου τα οποία σχετίζονται με τον έλεγχο και τη διαχείριση των συναισθημάτων. Με άλλα λόγια, το στρες και οι τραυματικές εμπειρίες μπορούν να αλλάξουν τον εγκέφαλο των παιδιών, με μακροπρόθεσμες συνέπειες στη σωματική, τη διανοητική και τη συναισθηματική τους ανάπτυξη.

Τα μικρά παιδιά ενδέχεται να αναπτύξουν φόβο για τους ξένους, ή να φοβούνται να απομακρυνθούν από το γονέα/φροντιστή. Μπορεί να χάσουν δεξιότητες που είχαν κατακτήσει, όπως τον έλεγχο των σφιγκτήρων και/ή να παλινδρομήσουν σε παλαιότερες συνήθειες, όπως να πιπιλούν το δάχτυλό τους. Τα παιδιά ενδέχεται να φέρουν την τραυματική εμπειρία στο παιχνίδι τους. Για παράδειγμα, ένα παιδί το οποίο έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να παίζει με τις κούκλες του «σκοτεινές» σκηνές. Παιδιά όλων των ηλικιών μπορεί να εμφανίσουν προβλήματα ύπνου ή να αντιμετωπίσουν επίμονους εφιάλτες. Μπορεί επίσης να γίνουν πιο ευαίσθητα, ευερέθιστα, επιθετικά ή παράτολμα.

Η διάγνωση της διαταραχής στα παιδιά μπορεί να είναι δύσκολη. Ο

39. American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition.

40. World Health Organization (2016). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, Tenth Revision.

ορισμός του τραύματος ο οποίος χρησιμοποιείται στη διάγνωση της Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες είναι πολύ συγκεκριμένος. Προκειμένου να χαρακτηριστεί ένα γεγονός τραυματικό απαιτείται το άτομο να βιώνει αισθήματα φόβου, αδυναμίας ή τρόμου. Είναι πολύ δύσκολο να κρίνει κανείς εάν αυτό συμβαίνει σε ένα πολύ μικρό παιδί το οποίο ίσως να μην είναι σε θέση να περιγράψει λεκτικά το γεγονός ή το πώς ένιωσε.

Η Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες περιλαμβάνει τέσσερις τύπους συμπτωμάτων:

- Αναβίωση του τραυματικού γεγονότος, η οποία συχνά εκφράζεται με εφιάλτες, κρίσεις άγχους ή πανικού, τυχαίους και εναλλασσόμενους φόβους και φοβίες
- Αποφυγή καταστάσεων που υπενθυμίζουν το γεγονός, απροθυμία αναφοράς στο γεγονός, αντιδραστικότητα, επιθετικότητα, απόσυρση
- Αρνητικές αλλαγές στις πεποιθήσεις και τα συναισθήματα, απώλεια εμπιστοσύνης στους άλλους, κυνισμός, μηδενισμός, κατάθλιψη
- Αίσθημα «κουρδίσματος», υπερδιέγερση, υπέρ-αντιδραστικότητα, υπερευαισθησία προς διάφορες καταστάσεις.

Οι περισσότεροι άνθρωποι βιώνουν κάποια από αυτά τα συμπτώματα μετά από ένα τραυματικό γεγονός, έτσι η διάγνωση της διαταραχής απαιτεί την παρουσία συμπτωμάτων και των τεσσάρων τύπων για διάστημα τουλάχιστον ενός μηνός και σημαντική δυσφορία ή δυσλειτουργία στην καθημερινή ζωή. Η Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες παρουσιάζει υψηλή συννοσηρότητα με τις διαταραχές χρήσης ουσιών, συμπεριλαμβανόμενης της κατάχρησης ουσιών και της εξάρτησης. Πολλοί έφηβοι οι οποίοι κάνουν χρήση ναρκωτικών έχουν ιστορικό σωματικής, συναισθηματικής και/ή σεξουαλικής κακοποίησης ή άλλων τραυματικών εμπειριών.

Τα ποσοστά διαταραχών που συνδέονται με το υπερβολικό στρες, όπως η διαταραχή μετατραυματικού στρες μετά από ψυχοτραυματική εμπειρία είναι υψηλότερα στους πρόσφυγες σε σύγκριση με τα άτομα που δεν έχουν εκτοπισθεί βιαίως.

Χρήση ουσιών^{41,42}

Τα ναρκωτικά μπορεί να έχουν μακροπρόθεσμες συνέπειες στον αναπτυσσόμενο εγκέφαλο αλλά και να επηρεάσουν τις σχέσεις ενός παιδιού με τους φροντιστές του, τους συνομηλικούς του, καθώς και τη σχολική του επίδοση. Για ένα νέο άτομο, κάθε χρήση ναρκωτικής ουσίας αποτελεί λόγο ανησυχίας, καθώς τον/την εκθέτει σε κινδύνους τόσο από την ίδια τη χρήση της ουσίας, όσο και από σχετικές επικίνδυνες συμπεριφορές. Τα παιδιά τα οποία κάνουν χρήση ουσιών –είτε ενέσιμων είτε όχι– αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο από ασθένειες μεταδιδόμενες είτε σεξουαλικά είτε μέσω του αίματος, συμπεριλαμβανομένου του HIV και της ηπατίτιδας Β και C. Όλες οι ναρκωτικές ουσίες επηρεάζουν την κρίση και τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων, αυξάνοντας έτσι την πιθανότητα ένα παιδί να εμπλακεί σε σεξ χωρίς προφυλάξεις ή/και σε άλλες συμπεριφορές υψηλού κινδύνου, όπως η κοινή χρήση μολυσμένων συριγγών και η μη ασφαλή εφαρμογή τεχνικών τατουάζ και piercing – όλες πιθανές οδοί μετάδοσης ιών. Η θεραπευτική αντιμετώπιση της χρήσης ουσιών μπορεί να μειώσει αυτό τον κίνδυνο τόσο μειώνοντας τη χρήση της ουσίας από τα παιδιά (κι έτσι κρατώντας τα μακριά από καταστάσεις κατά τις οποίες δεν σκέφτονται καθαρά) αλλά και παρέχοντάς τους συμβουλευτική υποστήριξη προκειμένου να τροποποιήσουν τις συμπεριφορές υψηλού κινδύνου. Ακόμη και η «ελαφρά» ή «πειραματική» χρήση ουσιών θεωρείται επικίνδυνη και μπορεί να οδηγήσει σε βαρύτερη χρήση ναρκωτικών στο μέλλον. Οι περισσότεροι ενήλικες οι οποίοι αναπτύσσουν διαταραχή χρήσης ουσιών αναφέρουν ότι άρχισαν τη χρήση ως έφηβοι/ες ή ως νεαροί/ες ενήλικες, έτσι είναι πολύ σημαντική η έγκαιρη ανίχνευση και παρέμβαση στη χρήση ουσιών. Τα παιδιά έφηβοι μπορούν να επωφεληθούν από ένα πρόγραμμα παρέμβασης για χρήστες ακόμη κι αν δεν είναι εξαρτημένα.

41. Khoury, L., Tang, Y.L., Bradley, B., Cubells J.F., and Ressler, K.J. (2010). Substance use, childhood traumatic experience, and Posttraumatic Stress Disorder in an urban civilian population. *Depression and Anxiety*, 27(12): 1077–1086. Διαθέσιμο στο: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3051362/>

42. National Institute on Drug Abuse (US) (2014). *Principles of Adolescent Substance Use Disorder Treatment: A Research-Based Guide*. Διαθέσιμο στο: https://d14rmgtrwzf5a.cloudfront.net/sites/default/files/podata_1_17_14.pdf

Η συζήτηση με ένα παιδί σχετικά με τη χρήση ουσιών είναι συνήθως ιδιαίτερα δύσκολη, έτσι οι επίτροποι οι οποίοι/ες αντιμετωπίζουν ένα «ύποπτο» περιστατικό μπορεί να χρειαστεί να σχεδιάσουν καλά τη στρατηγική τους. Μια τακτική επίσκεψη στο γιατρό μπορεί να είναι μια καλή ευκαιρία να ξεκινήσει η συζήτηση. Οι γιατροί διαθέτουν ειδικά εργαλεία αξιολόγησης του επιπέδου εμπλοκής ενός παιδιού στη χρήση αλκοόλ ή/και παράνομων και μη συνταγογραφημένων ουσιών. Όταν ένα παιδί αναφέρει ότι κάνει χρήση κάποιας ουσίας, ο γιατρός ή ο νοσηλευτής μπορεί να αξιολογήσει τη βαρύτητά της και είτε να ξεκινήσει μια επιτόπου βραχεία παρέμβαση είτε να παραπέμψει το παιδί σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα για χρήστες ουσιών.

Ωστόσο, υπάρχει η περίπτωση ένα παιδί να είναι εμφανώς υπό την επήρεια αλκοόλ ή ναρκωτικών, οπότε ο/η επίτροπος θα πρέπει να του μιλήσει ανοιχτά και να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία για έναν «έλεγχο πραγματικότητας», να το ενημερώσει για τις πιθανές νομικές συνέπειες, να θέσει τα όριά του/της, ακόμη και να αρνηθεί να συνεχίσει τη συνάντηση και να προγραμματίσει μια νέα, στην οποία το παιδί θα πρέπει να παρουσιαστεί νηφάλιο.

Η παρέμβαση του νόμου και η πίεση των προσώπων που πλαισιώνουν ένα παιδί (π.χ. φροντιστές, επίτροπος, οικογένεια ακόμη και σε άλλη χώρα διαμονής) μπορούν να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο στο να πεισθεί το παιδί να ενταχθεί, να παραμείνει και να ολοκληρώσει ένα πρόγραμμα αποκατάστασης. Οι έφηβοι/ες με διαταραχές χρήσης ουσιών σπάνια αισθάνονται πως χρειάζονται βοήθεια και σχεδόν ποτέ δεν την αναζητούν από μόνοι/ες τους. Ο/η επίτροπος θα χρειαστεί να επιστρατεύσει όσο περισσότερα μέλη της οικογένειας και της κοινότητας του παιδιού (όπως φροντιστές, δασκάλους, συνομηλίκους, μέντορες) προκειμένου να υποστηριχθεί η αποχή του από τη χρήση. Τέλος, προκειμένου για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των διαταραχών χρήσης ουσιών, είναι επίσης απαραίτητη η ανίχνευση και αντιμετώπιση και οποιωνδήποτε άλλων ζητημάτων ψυχικής υγείας τυχόν αντιμετωπίζει το παιδί, όπως είναι για παράδειγμα οι αγχώδεις διαταραχές, η διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) και οι διαταραχές διαγωγής. Τα παιδιά τα οποία κάνουν χρήση ναρκωτικών, ειδικά εκείνα τα οποία βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο, θα πρέπει να

εξετάζονται και να λαμβάνουν θεραπεία για τυχόν υποκείμενη ψυχοπαθολογία, η οποία να συνδυάζεται με το πρόγραμμα αντιμετώπισης της διαταραχής χρήσης ουσιών.

Διατροφικές διαταραχές⁴³

Οι διατροφικές διαταραχές εμφανίζονται συνήθως κατά τη διάρκεια της εφηβείας ή τα πρώτα χρόνια της ενήλικης ζωής, μπορεί όμως να αναπτυχθούν και κατά την παιδική ηλικία ή και αργότερα στη ζωή. Οι διαταραχές αυτές πλήττουν και τα δύο φύλα, παρόλο που τα ποσοστά στις γυναίκες είναι σημαντικά υψηλότερα από αυτά των ανδρών. Πρόκειται για ιδιαίτερα σοβαρές και συχνά θανάσιμες ασθένειες οι οποίες προκαλούν σοβαρές ανωμαλίες στη διατροφική συμπεριφορά ενός ατόμου. Οι πιο συνήθεις διατροφικές διαταραχές είναι η ψυχογενής ανορεξία και η διαταραχή υπερφαγίας.

Ψυχογενής ανορεξία

Η ψυχογενής ανορεξία είναι μια εξαιρετικά σοβαρή διαταραχή, η οποία στον πυρήνα της δεν έχει το χαμηλό βάρος αυτό καθεαυτό, αλλά μια εξαιρετικά διαταραγμένη εικόνα του σωματικού «εγώ». Τα άτομα με ψυχογενή ανορεξία μπορεί να βλέπουν τον εαυτό τους ως υπέρβαρο, ακόμη και όταν είναι επικίνδυνα ελλιποβαρή, βιώνουν έντονα συναισθήματα απόρριψης και απαξίωσης προς τον ίδιο τους τον εαυτό και επιδίδονται σε ακραίες, επικίνδυνες, ή/και αυτοτιμωρητικές συμπεριφορές. Μπορεί να εμφανιστεί ως ανορεξία περιοριστικού ή υπερφαγικού τύπου.

Ψυχογενής ανορεξία περιοριστικού τύπου

Τα άτομα ζυγίζονται συνεχώς, περιορίζουν δραματικά την ποσότητα της τροφής που λαμβάνουν και καταναλώνουν πολύ μικρές ποσότητες από συγκεκριμένες μόνο τροφές. Έχει τη μεγαλύτερη θνησιμότητα από κάθε άλλη ψυχική διαταραχή. Κι ενώ πολλοί νέοι/ες καταλήγουν από επιπλοκές που σχετίζονται με την αιτία, αρκετοί/ες καταλήγουν στην

43. National Institute of Mental Health (US), Eating disorders. Διαθέσιμο στο: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/eating-disorders/index.shtml>

αυτοκτονία. Όσον αφορά τις γυναίκες, τα ποσοστά αυτοκτονιών είναι υψηλότερα από αυτά που απαντώνται στις περισσότερες άλλες ψυχικές διαταραχές.

Τα συμπτώματα περιλαμβάνουν:

- Εξαιρετικά περιορισμένη πρόσληψη τροφής
- Εξαιρετική αδυναμία (υποσιτισμός)
- Απροθυμία του ατόμου να διατηρήσει ένα φυσιολογικό ή υγιές βάρος
- Έντονος φόβος του ατόμου μήπως πάρει βάρος
- Διαστρεβλωμένη εικόνα σώματος, αυτοεκτίμηση συνδεδεμένη με αντιλήψεις που αφορούν το βάρος και τις διαστάσεις του σώματος, άρνηση της σοβαρότητας του χαμηλού σωματικού βάρους

Ψυχογενής ανορεξία υπερφαγικού τύπου

Τα άτομα έχουν επαναλαμβανόμενα και συχνά επεισόδια κατανάλωσης ασυνήθιστα μεγάλων ποσοτήτων τροφής, κατά τη διάρκεια των οποίων βιώνουν αίσθημα απώλειας ελέγχου. Αυτά τα επεισόδια υπερφαγίας ακολουθούνται από αντισταθμιστικές συμπεριφορές, επεισόδια «κάθαρσης», όπως πρόκληση εμετού, υπερβολική λήψη καθαρτικών ή διουρητικών, αφαγία, υπερβολική άσκηση, ή και συνδυασμό κάποιων από τις παραπάνω.

Τα συμπτώματα περιλαμβάνουν:

- Χρόνια φλεγμονή και ερεθισμός στο λαϊμό
- Πρησμένοι σιελογόνοι αδένες στην περιοχή του λαϊμού και των σιαγόνων
- Φθαρμένο σμάλτο και προοδευτικά αυξανόμενη ευαισθησία και φθορά στα δόντια ως αποτέλεσμα της έκθεσής τους στα οξέα του στομάχου
- Γαστροοισοφαγική παλινδρόμηση και άλλα γαστρεντερικά προβλήματα
- Πόνος και ερεθισμός στο έντερο από την κατάχρηση καθαρτικών
- Σοβαρή αφυδάτωση από την απώλεια υγρών

- Ανισορροπία ηλεκτρολυτών οι οποία μπορεί να οδηγήσει σε εγκεφαλικό ή καρδιακό επεισόδιο

Διαταραχή υπερφαγίας

Τα άτομα με διαταραχή υπερφαγίας χάνουν τον έλεγχο στη διατροφή τους. Σε αντίθεση με την ψυχογενή βουλιμία, οι περίοδοι υπερφαγίας δεν ακολουθούνται από εμετούς, υπερβολική άσκηση ή αφαγία. Ως αποτέλεσμα, τα άτομα με διαταραχή υπερφαγίας είναι συχνά υπέρβαρα ή παχύσαρκα.

Τα συμπτώματα περιλαμβάνουν:

- Κατανάλωση ασυνήθιστα μεγάλης ποσότητας τροφής σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα
- Το άτομο τρώει ακόμη κι όταν χορτάσει ή όταν δεν πεινάει
- Τρώει ιδιαίτερα γρήγορα κατά τη διάρκεια των επεισοδίων υπερφαγίας
- Τρώει έως ότου αισθανθεί δυσφορία
- Τρώει μόνο του ή κρυφά προκειμένου να μην έρχεται σε δύσκολη θέση
- Αισθήματα άγχους, ντροπής ή ενοχής σχετικά με το φαγητό
- Συχνές δίαιτες, πιθανώς χωρίς απώλεια βάρους

Αυτοτραυματισμός⁴⁴

Τι είναι ο “αυτοτραυματισμός”;

Ο αυτοτραυματισμός αναφέρεται σε οποιαδήποτε εσκεμμένη πράξη τραυματισμού ή εκούσιας δηλητηρίασης. Οι άνθρωποι βλάπτουν εσκεμμένα τον εαυτό τους χωρίς ωστόσο να έχουν πρόθεση να πεθάνουν. Ο αυτοτραυματισμός δεν αποτελεί απόπειρα, ούτε καν ένδειξη πρόθεσης αυτοκτονίας. Περιλαμβάνει ένα σύνολο συμπεριφορών που δεν αφορούν ψυχιατρική διαταραχή. Αναφέρεται στη βιβλιογραφία και ως «εσκεμμένος αυτοτραυματισμός» ή «μη αυτοκτονικός αυτοτραυματισμός». Παρά το γεγονός ότι δεν ενέχει την πρόθεση θανάτου, θα πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη.

44. Μέρικμα (2019). Αυτοτραυματισμός – Κατευθυντήριες οδηγίες για καλές πρακτικές: Στήριζοντας τους ασυνόδευτους εφήβους πρόσφυγες και μετανάστες, σ. 11-12.

Πώς εκδηλώνεται;

Οι πιο συνήθεις τρόποι αυτοτραυματισμού στους οποίους καταφεύγουν οι έφηβοι είναι οι εξής:

- Να κόβουν τον εαυτό τους με αιχμηρά αντικείμενα
- Να χτυπούν μέρη του σώματός τους
- Να καίνε μέρη του σώματός τους
- Να τσιμπούν ή να ξύνουν σημεία του σώματός τους με σκοπό να αιμορραγήσουν
- Να παρεμβαίνουν στην επούλωση πληγών
- Να τραβούν τα μαλλιά τους
- Να αυτο-δηλητηριάζονται με υπερβολικές δόσεις φαρμάκων ή δηλητήριο

Γιατί αυτοτραυματίζονται οι έφηβοι;

Οι έφηβοι οι οποίοι αυτοτραυματίζονται, δυσκολεύονται να μιλήσουν για αυτά που τους βασανίζουν κι έτσι χρησιμοποιούν τον αυτοτραυματισμό ως μέσο για να εκφράσουν την ψυχική τους οδύνη. Ο αυτοτραυματισμός είναι εσκεμμένος, και μέσω αυτού ο έφηβος επιδιώκει:

- Να αισθανθεί καλύτερα και να ανακουφιστεί από την οδύνη του: «Όταν κόβομαι, νιώθω όλο το θυμό να φεύγει και αισθάνομαι πολύ καλύτερα», «Με ανακούφισε από το στρες, δεν ήταν κάτι καλό, το έκανα γιατί κάποιος άλλος είπε ότι τον βοήθησε»
- Να νιώσει «ζωντανός» όταν βιώνει ένα συναισθηματικό «μούδιασμα», απουσνδειακού τύπου αντιδράσεις και αποπροσωποποίηση σαν να βρίσκεται έξω από το σώμα του, ή σαν να είναι σε όνειρο: «Επιτέλους ένιωσα κάτι... μέχρι τη στιγμή εκείνη όλα μέσα μου ήταν νεκρά»
- Να επικοινωνήσει την ψυχική του οδύνη και να ζητήσει βοήθεια: «Όταν καίω τον εαυτό μου, αισθάνομαι την οργή μου να εξωτερικεύεται, έτσι δεν είναι πλέον μέσα μου»
- Να επανακτήσει την αίσθηση του ελέγχου όταν οι συνθήκες ζωής εγείρουν αισθήματα αδυναμίας, απόγνωσης, απελπισίας και χαμηλής αυτοεκτίμησης: «Όταν κόβω τα χέρια και τα πόδια μου, όλη η ένταση βγαίνει από το σώμα μου, και μπορώ να πάω για ύπνο».
- να τιμωρήσει τον εαυτό του για πράξεις για τις οποίες αισθάνεται ντροπή ή ενοχές: «Ένιωθα ντροπή, ένιωθα απαίσια, ενοχές, πολύ άσχημα»

Η ανακούφιση που βιώνουν οι έφηβοι μετά από τον αυτοτραυματισμό είναι εντελώς προσωρινή. Όταν η αγωνία και η οδύνη επανεμφανίζονται, οι έφηβοι έχουν και πάλι την επιθυμία να αυτοτραυματιστούν. Αυτός ο φαύλος κύκλος δύσκολα ανατρέπεται. Οι περισσότεροι ντρέπονται για την πράξη τους και κρύβουν τις πληγές τους φορώντας μακριά μανίκια για να καλύπτουν τα σημάδια ή αποφεύγουν να εκθέσουν το σώμα τους

(π.χ. κολύμβηση). Αυτό εξηγεί γιατί δεν επιδιώκουν την προσοχή ή διάφορα οφέλη μέσω του αυτοτραυματισμού τους. Είναι λάθος να θεωρούμε ότι βλάπτουν τον εαυτό τους για να τραβήξουν το ενδιαφέρον ή να χειραγωγήσουν τους άλλους. Στην πραγματικότητα, βιώνουν έντονο στρες ή ψυχικό πόνο και καταφεύγουν σε δυσλειτουργικές στρατηγικές αντιμετώπισης οδυνηρών συναισθημάτων, αρνητικών σκέψεων και πράξεων για τις οποίες αισθάνονται ντροπή ή/και ενοχές.

Ο αυτοτραυματισμός δεν είναι ψυχιατρική διαταραχή και πρέπει να αποφεύγεται η παθολογοποίηση της πράξης και του εφίβου. Παρόλα αυτά, σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις μπορεί να εκδηλώνεται σε συνδυασμό με άλλες ψυχικές διαταραχές όπως κατάθλιψη, διπολική διαταραχή, διαταραχές συμπεριφοράς ή χρήση ουσιών.

Αυτισμός (Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος)

Ο αυτισμός είναι μια αναπτυξιακή διαταραχή, κάτι που σημαίνει ότι τα συμπτώματα είναι παρόντα από τα πρώτα αναπτυξιακά στάδια, παρόλο που ενδέχεται να μην εκδηλωθούν πλήρως έως ότου οι κοινωνικές απαιτήσεις αρχίσουν να υπερβαίνουν τις δυνατότητες του παιδιού, ενώ μπορεί και να καλύπτονται από μαθημένες στρατηγικές στη συνέχεια της ζωής. Η πρώιμη διάγνωση είναι εφικτή από την πρώτη νηπιακή ηλικία, αλλά συχνά τα παιδιά δεν διαγιγνώσκονται παρά πολύ αργότερα, ενώ συχνά γίνεται εσφαλμένη διάγνωση και τα παιδιά χαρακτηρίζονται ως «καθυστερημένα», «αντικοινωνικά» ή απλώς «προβληματικά». Τέτοιες εσφαλμένες διαγνώσεις εκθέτουν τα παιδιά στον κίνδυνο της απόρριψης, της περιθωριοποίησης και τέλος της εκδήλωσης πραγματικών αντικοινωνικών και προβληματικών συμπεριφορών.

Τα συμπτώματα περιλαμβάνουν:

- ➔ Επίμονα ελλείμματα στην κοινωνική επικοινωνία και αλληλεπίδραση σε πολλαπλά πλαίσια:
 - Ελλείμματα στην κοινωνικό-συναισθηματική αμοιβαιότητα, αδυναμία κατανόησης και εμπλοκής σε «φυσιολογική» κοινωνική αλληλεπίδραση
 - Ελλείμματα στη μη-λεκτική επικοινωνία, απουσία βλεμματικής επαφής, απτική αμυντικότητα, φτωχή κατανόηση και χρήση χειρονομιών και εκφράσεων του προσώπου

- Ελλείμματα στην ανάπτυξη, διατήρηση και κατανόηση των σχέσεων, δυσκολία στην προσαρμογή σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια, δυσκολία στο να κάνουν φίλους, έλλειψη ενδιαφέροντος για τους συνομηλίκους.
- Περιορισμένα, επαναλαμβανόμενα μορφότυπα συμπεριφοράς, ενδιαφερόντων ή δραστηριοτήτων:
 - Στερεότυπες ή επαναλαμβανόμενες κινήσεις, χρήση αντικειμένων ή φράσεων (όπως για παράδειγμα η σειροθέτηση ή περιστροφή αντικειμένων, η ηχολαλία, η στερεοτυπική χρήση συγκεκριμένων φράσεων)
 - Προσκόλληση στη ρουτίνα, έλλειψη ευελιξίας (για παράδειγμα εκδήλωση έντονου άγχους ως αντίδραση σε μικρές αλλαγές, δυσκολία στις μεταβάσεις, ανάγκη να ακολουθεί την ίδια διαδρομή ή να καταναλώνει την ίδια τροφή καθημερινά)
 - Ιδιαίτερα περιορισμένα, εμμονικά ενδιαφέροντα στα οποία το παιδί εστιάζει με υπερβολική ένταση (για παράδειγμα καταναγκαστική ενασχόληση με τα δικά του ενδιαφέροντα και αδιαφορία για κάθε προτεινόμενη εναλλακτική)
 - Υπέρ- ή υπό-ευαισθησία σε αισθητηριακά ερεθίσματα ή ασυνήθιστο ενδιαφέρον για αισθητηριακά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος (για παράδειγμα φαινομενική αναισθησία στον πόνο/τη θερμοκρασία, αποστροφή για συγκεκριμένους ήχους ή υφές, καταναγκαστική όσφρηση ή άγγιγμα των αντικειμένων, εμμονική προσήλωση στο ως ή την κίνηση).

Διαταραχή Ελλειμματικής Συμπεριφοράς και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ)

Τα παιδιά με ΔΕΠΥ επιδεικνύουν ένα επίμονο μορφότυπο απροσεξίας ή/και υπερκινητικότητας-παρορμητικότητας το οποίο παρεμβαίνει στη λειτουργία τους σε διαφορετικά πλαίσια. Συχνά υπό-διαγιγνώσκονται και χαρακτηρίζονται ως «τεμπέλικα», «αφηρημένα» ή «καπετάν-φασαρίες». Συνήθως περνούν πολύ δύσκολα στο σχολείο. Σε ακραίες καταστάσεις, τα παιδιά με ΔΕΠΥ εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές και συχνά έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο ως έφηβοι/ες ή νέοι ενήλικες.

Η ΔΕΠΥ μπορεί να εκδηλωθεί με δύο κυρίαρχες μορφές με διακριτά συμπτώματα τα οποία μπορούν να συνυπάρχουν σε οποιοδήποτε βαθμό:

Απροσεξία:

- Αδυναμία εστίασης στις λεπτομέρειες, λάθη «απροσεξίας»
- Δυσκολία στη διατήρηση της προσοχής κατά τη διάρκεια της μελέτης ή και του παιχνιδιού
- Απουσία ανταπόκρισης όταν κάποιος απευθύνεται ευθέως στο παιδί
- Δυσκολία να ακολουθήσει οδηγίες και να ολοκληρώσει εργασίες ή θελήματα
- Δυσκολία στην οργάνωση στόχων και δραστηριοτήτων
- Απροθυμία του παιδιού να αναλάβει εργασίες που απαιτούν διανοητική προσπάθεια για αρκετό χρονικό διάστημα, όπως σχολικές εργασίες
- Τάση να χάνει τα πράγματα που χρειάζεται για τις εργασίες και τις δραστηριότητές του
- Διάσπαση προσοχής
- Δυσκολίες στη μνήμη.

Υπερκινητικότητα και παρορμητικότητα:

- Νευρικές κινήσεις ή χτύπημα των χεριών ή των ποδιών ή συνεχής μετακίνηση στη θέση του
- Το άτομο σηκώνεται συχνά από τη θέση του σε καταστάσεις όπου απαιτείται να παραμείνει καθιστό
- Το παιδί συχνά τρέχει ή σκαρφαλώνει σε καταστάσεις όπου θεωρείται ανάρμοστο (οι έφηβοι/ες και οι ενήλικες βιώνουν αίσθημα ανησυχίας)
- Αδυναμία του παιδιού να παίξει ή να συμμετάσχει ήσυχα σε εξωσχολικές δραστηριότητες
- Το άτομο είναι «κουρδισμένο», συμπεριφέρεται σαν να έχει «μοτεράκι»
- Λογόρροια
- Δυσκολία στην τήρηση της σειράς

- Το άτομο διακόπτει ή παρεμβαίνει στους άλλους (όπως για παράδειγμα σε συζητήσεις ή παιχνίδια)

Διακοπή σχολικής φοίτησης - Σχολική διαρροή

Οι μαθητές οι οποίοι εγκαταλείπουν το σχολείο στο Γυμνάσιο είναι σε γενικές γραμμές εκείνοι οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες, είτε συμπεριφορικές, είτε ακαδημαϊκές. Οποιαδήποτε από τις καταστάσεις που περιγράφονται παραπάνω, αν δεν αντιμετωπιστεί, μπορεί να καταστήσει τη σχολική φοίτηση εφιάλη για το παιδί και να το οδηγήσει τελικά στο να εγκαταλείψει το σχολείο. Η ιδιότητα του πρόσφυγα/μετανάστη δεν αποτελεί παράγοντα κινδύνου από μόνη της, φαίνεται ωστόσο να υπάρχουν σημαντικά ζητήματα σε σχέση με την ενσωμάτωση των παιδιών προσφύγων/μεταναστών.

Στα αίτια που σχετίζονται με τη σχολική διαρροή των ασυνόδευτων παιδιών συγκαταλέγονται και τα ακόλουθα:

- Το παράδειγμα των γονέων. Τα περισσότερα από τα παιδιά τα οποία εγκαταλείπουν το σχολείο προέρχονται έχουν γονείς οι οποίοι δεν φοίτησαν περισσότερα από οκτώ χρόνια στο σχολείο
- Το παράδειγμα των αδελφών είναι ακόμη πιο σημαντικό. Πολύ συχνά όταν ένα από τα μεγαλύτερα αδέρφια έχει εγκαταλείψει το σχολείο, τα μικρότερα ακολουθούν το παράδειγμά του
- Παράνομες δραστηριότητες. Η πορνεία, η συμμετοχή σε συμμορίες ή σε δίκτυα ελατειάς, πώλησης ναρκωτικών ουσιών ή άλλων εγκληματικών πράξεων σχεδόν πάντα οδηγεί σε διακοπή της φοίτησης
- Αμοιβώμενη εργασία. Τα παιδιά τα οποία κερδίζουν χρήματα μέσω ανειδίκευτης εργασίας, απασχόλησης σε μπαρ, μέσω της πορνείας ή της ελατειάς κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους σχεδόν πάντα καταλήγουν να εγκαταλείψουν το σχολείο
- Η έλλειψη εμπιστοσύνης στο εκπαιδευτικό σύστημα συμβάλλει επίσης στη σχολική διαρροή. Θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο αν ενήλικες που είχαν οι ίδιοι εγκαταλείψει το σχολείο μοιράζονταν με τους μαθητές που βρίσκονται σε κίνδυνο τις εμπειρίες και την ενήλικη άποψή τους για το σχολείο.

Περισσότερο όμως απ' οτιδήποτε άλλο, οι ασυνόδευτοι/ες μαθητές/τριες κινδυνεύουν να οδηγηθούν σε διακοπή της σχολικής φοίτησης εξαιτίας της αδυναμίας του σχολικού συστήματος να τους/τις αποδεχτεί, να τους/τις ενσωματώσει και να τους/τις εμπνεύσει. Τα φαινόμενα του ρατσισμού, της περιθωριοποίησης και της απόρριψης από τους συμμαθητές, αλλά και τη σχολική κοινότητα γενικότερα, και συχνά και τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς είναι πολύ πραγματικά και υπαρκτά σε όλες τις χώρες υποδοχής προσφύγων και μεταναστών. Είναι αποκλειστική ευθύνη της χώρας υποδοχής και του εκπαιδευτικού συστήματος να κάνει τους μαθητές να νιώσουν ευπρόσδεκτοι, αποδεκτοί και ισότιμοι, διαφορετικά η σχολική διαρροή θα πρέπει να θεωρείται αναμενόμενη.

Το σχολείο οφείλει επιπλέον να εμπνέει τα παιδιά, δίνοντάς τους κίνητρα για να επενδύσουν στην εκπαίδευσή τους. Δεν είναι δυνατόν να θεωρείται αυτονόητο πως τα παιδιά κατανοούν με ποιον τρόπο η ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα τους επιτρέπει να έχουν επιλογές και μια καλύτερη προοπτική είτε στην ίδια τη χώρα υποδοχής είτε και σε κάποια άλλη χώρα την οποία βλέπουν ως τελικό προορισμό τους. Τέλος, η σύνδεση της εκπαίδευσης με την επαγγελματική αποκατάσταση είναι εξέχουσας σημασίας, ειδικά σε περιπτώσεις εφήβων οι οποίοι ενδέχεται να θεωρούν καθήκον τους να εξασφαλίσουν τα προς το ζην όχι μόνο για τους ίδιους, αλλά συχνά και για την οικογένεια η οποία έχει παραμείνει στη χώρα καταγωγής τους.

Αυτό που ο/η επίτροπος μπορεί να κάνει είναι να μιλά με τα παιδιά προκειμένου να τους δώσει να καταλάβουν τη σημαντικότητα της εκπαίδευσης για τη ζωή τους, αλλά και στηρίζοντάς τα στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Είναι σημαντικό να συμμαχήσει με τους εκπαιδευτικούς και να βρίσκεται σε τακτική επαφή μαζί τους ώστε να τους ευαισθητοποιεί και να τους ενθαρρύνει να είναι κοντά στα παιδιά και να μην εγκαταλείπουν την προσπάθεια να τα εμπνεύσουν και να τα κρατήσουν στο σχολείο.

Μη-λεκτικά σημεία επαγρύπνησης

→ Η συναισθηματική κατάσταση του/της ανηλίκου/ης

Παρ' ό,τι μπορεί να δηλώνει λεκτικά το παιδί για τα συναισθήματά του, ο/η επίτροπος χρειάζεται να παρατηρεί προσεκτικά και την εξωλεκτική έκφραση των συναισθημάτων του, η οποία είναι συχνά πολύ ακριβέστερη από την αντίστοιχη λεκτική. Το βασικότερο κριτήριο εδώ είναι η αντιστοιχία προς τις συνθήκες. Το κλάμα, το γέλιο, η οργή, είναι εξίσου ανησυχητικά όταν δεν έχουν κάποιον εμφανή λόγο. Μιλήστε στο παιδί γι' αυτό που βλέπετε σ' εκείνο. Προσέξτε πολύ να μην είστε επικριτικοί. Προσπαθήστε να αποφύγετε να ρωτήσετε «γιατί», καθώς πρόκειται για μία ερώτηση που γίνεται οικουμενικά αντιληπτή ως επιθετική. Το «γιατί είσαι θυμωμένος;» μπορεί εύκολα να θεωρηθεί επικριτικό και να κάνει το παιδί να θυμώσει ακόμη περισσότερο. Το «φαίνεσαι θυμωμένος. Μίλησέ μου» είναι πολύ ηπιότερο. Οι ερωτήσεις που ξεκινούν με το «πώς», το «τι», το «πότε», το «ποιος» βοηθούν το παιδί να αφηγηθεί τα πράγματα λίγο πιο αντικειμενικά και είναι τελικά πολύ πιο αποτελεσματικές.

→ Ένδυση-εμφάνιση (εκτός από πολιτισμικές ιδιαιτερότητες)

Ένα ασυνόδευτο παιδί ενδέχεται να μην έχει πρόσβαση σε καινούργια ή ακόμη και σε καθαρά ρούχα, είναι όμως σημαντικό να παρατηρήσετε κατά πόσον έχει κάνει προσπάθεια για την εμφάνισή του, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων και της ηλικίας του. Τα χτενισμένα μαλλιά, η προσωπική καθαριότητα και η προσπάθεια να δείχνει κανείς όσο καλύτερα γίνεται είναι ενδείξεις καλής ψυχικής υγείας. Η αδιαφορία για την προσωπική εμφάνιση και τα ακατάλληλα ρούχα για την ηλικία και την εποχή μπορεί να υποδεικνύουν την παρουσία μιας συναισθηματικής ή αγχώδους διαταραχής και/ή τη συστηματική χρήση ψυχοτρόπων ουσιών. Η συστηματική προτίμηση για ρούχα πολύ μεγαλύτερα από το μέγεθος που χρειάζεται, τα οποία κρύβουν το σχήμα του σώματος, ή/και τα πολλά ρούχα ακόμη και σε θερμό καιρό, συσχετίζονται με διατροφικές διαταραχές ή/και με πιθανό σεξουαλικό τραύμα, όπως εξάλλου και τα ρούχα και το μακιγιάζ που υπερτονίζουν τη σεξουαλικότητα.

→ Κινητικότητα

Τα παιδιά και οι έφηβοι αναμένεται να είναι σε θέση να κινούνται με άνεση, χωρίς πόνο και περιορισμούς. Αν ένας/μία ανήλικος/η φαίνεται να πονά, κουτσαίνει ή αποφεύγει συγκεκριμένες σωματικές κινήσεις χωρίς εμφανή λόγο, μπορεί να χρειάζεται να τον/τη δει ένας γιατρός, ακόμη κι αν ο ανήλικος επιμένει ότι δεν έχει τίποτα. Τα παιδιά και οι έφηβοι ενδέχεται να αισθάνονται αδικαιολόγητη ενοχή για προβλήματα για τα οποία δεν ευθύνονται, μπορεί να ντρέπονται να μιλήσουν για το σώμα τους, ή/και να θέλουν ακόμη και να κρύψουν κάτι από τον ενήλικα, όπως για παράδειγμα την εμπλοκή τους σε έναν καβγά, ή μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη.

→ Γενική κατάσταση υγείας

Το χωρό δέρμα, τα θολά ή/και κόκκινα μάτια, τα σκασμένα χείλη ή/και το ξηρό δέρμα, η απώλεια μαλλιών, οι εκκρίσεις από τα μάτια ή/και τη μύτη, τα κίτρινα ή ξεφλουδισμένα νύχια, είναι, μεταξύ άλλων, σημεία κακής υγείας και χρειάζεται να παρακολουθούνται. Αν κάποιες από τις παραπάνω ενδείξεις επιμένουν ή/και συνδυάζονται με άλλα συμπτώματα, ενδέχεται να υποδεικνύουν την ύπαρξη ενός περισσότερο ή λιγότερο σοβαρού προβλήματος υγείας.

→ Φωνή, ομιλία

Η λεκτική επικοινωνία μπορεί να παράσχει πολύ περισσότερες πληροφορίες από αυτές που μεταφέρει το περιεχόμενο των λέξεων. Ένα παιδί σχολικής ηλικίας ή ένας/μία έφηβος/η ο/η οποίος/α δεν μπορεί να προσαρμόσει την ένταση της φωνής του/της σε αυτό που θεωρείται αποδεκτό σε κάθε συνθήκη ενδέχεται να υποφέρει από αυξημένο άγχος ή/και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Ο αυθόρμητος λόγος του παιδιού στη μητρική του/της γλώσσα αναμένεται να είναι ρέων και συνεκτικός. Οποιοσδήποτε διερμηνέας ή/και διαπολιτισμικός διαμεσολαβητής μπορεί να βοηθήσει τον/την επίτροπο να αξιολογήσει την ποιότητα του λόγου του παιδιού. Η ταχύτητα και ο ρυθμός είναι επίσης σημαντικά, καθώς η λογορροία ή οι διαταραχές του ρυθμού μπορεί να υποδεικνύουν είτε εξαιρετικά αυξημένο άγχος ή/και κάποια συγκεκριμένη αναπτυξιακή διαταραχή.

→ Άλλα πιθανώς ανησυχητικά σημάδια

Ένα παιδί ο οποίος κοκκινίζει πολύ εύκολα, ιδρώνει υπερβολικά, δεν μπορεί να διατηρήσει σταθερή βλεμματική επαφή ή/και να μείνει ακίνητος, που είναι νευρικό, κάνει νευρικές κινήσεις που θυμίζουν τικ, κάνει επαναλαμβανόμενες κινήσεις χωρίς εμφανή λόγο, είναι αναμφίβολα κάτω από ιδιαίτερα αυξημένο στρες. Αν κάποια από τις παραπάνω συμπεριφορές επιμένουν υπερβολικά ή φαίνεται να ξεφεύγουν από τον έλεγχο, ενδέχεται να υποδεικνύουν την ύπαρξη πιο σοβαρών ζητημάτων ψυχικής υγείας.

7. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Η έγκαιρη ανίχνευση της κακομεταχείρισης παιδιών και η πρώιμη παρέμβαση μπορεί να συμβάλλει στην ελαχιστοποίηση της πιθανότητας εκδήλωσης επιπρόσθετης βίας και των μακροπρόθεσμων ιατρικών και κοινωνικών συνεπειών αυτής. Για το σκοπό αυτό, οι επαγγελματίες πρώτης γραμμής οι οποίοι έρχονται τακτικά σε επαφή με παιδιά και οικογένειες, πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τα προειδοποιητικά σημάδια που υποδεικνύουν ότι ένα παιδί μπορεί να χρειάζεται βοήθεια. Αντίστοιχα, οι επίτροποι θα πρέπει να είναι σε θέση να δρουν βάσει των στοιχείων αυτών. Αυτό απαιτεί εξειδικευμένη κατάρτιση σχετικά με:

- τους μύθους γύρω από την κακομεταχείριση παιδιών
- ενδείξεις στο σώμα και στη συμπεριφορά του παιδιού που σχετίζονται με πιθανή, υπό διερεύνηση ή επιβεβαιωμένη κακομεταχείριση, καθώς και σημάδια τα οποία δεν είναι ενδεικτικά κακομεταχείρισης
- τον τρόπο ανταπόκρισης όταν πιθανολογείται κακομεταχείριση – συμπεριλαμβανομένης της χρήσης πρωτοκόλλων για την εμπλοκή των αρμόδιων αρχών, υπηρεσιών και επαγγελματιών, την αναφορά των περιστατικών και την πραγματοποίηση παραπομπών⁴⁵

45. World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: WHO, σσ. 51-52.

Κακοποίηση παιδιών

Εννοιολογικοί ορισμοί⁴⁶ και κοινοί δείκτες⁴⁷

Η κακομεταχείριση παιδιών περιλαμβάνει όλες τις μορφές σωματικής ή/και συναισθηματικής κακομεταχείρισης, σεξουαλικής παραβίασης, παραμέλησης ή παραμελημένης φροντίδας ή εκμετάλλευσης για εμπορικούς ή άλλους σκοπούς, η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη ή εν δυνάμει βλάβη που αφορά την υγεία, την επιβίωση, την ανάπτυξη και την αξιοπρέπεια του παιδιού στο πλαίσιο μιας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης και δύναμης/ισχύος.

Η κακομεταχείριση παιδιών εμφανίζεται σε πολλά διαφορετικά πλαίσια. Οι δράστες μπορεί να είναι: γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας, φροντιστές, φίλοι, γνωστοί, άγνωστοι, άλλα πρόσωπα εξουσίας – όπως δάσκαλοι, στρατιωτικοί, αστυνομικοί και κληρικοί, εργοδότες, υπάλληλοι στον τομέα υγείας, ή άλλα παιδιά. Η βία σε βάρος των παιδιών από ενήλικες του κύκλου εμπιστοσύνης/περιβάλλοντός του, αν και είναι μία από τις λιγότερο ορατές μορφές κακομεταχείρισης, είναι εντούτοις διαδεδομένη σε όλες τις κοινωνίες.

Η κακομεταχείριση παιδιών αναγνωρίζεται διεθνώς ως μείζον ζήτημα δημόσιας υγείας, καθώς και ως ποινικό αδίκημα, κοινωνικό ζήτημα και παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η φύση και η σοβαρότητα τόσο της ίδιας της βίας όσο και των συνεπειών της μπορεί να διαφέρουν πάρα πολύ. Σε ακραίες περιπτώσεις, η κακομεταχείριση παιδιών μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε θάνατο. Ωστόσο, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η σωματική βλάβη ενδέχεται να είναι μικρότερη συγκριτικά με τις οξείες ψυχολογικές και ψυχιατρικές συνέπειες και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στη νευρολογική, γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη και γενική υγεία του παιδιού.

Η Παγκόσμια Έκθεση για τη βία και την υγεία⁴⁸ και η διαβούλευση το 1999

46. Definitions are retrieved from World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: WHO.

47. Indicators are retrieved from:

http://www.can-via-mds.eu/sites/default/files/WS.4_D6_Trainer%27s%20Guide.pdf

48. WHO (2002). World report on violence and health. Available at: <https://apps.who>.

του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας για την Πρόληψη της Κακοποίησης Παιδιών⁴⁹ διακρίνουν τέσσερις τύπους κακομεταχείρισης παιδιών:

- σωματική κακοποίηση
- σεξουαλική κακοποίηση
- συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση
- παραμέληση

Σωματική κακοποίηση

Η σωματική κακοποίηση ενός παιδιού ορίζεται ως η σκόπιμη χρήση σωματικής βίας σε βάρος ενός παιδιού η οποία έχει ως αποτέλεσμα – ή έχει μεγάλη πιθανότητα να έχει ως αποτέλεσμα – τη βλάβη στην υγεία, την επιβίωση, την ανάπτυξη ή την αξιοπρέπεια του παιδιού. Η σωματική βία περιλαμβάνει πρακτικές όπως χτυπήματα, κλωτσιές, ταρακούνημα, δάγκωμα, στραγγαλισμό, κάψιμο, δηλητηρίαση και πρόκληση ασφυξίας. Πολλές φορές η σωματική βία που λαμβάνει χώρα στο σπίτι ή σε άλλο πλαίσιο φροντίδας ασκείται σε βάρος των παιδιών ως τιμωρία ή επιβολή υπερβολικά αυστηρής πειθαρχίας.

Συνήθεις ενδείξεις σωματικής κακοποίησης

Οι παρακάτω δείκτες μπορεί να αφορούν κι άλλες αιτίες. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να λάβει κανείς υπόψη μια σειρά ενδείξεων για να συνδέσει την περίπτωση με κακοποίηση.

Σωματικές ενδείξεις (πολλές σωματικές ενδείξεις μπορεί να είναι παρόμοιες με ενδείξεις παραμέλησης)

- Τραυματισμοί (μώλωπες, εκδορές, κοψίματα, εγκαύματα, σημάδια από τσίμπημα, κατάγματα κτλ.) για τους οποίους δεν υπάρχει καμία εξήγηση ή η εξήγηση δεν ταιριάζει με τα τραύματα ή η ιστορία αλλάζει συνεχώς

int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=11C7C737C2AC18501A35DFAF2B2CE4B4?sequence=1

49. World Health Organization (1999). Report of the Consultation on child abuse prevention, Geneva, 29-31 March. Available at: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>

- Παρουσία αρκετών τραυματισμών (3+) σε διαφορετικά στάδια επούλωσης
- Αλληλάλληλοι τραυματισμοί για μια χρονική περίοδο
- Τραυματισμοί που έχουν ορισμένο σχήμα ή μοιάζουν να έχουν προκληθεί από ένα αντικείμενο (π.χ. ακρόαφα ζώνης, χέρι, σίδερο, δόντια, καψίματα τσιγάρων)
- Τραυματισμοί στο πρόσωπο σε βρέφη και νήπια που δεν έχουν κατακτήσει ακόμη την αυτόνομη μετακίνηση (κοψίματα, μώλωπες, πληγές κτλ.)
- Τραυματισμοί που δεν συνάδουν με την ηλικία και την ανάπτυξη του παιδιού
- Φαλακρά σημεία στο κεφάλι του παιδιού σε σημείο όπου τα μαλλιά μπορεί να έχουν αφαιρεθεί βίαια
- Επαναλαμβανόμενες δηλητηριάσεις ή/και ατυχήματα

Συμπεριφορικές ενδείξεις

- Απόπειρες φυγής και φόβος επιστροφής στο πλαίσιο διαμονής
- Απροθυμία επικοινωνίας, «κενό ή παγωμένο βλέμμα», «επίπεδο συναισθήμα», καμία προσπάθεια αναζήτησης βοήθειας όταν έχει πληγωθεί
- Περιγράφει τον εαυτό του ως «κακό» και λέει ότι αξίζει να τιμωρηθεί
- Αδυναμία ανάκλησης του τρόπου με τον οποίο έγιναν οι τραυματισμοί ή αντιφατικές εξηγήσεις
- Φόβος για τους ενήλικες ή απροθυμία επιστροφής στο σπίτι
- Συχνές απουσίες από το σχολείο/τον παιδικό σταθμό
- Τινάζεται αν το αγγίζουν χωρίς να το περιμένει
- Εξαιρετικά επιθετικό ή αποσυρμένο
- Επιζητά συνεχώς αγάπη και τρυφερότητα
- Κακοποιητική συμπεριφορά και γλώσσα κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού
- Υπερβολική συμμόρφωση και επιθυμία να ικανοποιήσει τον άλλο

- Διαταραχές ύπνου, φόβος για το σκοτάδι, συχνοί εφιάλτες
- Χρήση αλκοόλ/ναρκωτικών ουσιών
- Κατάθλιψη
- Μειωμένη ικανότητα μνήμης και συγκέντρωσης
- Αυτοκτονικός ιδεασμός ή αυτοκαταστροφική συμπεριφορά (π.χ. απόπειρα αυτοκτονίας, αυτοτραυματισμός, συμπεριφορές ακραία επικίνδυνες)

Σεξουαλική κακοποίηση

Η σεξουαλική κακοποίηση ορίζεται ως η εμπλοκή ενός παιδιού σε σεξουαλική δραστηριότητα την οποία δεν κατανοεί πλήρως, και για τον οποία δεν είναι σε θέση να συνανέσει ή για την οποία το παιδί δεν είναι αναπτυξιακά ώριμο ή παραβιάζει τους νόμους. Τα παιδιά μπορούν να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση τόσο από ενήλικες όσο και από άλλα παιδιά τα οποία, λόγω της ηλικίας ή του αναπτυξιακού σταδίου τους, βρίσκονται σε θέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή δύναμης επί του θύματος.

Κοινές Ενδείξεις σεξουαλικής κακοποίησης

Οι παρακάτω δείκτες μπορεί να αφορούν κι άλλες αιτίες και να εξηγούνται διαφορετικά. Δεν σημαίνει, δηλαδή, ότι μία ή περισσότερες από τις παρακάτω περιστάσεις υποχρεωτικά συνδέονται και εξηγούνται ως σεξουαλική κακοποίηση. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να λάβει κανείς υπόψη μια σειρά ενδείξεων για να συνδέσει την περίπτωση με κακοποίηση.

Σωματικές ενδείξεις

- Κόπωση λόγω διαταραχών ύπνου
- Ξαφνική αλλαγή βάρους
- Κοψίματα ή πληγές που προκαλεί το παιδί στο βραχίονά του (αυτοτραυματισμός)
- Επαναλαμβανόμενες σωματικές ενοχλήσεις
- Δυσκολία στο περπάτημα ή στο κάθισμα

- Ασυνήθιστος ή υπερβολικός κνησμός στη γεννητική ή πρωκτική χώρα λόγω λοιμώξεων
- Σχισμένα, λερωμένα ή ματωμένα εσώρουχα
- Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα
- Εγκυμοσύνη
- Τραύματα στο στόμα, στα γεννητικά όργανα ή στον πρωκτό (π.χ. μώλωπες, οίδημα, πληγές, λοιμώξεις)

Συμπεριφορικές ενδείξεις - σε μικρότερο παιδί

- Λυπημένο, κλαίει συχνά, αδικαιολόγητο άγχος
- Μειωμένο εύρος προσοχής
- προσπαθεί να εισάγει αντικείμενα στον κόλπο ή στον πρωκτό
- Αλλαγή ή απώλεια όρεξης
- Διαταραχές ύπνου, εφιάλτες
- Υπερβολική εξάρτηση/προσκολληση
- Φόβος για το σπίτι ή για άλλο συγκεκριμένο μέρος
- Υπερβολικός φόβος προς άνδρες ή γυναίκες, έλλειψη εμπιστοσύνης στους άλλους
- Ακατάλληλη για την ηλικία του σεξουαλική δραστηριότητα με παιχνίδια, τον εαυτό του, με άλλους
- Ζωγραφική απεικόνιση σεξουαλικής δραστηριότητας που δεν συνάδει με την ηλικία του παιδιού
- Παράξενες, «προχωρημένες» ή ασυνήθιστες σεξουαλικές γνώσεις
- Παλινδρόμηση σε προγενέστερα αναπτυξιακά στάδια π.χ. νυχτερινή ενούρηση, εγκόπριση
- Αιφνίδιες αλλαγές συμπεριφοράς
- Απρόσμενη αποχή από δραστηριότητες
- Ελάχιστες φιλικές σχέσεις, απομόνωση από συνομηλίκους, χαμηλή αυτοεκτίμηση

- Συνολικά ελλιπής προσωπική φροντίδα
- Εκδραμάτιση σεξουαλική δραστηριότητας με διάφορους τρόπους

Συμπεριφορικές ενδείξεις - σε μεγαλύτερο παιδί

- Κοινωνική απομόνωση, απόσυρση από φίλους ή δραστηριότητες
- Υπερβολικός φόβος ή ξάφνιασμα στην επαφή
- Υπερβολικό ενδιαφέρον για σεξουαλικές δραστηριότητες
- Εχθρότητα απέναντι σε πρόσωπα εξουσίας
- Εκδήλωση επικίνδυνων συμπεριφορών (π.χ. εμπρησμός)
- Ανάγκη για συνεχή συντροφιά
- Παλινδρόμηση σε προγενέστερα επικοινωνιακά μοτίβα (π.χ. μωρουδίστικη ομιλία)
- Δυσκολίες στη μάθηση ή απρόσμενη πτώση σχολικής επίδοσης
- Απουσίες από σχολείο ή/και φυγή από το σπίτι
- Προκλητική ένδυση
- Ντύσιμο με στρώματα ρούχων για να κρύβει μώλωπες
- Συνεχή παράπονα για σωματικές ενοχλήσεις χωρίς παθολογικά ευρήματα
- Έλλειψη εμπιστοσύνη στους άλλους
- Δεν διασκεδάζει με άλλα άτομα
- Απόπειρες αυτοκτονίας
- Χρήση αλκοόλ/ναρκωτικών ουσιών
- Ελλιπής προσωπική υγιεινή
- Επικίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά
- Εκδραμάτιση σεξουαλική δραστηριότητας με διάφορους τρόπους

Συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση

Η συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση περιλαμβάνει τόσο μεμονωμένα περιστατικά, όσο και ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο απο-

τυχίας από την πλευρά (του γονέα ή) του φροντιστή να παρέχει ένα αναπτυξιακά κατάλληλο και υποστηρικτικό περιβάλλον. Πρακτικές οι οποίες εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία ενδέχεται να βλάψουν τη σωματική ή ψυχική υγεία του παιδιού ή τη σωματική, ψυχική, πνευματική, ηθική ή κοινωνική του ανάπτυξη. Η κακοποίηση αυτού του τύπου περιλαμβάνει: περιορισμό των κινήσεων, συνεχή υποτίμηση, κατηγορίες, απειλές, εκφοβισμό, διακρίσεις ή γελοιοποίηση και άλλες μη σωματικές μορφές απόρριψης ή εχθρικής συμπεριφοράς.

Κοινές ενδείξεις ψυχολογικής κακοποίησης

Οι παρακάτω δείκτες μπορεί να αφορούν κι άλλες αιτίες. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να λάβει κανείς υπόψη μια σειρά ενδείξεων για να συνδέσει την περίπτωση με κακοποίηση.

Σωματικές ενδείξεις (συχνά συνυπάρχουν με άλλες ενδείξεις παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης)

- Νυχτερινή ενούρηση ή/και διάρροια
- Συχνές ψυχοσωματικές ενοχλήσεις, πονοκέφαλοι, ναυτία, κοιλιακοί πόνοι
- Στερεοτυπίες

Συμπεριφορικές ενδείξεις

- Καθυστέρηση της ψυχικής ή συναισθηματικής ανάπτυξης
- Ακατάλληλη για την ηλικία συμπεριφορά
- Φόβος αποτυχίας, υπερβολικά υψηλά πρότυπα, απροθυμία για παιχνίδι
- Φόβος για τις συνέπειες πράξεων που συχνά οδηγεί στο ψέμα
- Ακραία απόσυρση ή επιθετικότητα, κυκλοθυμία
- Υπερβολική συμμόρφωση, πειθαρχία και ευγένεια
- Υπερβολική τακτοποίηση και καθαριότητα
- Υπερβολική προσπάθεια αναζήτησης προσοχής

- Δυσκολία στις σχέσεις με τους συνομηλίκους
- Βαριάς μορφής κατάθλιψη, πιθανές αυτοκτονικές τάσεις
- Απόπειρες φυγής
- Βία στην καλλιτεχνική και γραπτή έκφραση του παιδιού
- Παραπονιέται ότι είναι κοινωνικά απομονωμένο

Παραμέληση

Η παραμέληση περιλαμβάνει αφενός μεμονωμένα περιστατικά, αφετέρου ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο αποτυχίας από την πλευρά (του γονέα ή) του φροντιστή να φροντίσει την ανάπτυξη και ευημερία του παιδιού –εφόσον ο γονέας είναι σε θέση να το κάνει– σε έναν ή περισσότερους από τους ακόλουθους τομείς: υγεία, εκπαίδευση, συναισθηματική ανάπτυξη, διατροφή, στέγαση και ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης.

Κοινές ενδείξεις παραμέλησης

Οι παρακάτω δείκτες μπορεί να αποδίδονται και σε άλλη αιτία. Συνεπώς, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μια σειρά δεικτών για να συνδέσει κανείς την περίπτωση με παραμέληση.

Σωματικές ενδείξεις

- Εγκατάλειψη
- Ελλιπής ιατρική και οδοντιατρική φροντίδα
- Διαρκής έλλειψη επίβλεψης από φροντιστές
- Κατάποση υγρών καθαρισμού, φαρμάκων κτλ.
- Διαρκές αίσθημα πείνας
- Ελλιπής ή ακατάλληλη σε θρεπτικά στοιχεία διατροφή
- Ρουχισμός ακατάλληλος για τις καιρικές συνθήκες
- Παραμελημένη προσωπική υγιεινή
- Επίμονες καταστάσεις οι οποίες μένουν αφρόντιστες (π.χ. ψώρα, ψείρες, συγκάματα από πάνα ή άλλες δερματικές διαταραχές)

- Καθυστέρηση στην ανάπτυξη (π.χ. ομιλία, βάρος)
- Άστατη ή ελλιπής παρακολούθηση στο σχολείο ή στον παιδικό σταθμό
- Μη εγγραφή στο σχολείο
- Μη φοίτηση στο σχολείο

Συμπεριφορικές ενδείξεις

- Κατάθλιψη
- Ελλιπής έλεγχος παρορμήσεων
- Απαιτεί συνεχή προσοχή και τρυφερότητα
- Έλλειψη γονεϊκής συμμετοχής και ενδιαφέροντος
- Παραβατικότητα
- Χρήση αλκοόλ/ναρκωτικών ουσιών
- Συχνά σημάδια κόπωσης ή αδιαφορίας, κοιμάται στην τάξη
- Κλέβει ή επαιτεί για φαγητό από τους συμμαθητές ή άλλους
- Αναφέρει απουσία φροντιστή στο σπίτι
- Απουσιάζει ή καθυστερεί συχνά
- Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά
- Διακοπή σχολικής φοίτησης (έφηβος/η)
- Αναλαμβάνει ρόλο ενηλίκου (παιδί που ελλείπει άλλων φροντιστών αναλαμβάνει εκείνο το ρόλο του γονέα-φροντιστή)
- Έλλειψη εμπιστοσύνης στους άλλους
- Απρόβλεπτη συμπεριφορά
- Σχεδιάζει μόνο για το παρόν

Εμπορία ανθρώπων

Η εμπορία ανθρώπων αποτελεί μια εξαιρετικά επιζήμια μορφή οργανωμένου εγκλήματος και μια σοβαρή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά

και το Έγκλημα, «σχεδόν κάθε χώρα του κόσμου επηρεάζεται από την εμπορία ανθρώπων, είτε ως χώρα προέλευσης, διέλευσης είτε προορισμού για τα θύματα»⁵⁰.

Ως εμπορία ανθρώπων ορίζεται η «πρόσληψη, μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων, συμπεριλαμβανομένης και της ανταλλαγής ή της μεταβίβασης εξουσίας επί των προσώπων αυτών, με την απειλή της χρήσης ή τη χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης⁵¹ ή με πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της συναίνεσης προσώπου κατέχοντος εξουσία επί ενός άλλου, με σκοπό την εκμετάλλευση.»⁵²

Ως «θύμα εμπορίας ανθρώπων» νοείται το φυσικό πρόσωπο σε βάρος του οποίου τελέστηκε το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων όπως ορίζεται στο άρθρο 2 της οδηγίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων της ΕΕ (2011/36/ΕΕ).

Σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 323Α του (νέου) ποινικού κώδικα η έννοια της εκμετάλλευσης περιλαμβάνει τον πορισμό παράνομου περουσιακού οφέλους από την δουλεία, ειλωτία, εργασία ή επαιτεία, εγκληματικές πράξεις, αφαίρεση κυττάρων, ιστών ή οργάνων, γενετήσιες πράξεις ή εξαναγκασμένο γάμο του θύματος.

Βάσει του ορισμού της εμπορίας ανθρώπων μπορεί κανείς να διακρίνει τρία συστατικά στοιχεία:

50. United Nations Office on Drugs and Crime, Human Trafficking. Διαθέσιμο στο: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html>

51. «Ως κατάχρηση ευάλωτης κατάστασης νοείται η κατάσταση στην οποία το σχετικό πρόσωπο δεν έχει άλλη πραγματική ή παραδεκτή επιλογή από το να υποστεί τη συγκεκριμένη κατάχρηση». Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 2 παρ. 2

52. Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ά. 2 παρ. 1. Βλ. επίσης τον ορισμό στο άρθρο 3 παρ. (α) του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Σύμβαση του Παλέρμο).

Βασικά συστατικά στοιχεία της εμπορίας ανθρώπων

Βάσει του ορισμού, η εμπορία ανθρώπων συναπαρτίζεται από τρία στοιχεία⁵³:

- **Την πράξη (Τι γίνεται):** Στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, υπόθαλψη/παροχή καταλύματος ή παραλαβή/υποδοχή προσώπων
- **Το μέσο (Πώς γίνεται):** Απειλή ή χρήση βίας, εξαναγκασμός, απαγωγή, εξαπάτηση, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης, ή παροχή ή αποδοχή χρημάτων ή/και προνομίων σε ένα πρόσωπο που ελέγχει το θύμα.
- **Τον σκοπό (Γιατί γίνεται):** Για το σκοπό της εκμετάλλευσης, ο οποίος περιλαμβάνει την προώθηση στην πορνεία, τη σεξουαλική εκμετάλλευση, εξαναγκασμένη εργασία ή άλλη παροχή υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένης της επαιτείας, δουλεία ή πρακτικές που προσομοιάζουν αυτής, οικιακή ειλωτεία, εξαναγκασμένη συμμετοχή σε εγκληματικές δραστηριότητες και αφαίρεση οργάνων.

! Προσοχή! Σε περίπτωση παιδιών-θύματων, «το μέσο» δεν λαμβάνεται υπόψη για την τεκμηρίωση του εγκλήματος. Τα παιδιά μπορεί να απαχθούν, να τους δοθούν ψευδείς υποσχέσεις για εκπαίδευση ή αξιοπρεπή εργασία ή να εξαπατηθούν από ένα άτομο που προσποιείται τον ερωτικό σύντροφο ή οι γονείς τους μπορεί να εξαπατηθούν από υποσχέσεις για καλύτερη ζωή για τα παιδιά τους και να εμπιστευτούν τα παιδιά τους στο δικινητή.⁵⁴

Ενδείξεις για την εμπορία ανθρώπων⁵⁵

Τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορεί να:

- μην έχουν στην κατοχή τους τα διαβατήρια ή άλλα ταξιδιωτικά έγγραφα ή έγγραφα ταυτοποίησής τους, καθώς τα έγγραφα αυτά έχουν κατασχεθεί από άλλους
- έχουν ψευδή ταυτότητα ή ταξιδιωτικά έγγραφα

53. United Nations Office on Drugs and Crime <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html> Βλ. και Οδηγία 2011/36/ΕΕ, άρθρο 2, παρ. 3

54. Βλ. 2011/36/ΕΕ, άρθρο 2, παρ. 5. "Όταν η εν λόγω πράξη που αναφέρεται στην παράγραφο 1 αφορά παιδί, συνιστά αξιοποίηση πράξη εμπορίας ανθρώπων ακόμα και εάν δεν έχουν χρησιμοποιηθεί τα μέσα που προσδιορίζονται στην παρ. 1". Και παρ. 4 άρθρου 323Α «εμπορία ανθρώπων» του νέου Ποινικού Κώδικα (Ν. 4619/2019).

55. UNODC, Human trafficking indicators. Διαθέσιμο στο: https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf

- τα απειλούν ότι θα τα παραδώσουν στις Αρχές για απέλαση
- τα απειλούν ότι αν έρθουν σε επαφή με τις Αρχές, θα απελαθούν αμέσως
- είναι δύσπιστα προς τις Αρχές
- χρησιμοποιείται βία ή απειλές για πρόκληση βίας σε βάρος του ίδιου του παιδιού ή μελών της οικογένειάς του ή αγαπημένων του προσώπων, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης
- τα απειλούν με βουντού ή μάγια σε βάρος τους ή των αγαπημένων τους
- απαγορεύεται η κυκλοφορία τους σε χώρο εκτός του τόπου διαβίωσης (π.χ. απαγόρευση εξόδου από κάποιο οίκημα και τυχόν έξοδοι να γίνονται με συνοδεία κάποιου, συνήθως διαφορετικού ενηλίκου κάθε φορά) / περιορίζεται η ελευθερία των κινήσεών τους
- μην είναι σε θέση να εγκαταλείψουν το εργασιακό περιβάλλον τους (π.χ. διαμένουν σε αυτοσχέδιο κατάλυμα μέσα στην έκταση που εργάζονται το οποίο βρίσκεται σε απομονωμένη ακατοίκητη περιοχή, κλειδωμένοι/ες στο διαμέρισμα που τους/τις εκδίδουν)
- θεωρούν ότι κρατούνται δέσμια λόγω χρημάτων που χρωστούν (δemos χρέους), ειδικά για ταξιδιωτικά έξοδα
- Λαμβάνουν μικρό ή να μη λαμβάνουν καθόλου μισθό
- μην έχουν πρόσβαση στα χρήματα που κερδίζουν από την εργασία τους
- προκαλούνται απρόβλεπτες και ανεξέλεγκτες καταστάσεις, ώστε τα παιδιά να μην έχουν αίσθηση ελέγχου και να αποσταθεροποιούνται, με στόχο την ανικανότητα από μέρους τους να σχεδιάσουν μελλοντικές κινήσεις (π.χ. ξαφνική αλλαγή τόπου διαμονής ή συγκατοίκων)
- βρίσκονται ή συνδέονται με μία τοποθεσία η οποία πιθανότατα χρησιμοποιείται για την εκμετάλλευση ατόμων
- εξαλείφεται η ικανότητά τους για λήψη αποφάσεων
- εξαναγκάζονται σε χρήση ναρκωτικών
- χειραγωγούνται συναισθηματικά
- επιτρέπουν σε άλλους να μιλούν εξ ονόματός τους, όποτε κάποιος απευθύνεται προς αυτά άμεσα

- συμπεριφέρονται σαν να ακολουθούν οδηγίες που τους έχει δώσει τρίτος
 - δείχνουν φόβο ή άγχος
 - μην είναι σε θέση να επικοινωνούν άνετα με άλλους
 - τους ασκείται πειθαρχία μέσω της τιμωρίας
 - φέρουν τραύματα χαρακτηριστικά από συγκεκριμένες εργασίες ή ως αποτέλεσμα πειθαρχικών μέσων ή επιθέσεων
 - προέρχονται από ένα μέρος το οποίο είναι γνωστό ότι σχετίζεται με την εμπορία ανθρώπων
 - υποχρεώνονται να ξεπληρώσουν μέσω εργασίας ή παροχής υπηρεσιών τους διακινητές, οι οποίοι τους πλήρωσαν ό,τι ήταν απαραίτητο για τη μεταφορά τους στη χώρα προορισμού
 - έχουν ενεργήσει βάσει ψευδών υποσχέσεων
 - μην έχουν πρόσβαση στους γονείς τους ή τους φροντιστές τους
 - δείχνουν τρομοκρατημένα και συμπεριφέρονται με τρόπο που δεν ανταποκρίνεται στην τυπική για την ηλικία τους συμπεριφορά
 - μην έχουν συνομήλικους φίλους εκτός του εργασιακού περιβάλλοντός τους
 - μην έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση
 - μην έχουν χρόνο για παιχνίδι
 - ζουν μακριά από άλλα παιδιά και σε ακατάλληλα καταλύματα που δεν πληρούν τις ελάχιστες προϋποθέσεις
 - τρώνε χωριστά από άλλα μέλη της «οικογένειάς», τους δίνονται μόνο τα αποφάγια
 - απασχολούνται σε εργασίες ακατάλληλες για ανηλικούς
 - ταξιδεύουν χωρίς τη συνοδεία ενηλίκου
 - ταξιδεύουν σε ομάδες με άτομα που δεν είναι συγγενείς
- Ενδείξεις εμπορίας παιδιών μπορεί να συνιστούν και τα ακόλουθα:
- Η παρουσία ενδυμάτων παιδικού μεγέθους, τα οποία συνήθως φοριούνται για χειρωνακτική ή σεξουαλική εργασία

- Η παρουσία παιχνιδιών, κρεβατιών και παιδικών ενδυμάτων σε ακατάλληλα μέρη, όπως οίκους ανοχής και εργοστάσια
- Ο ισχυρισμός ενός ενήλικα ότι «εντόπισε» ένα ασυνόδευτο παιδί (και το βοηθά)
- Η κατοχή τηλεφωνικών αριθμών για κλήση ταξί, από ασυνόδευτα παιδιά
- Η ανακάλυψη υποθέσεων παράνομης υιοθεσίας

Παράνομη διακίνηση μεταναστών⁵⁶

Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο κατά της Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τον Αέρα και τη Θάλασσα (Πρωτόκολλο για την παράνομη διακίνηση μεταναστών) το οποίο συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος⁵⁷, η παράνομη διακίνηση μεταναστών αποτελεί έγκλημα που συνεπάγεται τη λήψη οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους από την παράνομη είσοδο ενός ατόμου σε κράτος στο οποίο το άτομο αυτό δεν είναι υπήκοος ή κάτοικος⁵⁸. Η παράνομη διακίνηση μεταναστών επηρεάζει σχεδόν κάθε χώρα του κόσμου, είτε ως χώρα προέλευσης, διέλευσης είτε ως χώρα προορισμού για μετανάστες, τους οποίους εκμεταλλεύονται άτομα που αναζητούν παράνομο κέρδος. Στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης μεταναστών, δεν υπάρχει ο σκοπός της εκμετάλλευσης του θύματος παρά μόνο της πληρωμής από αυτό (αποκόμιση οφέλους, χρηματικού ή άλλου είδους). Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι τα όρια των δύο φαινομένων, εμπορία ανθρώπων και παράνομη διακίνηση μεταναστών, είναι αρκετά συγκεχυμένα και υπάρχουν περιπτώσεις όπου το θύμα της παράνομης διακίνησης μεταναστών μπορεί να γίνει θύμα εμπορίας ανθρώπων, χωρίς να το γνωρίζει, πριν ακόμα φτάσει στη χώρα υποδοχής (δηλ. ο διακινητής να έχει σκοπό να το εκμεταλλευτεί αργότερα). Μάλιστα,

⁵⁶. United Nations Office on Drugs and Crime, Migrant smuggling. Διαθέσιμο στο: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/smuggling-of-migrants.html?ref=menuaside>

⁵⁷. Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Σύμβαση του Παλέρμο), Κυρωτικός Νόμος 3875/2010.

⁵⁸. Πρωτόκολλο κατά της Παράνομης Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τον Αέρα και τη Θάλασσα, Άρθρο 3.

οι δράστες φαίνονται να εκμεταλλεύονται την προσφυγική κρίση κι αν άλλοτε χρησιμοποιούσαν αναγκαστικά νόμιμα δίκτυα μετακίνησης διακινδυνεύοντας να αποκαλυφθούν, τώρα χρησιμοποιούν τα παράνομα δίκτυα των προσφυγικών ροών χωρίς κανένα ρίσκο σχεδόν για εκείνους και τα τεράστια κέρδη τους. Συνεπώς, ένας τέτοιος διαχωρισμός μπορεί να έχει νόημα μόνο στη θεωρία, αλλά όχι στην πράξη.

Πώς μπορούμε να ανταποκριθούμε σε μία τέτοια περίπτωση⁵⁹

Όταν αποκαλύπτεται, τυχαία ή ηθελημένα, μία υπόθεση κακομεταχείρισης παιδιού συνήθως ακολουθεί μια κρίσιμη κατάσταση. Τα παιδιά δεν γνωρίζουν πώς θα αντιδράσουν οι ενήλικες όταν τους αποκαλύψουν όλες τις πληροφορίες, ή αν θα τα πιστέψουν, θα τα υποστηρίξουν ή αν θα τα κατηγορήσουν. Ιδιαίτερα τα μικρά παιδιά, μπορεί να μην κατανοούν τις συνέπειες που ακολουθούν την αποκάλυψη τέτοιου είδους πληροφοριών και μπορεί να σοκαριστούν ή να μπερδευτούν από την αντίδραση των ενηλίκων στις αποκαλύψεις αυτές.

Εάν ένα παιδί αποκαλύψει κακοποίηση ή παραμέληση, είναι εξαιρετικά σημαντικό, το πρόσωπο στο οποίο γίνεται η αποκάλυψη, να ανταποκριθεί κατάλληλα για να υποστηρίξει το παιδί. Το γεγονός αυτό θα αποτρέψει την υπονόμηση της επακόλουθης διερεύνησης, η οποία θα έθετε το παιδί σε περαιτέρω κίνδυνο. Είναι συχνό φαινόμενο, τα παιδιά να δίνουν αρχικά λίγες πληροφορίες, για να δουν πώς αντιδρούν οι ενήλικες και στη συνέχεια, όταν νιώσουν μεγαλύτερη ασφάλεια, να αποκαλύπτουν περισσότερα.

Ακολουθούν προτάσεις σχετικά με τον τρόπο ανταπόκρισης απέναντι στα παιδιά που αποκαλύπτουν υπόθεση κακομεταχείρισης:

Φερθείτε στο παιδί με αξιοπρέπεια και σεβασμό.

Παραμείνετε ψύχραιμοι και αποφύγετε να αντιδράσετε έντονα π.χ. με σοκ, αποτροπιασμό ή ηθική αγανάκτηση. Η επιρροή του ακροατή είναι μικρότερη αν είναι συναισθηματικά φορτισμένος, ειδικά αν τα συναισθήματα που εκφράζονται είναι διαφορετικά από αυτά που το παιδί περίμενε να εισπράξει.

⁵⁹. World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: WHO, σ.54

Αποφύγετε να εκφράζετε αποδοκιμασία και κριτική για τον υποτιθέμενο δράστη, καθώς αυτό το άτομο μπορεί να είναι αγαπητό στο παιδί ή να νοιάζεται γι' αυτό, παρά την κακοποιητική συμπεριφορά ή παραμέληση που μπορεί να υπάρχει.

Ακούστε προσεκτικά ένα παιδί που αποκαλύπτει πληροφορίες σχετικές με κακομεταχείριση και αποφύγετε να συμπληρώνετε τις παύσεις στη διήγηση του παιδιού. Επιτρέψτε στο παιδί να εκφράσει τις σκέψεις του με δικά του λόγια, συμπεριλαμβανομένης της καθημερινής γλώσσας ή/και αργκό. Μην το διορθώνετε ή το αμφισβητείτε - λέγοντας, για παράδειγμα, «Είσαι σίγουρος/η ότι ήταν ο θεός σου;»

Επιτρέψτε στο παιδί να εκφράζει και να αναφέρει ό,τι ακριβώς αισθάνεται αντί να κάνετε υποθέσεις σχετικά με το τι θα έπρεπε να αισθάνεται.

Ποτέ μην αναγκάζετε το παιδί να αποκαλύψει σωματικούς τραυματισμούς ή συναισθήματα τα οποία δεν είναι έτοιμο να μοιραστεί.

Αποφύγετε λέξεις που μπορεί να ενοχλήσουν ή να τρομάξουν το παιδί - όπως «βιασμός», «αιμομιξία» ή «επίθεση».

Διαβεβαιώστε το παιδί και υποστηρίξτε το χρησιμοποιώντας δηλώσεις όπως:

- «Ήσουν πολύ γενναίος/α που μίλησες γι' αυτό»
- «Χαίρομαι που μου μιλάς γι' αυτό»
- «Λυπάμαι που σου συνέβη αυτό»
- «Δεν είσαι μόνος/η - αυτό συμβαίνει και σε άλλα παιδιά»
- «Θα κάνω ό,τι μπορώ για να σε βοηθήσω»

Αποφύγετε σχόλια σχετικά με το περιστατικό καθαυτό, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αναφέρονται στον υποτιθέμενο δράστη ή τις συνέπειες της κακοποίησης, όπως:

- «Πώς μπορείς να λες τέτοια πράγματα για ...;»
- «Τι ψεύτης!»
- «Αυτός ο φρικτός άνθρωπος κατέστρεψε τη ζωή σου»
- «Πώς του/της επέτρεψες να σου κάνει αυτά τα πράγματα;»
- «Γιατί δεν μου το είπες νωρίτερα;»

Μην προβείτε σε υποθέσεις σχετικά με την ταυτότητα του φερόμενου ως δράστη.

Απαντήστε στις ερωτήσεις του παιδιού με όσο το δυνατόν πιο απλό και ειλικρινή τρόπο. Εάν, για παράδειγμα, ένα παιδί ρωτήσει: «Θα μπει στη φυλακή τώρα αυτός/η που μου το έκανε αυτό;» μπορείτε να απαντήσετε «Δεν γνωρίζω, άλλοι το αποφασίζουν»

Δώστε υποσχέσεις που μπορούν να τηρηθούν. Για παράδειγμα, μην συμφωνήσετε να κρατήσετε μυστικά όσα σας είπε το παιδί. Σε μια τέτοια περίπτωση, εξηγήστε στο παιδί ότι πρέπει μερικά μυστικά να αποκαλύπτονται προκειμένου να λάβουμε βοήθεια ή να προστατεύσουμε κάποιον από το να πληγωθεί. Επίσης, πείτε στο παιδί ότι οι πληροφορίες θα μοιραστούν μόνο με άτομα που προσπαθούν να το βοηθήσουν και να το προστατεύσουν.

8. ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑΣ

Οι πρόσφυγες, οι αιτούντες άσυλο, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, οι ανιθαγενείς, οι μετανάστες και άλλοι υπήκοοι τρίτων χωρών χωρίς νομικό καθεστώς μπορεί να βιώσουν ένα ευρύ φάσμα καταστάσεων και παραγόντων που ενισχύουν την ήδη ευάλωτη θέση τους.⁶⁰ Τα παιδιά που φτάνουν και διαβιούν σε μία ξένη χώρα χωρίς τη φροντίδα και την επίβλεψη των φροντιστών τους είναι πολύ πιθανό να εκτίθενται σε μεγάλους κινδύνους και επιβλαβείς καταστάσεις, εκτός αν το σύστημα παιδικής προστασίας της χώρας υποδοχής ανταποκριθεί άμεσα και αποτελεσματικά. Παρά το γεγονός ότι η ευαλωτότητα αξιολογείται καλύτερα με μια προσωποκεντρική και ολιστική προσέγγιση, συγκεκριμένοι δείκτες οι οποίοι μαρτυρούν ευαλωτότητα είναι δυνατό να εντοπιστούν και να ξεχωρίσουν λόγω των ευρέως αναγνωρισμένων επιπτώσεων που συνδέονται με αυτούς. Το εργαλείο ανίχνευσης ευαλωτότητας που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος ASOP4G είναι βασισμένο στα εργαλεία “Vulnerability Screening Tool” και “Heightened Risk Identification Tool v.2” της Υπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και του Διεθνούς Συνασπισμού κατά της Κράτησης (International Detention Coalition).

Το εργαλείο ανίχνευσης ευαλωτότητας του προγράμματος ASOP4G βοηθάει τον/την επίτροπο να αποκτήσει μια συνολική εικόνα των παραγό-

⁶⁰ UNHCR and IDC (2016). Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html>

ντων επικινδυνότητας που μπορεί να εντοπίζονται στην παρούσα ζωή ενός παιδιού ή σε κάθε περίπτωση που να έχουν επίπτωση στην έως τώρα ζωή ενός παιδιού. Κατ' επέκταση, ο/η επίτροπος τίθεται σε εγρήγορση ώστε να δοθεί η δέουσα προσοχή και αντίστοιχη προτεραιότητα για την παραπομπή του παιδιού. Παράλληλα, με τη χρήση του εργαλείου αυτού, όλες οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τους δείκτες ευαλωτότητας, τη διαδικασία της παραπομπής και τις υπηρεσίες που ήδη εμπλέκονται στην υποστήριξη του παιδιού, καταγράφονται συγκεντρωμένα και για κάθε παιδί.

Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένοι δείκτες ευαλωτότητας, οι αντίστοιχες ερωτήσεις οι οποίες μπορούν να διατυπωθούν στα παιδιά, καθώς επίσης και άλλα στοιχεία τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη⁶¹. Οι ερωτήσεις παρουσιάζονται σε παροντικό χρόνο. Ωστόσο, θα πρέπει να διερευνηθεί επίσης και το ενδεχόμενο παρελθοντικής τραυματικής εμπειρίας, ώστε να αποκτηθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα για το παιδί και κατ' επέκταση, η ανταπόκριση στις ανάγκες του να είναι η κατάλληλη.

Το Εργαλείο Ανίχνευσης Ευαλωτότητας χρησιμεύει στην αποδελτίωση των πληροφοριών που αντλήθηκαν από μία ή περισσότερες συζητήσεις με το παιδί (ή/και άλλους επαγγελματίες που γνωρίζουν επαρκώς την υπόθεση του παιδιού).

Πρώτη ανίχνευση

- «Πες μου για την εμπειρία σου η οποία σε έκανε να φύγεις από τη χώρα καταγωγής σου»
- «Πότε έφτασες στην Ελλάδα; Πώς έφτασες; Αντιμετώπισες κάποια δυσκολία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού σου;»
- «Πέρασες και από άλλες χώρες πριν φτάσεις εδώ; Πέρασες καθόλου χρόνο σε χώρο κράτησης σε άλλη χώρα, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού σου; Έχεις κάνει ποτέ αίτηση για άσυλο ή σου έχει δοθεί καθεστώς πρόσφυγα σε άλλη χώρα;»

⁶¹. UNHCR and IDC (2016). Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html> Έχουν γίνει μικρές τροποποιήσεις προκειμένου να ανταποκρίνεται καλύτερα στους σκοπούς του παρόντος Εγχειριδίου.

- «Ταξιδεύεις μαζί με κάποιον; (αν ναι:) ποια είναι η σχέση σου με αυτό το άτομο;»
- «Έχεις συγγενείς, φίλους ή άτομα που μπορούν να σε βοηθήσουν εδώ στην Ελλάδα;»
- «Έχεις κάποιο συγγενή σε άλλη χώρα στην Ευρώπη;»
- «Νιώθεις καλά στην υγεία σου; Μήπως χρειάζεσαι βοήθεια από γιατρό;»
- «Έχεις καμία ερώτηση;»

Συνθήκες διαβίωσης

- «Με ποιον ζεις μαζί; Μπορείς να μου πεις πώς περνάς τη μέρα σου;»
- «Αντιμετωπίζεις κάποιο πρόβλημα με τις παρούσες συνθήκες διαβίωσής σου;»
- «Αντιμετωπίζεις κάποιο πρόβλημα με τους συγγενείς σου/τους γείτονές σου/το σχολείο σου/τους εκπαιδευτικούς ή άλλα παιδιά;»
- «Υπάρχουν στον περίγυρό σου άτομα που μπορούν να σε βοηθήσουν με αυτά τα προβλήματα; Τι είδους υποστήριξη χρειάζεσαι για να επιλύσεις τα προβλήματα αυτά;»

Φύλο, ταυτότητα φύλου, και σεξουαλικός προσανατολισμός

Ανήλικη έγκυος ή μητέρα-τροφός

Οι έγκυοι ή μητέρες κάτω των 18 ετών δεν θα πρέπει να κρατούνται αλλά θα πρέπει να ληφθούν μέτρα εναλλακτικής φροντίδας, κατάλληλα προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Η ασφάλεια και η άμεση πρόσβαση σε προγεννητική και μεταγεννητική φροντίδα είναι ιδιαίτερες σημαντικές. Είναι, επίσης, πιθανό να χρειαστεί εξειδικευμένη συμβουλευτική σχετικά με την υγεία της αναπαραγωγής και αντίστοιχη ιατρική φροντίδα σε περίπτωση που το κορίτσι σκέφτεται τη διακοπή κύησης, ή όταν μια ασυνόδευτη ανήλικη είναι έγκυος.

- Σιγουρευτείτε για το χρονικό στάδιο που βρίσκεται η κύηση και διερευνήστε πώς νιώθει σχετικά με την εγκυμοσύνη της και τι είδους

υποστήριξη θα ήθελε να έχει. Πώς την επηρεάζουν οι παρούσες συνθήκες διαβίωσης στη φροντίδα του εαυτού της, στις προετοιμασίες για τον τοκετό και τη μεταγεννητική φροντίδα; Έχει πρόσβαση σε επαρκή και κατάλληλη διατροφή; Σε συνθήκες υγιεινής; Νιώθει ασφαλείς;

Ανήλικη μητέρα

→ Μπορείτε να εξασφαλίσετε ότι η μοναδική ή πρωταρχική/οι φροντίστρια/ες είναι ασφαλής/είς και ικανή/οί να εξασφαλίσουν την υγεία και ευημερία του παιδιού της/τους;

■ Ρωτήστε τη βασική φροντίστρια: «Τι απολαμβάνεις περισσότερο σχετικά με τον/την [όνομα παιδιού]; Ποιες είναι μερικές δυσκολίες που αντιμετωπίζεις; Τι απολαμβάνεις περισσότερο να κάνεις με την οικογένειά σου; Υπάρχει κάτι που κάνει ο/η [όνομα παιδιού] και σε ανησυχεί; Περιγράψε μου μια τυπική μέρα με τον/την [όνομα παιδιού]. Ποιο είναι το καλύτερο/χειρότερο κομμάτι της ημέρας; Τι κάνεις όταν νιώθεις έντονο στρες; Ποιος σε υποστηρίζει; Τι είδους βοήθεια θα ήθελες ώστε να καλυφθούν οι δικές σου αλλά και του/της [όνομα παιδιού] βασικές ανάγκες;»

■ Υπάρχει κάποιο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η βασική φροντίστρια και το οποίο επηρεάζει την ικανότητά της να παρέχει ασφάλεια στο παιδί της (για παράδειγμα, οικογενειακή βία, χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών, μετα-τραυματική διαταραχή, κατάθλιψη ή άλλη ψυχική διαταραχή;) Πώς επηρεάζει αυτό το παιδί; Τι είδους εξειδικευμένη ή επιπρόσθετη φροντίδα μπορεί να χρειάζεται;

[Αυτές οι ερωτήσεις μπορούν να διατυπωθούν και στην περίπτωση που ένα παιδί χωρισμένο από την οικογένειά του, μένει με μια οικογένεια, φίλους ή συγγενείς (χωρίς απαραίτητα να είναι ανήλικη η μητέρα αλλά μπορεί να είναι νέα μητέρα ή να αντιμετωπίζει προβλήματα) και ο/η επίτροπος πρέπει να κατανοήσει αν ο/η πρωταρχικός/η φροντιστής/τρια είναι ικανός/η να φροντίσει και το παιδί αυτό – που είναι χωρισμένο από την οικογένειά του]

Έμφυλη βία, σεξουαλική βία, ενδοοικογενειακή βία και κακοποίηση

Κορίτσια και αγόρια μπορεί να αντιμετωπίζουν διακρίσεις, να γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης και παρενόχλησης, φαινόμενο το οποίο υπάρχει σε όλες τις κοινότητες συμπεριλαμβανομένων των κοινοτήτων των μεταναστών και των προσφύγων. Οι ασυνόδετοι ανήλικοι είναι ευάλωτοι στην σεξουαλική εκμετάλλευση λόγω της έλλειψης προστασίας και των αισθημάτων φόβου, άγνοιας, στιγματισμού ή περιθωριοποίησης και αδυναμίας, τα οποία τους αποτρέπουν από το να καταγγέλλουν το γεγονός και να αναζητούν βοήθεια⁶². Συχνά, στοχοποιούνται από τους δράστες ακριβώς για τους προαναφερθέντες λόγους. Σε χώρο κράτησης ή άλλα πλαίσια με πολλά άτομα, η ασφάλεια είναι περιορισμένη και θέτει τα παιδιά σε κίνδυνο. Ταυτόχρονα, τα ασυνόδετα παιδιά τα οποία διαβιούν με φροντιστές με τους οποίους δεν έχουν συγγενική σχέση ή γενικά άλλους ενηλίκους, διατρέχουν τον κίνδυνο να τους ασκηθεί πίεση να συμβάλλουν στην κάλυψη των εξόδων του σπιτιού (να υποστηρίξουν οικονομικά τη διαμονή και διατροφή τους) μέσω πορνείας, παιδικού γάμου ή εμπορίας ανθρώπων. Η σεξουαλική βία και ο παιδικός γάμος έχουν σοβαρές σωματικές, συναισθηματικές και αναπτυξιακές επιπτώσεις στα παιδιά, συμπεριλαμβανομένης της σχολικής αποτυχίας, πρώιμης εγκυμοσύνης, των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων, καθώς και σωματικών και ψυχολογικών διαταραχών⁶³.

Όταν ο/η επίτροπος διερευνά αυτά τα συγκεκριμένα ζητήματα, ορισμένες παράμετροι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη: αποφύγετε να δημιουργήσετε περιττή δυσφορία και θλίψη· ζητήστε υποστήριξη από φορείς που διαθέτουν σχετική εμπειρία και εξειδίκευση ώστε να παράσχουν κατάλληλη καθοδήγηση· το φύλο του/της επιτρόπου ή του οποιουδήποτε συνεντευκτή (π.χ. χειριστής υπόθεσης στην Υπηρεσία Ασύλου) ή προσώπου που διενεργεί εξετάσεις (π.χ. γιατρός) καθώς και του διερμηνέα μπορεί να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την αποκάλυψη πληροφοριών – θα πρέπει να είναι διαθέσιμος συνεντευκτής του ίδιου

62. World Health Organization, (2018). Report on the health of refugees and migrants in the WHO European Region. No PUBLIC HEALTH without REFUGEE and MIGRANT HEALTH, σ. 40. Διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ermh-eng.pdf>

63. Ό.π., σ.41.

φύλου με το ασυνόδευτο παιδί· κάποια αγόρια μπορεί να προτιμούν να είναι γυναίκα αυτή που θα διεξάγει μία συνέντευξη.

- Ρωτήστε «Έχεις εσύ ή άλλο μέλος της οικογένειάς σου δεχθεί απειλές ή νιώσει φόβο στο [πλάνισιο τωρινής διαμονής] [ή τόπο καταγωγής –αν θέλουμε να διερευνήσουμε το παρελθόν– διότι π.χ. είναι γνωστό ότι στη συγκεκριμένη περιοχή καταγωγής τα παιδιά ήταν συχνά θύματα κακοποίησης]; Νιώθεις ασφαλής; Σου είχε συμβεί ποτέ κάτι που σε έκανε να νιώσεις άσχημα ή πολύ φόβο; Σου επιτέθηκε κάποιος (σκοπός να διερευνηθεί πιθανότητα εκφοβισμού, σεξουαλικής ή σωματικής βίας); Είχες δει να συμβαίνει κάτι τέτοιο σε κάποιον/α άλλον/η;»
- Για τα κορίτσια, «Οι γυναίκες και τα κορίτσια αισθάνονται ασφάλεια εδώ; [Προαιρετικές διερευνητικές ερωτήσεις] Έχει συμβεί κάτι σε εσένα ή στις γυναίκες της οικογένειάς σου; Πότε και πού συνέβη αυτό; Έχεις λάβει εσύ ή αυτές κάποιου είδους βοήθεια; Υπάρχουν άλλοι άνθρωποι, οργανώσεις ή κοινότητες στις οποίες μπορείτε να απευθυνθείτε για βοήθεια και αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων; Τι είδους βοήθεια χρειάζεσαι εσύ ή εκείνες προκειμένου να λύσετε αυτά τα προβλήματα;»

Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου

Η ΛΟΑΤΚΙ ταυτότητα ενός ασυνόδευτου ανηλίκου και ο συναφής κίνδυνος από την αποκάλυψή της, είναι δυνατό να παρατηρηθεί άμεσα, αλλά συχνά υποβόσκει. Για πολλούς/ες δεν είναι ασφαλής η αποκάλυψη της συγκεκριμένης ταυτότητας καθώς οι επιπτώσεις που απορρέουν από κάτι τέτοιο είναι πολύ σκληρές. Οι χώροι κράτησης ενέχουν ιδιαίτερους κινδύνους για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα και ως εκ τούτου εναλλακτικά μέτρα πρέπει να εξεταστούν, όποτε η ασφάλειά τους δεν είναι εγγυημένη.

- Είναι σημαντικό να αποφεύγετε υποθέσεις και να υιοθετήσετε γλώσσα ουδέτερη χωρίς διακρίσεις. Χρησιμοποιήστε όρους που δεν προσδιορίζονται από το φύλο, αν αυτό μπορεί να υποστηριχτεί από τη μητρική γλώσσα του παιδιού, διαφορετικά αναφέρετε και τα δύο φύλα ως πιθανότητα. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να είναι χρήσιμο να ρωτήσετε: «Οι άνθρωποι που έχουν αναγνωριστεί ως μέλη μίας σεξουαλικής μειονότητας ή ως [ΛΟΑΤΚΙ] μπορεί να διατρέχουν κίνδυνο ... αυτό επηρεάζει εσένα ή άλλο μέλος της οικογένειάς σου;» Μια υποστηρικτική ανταπόκριση, εάν και όταν κάποιος κάνει μια σχετική αποκάλυ-

ψη, είναι σημαντική, και στη συνέχεια μπορείτε να διερευνήσετε: «Τι θα σου προσέφερε ασφάλεια και τι είδους υποστήριξη χρειάζεσαι;»

Ζητήματα υγείας και ευημερίας

Σωματική και ψυχική υγεία

Η έγκαιρη και ολιστική αξιολόγηση της υγείας καθώς και η συνεχής παρακολούθηση της κατάστασης της υγείας είναι ουσιαστικής σημασίας.

- Γενικές ερωτήσεις: «Έχεις εσύ ή οικογένειά σου κάποιο πρόβλημα υγείας, πάθηση ή αναπηρία; Ποια θεραπεία ή φροντίδα λαμβάνεις εσύ ή τα μέλη της οικογένειάς σου για τα συγκεκριμένα προβλήματα υγείας; Τι είδους υποστήριξη χρειάζεσαι για να αντιμετωπίσεις αυτά τα προβλήματα;»
- Ειδικές ερωτήσεις: «Έχεις εσύ ή κάποιο μέλος της οικογένειάς σου κάποιο τραυματισμό, ασθένεια, ή άλλου είδους ιατρική κατάσταση ή ζήτημα ψυχικής υγείας; Έχεις νοσηλευτεί για οποιονδήποτε λόγο τους τελευταίους μήνες; Τι φάρμακα, θεραπεία ή φροντίδα λαμβάνεις για το συγκεκριμένο πρόβλημα; Πώς αυτό το πρόβλημα επηρεάζει την ικανότητά σου να φροντίζεις τον εαυτό σου/την οικογένειά σου; Πώς σε έχουν επηρεάσει οι συνθήκες που επικρατούν στη χώρα σου και οι συνθήκες του ταξιδιού σου; Τι είδους υποστήριξη χρειάζεσαι; Έχεις πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη που χρειάζεσαι, όταν αυτό απαιτείται;»

Μπορεί να υπάρξει ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων ψυχικής υγείας, αλλά κατ' ελάχιστο αυτά περιλαμβάνουν: κατάθλιψη, διαταραχή άγχους, ψύχωση και μετατραυματικό στρες. Επίσης, τυχόν ύπαρξη ψυχοκοινωνικής αναπηρίας θα πρέπει να διερευνηθεί. Να έχετε κατά νου την ελικράτηση και τον αντίκτυπο του στίγματος που συνδέεται με την ψυχική ασθένεια.

Εάν εντοπιστούν προβλήματα ψυχικής ή σωματικής υγείας, είναι πολύ σημαντικό να διασφαλιστεί ότι όλες οι σχετικές παραπομπές, οι διαγνώσεις, η θεραπεία και η φροντίδα παρέχονται αποτελεσματικά και ότι το πλαίσιο διαμονής του παιδιού συμβάλλει στην παροχή της απαραίτητης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης (π.χ. είναι κοντά σε νοσοκομείο).

Κίνδυνος αυτοκτονίας

Είναι χρήσιμο να διακρίνετε τον αυτοτραυματισμό από την απόπειρα/τάση/σκέψη αυτοκτονίας. Ο έλεγχος για τον κίνδυνο αυτοκτονίας πρέπει να πραγματοποιείται στο πλαίσιο ενός μη απειλητικού, ήρεμου και ιδιωτικού περιβάλλοντος. Ενημερώστε τον/την ελόπτη/τρια σας ή/και όποιον υπεύθυνο από το συντονιστικό γραφείο ή άλλης υπηρεσίας που διαχειρίζεται την υπόθεση ή τον/τη βασικό/η φροντιστή/στρια σχετικά με τον αναγνωρισμένο κίνδυνο, το συντομότερο δυνατό.

➔ Ακολουθεί μία λίστα παραγόντων που τυπικά συνδέονται με τον κίνδυνο αυτοκτονίας:

- Τρέχουσες σκέψεις αυτοκτονίας: λεπτομέρειες του σχεδίου, του μέσου, του χρόνου και του τόπου
- Ιστορικό προηγούμενων αποπειρών αυτοκτονίας
- Ιστορικό αυτοκτονίας σε οικογενειακό / φιλικό περιβάλλον
- Ιστορικό βίας (συμπεριλαμβανομένης της παρουσίας σαν μάρτυρας σε περιστατικό/α βίας)
- Ένταση των τρεχόντων καταθλιπτικών συμπτωμάτων
- Ύπαρξη πρόσφατων στρεσογόνων παραγόντων στη ζωή του παιδιού
- Ιστορικό προβλημάτων ψυχικής υγείας και εξάρτησης από ουσίες
- Τρέχουσες συνθήκες διαβίωσης και πρόσβαση σε μέσα αυτοτραυματισμού
- Πρόσφατη αλλαγή στη συμπεριφορά και τη διάθεση
- Απομόνωση έναντι προσέγγισης παρέας, οικογένειας, φίλων

➔ Εάν ανησυχείτε για το ενδεχόμενο αυτοκτονίας, ρωτήστε: «*Η κατάσταση που περιγράφεις ακούγεται σοβαρή. Θέλω να μάθω, έχεις σκεφτεί να κάνεις κακό στον εαυτό σου, να τραυματιστείς ή να αυτοκτονήσεις?*». Να έχετε κατά νου τις επιλογές παραπομπής σε εξειδικευμένες υπηρεσίες ή/και υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης. Μιλήστε ανοιχτά με τον/την ανήλικο/η για την υποστήριξη που μπορεί να λάβει καθώς και τις ενέργειες στις οποίες μπορεί ο/η ίδιος/α να προβεί, αν οι σκέψεις για την αυτοκτονία γίνουν εντονότερες.

Αναπηρία

Τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν περισσότερους κινδύνους που σχετίζονται με την απομόνωση/περιθωριοποίηση, την παραμέληση, τη σεξουαλική και συναισθηματική κακοποίηση και αναξιοπρεπή μεταχείριση και, ως εκ τούτου, έχουν ανάγκη την υπεράσπιση των συμφερόντων τους και την υποστήριξη. Η αναπηρία είναι μια ευρεία κατηγορία, αλλά περιλαμβάνει άτομα με μακροχρόνιες διανοητικές, ψυχοκοινωνικές, οπτικές, ακουστικές και σωματικές βλάβες. Οι μαθησιακές δυσκολίες συχνά παραβλέπονται και μπορούν και αυτές με τη σειρά τους να ενισχύσουν την απομόνωση και την έλλειψη συμμετοχής.

Για παιδιά με σωματικές, ψυχικές, διανοητικές, ψυχοκοινωνικές και αισθητηριακές βλάβες θα πρέπει να ληφθούν εναλλακτικά μέτρα αντί της κράτησης. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι η τοποθέτηση του παιδιού γίνεται σε κατάλληλο πλαίσιο φροντίδας δεδομένης της συγκεκριμένης αναπηρίας που έχει και της αντίστοιχης φροντίδας που χρειάζεται, ενώ οι μεταναστευτικές διαδικασίες πρέπει να είναι προσβάσιμες. Καθώς ορισμένα άτομα με αναπηρία δεν αναγνωρίζονται ως «ανάπηρα» εκ πρώτης όψης, η διερεύνηση (και παρατήρηση και εξέταση των διαθέσιμων εκθέσεων/αναφορών) πρέπει να εστιάζουν στις εξατομικευμένες ανάγκες, την πρόσβαση στην απαραίτητη υποστήριξη και την ικανότητα να συμμετέχει στα κοινοτικά δρώμενα.

→ Ρωτήστε: «Εσύ ή κάποιιο μέλος της οικογένειάς σου έχετε οποιαδήποτε δυσκολία με: την ακοή/ την όραση/ την (μετα)κίνηση / την αυτο-φροντίδα, όπως το να μπορείτε να πλυθείτε ολόκληροι, και να ντυθείτε / να θυμάστε πράγματα ή να συγκεντρώνεστε σε αυτό που κάνετε ή ακούτε / να επικοινωνείτε; Πώς αυτό επηρεάζει την καθημερινή σου ζωή και την ικανότητα να φροντίζεις τον εαυτό σου; Τι φροντίδα και υποστήριξη χρειάζεσαι; Είσαι σε θέση να έχεις πρόσβαση σε βοήθεια και ιατρική περίθαλψη όταν χρειάζεται;»

Εθισμός σε ουσίες

Ο εθισμός και η εξάρτηση από τις ουσίες, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να συσχετισθεί με κατάθλιψη και διαταραχές άγχους. Όπως και με άλλα σημαντικά προβλήματα υγείας, η εξάρτηση και ο εθισμός από το αλκοόλ, τα ναρκωτικά ή άλλες ουσίες μπορεί να περιορίσει την ικανότη-

τα αυτοεξυπηρέτησης του ατόμου και την καθημερινή λειτουργικότητά του. Άτομα που είναι εξαρτημένα ή εθισμένα σε ουσίες, συχνά στιγματίζονται και αποφεύγουν την αποκάλυψη του προβλήματος που αντιμετωπίζουν.

→ Ρωτήστε: «Έχεις εσύ ή άλλο μέλος της οικογένειάς σου κάποιο πρόβλημα με αλκοόλ ή ναρκωτικά; Έχεις ποτέ νοσηλευτεί ή λάβει θεραπεία για αυτό; Πώς επηρεάζει το πρόβλημα αυτό την ικανότητά σου να φροντίζεις τον εαυτό σου/την οικογένειά σου; Τι είδους βοήθεια θα ήθελες; Έχεις τη δυνατότητα πρόσβασης σε κάποιο υποστηρικτικό πλαίσιο ή κατάλληλη ιατρική περίθαλψη όταν απαιτείται;».

Αστεγία

Η αστεγία (συμπεριλαμβανομένου του επισφαλούς και επικίνδунου καταλύματος) συνδέεται με ανεπαρκή διατροφή, κακή σωματική και ψυχική υγεία, απομόνωση, εκμετάλλευση, κακοποίηση και εμφάνιση συμπεριφοράς υψηλού κινδύνου. Η κράτηση δεν αποτελεί κατάλληλη λύση σε αυτή την περίπτωση. Ωστόσο, μερικές φορές αυτή συνιστά τη μόνη διαθέσιμη λύση. Σε κάθε περίπτωση, η αδυναμία να καλυφθούν οι βασικές ανάγκες μπορεί να αντιμετωπιστεί με συνθήκες υποδοχής και ένα πλαίσιο διαμονής μέσα στην κοινότητα και τα ανάλογα μέτρα υποστήριξης που θα διασφαλίσουν ότι οι ανάγκες αυτές ικανοποιούνται επαρκώς. Η ευαλωτότητα εντείνεται, μεταξύ άλλων, στα παιδιά, στα κορίτσια που βρίσκονται σε κίνδυνο ή στα άτομα με αναπηρία. Αυτοί οι παράγοντες ευαλωτότητας υπονομεύουν, πέρα από τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των ατόμων που τους βιώνουν, την ικανότητα τους να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του νόμου και των αρχών σε σχέση με τη μετανάστευση (π.χ. δεν προσέρχεται για ανανέωση δελτίου). Αυτό θέλει προσοχή γιατί σύμφωνα με το νόμο Ν. 4636/2019 κάτι τέτοιο οδηγεί σε απόρριψη της αίτησης ασύλου. Αφού διαπιστώσετε την κατάσταση στην οποία βρίσκετε το παιδί και διασφαλίσετε τη δικτύωση του με φορείς και αρχές που μπορούν να το βοηθήσουν, διερευνήστε τις συνθήκες στη χώρα καταγωγής του ανηλίκου· αν υπάρχει ενδεχόμενο να εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του να βρίσκεται εκεί.

Ανάγκες προστασίας

Πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο

Εκείνοι που αιτούνται διεθνή προστασία και εκείνοι που έχουν αναγνωρισθεί ως πρόσφυγες/δικαιούχοι επικουρικής προστασίας, συχνά έχουν βιώσει ταραχώδεις μεταβολές στη ζωή τους, κίνδυνο, απώλεια και φόβο, και αντιμετωπίζουν τεράστιες προσαρμογές στη ζωή τους σε ένα νέο περιβάλλον. Οι αιτούντες άσυλο των οποίων το αίτημα για διεθνή προστασία απορρίφθηκε και οι οποίοι έχουν εξαντλήσει τις νόμιμες επιλογές τους για παραμονή στη χώρα ενδέχεται να κινδυνεύουν με παρατεταμένη και αόριστη κράτηση, εάν δεν είναι σε θέση να αποκτήσουν ταξιδιωτικά έγγραφα και η χώρα καταγωγής τους δεν συμφωνεί με την επιστροφή τους⁶⁴. Οι πρόσφυγες συχνά υποστηρίζονται να εγκατασταθούν σε ένα διαμέρισμα και να ενταχθούν στην κοινότητα/ ελληνική κοινωνία. Ωστόσο, δεν είναι σε θέση όλοι οι πρόσφυγες ή οι αιτούντες άσυλο να έχουν πρόσβαση σε υποστήριξη εγκατάστασης και ένταξης, και για αυτούς ο έλεγχος ευαλωτότητας μπορεί να διευκολύνει την πρόσβαση στις απαιτούμενες υπηρεσίες.

- «Πώς είναι η κατάσταση ασφάλειας στην κοινότητα/περιοχή σου; Έχεις δεχθεί ποτέ εσύ ή οικογένειά σου απειλές ή έχετε νιώσει φόβο; Πότε/πού συνέβη αυτό; Έλαβες κάποια βοήθεια; Τι είδους υποστήριξη θα ήθελες για να αντιμετωπίσεις αυτά τα προβλήματα; Σε περίπτωση επιστροφής, τι πιστεύεις ότι μπορεί να σου συμβεί; Γιατί το πιστεύεις αυτό; Φοβάσαι? Αν ναι, για ποιους λόγους φοβάσαι; Υπάρχει κάτι που εμποδίζει την επιστροφή στην πατρίδα σου;».
- Η προσαρμογή του/της αιτούντος/ουσας διεθνούς προστασίας στο νέο τους περιβάλλον, καθώς και η κατανόηση της μεταναστευτικής διαδικασίας και της διαδικασίας ασύλου χαρακτηρίζονται συχνά από αβεβαιότητα και άγχος· πολύ περισσότερο όταν ο/η αιτών/ουσα είναι παιδί. Ξεκαθαρίστε σε ποιο σημείο της διαδικασίας βρίσκονται, αν την έχουν κατανοήσει και το είδος της υποστήριξης που θα χρειαστούν για να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία. Λάβετε υπόψη σας τη

⁶⁴ Η αόριστη διάρκειας κράτηση είναι αυθαίρετη και πρέπει να γίνονται σεβαστά τα μέγιστα όρια κράτησης σύμφωνα με το νόμο.

πιθανότητα ύπαρξης πολλαπλών παραγόντων ευαλωτότητας. Για όσους βρίσκονται σε χώρους κράτησης, να παρακολουθείτε την υγεία και ευημερία τους και εξετάστε όλους τους τομείς ευαλωτότητας.

Επιζήσας/-ασα βασανιστηρίων και τραύματος

Η ευαλωτότητα που σχετίζεται με τον τομέα αυτό, απαιτεί ανεξάρτητη και εξειδικευμένη εκτίμηση. Συχνά, κατηγοριοποιείται ως σωματική βλάβη ή/και ψυχολογικό τραύμα που έχει προκληθεί από βασανιστήρια ή/και βία, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, του 1984, ορίζει τι συνιστά βασανιστήριο. Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης, ο όρος βασανιστήριο περιλαμβάνει κάθε πράξη με την οποία επιβάλλονται με πρόθεση σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη σε ένα πρόσωπο, με σκοπό την απόσπαση πληροφοριών ή ομολογίας, την τιμωρία για πράξη που φέρεται να έκανε αυτό ή τρίτος, τον εκφοβισμό, τον εξαναγκασμό ή για άλλο σκοπό που βασιίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής. Προϋπόθεση είναι ο πόνος ή η οδύνη να επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται οι καταστάσεις πόνου ή οδύνης που είναι απόρροια μιας νόμιμης κύρωσης. Η τελευταία αυτή περίπτωση τίθεται μόνο για να μην συμπεριλαμβάνονται νόμιμες ποινές, όπως η ποινή της φυλάκισης, η οποία από μόνη η αποστέρηση της ελευθερίας ενός ανθρώπου μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία του.⁶⁵ Οι συνθήκες, ωστόσο, αν υπονομεύουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα του ανθρώπου μπορεί να συνιστούν απάνθρωπη και σκληρή μεταχείριση. Η σκληρή, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία δεν ορίζονται μέσα στη Σύμβαση. Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου απαγορεύονται ρητά και απαρέγκλιτα τα βασανιστήρια και η απάνθρωπη ή εξευτελιστική τιμωρία ή μεταχείριση. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

65. Council of Europe (2002). The prohibition of torture: A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights, Human rights handbook, No.6. Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/168007ff4c>

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά περίπτωση μπορεί να ερμηνεύει αν μία πράξη ή συνθήκη συνιστά απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία⁶⁶.

Οι δείκτες της παρουσίας τραύματος μπορεί να περιλαμβάνουν: μειωμένη μνήμη, δυσκολία συγκέντρωσης, αδυναμία εμπιστοσύνης σε άλλα άτομα, τάση να ξαφνιάζεται εύκολα, να βιώνει πολύ έντονο άγχος και να αποστασιοποιείται σε υπερβολικό βαθμό, εφιάλτες και διαταραχές στον ύπνο, πονοκεφάλους, απώλεια όρεξης και προβλήματα κατά την πέψη. Επίσης, μπορεί συνυπάρχουν και σωματικά συμπτώματα τραυματισμού. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την Ελλάδα, μπορεί ο/η ανήλικος/η να βιώσει ιδιαίτερα τραυματικές καταστάσεις και η κράτηση μπορεί να επιδεινώσει την κατάσταση ή ακόμη και να προκαλέσει ασθένειες και συμπτώματα που σχετίζονται με το τραύμα. Η ανίχνευση της ευαλωτότητας στοχεύει στη διευκόλυνση μιας εμπειριστατωμένης παραπομπής και θα πρέπει να αποτρέπει τη δημιουργία περιττού άγχους και τον επανα-τραυματισμό. Εξειδικευμένοι φορείς μπορούν να συμβουλευούν, να εκπαιδεύουν και να υποστηρίζουν άλλους επαγγελματίες για να ανταποκριθούν αποτελεσματικά σε αυτά τα ζητήματα.

→ Υπάρχουν ενδείξεις τραύματος ή βασανισμού; Ρωτήστε: *«Κάποια άτομα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με εσένα, έχουν υποστεί τραύμα ή βασανιστήρια. Βασανιστήριο σημαίνει ότι κάποιος υποφέρει σωματικά ή ψυχολογικά και αυτό έχει προκληθεί σκόπιμα από στρατιώτη/ικο, αστυνομικό, μαχητή/μέλος παραστρατιωτικής ομάδας ή άλλο άτομο που ενεργεί με κυβερνητική έγκριση - έχει συμβεί αυτό ποτέ σε εσένα ή σε μέλος της οικογένειάς σου;»* Όποτε είναι δυνατόν, βεβαιώστε τα παιδιά που είναι πιθανό να έχουν υποστεί βασανιστήρια ή αντίστοιχες τραυματικές εμπειρίες για τη διαθέσιμη υποστήριξη που μπορούν να λάβουν.

66. Ιστορικά, η πρώτη φορά που το Δικαστήριο ερμήνευσε τι μπορεί να συνιστά βασανιστήριο και τι απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία ήταν στην υπόθεση Δανίας, Νορβηγίας, Σουηδίας και Ολλανδίας κατά Ελλάδας («Η ελληνική υπόθεση» (1969)) για τις πρακτικές του δικτατορικού καθεστώτος. Άλλη ιστορική υπόθεση συνιστά και Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου για τις πρακτικές που εφαρμόστηκαν σε μέλη του IRA. European Court of Human Rights (ECHR), Case of Ireland v. the United Kingdom. Judgement of 18 January 1978 (N° 91). Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b7004.html>

Επιζήσας/-ασα σεξουαλικής ή έμφυλης βίας ή άλλου βίαιου εγκλήματος

Αυτός ο τομέας ευαλωτότητας μπορεί να αποτελέσει μέρος βασανιστηρίων ή/και τραυματός. Παρόλο που τα κορίτσια και οι γυναίκες δυσανάλογα πιο πολύ υφίστανται κτηνώδη σεξουαλική βία που σχετίζεται με ένοπλες συγκρούσεις, τα αγόρια και οι άνδρες αποτελούν επίσης στόχους τέτοιας βίας. Συστηματική σεξουαλική βία μπορεί επίσης να σημειωθεί και σε πολλά άλλα πλαίσια. Η ντροπή μπορεί να καταστήσει δύσκολη την αποκάλυψη μιας τέτοιας εμπειρίας και του συναφούς τραύματος. Όπως προαναφέρθηκε, η πρόβλεψη να υπάρχει συνεντευκτής του ίδιου φύλου με τον συνεντευξιαζόμενο είναι σημαντική. Ωστόσο, σε περιπτώσεις όπου υπήρξε βία με άτομο του ίδιου φύλου, κάποια αγόρια αισθάνονται πιο άνετα να μιλήσουν σε γυναίκα.

→ Για ερωτήσεις που μπορούν να βοηθήσουν τη συζήτηση, ανατρέξτε στην προηγούμενη ενότητα (βασανιστήρια και τραύμα). Επιπλέον, ρωτήστε: «Μερικές φορές ενήλικες και παιδιά αποτελούν στόχο σωματικής και σεξουαλικής βίας ή εκμετάλλευσης... Έχεις βιώσει εσύ ο/η ίδιος/α ή άλλο μέλος της οικογένειά σου ή έχεις δει ποτέ τέτοιου είδους βία; Πότε και πού συνέβη αυτό; Θα ήθελες να μου πεις αν αυτή η εμπειρία σε έχει επηρεάσει με κάποιο τρόπο; (Αν ναι): δηλαδή; θα ήθελες να μου μιλήσεις γι' αυτό; Έχεις λάβει εσύ ή το μέλος της οικογένειάς σου βοήθεια σχετικά με αυτό το περιστατικό;» Όποτε είναι δυνατόν, βεβαιώστε το παιδί για τη διαθέσιμη υποστήριξη που μπορεί να λάβει.

Θύμα εμπορίας ανθρώπων

Η ευαλωτότητα που σχετίζεται με τον τομέα αυτό, απαιτεί ανεξάρτητη και εξειδικευμένη εκτίμηση. Την αναγνώριση ενός θύματος ως τέτοιο αναλαμβάνουν οι εισαγγελικές αρχές, ενώ ειδική μονάδα της αστυνομίας διερευνά τέτοιες υποθέσεις. Καθοδήγηση σε τέτοιες περιπτώσεις παρέχει ειδικό τμήμα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης, όπως έχει και την αρμοδιότητα της καταγραφής των (πιθανών) θυμάτων στον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς. Είναι επίσης σημαντική η γνώση σχετικά με πολιτισμικά πλαίσια, συνθήκες κι έθιμα στη χώρα καταγωγής προκειμένου να κατανοήσουμε την κατάσταση του θύματος και να το

βοηθήσουμε. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο η εμπορία ανθρώπων περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τη στρατολόγηση και τον εξαναγκασμό παιδιών σε συνθήκες σκλαβιάς στη βιομηχανία του σεξ και την οικιακή εργασία (ιδίως κοριτσιών), την καταναγκαστική εργασία (ιδίως αγοριών), καθώς και άλλους τομείς εκμετάλλευσης (συμπεριλαμβανομένης της αφαίρεσης οργάνων). Η ανίχνευση της ευαλωτότητας, κι εδώ, στοχεύει στη διευκόλυνση μιας εμπειριστατωμένης παραπομπής και θα πρέπει να αποτρέπει τη δημιουργία περιττού άγχους και νέου τραύματος ή άλλου κινδύνου από τους διακινητές και τους συνεργούς τους. Η ασφάλεια είναι η προτεραιότητα. Στα σύνορα, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορεί να καταφτάνουν μαζί με τους διακινητές τους, οπότε είναι ιδιαίτερος σημαντικό, οι εμπλεκόμενοι να δώσουν συνέντευξη ξεχωριστά ο καθένας. Επίσης, θα πρέπει να αναζητηθούν εναλλακτικές λύσεις αντί της κράτησης. Οι παιδικόι και εξαναγκαστικόι γάμοι και απαγωγές αποτελούν, επίσης, καταστάσεις σοβαρής εκμετάλλευσης ώστε να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή.

Όταν παίρνετε συνέντευξη από κάποιον που πιθανόν να έχει πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, σκεφτείτε:

- Βρίσκεται σε κατάσταση εξάρτησης από κάποιο πρόσωπο ή πρόσωπα τα οποία φαίνεται ότι ελέγχουν τις κινήσεις και την επικοινωνία του;
- Φανερώνει σημάδια ότι οι κινήσεις του ελέγχονται ή ότι υφίσταται βία ή δέχεται απειλές για άσκηση βίας;
- Ταξιδεύει με ή/και ελέγχεται από άτομα ύποπτα για εμπορία ανθρώπων ή που σχετίζονται με την εμπορία ανθρώπων;
- Ρωτήστε: «Σε έχει εξαπατήσει/εκφοβίσει/εξαναγκάσει κάποιος ή σε κρατάει όμηρο γιατί ήθελε να σε εκμεταλλευτεί; Ποια είναι η τωρινή σου σχέση με αυτό το άτομο ή αυτούς τους ανθρώπους; Νιώθεις ασφαλής; Τι είδους βοήθεια χρειάζεσαι;» Οι ερωτήσεις αυτές είναι μόνο ενδεικτικές για να ξεκινήσει μία συζήτηση γύρω από αυτό το θέμα. Κατά τα άλλα, όταν έχουμε παιδί θύμα εμπορίας δεν είναι απαραίτητο να έχει παραπλανηθεί ή εξαναγκαστεί για να θεωρηθεί θύμα. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν δεν διαφοροποιούν την κατάσταση, εφόσον υπάρχει η πράξη και ο σκοπός.

Ανιθαγενείς

Ένα άτομο χαρακτηρίζεται ως «ανιθαγενής» όταν δεν αναγνωρίζεται από κανένα κράτος ως υπήκοός του. Ένα άτομο μπορεί να παραμείνει χωρίς ιθαγένεια καθ' όλη τη διαδικασία καθορισμού μεταναστευτικού ή προσφυγικού καθεστώτος, ή μπορεί να είναι ταυτόχρονα και ανιθαγενής και πρόσφυγας. Οι ανιθαγενείς μπορεί να κινδυνεύουν με παρατεταμένη και αόριστη κράτηση, επειδή δεν διαθέτουν έγγραφα ταυτοποίησης, ή αν βρίσκονται σε διαδικασία απομάκρυνσης, δεν έχουν κάποια χώρα στην οποία να μπορούν να επιστρέψουν ή που αποδέχεται την ευθύνη γι' αυτούς.

Άλλοι τομείς ευαλωτότητας

Με βάση τις προσωπικές και κοινωνικές συνθήκες του παιδιού οι οποίες μπορεί να αυξάνουν το κίνδυνο για βλάβη, είναι δυνατό να εντοπίζονται και άλλοι παράγοντες ευαλωτότητας. Αυτοί, ενδεικτικά, μπορεί να περιλαμβάνουν τη συμμετοχή σε μειονοτική ομάδα (κίνδυνος ξενοφοβικής βίας /ανάγκη για προσεκτική διαχείριση και ασφάλεια)· την άγνοια για κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα αγόρια, όπως είναι ο αυτοτραυματισμός και η στρατολόγηση από εγκληματικές ομάδες· την κράτηση (επιπτώσεις στην υγεία και την ευημερία του παιδιού, ανάγκη υποστήριξης)· γλωσσικά εμπόδια (ιδίως για τις αυτόχθονες ή σπάνιες γλώσσες), αναλφαβητισμός, μαθησιακά και εκπαιδευτικά εμπόδια, κοινωνική απομόνωση, αδυναμία κατανόησης των νομικών διαδικασιών και έλλειψη πρόσβασης σε νομικές συμβουλές (περιορισμένη ικανότητα παιδιού να ζητήσει βοήθεια και να συμμετάσχει στο σύστημα ασύλου ή μετανάστευσης)· φυσικές καταστροφές· νέες αφίξεις μεταναστών και προσφύγων οι οποίες απαιτούν παροχή σημαντικής υγειονομικής περίθαλψης σε περιπτώσεις όπου αυτή δεν ήταν διαθέσιμη στη χώρα καταγωγής τους.

Ανταπόκριση σε διαγνωσμένη ευαλωτότητα: τέσσερα βήματα.⁶⁷

1ο βήμα : Εξετάστε τις επιλογές ως προς την τοποθέτηση για στέγαση του παιδιού βάσει των λιγότερο περιοριστικών μέτρων της ελευθερίας του

- Ποιες διαθέσιμες επιλογές υπάρχουν, από το νόμο, τις πολιτικές και την πράξη, σχετικά με την τοποθέτηση εντός παιδιού σε δομή μέσα στην κοινότητα, ανοιχτή και εναλλακτική της κράτησης;
- Πώς επηρεάζουν οι τρέχουσες συνθήκες διαβίωσης την υγεία και ευημερία του παιδιού, και ποιες μπορεί να είναι οι επιπτώσεις της προτεινόμενης επιλογής τοποθέτησης;
- Τι είδους έγγραφα απαιτούνται για την υποστήριξη της διαμονής του ατόμου σε δομή στην κοινότητα;
- Αν υπάρχουν λόγοι κράτησης, πώς αυτή μπορεί να επιτευχθεί με τον ελάχιστο περιορισμό στην ελευθερία και την ελεύθερη κυκλοφορία του ατόμου;

2ο βήμα : Εξετάστε τις επιλογές ως προς το υποστηρικτικό πλαίσιο του ατόμου

- Ποιες είναι οι διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης με δυνατότητα διαχείρισης περιστατικών με διαγνωσμένη ευαλωτότητα; Ποιες είναι οι πλέον κατάλληλες για να παρέχουν την απαιτούμενη υποστήριξη;
- Είναι συνδεδεμένες ή εύκολα προσβάσιμες αυτές οι προτεινόμενες υπηρεσίες από την προτεινόμενη επιλογή τοποθέτησης;
- Έχει υποβληθεί το παιδί σε ολοκληρωμένη ιατρική εξέταση, και αν όχι, πότε προβλέπεται να πραγματοποιηθεί; Εξασφαλίστε τη συνεχή πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη.
- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί έχει πρόσβαση και μέσα για να καλύψει τις βασικές ανάγκες του.
- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί έχει πρόσβαση σε ανεξάρτητη και κατάλληλη νομική συνδρομή και εκπροσώπηση.
- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί κατανοεί πλήρως πώς να βρει βοήθεια, όταν τη χρειάζεται.
- Υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι το παιδί μπορεί να μην είναι σε θέση να συνεργαστεί αποτελεσματικά σε σχέση με τα παραπάνω μέτρα υποστήριξης; Αν ναι, πώς θα αντιμετωπιστεί αυτό; (Εξετάστε, για παράδειγμα, τη διασύνδεση του παιδιού με τους κοινωνικούς λειτουργούς/πρόσωπα αναφοράς που εργάζονται στο πλαίσιο που διαμένει).

67. UNHCR and IDC (2016). Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems, Section C. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html>

3ο βήμα : Εξετάστε τρόπους ενίσχυσης της ανθεκτικότητας του ατόμου⁶⁸

- Βρίσκεται το παιδί εν αναμονή έκδοσης κάποιας απόφασης σχετικά με τη διαδικασία ασύλου, ή άλλη μεταναστευτική ή νομική διαδικασία ή προτίθεται να ξεκινήσει μια τέτοια διαδικασία;
- Ποιοι είναι οι δεσμοί του παιδιού με την κοινότητα - τρέχοντες, πιθανοί και που σχεδιάζονται; (Διερευνήστε τα ακόλουθα: σχολεία, επιλογές εκμάθησης γλώσσας/σπουδές/κατάρτιση, νομικές συμβουλές και υποστήριξη, υγειονομική περίθαλψη, ευκαιρίες εθελοντικής εργασίας, οικογένεια, φίλοι, υποστήριξη από συνομηλικούς, καθοδήγηση, εθνικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές κοινότητες και άλλα υποστηρικτικά κοινωνικά δίκτυα).
- Ποια μέτρα επικοινωνίας και αναφοράς βοηθούν το παιδί να παραμείνει σε επαφή με τις αρχές και να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία ασύλου ή μετανάστευσης; Έχετε υπόψη σας ότι μόλις υπάρξει σταθερή συνεργασία, η συχνότητα αναφοράς σε εσάς ή άλλο πρόσωπο αναφοράς μπορεί να προσαρμοστεί. Με ποιο τρόπο, η ανθεκτικότητα του παιδιού και οι δεσμοί του με την κοινότητα θα ενισχυθούν και υποστηριχθούν ώστε να συνεργαστεί σε σχέση με τυχόν απαιτήσεις συμμόρφωσης με τις διαδικασίες (π.χ. αυτοπρόσωπη παρουσία στην ανανέωση δελτίου);
- Βεβαιωθείτε ότι το παιδί έχει πρόσβαση και μέσα για να καλύψει τις βασικές του ανάγκες.
- Σε όσους έχουν εκκινήσει τη διαδικασία για οικογενειακή επανένωση, τι είδους προετοιμασία και συμπληρωματική βοήθεια θα τους παρασχεθούν για τη στήριξη της μετάβασής τους;

4ο βήμα : Τελική λήψη αποφάσεων και παραπομπή

Έχοντας εξετάσει ένα ευρύ φάσμα συνθηκών και επιλογών, είναι πλέον δυνατόν να λάβετε μια εμπεριστατωμένη απόφαση σχετικά με την καταλληλότερη επιλογή τοποθέτησης και υποστήριξης για κάθε παιδί ξεχωριστά και να προβείτε στην/στις ενδεδειγμένη/ες παραπομπή/ές. Όπως σημειώθηκε και προηγουμένως, βεβαιωθείτε ότι το άτομο κατανοεί απόλυτα πώς να ζητήσει βοήθεια, όταν τη χρειάζεται. Ενθαρρύνετε την ικανότητα του παιδιού να προσεγγίσει το ίδιο τις υπηρεσίες, αναλόγως την περίπτωση (π.χ. αν πλησιάζει την ενηλικίωση).

68. Βλ. επίσης Μέρμιντα (2019). Αυτοτραυματισμός – Κατευθυντήριες οδηγίες για καλές πρακτικές: Στήριζοντας τους ασυνόδετους εφήβους πρόσφυγες και μετανάστες, σ. 24.

9. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΒΕΛΤΙΣΤΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Σύμφωνα με την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το Βέλτιστο Συμφέρον του Παιδιού συνιστά μία έννοια με τριπλή φύση⁶⁹.

α) **Ένα ουσιαστικό δικαίωμα:** το δικαίωμα του παιδιού να εκτιμάται το βέλτιστο συμφέρον του και αυτό να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη, όταν αξιολογούνται διαφορετικά συμφέροντα, προκειμένου να ληφθεί μία απόφαση επί του υπό κρίση ζητήματος, και η εγγύηση ότι το δικαίωμα αυτό θα εφαρμόζεται κάθε φορά που πρόκειται να ληφθεί κάποια απόφαση σχετικά με τη ζωή ενός παιδιού, μιας συγκεκριμένης ομάδας παιδιών ή των παιδιών γενικά.

β) **Μια θεμελιώδης ερμηνευτική δικαιοκίνητη αρχή:** εάν μια νομική διάταξη επιδέχεται περισσότερες από μία ερμηνείες, θα πρέπει να επιλεγεί η ερμηνεία που εξυπηρετεί πιο αποτελεσματικά το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

γ) **Ένας διαδικαστικός κανόνας:** κάθε φορά που πρόκειται να ληφθεί μία απόφαση η οποία θα επηρεάσει ένα συγκεκριμένο παιδί, μια συ-

⁶⁹. Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (2013) Γενικό Σχόλιο Ν. 14 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνετε πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του, Άρθρο 3 παρ. 1. Διαθέσιμο στα Αγγλικά: http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf Μετάφραση του αποσπάσματος στα ελληνικά είναι διαθέσιμη στο: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/06/Europe-FAIR-module-0-Training-modules-2018-GRE.pdf>

γκεκριμένη ομάδα παιδιών ή γενικά τα παιδιά, η διαδικασία λήψης αποφάσεων πρέπει να περιλαμβάνει την αξιολόγηση πιθανών (θετικών ή αρνητικών) επιπτώσεων της απόφασης, για το εν λόγω παιδί ή τα παιδιά. Η αξιολόγηση και ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού απαιτούν διαδικαστικές εγγυήσεις. Επιπλέον, η αιτιολογία μιας απόφασης πρέπει να αποδεικνύει ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού έχει ληφθεί ρητά υπόψη. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές θα πρέπει να εξηγούν πώς έχει γίνει σεβαστό το δικαίωμα αυτό στην απόφαση, με άλλα λόγια, ποιο θεωρείται το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, βάσει ποιων κριτηρίων αυτό προσδιορίστηκε, και πώς το συμφέρον του παιδιού υπερίσχυσε σε σχέση με άλλες παραμέτρους, είτε πρόκειται για γενικά θέματα πολιτικής είτε για μεμονωμένες περιπτώσεις.

Όπως παρατηρεί η Επιτροπή, η έννοια του βέλτιστου πρέπει να εξειδικεύεται για κάθε περίπτωση εξατομικευμένα, είναι ευέλικτη και ευπροσάρμοστη σύμφωνα με την ιδιαίτερη κατάσταση του κάθε παιδιού ή των παιδιών (πλαίσιο, συνθήκες, ανάγκες).

Η ατομική αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού είναι απαραίτητη, προκειμένου να προσδιοριστεί μια βιώσιμη λύση ή να καθοριστούν αν πρέπει να προχωρήσει η διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης, ή λόγω ενός κινδύνου που αντιμετωπίζει ένα παιδί, ή επειδή έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματά του.

Παράγοντες που καθορίζουν το «βέλτιστο συμφέρον» ενός παιδιού⁷⁰

Παρακάτω περιγράφονται παράγοντες οι οποίοι είναι σημαντικοί για τον καθορισμό των διαθέσιμων επιλογών προς το συμφέρον του παιδιού, συμπεριλαμβανομένου του προσδιορισμού των απαραίτητων μέτρων για τη μετέπειτα παρακολούθηση της πορείας της υπόθεσής του. Αναπόφευκτα, η σημασία κάθε παράγοντα ποικίλλει αναλόγως την περίπτωση κάθε παιδιού.

⁷⁰ International Organization for Migration (IOM) (2012). Training manual for Guardians and social workers dealing with unaccompanied minor asylum seekers, in the framework of the project: Improving the quality of unaccompanied minor asylum seekers' guardianship and care in Central European countries, Vienna: Publication IOM. Διαθέσιμο στο: http://www.iomvienna.at/sites/default/files/Training_Manual_Final.pdf

Απόψεις του παιδιού

- Οι επιθυμίες και τα συναισθήματα του παιδιού, αν αυτά εκφράστηκαν από το ίδιο το παιδί
- Η σημασία που πρέπει να τους δοθεί, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού
- Η ικανότητα του παιδιού να κατανοεί και να αξιολογεί τις επιπτώσεις των διαφόρων επιλογών που έχει στη διάθεσή του

Ασφαλές περιβάλλον

Η ασφάλεια είναι προτεραιότητα. Η έκθεση ή η πιθανή έκθεση σε επιβλαβείς καταστάσεις υπερκαλύπτει τους άλλους παράγοντες. Σκεφτείτε:

- ασφάλεια γεωγραφικής θέσης/μέρους διαμονής, το οποίο εξετάζεται
- διαθεσιμότητα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για παιδιά που πάσχουν από κάποια ασθένεια
- προηγούμενες επιβλαβείς καταστάσεις (συχνότητα, μοτίβα, τάσεις)
- δυνατότητα παρακολούθησης, αν εξακολουθούν να υφίστανται αιτίες παρελθόντων αρνητικών καταστάσεων

Οικογένεια και στενές σχέσεις

α) Γενικοί παράγοντες:

- Ποιότητα και διάρκεια σχέσης και βαθμού προσκόλλησης του παιδιού σε:
 - αδέρφια
 - άλλα μέλη της οικογένειας
 - άλλους ενήλικες ή παιδιά στην πολιτισμική κοινότητα
 - κάθε άλλο άτομο που παρέχει φροντίδα
- Πιθανή επίδραση του αποχωρισμού από την οικογένεια ή της αλλαγής των φροντιστών, στο παιδί.
- Ικανότητα τωρινών και μελλοντικών φροντιστών να φροντίζουν το παιδί.

→ Απόψεις ατόμων που βρίσκονται κοντά στο παιδί, κατά περίπτωση

β) Παράγοντες σχετικοί με βιώσιμες λύσεις για τα ασυνόδευτα παιδιά:

→ Δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης (κατά κανόνα θεωρείται ότι εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού). Εξετάστε αν:

- Έχει ξεκινήσει η αναζήτηση της οικογένειας και ποια τα αποτελέσματα αυτής
- Έγινε προσπάθεια άμεσης επαφής με γονείς/οικογένεια
- Επιβεβαιώθηκε η σχέση της οικογένειας με το παιδί
- Παιδί και οικογένεια επιθυμούν να επανενωθούν και, αν όχι, για ποιους λόγους

Ανάγκες σχετικές με ανάπτυξη και ταυτότητα παιδιού

- Πολιτισμικό και κοινωνικό υποστηρικτικό δίκτυο του παιδιού
- Συνέχεια στο εθνικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό και γλωσσικό υπόβαθρο του παιδιού
- Ειδικές περιστάσεις για να συνεκτιμηθούν βάσει της ηλικίας, του φύλου, των ικανοτήτων κι άλλων χαρακτηριστικών του παιδιού
- Ιδιαίτερες σωματικές ή συναισθηματικές ανάγκες
- Σωματική και ψυχική υγεία
- Εκπαιδευτικές ανάγκες
- Προοπτική επιτυχούς μετάβασης στην ενηλικίωση (εργασιακή απασχόληση, γάμος, οικογένεια)

Φόρμα αξιολόγησης βέλτιστου συμφέροντος

Η προτεινόμενη φόρμα για την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού βασίζεται σε μία φόρμα – δείγμα η οποία αναπτύχθηκε από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και τη Διεθνή Επιτροπή Διάσωσης (IRC) με τη συμβολή από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και συνεργάτες τους σε έξι περιοχές δράσης, μεταξύ του 2009 και του 2010. Μικρές προσαρμογές έχουν γίνει προκειμένου να ανταποκρίνεται

στις ανάγκες των επιτρόπων συγκεκριμένα. Η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος συνιστάται από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και την IRC να πραγματοποιείται για περιπτώσεις παιδιών τα οποία διατρέχουν κίνδυνο κακοποίησης, παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή βίας. Ωστόσο, δεδομένου ότι τα ασυνόδευτα παιδιά αποτελούν μια ευάλωτη ομάδα και ενδέχεται να χρειάζονται συνδυαστικές και συντονισμένες προσπάθειες για την ικανοποίηση των αναγκών τους και την προστασία των δικαιωμάτων τους, προτείνεται η διενέργεια αξιολόγησης σε κάθε περίπτωση ασυνόδευτου παιδιού.

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά οδηγίες για την συμπλήρωση της φόρμας⁷¹:

Στόχος

Η φόρμα αξιολόγησης βέλτιστου συμφέροντος στοχεύει να υποστηρίξει τους επαγγελματίες στο πεδίο της προστασίας των παιδιών και τη διαχείριση των υποθέσεων. Η φόρμα πρέπει να επικαιροποιείται διαρκώς και η συμπλήρωσή της να ξεκινά το συντομότερο δυνατό αμέσως μετά τον εντοπισμό ενός παιδιού (και ιδίως όταν είναι σε κίνδυνο κακοποίησης, παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή βίας). Η φόρμα αυτή αποτελεί εργαλείο το οποίο πρέπει να χρησιμοποιείται για να βρεθεί μια βιώσιμη λύση για το ασυνόδευτο παιδί. Η συμπλήρωσή της συμβάλλει στον εντοπισμό των κινδύνων που σχετίζονται με την προστασία του παιδιού και περιλαμβάνει ερωτήσεις που μπορούν να υποβάλλονται κατά τη διάρκεια εκτιμήσεων σχετικών με την προστασία του παιδιού, καταγραφής, σχεδιασμού, εποπτείας και της μετ' έπειτα παρακολούθησης της υπόθεσης. Μπορεί, επίσης, να δώσει χρήσιμες πληροφορίες κατά τη διαδικασία καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντος (BID) που διενεργείται από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και την επιτροπή καθορισμού βέλτιστου συμφέροντος (BID panel), εάν απαιτείται αυτό σε μεταγενέστερο στάδιο.

71. UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines, Annex4: Guidance Notes: Using the Sample BIA Form. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>

Περιεχόμενο

Τα μέρη της φόρμας μπορούν να συμπληρωθούν σε διαφορετικά χρονικά στάδια· δεν χρειάζεται να συμπληρωθεί ταυτόχρονα στο σύνολό της. Αντιθέτως, οι πληροφορίες μπορούν να συγκεντρωθούν στη διάρκεια μίας χρονικής περιόδου, μέσω επισκέψεων στο πλαίσιο διαμονής και συνεντεύξεων με το παιδί και άλλων σχετικών προσώπων· ο/η επίτροπος μπορεί να χρησιμοποιήσει τη φόρμα για τη συνεχή εποπτεία και παρακολούθηση της υπόθεσης.

Συλλογή πληροφοριών

Η διάρκεια της συνέντευξης και ο τύπος των πληροφοριών που συλλέγονται εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά κάθε παιδιού, όπως η ηλικία του και το επίπεδο συναισθηματικής ευημερίας του. Ορισμένες ερωτήσεις είναι ανοικτού τύπου και άλλες είναι κλειστού τύπου. Το καλύτερο είναι να συνδυάζονται τα δύο είδη ερωτήσεων. Οι ερωτήσεις πρέπει να είναι εύκολα κατανοητές από το παιδί και κατάλληλες για την ηλικία του, το επίπεδο ωριμότητάς του και το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ανήκει. Απαιτεί χρόνο να κερδίσεις την εμπιστοσύνη των παιδιών. Μην βιαστείτε με τις ερωτήσεις, αυτό μπορεί να είναι τρομακτικό ή ακόμη και επιζήμιο για το παιδί. Επιτρέψτε στα παιδιά να εξοικειωθούν μαζί σας. Η τακτική επαφή με το παιδί, αρκετές φορές κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου, π.χ. μέσω επισκέψεων στο πλαίσιο διαμονής, μπορεί να κάνει ένα παιδί να νιώσει πιο άνετα⁷².

Μέρος I: Προσωπικά στοιχεία του παιδιού

Τα προσωπικά στοιχεία και οι πληροφορίες που απαιτούνται στο Μέρος I πρέπει να συμπληρωθούν για κάθε παιδί ξεχωριστά. Ο σκοπός της αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού πρέπει να αναφέρεται με σαφήνεια στην πρώτη σελίδα, για παράδειγμα «παιδί σε κίνδυνο», «παιδί που έχει ανάγκη από παρέμβαση υπηρεσιών παιδικής προστασίας» ή «οικογενειακή επανένωση». Οι ανάγκες του παιδιού πρέ-

⁷² Βλ. επίσης UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines, Chapter 6: Communicating with children, σσ. 89-102

πει, επίσης, να αναφέρονται· για παράδειγμα, αν για το παιδί υπάρχει ανάγκη μεσολάβησης στην οικογένεια, λήψης μέτρων φροντίδας ή παραπεμπής σε ιατρικές υπηρεσίες. Η ιεράρχηση των αναγκών μπορεί να υποδειχθεί με την επιλογή των αντίστοιχων προτάσεων «υψηλή προτεραιότητα», «προτεραιότητα» ή «κανονική». Η ιεράρχηση αυτή βοηθά στη βελτίωση του προγραμματισμού για την παρακολούθηση της υπόθεσης του παιδιού.

Μέρος II: οικογενειακό περιβάλλον και ιστορικό του αποχωρισμού

Το Μέρος II συμπληρώνεται μόνο για τα ασυνόδετα παιδιά (σε αντιδιαστολή, για παράδειγμα, με παιδιά, για τα οποία υπάρχει υποψία κακοποίησης και διερευνάται η κατάσταση και ενδεχόμενα μέτρα προστασίας μέσω της αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος τους). Παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις αιτίες και τις συνθήκες του αποχωρισμού. Οι πληροφορίες που καταγράφονται στο Μέρος II διευκολύνουν τις ενέργειες εντοπισμού της οικογένειας και τον προσδιορισμό τυχόν πρόσθετων αναγκών του παιδιού.

Μέρος III: Ανάγκη για προστασία & αξιολόγηση της παρεχόμενης φροντίδας

Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται σε αυτό το μέρος βοηθούν στο να δοθεί μια γενική εικόνα των αναγκών προστασίας του παιδιού και της φροντίδας που έχει επί του παρόντος. Οι πληροφορίες που αντλούνται μέσα από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ελκείμενη παρακολούθηση της πορείας του παιδιού. Σε γενικές γραμμές, είναι προτιμότερο να διεξάγετε αυτή συνέντευξη για συλλογή πληροφοριών στο μέρος που διαμένει το παιδί, αν αυτό είναι σύμφωνο με το βέλτιστο συμφέρον του (βλ. επίσης Μέρος VI).

Συνθήκες διαβίωσης και φροντίδας

Αυτή η ενότητα πρέπει να συμπληρωθεί για όλα τα ασυνόδετα παιδιά. Μπορεί επίσης να είναι χρήσιμη και για τα παιδιά που δεν έχουν μεν αποχωριστεί την οικογένειά τους, αλλά βιώνουν κακοποίηση, παραμέ-

ληση, εκμετάλλευση ή βία στο σπίτι και μελετάται ποιο είναι το κατάλληλο μέτρο που πρέπει να ληφθεί. Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές θα συμβάλλουν στην κατανόηση της κατάστασης του παιδιού.

Ασφάλεια

Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται μέσω αυτών των ερωτήσεων είναι σημαντικές για την ευημερία κάθε παιδιού, αλλά είναι ιδιαίτερος σημαντικές για τα παιδιά που έχουν ιστορικό προηγούμενης κακοποίησης ή είναι, για παράδειγμα, μέλη μιας ιδιαίτερα ευάλωτης ή κοινωνικής ομάδας.

Υγεία και πρόσβαση στη ιατρική περίθαλψη

Οι ερωτήσεις αυτές βοηθούν στην αναγνώριση τυχόν ζητημάτων που σχετίζονται με την υγεία ή την ιατρική κατάσταση που μπορεί να αντιμετωπίζει το παιδί. Επίσης, έτσι θα επισημανθεί οποιαδήποτε τρέχουσα ιατρική παρακολούθηση και θα ενημερωθεί ο μελλοντικός προγραμματισμός της παρακολούθησης του υγείας παιδιού.

Εάν το παιδί αντιμετωπίζει μία επείγουσα ιατρική κατάσταση, είναι απαραίτητη η άμεση παραπομπή σε αρμόδια ιατρική μονάδα. Ο/Η επίτροπος θα πρέπει να συζητήσει πιθανές παρεμβάσεις με το παιδί και τα πρόσωπα που έχουν αναλάβει την πραγματική φροντίδα του παιδιού, προβαίνοντας σε επαναληπτικές εξετάσεις άμεσα.

Πρόσβαση σε τρόφιμα

Η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού πρέπει να αναφέρει αν το παιδί τρέφεται επαρκώς ή όχι. Είναι χρήσιμο να ρωτάτε πότε και τι έφαγε τελευταία το παιδί. Τα ασυνόδευτα παιδιά σε επισφαλείς συνθήκες διαμονής ή τα παιδιά που ζουν σε «νοικοκυριά» όπου ένα ανήλικο άτομο είναι υπεύθυνο, μεταξύ άλλων, ενδέχεται να αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης σε επαρκή ποσότητα τροφής. Μερικές φορές προβλήματα παρατηρούνται και όταν το υπεύθυνο πρόσωπο σε ένα πλαίσιο διαμονής είναι πολύ νεαρός/η ενήλικος/η (π.χ. στην περίπτωση που ένα παιδί βρίσκεται σε συγγενική αναδοχή).

Πόσιμο νερό και υγιεινή

Οι πληροφορίες που συλλέγονται μέσω αυτών των ερωτήσεων επικεντρώνονται στην ασφαλή πρόσβαση σε νερό και εγκαταστάσεις υγιεινής. Αυτές οι πληροφορίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για τα κορίτσια, ειδικά κατά τη διάρκεια της νύχτας, καθώς αντιμετωπίζουν ξεχωριστούς κινδύνους. Η συλλογή πληροφοριών σχετικά με το πόσιμο νερό έχει νόημα ιδιαίτερος για παιδιά που διαβιούν σε ασφαλείς ζώνες σε ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας ή σε επισφαλή πλαίσια, όπως σε αστεγία ή καταλήψεις.

Εκπαίδευση

Για τα παιδιά στο σχολείο, αυτές οι ερωτήσεις παρέχουν πληροφορίες για το πώς αισθάνεται το παιδί στο σχολείο και με τους συμμαθητές του. Πρέπει να συγκεντρωθούν πληροφορίες σχετικά με το αν το παιδί νιώθει ικανοποιημένο στην τάξη ή υπάρχουν συγκεκριμένα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως με τη γλώσσα ή με διακρίσεις σε βάρος του.

Για τα παιδιά που δεν πηγαίνουν στο σχολείο, πρέπει να καθοριστούν τα βασικά αίτια για την αποχή από τα μαθήματα και να συζητηθούν τρόποι αντιμετώπισης. Αν παιδί που ζει με ανάδοχη οικογένεια δεν πηγαίνει στο σχολείο, ενώ τα άλλα παιδιά της ανάδοχης οικογένειας πηγαίνουν, τότε το παιδί μπορεί να αντιμετωπίζει διακρίσεις μέσα στην οικογένεια.

Οι ερωτήσεις σχετικά με τις καθημερινές δραστηριότητες και οι ερωτήσεις σχετικά με την προστασία και την ψυχοκοινωνική ευημερία, θα βοηθήσουν στον εντοπισμό τυχόν κινδύνων κακοποίησης, παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή βίας ή άλλων ζητημάτων παιδικής προστασίας τα οποία ενδέχεται να υποστεί το παιδί.

Καθημερινές δραστηριότητες

Αυτές οι ερωτήσεις θα σας βοηθήσουν να καταλάβετε μία τυπική μέρα στη ζωή του παιδιού. Μπορείτε να ρωτήσετε: «Πώς ήταν η μέρα σου σήμερα;» ή «Τι έκανες αφού ξύπνησες;» και «Παρακαλώ περιγράψε μου τι έκανες μετά το σχολείο σήμερα». Το παιδί μπορεί να χρειαστεί χρόνο για να απαντήσει και είναι πιθανό περισσότερες από μία επισκέψεις ή

συνεντεύξεις να είναι απαραίτητες για να κερδίσει ο/η επίτροπος την εμπιστοσύνη του παιδιού. Αυτό ισχύει και για την επόμενη ενότητα.

Προστασία και ψυχοκοινωνική ευημερία

Αυτή η σειρά ερωτήσεων αναδεικνύει το επίπεδο προστασίας και την ψυχοκοινωνική ευημερία που βιώνει το παιδί. Πρόσθετες χρήσιμες ερωτήσεις είναι: «Όταν αντιμετωπίζεις κάποιο πρόβλημα, σε ποιον απευθύνεσαι για να σε βοηθήσει;», «Τι είδους βοήθεια ή υποστήριξη ζητάς συνήθως;» ή «Πώς μπορούν να σε βοηθήσουν άλλοι;». Αν το παιδί βρίσκεται σε έντονη συναισθηματική φόρτιση, μπορεί ο επίτροπος να παραπέμψει το παιδί –με τη συγκατάθεσή του– σε κάποιο σύμβουλο. Κάθε φορά που ο/η επίτροπος εντοπίζει την ύπαρξη ζητημάτων προστασίας ή ψυχοκοινωνικής φύσεως, πρέπει να ληφθούν μέτρα επανεξέτασης/ παρακολούθησης της υπόθεσης το συντομότερο δυνατό· πρώτα το ίδιο το παιδί καθώς και ο φροντιστής του πρέπει να ενημερώνονται και να συμβουλευούνται.

Αναζήτηση και εντοπισμός μελών οικογένειας

Οι ερωτήσεις αυτές θα πρέπει να συμπληρωθούν για τα ασυνόδευτα παιδιά, συμπεριλαμβάνοντας και τα παιδιά που έχουν τοποθετηθεί σε ανάδοχες οικογένειες ή/και σε άλλα εναλλακτικά πλαίσια φροντίδας. Ο/Η επίτροπος πρέπει να ρωτάει το παιδί σχετικά με την επιθυμία του να εντοπίσει την οικογένειά του και με ποιον συγκεκριμένα θέλει να επανενωθεί. Οι πληροφορίες που συλλέγονται βοηθούν στην αξιολόγηση της ποιότητας και της διάρκειας της σχέσης του παιδιού με αυτά τα μέλη της οικογένειας. Τα μέλη της οικογένειας μπορεί να είναι γονείς, αδέρφια ή άλλοι συγγενείς.

Αν οι συγγενείς ζουν σε μη ασφαλή περιοχή ή ο εντοπισμός μπορεί να προκαλέσει κινδύνους για το παιδί ή την οικογένειά του, ο εντοπισμός και η επανένωση ενδέχεται να μην καταστούν εφικτά. Το παιδί πρέπει να ενημερώνεται για τις πιθανότητες που μπορεί έχει ο εντοπισμός των συγγενών του. Ακόμη και αν η οικογένεια του παιδιού ζει σε μη ασφαλή περιοχή, ο εντοπισμός μπορεί να είναι χρήσιμος για την αποκατάσταση ή διατήρηση της επαφής μεταξύ του παιδιού και της οικογένειας. Τα

αιτήματα για τον εντοπισμό πρέπει να παραλέμπονται το συντομότερο δυνατό στους αρμόδιους οργανισμούς. Η Υπατη Αρμοστικότητα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες μπορεί να έρθει σε επαφή με άλλα γραφεία του οργανισμού για τον εντοπισμό μελών μίας οικογένειας – αρκεί να είναι καταγεγραμμένοι κι όχι αόρατοι από το σύστημα. Μερικές φορές τα παιδιά μπορεί να χρειάζονται χρόνο για να αποκαλύψουν σχετικές πληροφορίες λόγω, για παράδειγμα, προηγούμενων βίαιων περιστατικών στη χώρα καταγωγής τους. Αν το παιδί δεν έχει συγγενείς, μπορεί αυτό να σημειωθεί στο σχετικό πεδίο της φόρμας αξιολόγησης και να δοθούν διευκρινίσεις.

Άλλα

Στο τέλος της συνέντευξης ή της επίσκεψης στο πλαίσιο διαμονής, το παιδί θα πρέπει να κληθεί να υποβάλει το ίδιο ερωτήσεις που θα ήθελε ή να κάνει περαιτέρω παρατηρήσεις. Προσπαθήστε να κλείσετε τη συνέντευξη ή την επίσκεψη με μία θετική δήλωση, ειδικά αν το παιδί έχει αποκαλύψει δύσκολες εμπειρίες ή παρουσιάζει σημάδια δυσφορίας.

Μέρος IV: Επισκέψεις στο πλαίσιο διαμονής

Τουλάχιστον μία επίσκεψη στο πλαίσιο διαμονής θα πρέπει να πραγματοποιηθεί για τη συμπλήρωση της φόρμας αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Οι συνεχόμενες επισκέψεις και η τακτική παρακολούθηση των συνθηκών προτιμώνται. Κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης στο μέρος διαμονής του παιδιού, ο/η επίτροπος μπορεί να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη εικόνα των συνθηκών διαβίωσης του παιδιού και να παρακολουθήσει το παιδί στο τωρινό περιβάλλον του. Η παρατήρηση αποτελεί ισχυρό εργαλείο για την αναγνώριση κινδύνων για την προστασία του παιδιού αλλά και προστατευτικών παραγόντων.

Μέρος V: Πληροφορίες που συμπληρώνονται από τον/την επίτροπο

Στο τέλος της συνέντευξης ή της επίσκεψης στο πλαίσιο διαμονής, ο/η επίτροπος πρέπει να συμπληρώσει το Μέρος V καταγράφοντας σκέψεις και εντυπώσεις σχετικά με τη συνέντευξη και τη φροντίδα, προστασία, ψυχοκοινωνική και ιατρική κατάσταση του παιδιού. Το παιδί μπορεί να

μην είναι ικανό ή πρόθυμο να δώσει προφορικά λεπτομερείς πληροφορίες ως απάντηση σε ορισμένες ερωτήσεις. Είναι επομένως σημαντικό ο/η επίτροπος να παρατηρεί πώς εκφράζεται το παιδί μέσω της γλώσσας του σώματός του. Για παράδειγμα, το παιδί μπορεί να είναι αποσυρμένο – κεφάλι και μάτια να είναι στραμμένα προς τα κάτω, τα χέρια κολλημένα σφιχτά στο σώμα ή ενωμένα, η φωνή απαλή και χαμηλή σε ένταση– δείχνοντας στον/ην επίτροπο ότι μπορεί να υπάρχει κάποιος υποβόσκον πρόβλημα το οποίο το παιδί φοβάται να εξωτερικεύσει. Το Μέρος V δίνει την ευκαιρία στον/ην επίτροπο να σημειώσει αυτές τις λεπτομέρειες.

Μέρος VI: Συνέντευξη με τον ενήλικο φροντιστή ή την ανάδοχη οικογένεια (αν ισχύει)

Αυτό το Μέρος συμπληρώνεται για τα ασυνόδευτα παιδιά που διαμένουν σε μια οργανωμένη δομή φιλοξενίας ή σε ανάδοχη οικογένεια, ώστε να αξιολογηθεί το εν λόγω πλαίσιο. Οι ερωτήσεις παρέχουν πληροφορίες οι οποίες θα συμβάλλουν στην εκτίμηση της καταλληλότητας του πλαισίου και αν είναι υπέρ του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Μέρος VII: Σύνοψη και Συστάσεις

Ο/η επίτροπος μπορεί να συνοψίσει τα ευρήματα και τα συμπεράσματα του ξεχωρίζοντας τις κυρίαρχες ανάγκες του παιδιού.

Μέρος VIII: Σχέδιο δράσης

Το Μέρος VIII πρέπει να συμπληρωθεί προσεκτικά με αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με το σχεδιασμό για παρακολούθηση και εποπτεία της υπόθεσης. Στην ενότητα αυτή πρέπει να αναφέρεται ποιος είναι ο εκάστοτε υπεύθυνος και ποιο είναι το χρονοδιάγραμμα για την κάθε ενέργεια. Θα πρέπει να υπάρχει ένα σαφές σχέδιο δράσης και το οποίο θα πρέπει να επικαιροποιείται σε κάθε στάδιο της παρακολούθησης/επανεξέτασης της υπόθεσης, έως ότου βρεθεί μια βιώσιμη λύση και η υπόθεση κλείσει.

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5^η έκδοση.

BABEL (2010). Οδηγός επίγνωσης της πολιτισμικής ετερότητας: κατανοώντας την πολιτισμική ετερότητα στην ψυχική υγεία.

Βασικά πρότυπα για τους επιτρόπους ανηλίκων χωρισμένων από την οικογένειά τους στην Ευρώπη. Διαθέσιμο στο: <http://www.corestandardsforguardians.com/images/22/335.pdf>

Berry, J., (1997). Immigration, Acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An international review*, 46, 5-68.

Byrne, K., (2018). *Towards a Child Rights-based Assessment Tool to Evaluate National Responses to Migrant and Refugee Children*, Discussion Paper. Florence: UNICEF.

Γκόβαρης, Χ. (2001). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, Αθήνα: Ατραπός
Γιατροί του Κόσμου (Πουλαράκης, Σ.) (2016), Η διαπίστωση της ανηλικότητας των ασυνόδευτων ανηλίκων αλλοδαπών. Διαθέσιμο σε: https://mdmgreece.gr/app/uploads/2016/09/AGE-ASSESSMENT-POLICY-BRIEF_A.pdf

Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (United Nations Office on Drugs and Crime, Human Trafficking - UNODC). Διαθέσιμο στο: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html>

CONNECT project (2014). Working with the unaccompanied child. Identification, reception & protection of unaccompanied children: a tool for guardians and other actors working for the best interest of the child. Διαθέσιμο στο: http://www.connectproject.eu/PDF/CONNECT-NLD_Tool2.pdf

Core standards for guardians of separated children in Europe (2011). Διαθέσιμο στο: <http://www.corestandardsforguardians.eu/>

Council of Europe (2008). White paper on intercultural dialogue: Living together

as equals in dignity. Διαθέσιμο στο: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/WhitePaper_InterculturalDialogue_2_en.asp

Council of Europe, (2010). *Life projects for unaccompanied migrant minors: A handbook for frontline professionals*, Publication: Council of Europe. Διαθέσιμο στο: https://childhub.org/en/system/tdf/library/attachments/id10053-life_projects_gb.pdf?file=1&type=node&id=20580

Council of Europe, (2018). *How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals*, Publication: Council of Europe. Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

Δημητροπούλου, Γ. και Παπαγεωργίου, Ι. (2008) Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: http://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/UAM_survey.pdf

Διοτίμα (2018). Training Resource Package: Introduction into GBV Core Concepts, Principles and Approaches for Non Specialized Professionals. Διαθέσιμο στο: <http://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2019/04/Diotima-Interagency-Training-Package-Net.pdf>

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2019). Έκθεση αναφοράς ΕΕΔΑ για το προσφυγικό και το μεταναστευτικό ζήτημα, Μέρος Α': Προσφυγικό. Διαθέσιμο στο: http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/Ekthesi%20Anaforas%20gia%20to%20Prosfygiko.pdf

Επιστημονική επιτροπή για τη στήριξη των παιδιών προσφύγων (2017) Το Έργο της Εκπαίδευση των προσφύγων. Διαθέσιμο στο: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/16_06_17_Epistimoniki_Epitropi_Prosfygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_Final.pdf

European Asylum Support Office (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο), (2016). Practical guide on family tracing, EASO Practical Guides Series. Διαθέσιμο στο: <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/EASO%20Practical%20Guide%20on%20Family%20Tracing.pdf>

European Asylum Support Office, (2018). The EASO practical guide on age assessment: Second edition, EASO practical guide series. Διαθέσιμο στο: <https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-guide-on-age-assessment-v3-2018.pdf>

European Asylum Support Office, (2019). Guidance on asylum procedure: operational standards and indicators. EASO Practical Guides Series. Διαθέσιμο στο: https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/Guidance_on_asylum_procedure_operational_standards_and_indicators_EN.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights (2015). *Handbook for guardianship*

of children deprived of parental care, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στο: <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/guardianship-children-deprived-parental-care>

European Union Agency for Fundamental Rights (2019). *Children deprived of parental care found in an EU Member State other than their own Luxembourg*: Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στο: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-children-deprived-of-parental-care_en.pdf

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, (2017). Ταχεία Αποτίμηση των Ψυχικών και Ψυχοκοινωνικών Αναγκών των Ασυνόδευτων Παιδιών και της Ανταπόκρισης των Υπηρεσιών στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/60381>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, (2017). *Manual on Smart Practices for Working with Migrant Unaccompanied and Separated Children in the Europe Region*, Geneva. Διαθέσιμο στο: <https://media.ifrc.org/ifrc/wp-content/uploads/sites/5/2017/11/UASC-Smart-Practices-Manual-Europe.pdf>

International Organization for Migration, (2012). *Training manual for Guardians and social workers dealing with unaccompanied minor asylum seekers, in the framework of the project: Improving the quality of unaccompanied minor asylum seekers' guardianship and care in Central European countries*, Vienna: IOM. Διαθέσιμο στο: http://www.iomvienna.at/sites/default/files/Training_Manual_Final.pdf International Planned Parenthood Federation - IPPF website. Διαθέσιμο στο: <https://www.ippf.org/youthhub/CSE.html>

Κατευθυντήριες Οδηγίες για την προστασία των γυναικών και των κοριτσιών κατά την πρώτη υποδοχή στην Ελλάδα και τη διαδικασία ασύλου. Διαθέσιμο στο: https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/Leaflet_36pg.pdf

Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2009). Πολιτικές για τις ρυθμίσεις υποδοχής, επιστροφής και ένταξης και στατιστικά στοιχεία για τους ασυνόδευτους ανήλικους στην Ελλάδα. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/unaccompanied-minors/11b_greece_national_report_on_unaccompanied_minors_final_version_4dec09_gr_el.pdf ;

Khoury, L., Tang, Y.L., Bradley, B., Cubells J.F., and Ressler, K.J. (2010). Substance use, childhood traumatic experience, and Posttraumatic Stress Disorder in an urban civilian population. *Depression and Anxiety*, 27(12): 1077–1086. Διαθέσιμο στο: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3051362/>

Kirmayer, L.J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A.G., Guzder, J., Hassan, G., Rousseau, C. & Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immi-

grants and refugees: general approach in primary care. *CMAJ* 183 (12) 959-967. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1503/cmaj.090292>

KMOP και Defence for Children International – Italy (2015). *Resiland: orientations for professionals and officials working with and for children on the move*. Διαθέσιμο στο: http://www.resiland.org/files/small_booklet_res.pdf

Μέριμνα, (2018). *Ψυχοκοινωνική στήριξη για παιδιά και οικογένειες που παίρνουν τους δρόμους της προσφυγιάς*. Διαθέσιμο στο: https://merimna.org.gr/wp-content/uploads/2018/04/Unicef_Merimna_gr.pdf

Μέριμνα, (2019). *Κατευθυντήριες Οδηγίες για καλές πρακτικές: Αυτοτραυματισμός. Στηρίζοντας τους ασυνόδευτους έφηβους πρόσφυγες και μετανάστες*. Διαθέσιμο στο: <https://merimna.org.gr/wp-content/uploads/2019/09/Merimna-Odhgies-KalesPraktikes-Autotraumatismos.png>

Μέριμνα, (2019). *Κατευθυντήριες Οδηγίες για καλές πρακτικές: Διαχείριση του στρες για εργαζόμενους που στηρίζουν ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες και μετανάστες*. Διαθέσιμο στο: <https://merimna.org.gr/wp-content/uploads/2019/07/Merimna-2019-Diaxeirisi-tou-stress-gia-ergazomenous-me-asi-nodeuta-paidia.pdf>

Moro M. R. (2013). *Παιδιά του τόπου μας που έρχονται από τα ξένα*. Μετάφραση: Ζηλίκης Ν. Επιμέλεια: Κουμεντάκη Χ. Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη.

Νικολάου Γ. (2011) *Διαπολιτισμικότητα – διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Διαθέσιμο στο: <https://repository.edull.gr/edull/retrieve/1417/260.pdf>

National Institute on Drug Abuse (US) (2014). *Principles of Adolescent Substance Use Disorder Treatment: A Research-Based Guide*. Διαθέσιμο στο: https://d14rmg-trwzf5a.cloudfront.net/sites/default/files/podata_1_17_14.pdf

National Institute of Mental Health (US), *Eating disorders*. Διαθέσιμο στο: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/eating-disorders/index.shtml>

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) (2015). *Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα: ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας*. Διαθέσιμο στο: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-guardianship-children_el.pdf

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) (2018). *10 κλειδιά για την αποτελεσματική επικοινωνία και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέσιμο στο: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-effectively-communicating-human-rights-booklet_el.pdf

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας - Περιφερειακό Γραφείο Ευρώπης (WHO-EU-

RO) (2015). Ενημερωτικό σημείωμα πολιτικής για τη μετανάστευση και την υγεία: ψυχολογική περιθαλψη για πρόσφυγες, Κοπεγχάγη. Διαθέσιμο στο: https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2018/06/Greek_mhps_guidance_note_12_01_2016.pdf

Παπαδόπουλος, Ρ.Κ., (2019). Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσφυγικής συνθήκης - Συνεργική προσέγγιση. Έκδοση του Κέντρου Ημέρας Βαβέλ (Συνερισμός ΑμΚΕ Κοιν. Αλληλεγγύης) και του Centre for Trauma, Asylum and Refugees (University of Essex), Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2019/09/Psykokoinonikes-diaastaseis-prosfygikh-syn8hkhs.pdf>

Park, Maki, Caitlin Katsiaficas, and Margie McHugh, (2018). Responding to the ECEC Needs of Children of Refugees and Asylum Seekers in Europe and North America. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Parker, A., Russo, M., Sommer, D. & Yaeger, P. (eds) (2018). Nationalisms and Sexualities, Routledge Revivals, first published in 1992. New York: Routledge.

Perry, L.B. & Southwell, L. (2011). Developing intercultural understanding and skills: models and approaches, *Intercultural Education*, 22:6, 453-466. Διαθέσιμο στο: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14675986.2011.644948>

Rasoal, C., Eklund, J., & Hansen, E. M. (2011). Toward a conceptualization of ethnocultural empathy. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 5 (1), 1-13. Διαθέσιμο στο: <https://psycnet.apa.org/record/2011-14970-001>

Σαραντιδης, Δ., (2008). Μετανάστευση και ψυχική υγεία. Στο «Διασχίζοντας Σύνορα: Διαιώνιση ή φροντίδα του τραύματος». Επιμέλεια έκδοσης: Γκιωνάκης Ν. Εκδόσεις Βαβέλ Κέντρο Ημέρας για την ψυχική υγεία των μεταναστών. Αθήνα.

Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού (1989). Διαθέσιμη στο: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

Συμβούλιο της Ευρώπης (2002). *The prohibition of torture: A guide to the implementation of Article 3 of the European Convention on Human Rights*, Human rights handbook, No.6. Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/168007ff4c>

Συμβούλιο της Ευρώπης (2008). White paper on intercultural dialogue “Living together as equals in dignity”.

Συμβούλιο της Ευρώπης (2018). How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals, Strasbourg: Council of Europe Publishing. Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

Συνήγορος του Πολίτη - Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού, (2014). Το ζήτημα της διαπίστωσης της ανηλικότητας των ασυνόδευτων ανηλικών, Πόρισμα. Διαθέσιμο στο: https://www.synigoros.gr/resources/porisma_diapistosi-anilikotitas-asynodefton-anilikon.pdf

Safeguarding Unaccompanied Migrant Minors from going Missing by Identifying Best Practices and Training Actors on Interagency Cooperation, (SUMMIT) (2016). Practical guidance on preventing and responding to unaccompanied children going missing. Διαθέσιμο στο: <http://missingchildreuneurope.eu/Portals/0/Docs/SUMMIT%20Handbook.pdf>

Separated Children in Europe Programme, (SCEP) (2001). Training guide. Διαθέσιμο στο: <http://scep.sitespirit.nl/images/17/246.pdf>

Stier, J., (2006). Internationalization, intercultural communication and intercultural competence. *Journal of Intercultural Communication*, Issue 11. Διαθέσιμο στο: <https://immi.se/intercultural/nr11/stier.pdf>

Tomasevski, K., (1999). Preliminary Report of the Special Rapporteur on the Right to Education, Report No. E/CN.4/1999/49. New York: United Nations: Economic and Social Council.

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, (2002). Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων: «Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» στο πλαίσιο του Άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c493c972>.

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, (2009). Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και/ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/children-Asylum-Seekers-UNHCR-2009.pdf>

UNHCR, (1994). Refugee children guidelines on protection and care, Geneva: UNHCR

UNHCR, (1996). Guidelines on Working with Unaccompanied Children, Geneva: UNHCR

UNHCR (2009). Guidelines on international protection: Child Asylum Claims under Articles 1(A) 2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees. Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/publications/legal/50ae46309/guidelines-international-protection-8-child-asylum-claims-under-articles.html>

UNHCR and IRC, (2011). Field Handbook for the Implementation of the UNHCR BID Guidelines. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>

UNHCR and UNICEF, (2014). *Safe & Sound: what States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe*, UNHCR, Geneva. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/5423da264.html>

UNHCR and IDC (2016). Vulnerability Screening Tool: Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/docid/57f21f6b4.html>

UNICEF, (2007). *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. Geneva: UNICEF. Διαθέσιμο στο: https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf

United Nations Children's Fund, (UNICEF) (2008). UNICEF child protection strategy, E/ICEF/2008/5/Rev.1, 20 May 2008. Διαθέσιμο στο: www.unicef.org/protection/files/CP_Strategy_English.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime, (UNODC) Human Trafficking. Διαθέσιμο στο: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html>

United Nations Office on Drugs and Crime, (UNODC). <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html>

United Nations Office on Drugs and Crime, (UNODC). Human trafficking indicators. Διαθέσιμο στο: https://www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime, (UNODC). Migrant smuggling. Διαθέσιμο στο: <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/smuggling-of-migrants.html?ref=menuaside>

United Nations Populations Fund, (UNFPA). Διαθέσιμο στο: <https://www.unfpa.org/comprehensive-sexuality-education>

UN Committee on the Rights of the Child, General Comments διαθέσιμα στο: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

UN General Assembly, (1989). Convention on the Rights of the Child, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, p. 3. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38f0.html>

Uppard, S., & Birnbaum, L., (2017). Field Handbook on unaccompanied and separated children. Interagency working group on unaccompanied and separated children. Alliance for child protection in humanitarian action. Διαθέσιμο στο: <https://www.iom.int/sites/default/files/HANDBOOK-WEB-2017-0322.pdf>

World Health Organization (WHO) (1999). Report of the Consultation on child abuse prevention, Geneva. Διαθέσιμο στο: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>

World Health Organization (WHO) (2002). World report on violence and health. Διαθέσιμο στο: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf;jsessionid=11C7C737C2AC18501A35DFAF2B2CE4B4?sequence=1

World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (WHO & ISPCAN) (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, Switzerland: WHO.

World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, (WHO & ISPCAN) (2006). *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. Geneva, Switzerland: WHO. Διαθέσιμο στο:

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_eng.pdf;jsessionid=6A1F0726289C0375BA3501C16D8115D2?sequence=1

World Health Organization, (WHO) (2015). Mental Health and Psychosocial Support for Refugees, Asylum Seekers and Migrants on the Move in Europe: A multi-agency guidance note. Διαθέσιμο στο: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/297576/MHPSS-refugees-asylum-seekers-migrants-Europe-Multi-Agency-guidance-note.pdf?ua=1

World Health Organization (WHO) (2016). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems*, Tenth Revision.

World Health Organization, (WHO) (2018). Report on the health of refugees and migrants in the WHO European Region: No public health without refugee and migrant health, p. 40. Διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ermh-eng.pdf>

Παράρτηματα

Παράρτημα 1: Πρότυπες διαδικασίες λειτουργίας για τον/την επίτροπο:

Λίστα ελέγχου (checklist) - Οδηγία: για καθεμία από τις παρακάτω ενέργειες/διαδικασίες, σημειώστε ✓ όταν ολοκληρωθεί, συμπληρώστε την ημερομηνία και σκόλια όπου χρειάζεται.			
Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σκόλια
<p>Διορισμός επιτρόπου από την Εισαγγελία Ανθλίκων/ Πρωτοδικών.</p> <p>Ενημέρωση της δομής φιλοξενίας για το διορισμό του/της επιτρόπου για τις υποθέσεις του συγκεκριμένου παιδιού.</p> <p>Συνάντηση με το προσωπικό της δομής φιλοξενίας για να συζητηθεί η υπόθεση του παιδιού.</p> <p>Συνάντηση με τον/την ασυνόδευτο/ή ανήλικο/ή (με ή χωρίς την παρουσία διερμηνέα), ανταλλαγή στοιχείων επικοινωνίας· προσδιορισμός εθνικότητας και ομιλούμενης γλώσσας παιδιού· (παράδοση ενημερωτικού φυλλαδίου για το ρόλο του/της επιτρόπου σε γλώσσα που καταλαβαίνει το παιδί).</p> <p>Βραχεία εκτίμηση βασικών αναγκών ανήλικου/ης και αναγνώριση πρώτων στοιχείων ευαλωτότητας.</p> <p>Υποβολή αίτησης για θέση σε ξενώνα ασυνόδευτων ανήλικων ή άλλη δομή/κατάλληλο πλαίσιο προστασίας, σε περίπτωση που δεν έχει ήδη γίνει· διερεύνηση περιπτώσεων τοποθέτησης του παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια· και διενέργεια απαραίτητων ιατρικών εξετάσεων για την τοποθέτησή του σε πλαίσιο φιλοξενίας.</p> <p>Ενημέρωση Υπηρεσίας Ασύλου για το διορισμό επιτρόπου για τη συγκεκριμένη υπόθεση ασυνόδευτου παιδιού, εάν ο/ή ανήλικος/ή έχει ήδη καταγραφεί.</p> <p>Προγραμματισμός εβδομαδιαίων συναντήσεων με το παιδί και με τη βοήθεια διερμηνείας, με στόχο το χτίσιμο σχέσης εμπιστοσύνης, τη λήψη πληροφοριών για το ιστορικό και την παρουσία κατάστασης του παιδιού καθώς και την ενημέρωσή του για τα δικαιώματά, τις υποχρεώσεις και τις επιλογές που έχει.</p>			
Επὶ τῶν 72 ὥρῶν			
Επὶ τῶν 1ης ἐβδομάδος			

Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
Εντοπισμός και επικοινωνία με τους γονείς ή άλλους συγγενείς του παιδιού.			
Αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και σχεδιασμός των επόμενων ενεργειών για την υπόθεσή του (στέγαση, νομικό καθεστώς, εκπαίδευση, υγεία, ψυχολογική υποστήριξη, άλλες δραστηριότητες).			
Καταγραφή απήχματος διεθνούς προστασίας (αναλόγως την υπόθεση, αίτηση για οικογενειακή επανένωση) και υποβολή σχετικών εγγράφων ταυτοποίησης στο αρμόδιο ΠΓΑ ή ΑΚΑ.			
Σε περίπτωση οικογενειακής επανένωσης, διερεύνηση σχέσης και συνθηκών διαβίωσης των συγγενών του παιδιού και συλλογή των απαραίτητων αποδεικτικών εγγράφων και υποστήριξη παιδιού και συγγενή στη λήψη DNA, αν κρίνεται απαραίτητο.			
Εάν η περίπτωση του παιδιού εμπίπτει στις διατάξεις για άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, θα πρέπει να υποβληθεί αίτηση στην αρμόδια Δ/ση Αλλοδαπών και Μεταναστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων σε συνεργασία με τους εμπλεκόμενους φορείς.			
Αξιολόγηση του παρόντος πλαισίου διαμονής και των διαθέσιμων και πιο κατάλληλων επιλογών σχετικά με την τοποθέτηση του παιδιού σε εναλλακτικό πλαίσιο φροντίδας.			
Υποστήριξη του παιδιού στην έκδοση ΑΜΚΑ ή άλλου αριθμού ασφαλιστη και βιβλιαρίου υγείας παιδιού.			

Εντός 2ης – 5ης εβδομάδας

Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
Σε τακτική βάση / όταν απαιτείται:			
Μέριμνα για τη διενέργεια προγραμματισμένων εξετάσεων για την ανίχνευση συμπτωμάτων.			
Μέριμνα για αιματολογικές και άλλες εξετάσεις και εμβολιασμούς στο πλαίσιο τακτικών ελέγχων.			
Επικοινωνία και συνεργασία με ιατρικό προσωπικό προκειμένου να υπάρχει γνώση της υγείας του ανηλίκου.			
Παραπομπή σε ψυχολόγο ή παιδοψυχίατρο για τη διάγνωση συμπτωμάτων ή/και τη θεραπεία, αν κρίνεται απαραίτητο.			
Σε περίπτωση που το παιδί παρουσιάζει κάποιου είδους αναπηρία, π.χ. αισθητηριακή, κινητική, νοητική, μόνιμη ή παροδική, παραπομπή στις απαραίτητες υπηρεσίες υγείας για τη διαπίστωση της κατάστασης και σχεδιασμό κατάλληλης τοποθέτησης, φροντίδας και αποκατάστασης.			
Σε περίπτωση επείγοντος περιστατικού σωματικής ή ψυχικής υγείας, μέριμνα ότι το παιδί θα συνοδεύεται από επαγγελματία κατά την εισαγωγή του για νοσηλεία.			
Εγγραφή στο σχολείο και κοινοποίηση διορισμού επιτρόπου.			
Εγγραφή παιδιού σε επιπλέον μαθήματα ελληνικής γλώσσας.			
Εγγραφή παιδιού σε συνεργασία με τη δομή φιλοξενίας σε εξωσχολικές δραστηριότητες ή/και άλλης γλώσσας			
Μηνιαίες (ή διμηνιαίες) συναντήσεις με το διδακτικό προσωπικό του σχολείου και λίμνη σχολικού ελέγχου.			
Έγγραφο για τη δικαιολόγηση απουσιών από τη σχολική τάξη λόγω επίσκεψης σε δημόσιες υπηρεσίες.			
Εκπαίδευση / Δραστηριότητες			

Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
Υποστήριξη παιδιού στη διαδικασία εκτίμησης ανηλικιότητας και διασφάλιση ότι όλες οι διαδικασίες είναι σύνομες και με σεβασμό στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα του παιδιού.			
Συννοεία παιδιού στην Υπηρεσία Ασύλου για την ανανέωση του δελτίου αιτούντος διεθνούς προστασίας (αναγραφόμενη ημερομηνία πάνω δεξιά στο εσωτερικό του δελτίου).			
Γνωστοποίηση στις Αρχές σχετικά με οποιαδήποτε αλλαγή στη διεύθυνση κατοικίας του παιδιού.			
Προετοιμασία του παιδιού για την προσωπική συνέντευξη ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου σε συνεργασία με δικηγόρο και παράσταση κατά τη διενέργειά της			
Συνεργασία με δικηγόρο για τη σύνταξη απαραίτητων εγγράφων σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης εν όψει διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης ή σε κάθε άλλη περίπτωση που απαιτείται σύνταξη νομικού εγγράφου εν όψει της διαδικασίας ασύλου (υπόμνημα μετά τη συνέντευξη, προσφυγή ή υπόμνημα επί της προσφυγής, αίτηση ακύρωσης ενώπιον του αρμόδιου Διοικητικού Πρωτοδικείου) προκειμένου να υποβληθεί εντός της οριζόμενης από το νόμο προθεσμίας – διευκρίνιση της πρόσβασης στα απαραίτητα έγγραφα			
Υποστήριξη του παιδιού στη διαδικασία υποβολής αίτησης για την έκδοση άδειας διαμονής (Α.Δ.Ε.Τ.) και ταξιδιωτικών εγγράφων			
Σε περίπτωση που ο/η ανήλικος/η φέρεται να έχει διαπράξει κάποιο αδίκημα, συνεργασία με την Εισαγγελία Ανηλίκων ή πρωτοδικών ή τον αρμόδιο Ανακριτή και την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων για το συμφέρον του παιδιού.			
Σε περίπτωση εξαφάνισης, μέριμνα να γίνει εγκαίρως δήλωση εξαφάνισης ενώπιον του αρμόδιου Α.Τ. – Τμήμα Ασφάλειας			

Νομική εκπροσώπηση και υποστήριξη

	Ελέγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
<p>Ενέργεια/ Διαδικασία</p> <p>Μηνιαίες συναντήσεις με το πρόσωπο αναφοράς του παιδιού στη δομή φιλοξενίας</p>			
<p>Διαβίωση υποθέσεων</p> <p>Τήρηση αρχείου με τα έγγραφα του παιδιού από κάθε στάδιο της υπόθεσής του (αντίγραφο καταγραφής, αντίγραφο πρακτικού συνέντευξης - γραπτό και ηχητικό, αντίγραφο αποφάσεων των Αρχών, διορισμός επιτρόπου, αντίγραφο δελτίου αιτού- ντος διεθνούς προστασίας, αντίγραφο άδειας διαμονής, αντίγραφα ταξιδιωτικών εγγράφων, ιατρικά έγγραφα, αντίγραφο εγγραφής στο σχολείο, βιβλιάρια υγείας, εισαγγελικές εντολές, κτλ.)</p> <p>Περιοδική επικαιροποίηση αξιολόγησης βέλτιστου συμφέροντος και σχεδίου δράσης για το παιδί</p>			
<p>Προστασία του παιδιού</p>			
<p>Σε περίπτωση που υπάρχει υποψία ότι το παιδί μπορεί να κακοποιείται ή παραμε- λείται, τότε ο/η επίτροπος και με την υποστήριξη του συντονιστικού γραφείου θα πρέπει να παραπέμψει την υπόθεση στο Εποπτικό Συμβούλιο για τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και σε αρμόδιο φορέα για να γίνει επαρκής διερεύνηση και να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα.</p> <p>Σε περίπτωση που υπάρχει υποψία ότι παιδί είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων, τότε ο/η επίτροπος θα πρέπει να παραπέμψει την υπόθεση στο Εποπτικό Συμβούλιο και να ενημερώσει τον Εθνικό Μηχανισμό Αναφοράς για την προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων μέσω του συντονιστικού γραφείου επιτροπείας.</p> <p>Για τα θύματα βασανιστηρίων, εφόσον αυτό εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον τους, μπορούν να παραπέμψονται στη διαδικασία πιστοποίησης θυμάτων βασανιστηρίων.</p> <p>Διαφοροποίηση διαδικασιών βάσει του ηλικιακού φροντιστά και διαμονής</p>			

Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
Συνεργασία και τακτική επικοινωνία με τον/την υπεύθυνο/ή κοινωνικό/ή λειτουργό που εποπτεύει την αναδοχή.			
Ενημέρωση του παιδιού σχετικά με την επικείμενη τοποθέτησή του σε ανάδοχη οικογένεια και τι σημαίνει αυτό (προσωρινή φιλοξενία για την πραγματική φροντίδα του παιδιού, τήρηση ανωνυμίας και μη αποκάλυψη της διεύθυνσης της ανάδοξης οικογένειας σε τρίτους ή συγγενείς του παιδιού)			
Επικοινωνία με τη βιολογική οικογένεια του παιδιού προκειμένου να ενημερωθεί για την τοποθέτησή του σε ανάδοχη οικογένεια και τους όρους συνεργασίας (με την καθοδήγηση του/ης υπεύθυνου/ης κοινωνικού/ης λειτουργού)			
Διαμεσολάβηση μεταξύ παιδιού και ανάδοξης οικογένειας προκειμένου να υπάρξει μια ομαλή μετάβαση και προσαρμογή στο καινούργιο πλαίσιο διαμονής, και ιδίως αν το παιδί έχει ήδη αναπτύξει μία σχέση εμπιστοσύνης με τον/την επίτροπο.			
Διασφάλιση της ασφαλούς τοποθέτησης και διαμονής του παιδιού στην οικογένεια			
Υποστήριξη του παιδιού σε σχέση με τις νομικές διαδικασίες (περιγράφονται ανωτέρω) και συνεργασία μεταξύ επιτρόπου και δικηγόρου (οργανώσεων που προσφέρουν δωρεάν νομική στήριξη) – διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ παιδιού και δικηγόρου και της πρόσβασης στα απαραίτητα έγγραφα			
Ανάλογα με την ηλικία του παιδιού και με την προϋπάρχουσα σχέση μεταξύ παιδιού και επιτρόπου, είναι δυνατόν να οργανώνονται έξοδοι με το παιδί			
Μέριμνα για την εκπαίδευση του παιδιού και την υγεία του - τα σχετικά ζητήματα ρυθμίζονται σε συνεργασία με τον/ην υπεύθυνο κ/λ.			

Ανάδοχη φροντίδα - Βραχυπρόθεσμα

Ανάδοχη φροντίδα-μακροπρόθεσμα	Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
	Συνεργασία και επικοινωνία με τον/την υπεύθυνο/η κοινωνικό/η λειτουργό που εποπτεύει την ανασοχή.			
	Διασφάλιση ότι το εν λόγω μέτρο προστασίας (ανασοχή) εξακολουθεί να είναι κατάλληλο για το παιδί			
	Υποστήριξη στις νομικές διαδικασίες του ανηλίκου (ό.π. περιγράφονται αναλυτικά) & συνεργασία του/της επιτρόπου με δικηγόρο (φορέων που παρέχουν νομική στήριξη) – διευκόλυνση επικοινωνίας μεταξύ δικηγόρου και παιδιού και πρόσβασης σε έγγραφα			

Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
Μέριμνα ότι ο αρμόδιος φορέας φροντίδας έχει κάνει παραπομπή στο ΕΚΚΑ για την κατάλληλη διαμονή του παιδιού και επικαιροποίηση Μητρώου Ασυνόδευτων Ανηλίκων			
Ενημέρωση παιδιού για το λόγο που βρίσκεται υπό προστατευτική κράτηση σε χώρο προσωρινής φιλοξενίας (νοσοκομείο/ κέντρο κράτησης μεταναστών- ΠΡΟΚΕΚΑ/ κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης) και τι αναμένεται να συμβεί στη συνέχεια (π.χ. τοποθέτηση σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ξενώνα ή σε ξενοδοχείο ή αλλού)			
Εξασφάλιση των βασικών αναγκών του παιδιού – συνεργασία με φορείς (π.χ. ΜΚΟ, κρατικές υπηρεσίες) και προσωπικό πλαισίου διαμονής για την κάλυψη αυτών (τρόφιμα, ρούχα, υγιεινή, ασφάλεια)			
Διασφάλιση διερχομένων (δια ζώσης ή τηλεφωνική) για την κατάλληλη ενημέρωση του παιδιού ή για οποιαδήποτε ισχυρά θέματα ή για τη λήψη ιστορικού, σε περίπτωση που το πλαίσιο δεν έχει μεριμνήσει ήδη			
Λήψη σύντομου ιστορικού για την αναγνώριση ευλωτότητας, προκειμένου να γίνουν οι απαραίτητες παραπομπές και να γίνει μια πρώτη διερεύνηση των νομικών αναγκών του παιδιού			
Πραγματοποίηση τακτικών επισκέψεων στο παιδί καθώς συχνά στερείται μιας ψυχολογικής καθημερινότητας και υπάρχει έλλειψη δραστηριότητας, επικοινωνίας και απασχόλησης.			
Συνεργασία μεταξύ επιτρόπου και δικηγόρου (οργανισμοί που παρέχουν δωρεάν νομική συνδρομή) – διεκδίκηση της επικοινωνίας μεταξύ παιδιού και δικηγόρου και πρόσβασης σε έγγραφα			
Καταγραφή αιτήματος διεθνούς προστασίας			

Προστατευτική φύλαξη σε χώρο προσωρινής φιλοξενίας

	Ενέργεια/ Διαδικασία	Έλεγχος	Ημερομηνία	Σχόλια
Αστεγία	Επιβεβαίωση ότι έχει καταχωρηθεί αίτημα στέγασης στο αρμόδιο τμήμα του ΕΚΚΑ ή υποβολή αιτήματος και λήψη κάθε δυνατής δράσης για εξεύρεση στέγης			
	Εξασφάλιση βασικών αναγκών του παιδιού – συνεργασία με φορείς για την κάλυψη αυτών (διατροφή, ρουχισμός, υγιεινή)			
	Συνοδεία και υποστήριξη σε περίπτωση που το παιδί χρήζει ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης			
	Εξασφάλιση διερμηνείας (δια ζώσης ή τηλεφωνική) ώστε το παιδί να έχει την ευκαιρία να εκφραστεί στη μητρική γλώσσα του για όλα τα ζητήματα που το απασχολούν και να κατανοήσει τις επιλογές που έχει			
	Λήψη σύντομου ιστορικού, δημιουργία φακέλου καταχώρισης για το συγκεκριμένο παιδί στο Μητρώο Ανηλίκων που τηρείται στο ΕΚΚΑ και ενημέρωση του αιτήματος στέγασης στο ΕΚΚΑ			
	Υποστήριξη στον εντοπισμό φορέων που παρέχουν σίτιση, ρουχισμό, υγιεινή (διευθύνσεις, τηλεφωνα) - τηλεφωνα έκτακτης ανάγκης			
	Διερεύνηση των νομικών αναγκών του παιδιού			
	Καταγραφή αιτήματος διεθνούς προστασίας			

Παράρτημα 2: Εργαλείο Ανίχνευσης Ευαλωτότητας^{1,2}

Το εργαλείο μπορεί να συμπληρωθεί είτε ακολουθώντας τη μορφή συνέντευξης είτε σε διαφορετικά χρονικά σημεία μέσα από τη συζήτηση παιδιού και επιτρόπου, αλλά και άντληση πληροφοριών από άλλες πηγές.

Εισαγωγή		Έγινε;	
Επίτροπος, διερμηνέας και οποιοσδήποτε άλλος παρών συστήθηκαν			
Σκοπός και διάρκεια της συνέντευξης εξηγήθηκαν			
Η εμπιστευτική φύση της συνέντευξης εξηγήθηκε			
Ανάγκη για ειλικρίνεια του ερωτώμενου παιδιού εξηγήθηκε			
Ελευθερία του ερωτώμενου παιδιού να σταματήσει τη συνέντευξη ανά πάσα στιγμή εξηγήθηκε			
Προσδοκίες / αποτέλεσμα για τη συνέντευξη εξηγήθηκαν			
Συγκατάθεση του παιδιού για τη συνέντευξη αποκτήθηκε			
Προσωπικά στοιχεία του παιδιού			
Όνοματεπώνυμο			
Ημ/νία Γέννησης (μμ/μμ/εε)		Φύλο Α Θ	
Αριθμός μητρώου ανηλίκου			
Χώρα προέλευσης			
Εθνοτική ομάδα			
Τόπος & χώρος τωρινής διαμονής			
Δείκτες ευαλωτότητας		Παρελθόν	Παρόν
1	Χωρισμένος ανήλικος/η (χωρίς γονείς, αλλά με συγγενείς στο ίδιο κέντρο προσφύγων ή στην ίδια περιοχή)		
2	Ασυνόδευτο παιδί (που ζει μόνος/η ή σε προσωρινό κατάλυμα σε ανοικτό κέντρο φιλοξενίας ή στην κοινότητα)		

1. UNHCR and IDC, 2016, Vulnerability Screening Tool – Identifying and addressing vulnerability: a tool for asylum and migration systems: <http://www.refworld.org/pdfid/57f21f6b4.pdf>

2. UNHCR, The Heightened Risk Identification Tool User Guide highlights critical professional practice guidelines for undertaking vulnerability screening: <http://www.refworld.org/pdfid/4c46c6860.pdf>

3	Ορφανό παιδί/έφηβος		
4	Γονέας έφηβος/η		
5	Παιδί αρχηγός νοικοκυριού/οικογένειας (π.χ. 16χρονος φροντίζει τα μικρότερα αδέρφια του – όλα ασυνόδευτα)		
Ζητήματα σωματικής και ψυχικής υγείας και ευημερίας			
6	Άτομο με χρόνια ασθένεια (πάθηση, η οποία απαιτεί μακροπρόθεσμη θεραπεία και αγωγή ή/και παρακολούθηση από γιατρό· π.χ. διαβήτης, ασθένεια του αναπνευστικού συστήματος, καρκίνος, φυματίωση, Ηπατίτιδα, HIV ή καρδιακή πάθηση)		
7	Άτομο με άλλη πάθηση, η οποία έχει σοβαρή επίπτωση στην ικανότητα της αυτοεξυπηρέτησης ή σε δραστηριότητες της καθημερινότητας		
8	Ψυχική ασθένεια (π.χ. κατάθλιψη, έντονη ψυχική καταπόνηση (stress), διαταραχή, ψύχωση)		
9	Χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών		
10	Αυτοκτονικός ιδεασμός		
11	Αυτοτραυματισμοί		
12	Άστεγο παιδί		
13	Επισφαλής διαβίωση με μέλη της οικογένειας		
14	Επισφαλής διαβίωση με μέλη εκτός της οικογένειας (π.χ. σε ιδρυματική φροντίδα ή αγνώστους ενήλικες)		
15	Έλλειψη φαγητού, νερού, στέγης ή άλλων βασικών αναγκών		
16	Παιδί σχολικής ηλικίας και δεν έχει παρακολουθήσει/παρακολουθεί σχολείο		
17	Ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν σε κανονική τάξη ή χωρίς παράλληλη στήριξη και δεν σχετίζονται με τη μη γνώση ελληνικών)		
Ζητήματα προστασίας			
18	Απόρριψη ή θυματοποίηση από την κοινότητα που ανήκει (π.χ. λόγω παραβίασης κοινωνικών κανόνων)		
19	Σε κίνδυνο ή θύμα κακοποίησης ή παραμέλησης από μέλος της οικογένειας		

20	Σε κίνδυνο ή θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης και / ή σεξουαλικής κακοποίησης από άτομα εκτός οικογένειας		
21	Σε κίνδυνο βίας λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού και / ή της ταυτότητας του φύλου (LGBTI: λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλα, διεμφυλικά και διαφυλικά άτομα)		
22	Θύμα εμπορίας ανθρώπων (π.χ. εξώθηση σε πορνεία, άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, δουλεία, εξαναγκασμένη εργασία, αφάιρηση οργάνων) – διευκρινίστε ποιες μορφές στις παρατηρήσεις		
23	Συμμετοχή σε σεξουαλικές πράξεις για λόγους επιβίωσης ή διασφάλισης επιπλέον χρημάτων		
24	Γάμος όντας παιδί		
25	Εγκυμοσύνη		
26	Μάρτυρας δολοφονίας άλλων ή/και βίας σε άλλους		
27	Στρατολόγηση ως παιδί στρατιώτης		
28	Εξαναγκασμένος/η να κάνει κακό σε άλλους ή να διαπράττει αδικήματα		
29	Χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα		
30	Ανιθαγενής		
31	Σε κίνδυνο απέλασης ή επαναπροώθησης		
32	Σε κράτηση, φυλάκιση ή σε αιχμαλωσία		
33	Κάτω από την ηλικία των 18 ετών και φερόμενος, κατηγορούμενος ή καταδικασμένος ως παραβάτης		
34	Άλλο:		

Κλείνοντας τη συνέντευξη	Έγινε;
Το παιδί ερωτήθηκε αν θέλει να προσθέσει κάτι;	
Ερωτήσεις για τις οποίες το παιδί θέλει απαντήσεις ή η ανάγκη για παρακολούθηση (για ζητήματα που δεν είχαν τεθεί) έχουν σημειωθεί στο μέρος «παρατηρήσεις» παρακάτω	
Το παιδί έχει ενημερωθεί για επόμενα βήματα και τυχόν παραπομπές	

Αξιολόγηση ευαλωτότητας/κινδύνου

Υψηλή	Μεσαία	Χαμηλή
Σοβαρή ευαλωτότητα είναι εμφανής. Σοβαρός άμεσος κίνδυνος στην προσωπική ασφάλεια που απαιτεί άμεση παρέμβαση ή/και παρακολούθηση εντός λίγων ημερών	Πιθανότητα σοβαρής ευαλωτότητας αν δεν ληφθούν υποστηρικτικά μέτρα. Πιθανότητα σοβαρού κινδύνου στην προσωπική ασφάλεια που απαιτεί επείγουσα παρέμβαση ή/και παρακολούθηση εντός 4-5 εβδομάδων	Δεν εντοπίζεται ακόμη σημαντικός παράγοντας ευαλωτότητας. Μικρή πιθανότητα σοβαρού κινδύνου στην προσωπική ασφάλεια αλλά ενδέχεται να χρειάζεται παρέμβαση για συγκεκριμένες ανάγκες
Παρατηρήσεις:		

Ζητήματα που εγείρουν ανησυχία/ ζητήματα που χρήζουν παραπομπής	Προτεραιότητα			Όνομα ή τύπος φορέα για μελλοντική ή παρούσα παραπομπή
Προστασία/ ασφάλεια	Υ	Μ	Χ	
Νομική προστασία (ποινικά αδικήματα)	Υ	Μ	Χ	
Νομιμοποιητικά έγγραφα/ καθεστώσ διεθνούς προστασίας	Υ	Μ	Χ	
Ιατρικά	Υ	Μ	Χ	
Ψυχοκοινωνικά/ συμβουλευτική	Υ	Μ	Χ	
Υποστήριξη θυμάτων	Υ	Μ	Χ	
Μετεγκατάσταση/μεταφορά σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ	Υ	Μ	Χ	

Παράρτημα 3: Φόρμα Αξιολόγησης Βέλτιστου Συμφέροντος³

Α. Ενημερωμένη συναίνεση παιδιού

Β. Συμπλήρωση της φόρμας βάσει πληροφοριών που συλλέγονται από όλες τις διαθέσιμες πηγές

Γ. Επικαιροποίηση της φόρμας με την απόκτηση νέων πληροφοριών (αρχείο ημερομηνιών)

Δ. Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται είναι προτεινόμενες και ενδεικτικές.

Στοιχεία Υπόθεσης	
Αριθμός μητρώου ασυνόδευτου ανηλίκου:	Συνδεόμενες υποθέσεις:
Αριθμός υπόθεσης σε Υπηρεσία Ασύλου ή ΚΥΤ (αν έχει υποβληθεί αίτηση διεθνούς προστασίας)	Παραπομπή από:
Στοιχεία διορισμένου Επίτροπου (ονοματεπώνυμο και αριθμός μητρώου):	Ημ/νίες συμπλήρωσης φόρμας/αναθεώρησης:
Προηγούμενος/η/οι επίτροπος/οι:	Άλλα πρόσωπα αναφοράς για την υπόθεση (ονοματεπώνυμο, ιδιότητα, φορέας, στοιχεία επικοινωνίας):

³ UNHCR & IRC (2011). Field Handbook for the implementation of the UNHCR BID Guidelines, Annex 3: Sample Best Interests Assessment Form. Διαθέσιμο στο: <https://www.refworld.org/pdfid/4e4a57d02.pdf>

Καθεστώς Παιδιού	Σκοπός Αξιολόγησης
Ασυνόδευτος/η	Εξεύρεση βιώσιμης λύσης
Χωρισμένος/η από γονείς	Λήψη μέτρων φροντίδας
Ορφανός/η	Απομάκρυνση από οικογενειακό περιβάλλον στην Ελλάδα
Άλλο (προσδιορίστε)	Άλλο (προσδιορίστε)
.....

Προτεραιότητα Περίπτωσης (αναφέρετε λόγους)	
Επείγουσα	Εξηγήστε:
Κανονική	
Ειδικές ανάγκες του παιδιού:	

I. Βασικές πληροφορίες

Προσωπικά στοιχεία παιδιού (βλ. και φόρμα καταγραφής αιτήματος διεθνούς προστασίας – σε περίπτωση διαφορών επισήμανση του τι ισχύει)	
Να αναφερθεί εάν η πληροφορία βασίζεται σε εκτίμηση	
Όνοματεπώνυμο	
Ψευδώνυμο/ υποκοριστικό	
Ηλικία	
Φύλο	
Ημερομηνία γέννησης	
Τόπος γέννησης (πόλη/χωριό, χώρα)	
Όνοματεπώνυμο μητέρας	
Όνοματεπώνυμο πατέρα	

Όνοματεπώνυμο αδερφού/ης/ών ηλικίας και φύλο	
Ημερομηνία άφιξης στη χώρα	
Ημερομηνία άφιξης στην τωρινή διαμονή/τοποθεσία	
Υψηκότητα	
Εθνοτική ομάδα	
Εθνοτική ομάδα κάθε γονέα ξεχωριστά	
Θρησκεία	
Θρησκεία κάθε γονέα ξεχωριστά	
Ομιλούμενη/ες γλώσσα/ες (διευκρινίστε ποια είναι η μητρική)	
Επίπεδο εκπαίδευσης (ολοκληρωμένα έτη και τάξεις που αντιστοιχούν, στη χώρα καταγωγής)	
Τύπος τρέχουσας στέγασης του παιδιού: Κέντρο Υποδοχής & Ταυτοποίησης/ Ξενοδοχείο/ ασφαλής ζώνη ανοιχτού κέντρου φιλοξενίας προσφύγων/ Ξενώνας ανηλίκων / ημιαυτόνομη διαβίωση/ ανάδοχη οικογένεια/ αστεγία/ άλλο (προσδιορίστε)	
Διεύθυνση τρέχουσας διαμονής	
Εγγεγραμμένη διεύθυνση στην τελευταία κάρτα αιτούντα άσυλο	
Σχετιζόμενες υποθέσεις	

II. Οικογενειακό περιβάλλον και ιστορικό χωρισμού από τους γονείς

Με ποιον ζούσες πίσω [στη χώρα καταγωγής]; (Διευκρινίστε για κάθε πρόσωπο ξεχωριστά προκειμένου να υπάρχει ολοκληρωμένη εικόνα –μπτέρα, πατέρας, αδέρφια (όνομα, φύλο, ηλικία). Τώρα που βρίσκονται, γνωρίζεις; (Να είναι ξεκάθαρο για ποιον μιλάτε κάθε φορά και ποιος είναι πού) Πού πιστεύεις ότι βρίσκονται; Πού τους είδες τελευταία φορά; Πότε ήταν αυτό; Έχεις στοιχεία επικοινωνίας τους; Θα μπορούσες να μου τα δώσεις και μένα; Θα ήθελα να τους μιλήσω κάποια στιγμή, πρώτα θα σε ενημερώσω φυσικά και θα μου πεις αν συμφωνείς. Τους μιλάς; [Αν όχι,] Γιατί; [Αν ναι,] Συχνά; Δηλαδή; (Εδώ που μένεις έχεις τη δυνατότητα να μιλάς στην οικογένειά σου;)

Πίσω [στη χώρα καταγωγής] πώς περνούσες τη μέρα σου; Ένιωθες καλά εκεί; Αν το παιδί έχει ζήσει περισσότερα χρόνια σε άλλο τόπο διαμονής ρωτήστε το για την κατάσταση εκεί.

Πώς χωρίστηκες από την οικογένειά σου; Με ποιον τρόπο έγινε αυτό; (Υπόδειξη χρόνου, τόπου αλλά και αιτιών του χωρισμού). Έφυγες μόνος/ή σου; Το αποφάσισες εσύ ή κάποιος άλλος; Υπήρχε κάποιος λόγος που το αποφάσισες/ατε αυτό; Με ποιον τρόπο έφτασες στην Ελλάδα; (Αναφέρετε τρόπο και δρόμο που ακολουθήθηκε κατά το ταξίδι, ονόματα που πιθανόν τον/την βοήθησαν και σχέση μαζί τους). Πότε έφτασες στην Ελλάδα; Έχεις κάποιους συγγενείς ή φίλους στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα της Ευρώπης; [Αν ναι,] Θέλεις να μου πεις τα ονόματά τους; Τι σχέση είχες μαζί τους; Μιλάς μαζί τους με κάποιο τρόπο; Υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες να αναφέρεις σε σχέση με το ταξίδι σου;

III. Αξιολόγηση αναγκών προστασίας και υποστήριξης

Πλαίσιο διαμονής

Με ποιον ζεις σήμερα; (Σημειώστε τα ονόματα, ηλικίες, φύλο). Υπάρχει ενήλικας (όνομα τοποθεσίας στην Ελλάδα) που σε φροντίζει; (Σημειώστε το όνομα, τη σχέση, τις πληροφορίες επικοινωνίας.) Πώς βρήκες αυτό το μέρος για να μείνεις; Πώς είναι η σχέση σου με το φροντιστή σου ή/και τους συγκατοίκους; Ποιος είναι οι δουλειές/τα καθήκοντα σου στο «σπίτι» (στο νοικοκυριό); Ποιος είναι οι δουλειές/καθήκοντα των άλλων παιδιών στο νοικοκυριό; Αισθάνεσαι ότι σου συμπεριφέρονται ίδιο με τα άλλα παιδιά; Σου αρέσει να μένεις με [αυτή την οικογένεια/ παρέα/ αυτούς τους ανθρώπους]; Είσαι ευχαριστημένος/η εδώ; [αν όχι,] Έχει συμβεί κάτι συγκεκριμένο που δεν σου άρεσε;

Πριν πού έμενες; Μόνος σου αποφάσεις/ζήτησες να αλλάξεις μέρος; Έγινε κάτι και έπρεπε να φύγεις;

Ασφάλεια

Νιώθεις ασφαλής σε αυτό το μέρος; [Εάν όχι,] ποιοι είναι οι λόγοι; Έχει συμβεί κάτι που σε έκανε να νιώσεις άβολα ή ότι κινδυνεύεις; [Εάν ναι,] θέλεις να μου πεις περισσότερα γι' αυτό;

Μπορείς να περιγράψεις το μέρος που μένεις; (Σημειώστε τον αριθμό των δωματίων, τις συνθήκες και τον αριθμό των ανθρώπων που ζουν εκεί, κ.λπ.)

Υγεία και πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη

Αισθάνεσαι καλά στην υγεία σου; [Αν όχι,] θέλεις να μου εξηγήσεις πώς αισθάνεσαι / ή να μου πεις τι έχεις, αν γνωρίζεις. [Αν το παιδί αναφέρει ότι κάτι έχει,] Πήγες σε γιατρό και σου είπε ότι κάτι έχεις;/ξέρεις τι; Είχες στο παρελθόν κάποιο πρόβλημα υγείας; Μπορείς/μπορούσες να πας σε γιατρό/νοσοκομείο/να αγοράσεις φάρμακα; Αν όχι, γιατί δεν μπορείς/μπορούσες;

Πρόσβαση σε φαγητό

Έχεις φαγητό κάθε μέρα (Η ερώτηση αφορά ιδίως καταστάσεις επισφαλούς διαμονής); Πόσες φορές τρώς μέσα στη μέρα; Πιστεύεις ότι έχεις αρκετό φαγητό; [Εάν όχι,] θέλεις να μου εξηγήσεις. Τι έφαγες εκθές; Ποιος σας παρέχει το φαγητό;/ Ξέρεις κάποιο μέρος που μπορείς να φας δωρεάν, όποτε χρειάζεται;

Πρόσβαση σε νερό* και υγιεινή

*η πρόσβαση στο νερό μπορεί να ισχύει κυρίως για ΚΥΤ, ΠΡΟΚΕΚΑ και χώρους κράτησης

Έχεις πρόσβαση σε καθαρό νερό που πίνεται; Πόσο μακριά είναι το σημείο που μπορείς να πεις καθαρό νερό; Υπάρχουν τουαλέτες και ντουζιέρες εκεί που μένεις; Είναι καθαρά; Νιώθεις ασφάλεια να πας εκεί (για πόσιμο νερό και υγιεινή)/ πιστεύεις ότι είναι επικίνδυνα; Κλειδώνουν ώστε να μην ανησυχείς ότι θα μπει κάποιος όσο είσαι μέσα;

Εκπαίδευση

Πηγαίνεις στο σχολείο ή/και σε κάποια εκπαιδευτική δραστηριότητα; (Ζητείστε πληροφορίες για ονομασία του σχολείου/του κύκλου μαθημάτων, κανονικότητα της συμμετοχής, κλπ.). [Αν όχι,] θέλεις να μου εξηγήσεις γιατί. Πήγαίνεις στο σχολείο πριν χωριστείς από τους γονείς σου; Σου αρέσει να πηγαίνεις στο σχολείο; [Εάν ναι,] τι σου αρέσει περισσότερο στο σχολείο; [Αν όχι,] θέλεις να μου εξηγήσεις γιατί. Αντιμετωπίζεις δυσκολίες όταν είσαι εκεί ή για να πας σχολείο (ή σε άλλα μαθήματα); Θέλεις να μου εξηγήσεις; Τα άλλα παιδιά στο [«σπίτι»] πηγαίνουν στο σχολείο;

Καθημερινές Δραστηριότητες Παιδιά

Τι κάνεις συνήθως κάθε μέρα; Παίζεις με άλλα παιδιά; Αν ναι, τι κάνετε και πού; Πόσες ώρες την ημέρα;

Εργάζεσαι για να κερδίσεις χρήματα; Αν ναι, τι κάνεις; Πόσες ώρες την ημέρα; Τι κάνεις με τα χρήματα που κερδίζεις;

Προστασία και ψυχοκοινωνική ευημερία

Πού/ σε ποιον πηγαίνεις για να συζητήσεις όταν σε απασχολεί κάτι ή να ζητήσεις βοήθεια; Έχεις υποστήριξη από [τη μονάδα στην οποία κατοικείς]; Έχεις κάποιον άλλο με τον οποίο μπορείς να μιλήσεις; [Αν ναι,] Από ποιον και τι είδος υποστήριξης λαμβάνεις; [Αν όχι,] Θέλεις να μου εξηγήσεις; Νιώθεις ασφαλής; Έχεις κάποιες ιδιαίτερες ανησυχίες; Κοιμάσαι καλά? Έχεις εφιάλτες; Εάν ναι, πόσο συχνά; Το πρωί μπορείς να ξυπνήσεις;

Αναζήτηση οικογένειας

Θα ήθελες βοήθεια για να βρεις τα μέλη της οικογένειάς σου; Εάν ναι, σημειώστε ποιους θα ήθελε να εντοπίσει το παιδί και τις πληροφορίες που έχει το παιδί σχετικά με την τοποθεσία των συγγενών. Εάν όχι, ποιοι είναι οι λόγοι για τους οποίους δεν θέλεις να βρεις τους συγγενείς σου; Ξέρεις αν κάποια οργάνωση έχει ξεκινήσει να ψάχνει τα μέλη της οικογένειας σου; [Εάν ναι,] από ποια υπηρεσία/οργάνωση; Έχεις ενημερωθεί για τα αποτελέσματα; Σου έχουν δώσει κάποιον αριθμό για την υπόθεσή σου;

Νομικό καθεστώς (αν ισχύει)

Έχεις μιλήσει με κάποιον δικηγόρο για να σε βοηθήσει με τις νομικές υποθέσεις σου; [Αν ναι,] Ξέρεις το όνομα του/της και πώς λέγεται η οργάνωση που δουλεύει; Πώς μπορείς να του/της μιλήσω; Έχεις μαζί σου κάποια έγγραφα σχετικά με εσένα/την οικογένεια/την υπόθεσή σου;

Σχέδιο παιδιού, (αν μπορεί να εφαρμοστεί)

Επισυνάψτε στη φόρμα αξιολόγησης και το σχέδιο του παιδιού σε περίπτωση που κρίνετε ότι κάτι τέτοιο βοηθάει το ίδιο το παιδί και το έργο σας. Ένα παιδί μπορεί να ζωγραφίσει την οικογένειά του ή το σπίτι που έμενε στο χώρο καταγωγής. Θα μπορούσαν να προσδιορίσουν τα δωμάτια του σπιτιού και ποιος έμενε πού. Αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει στην κατανόηση των οικογενειακών σχέσεων του παιδιού. Το παιδί επίσης θα μπορούσε να ζωγραφίσει το χωριό του, την παλιά γειτονιά ή πόλη του ή και σημαντικά κτίρια όπως το σχολείο που φοιτούσε ή τον ιερό χώρο που επισκεπτόταν. Επίσης μπορεί να ζωγραφίσει κάτι άλλο που θα τον/την εξέφραζε τη δεδομένη στιγμή. Συζητείστε με το παιδί τι ζωγράφισε και αν υπάρχει κάποιο συναίσθημα ή συμβολισμός στο σχέδιο του. Μην προβαίνετε σε ερμηνείες μόνοι σας, αν δεν διαθέτετε την κατάλληλη μετεκπαίδευση και ειδικότητα.

Άλλο

Υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες να μοιραστείς μαζί μου σήμερα; Θέλεις να με ρωτήσεις κάτι;

IV. Επισκέψεις στο πλαίσιο διαμονής

Παρατηρήσεις επιτρόπου για το πλαίσιο διαμονής και ενδεικτικές ερωτήσεις σε περίπτωση που η συνέντευξη μέχρι τώρα είχε λάβει χώρα σε άλλο χώρο.

Σημειώστε το όνομα, την ηλικία και το φύλο των ατόμων που βρίσκονται στο πλαίσιο διαμονής κατά την επίσκεψη. Ποιος ζει σήμερα μαζί σου σε αυτό το σπίτι/ξενώνα/...; (Σημειώστε ονόματα, ηλικίες, φύλο.) Πόσο καιρό ζείτε εδώ; Ποιος ετοιμάζει το φαγητό; Πόσο συχνά τρως? Ποιο είδος φαγητού τρώτε; Πού κοιμάσαι; Πώς περνάς τον χρόνο σου? Τι σου αρέσει να κάνεις; Πώς νιώθεις που ζεις εδώ; Είσαι ευχαριστημένος/η εδώ;

V. Πληροφορίες που πρέπει να συμπληρωθούν από τον αξιολογητή/ επίτροπο

Προτεινόμενες ερωτήσεις: Το παιδί φαίνεται υγιές; Αν όχι, εξηγήστε. Το παιδί έχει προβλήματα διατροφής; Υπάρχουν (επείγουσες) ιατρικές ανάγκες; Εάν ναι, εξηγήστε. Το παιδί έχει αρκετά ρούχα ή κατάλληλα για την εποχή ή κατάλληλα για το ίδιο ώστε να νιώθει άνετα; Περιγράψτε τις εντυπώσεις σας για το πλαίσιο διαμονής. Το παιδί σας φαίνεται φοβισμένο/ αποσυρμένο/ δυστυχισμένο (παρακαλείσθε να δώσετε λεπτομέρειες); Υπάρχουν (επείγουσες) ανάγκες προστασίας ή κίνδυνου που πρέπει να αντιμετωπιστούν (δώστε λεπτομέρειες);

Το παιδί φαίνεται να κατανοεί αυτά που του λέτε; Πώς το κρίνετε αυτό; (π.χ. χρειάζεται να επανέλθετε πολλές φορές στο ίδιο θέμα κι ακόμη φαίνεται να μην έχει καταλάβει τη διαδικασία)

VI. Συνέντευξη με ενήλικο φροντιστή/ συνεπίτροπο ή με την ανάδοχη οικογένεια (αν υπάρχει) για επιβεβαίωση πληροφοριών

Όνομα φροντιστή/τριας:

Φύλο:

Ηλικία:

Εθνικότητα:

Σχέση με το παιδί

Όνομα μητέρας του παιδιού:

Όνομα πατέρα του παιδιού:

Προτεινόμενες ερωτήσεις: Πού ζούσε το παιδί; (Ενημερωθείτε για το όνομα της επαρχίας, του χωριού.) Πώς χωρίστηκε το παιδί από την οικογένειά του; Ποιες πληροφορίες έχετε σχετικά με το παιδί και τη ζωή του/της; Πότε συναντήσατε για πρώτη φορά το παιδί; Πόσο καιρό ζει το παιδί μαζί σας; Πώς ήρθε να ζήσει μαζί σας; Είστε σε επαφή με τους γονείς του ή άλλους συγγενείς; Αν ναι, θα ήθελα να σας παρακαλέσω να μου δώσετε τα στοιχεία επικοινωνίας. Πώς είναι η σχέση σας με το παιδί; Είστε σε θέση να συνεχίσετε τη φροντίδα του/της; Είναι το παιδί υγιές; Υπάρχουν άλλες πληροφορίες που θα θέλατε να μοιραστείτε μαζί μου σήμερα;

VII. Περίληψη και Προτάσεις

Περίληψη υπόθεσης - αναγνωρισμένες ανάγκες - παρατηρήσεις

Συνιστώμενες ενέργειες παρακολούθησης υπόθεσης/ παραπομπές	
Ασφαλές κατάλυμα	Άλλη ειδική βοήθεια που χρειάζεται το παιδί (προσδιορίστε):
Προστασία	
Ιατρική βοήθεια	
Ψυχοκοινωνική υποστήριξη	
Συμβουλευτική/Ψυχιατρική παρακολούθηση	
Προσδιορισμός καθεστώτος πρόσφυγα	
Τροφή	
Νερό/ υγιεινή	
Δομή φιλοξενίας	
Εναλλακτική Φροντίδα	
Εκπαίδευση	
Δραστηριότητες ψυχαγωγίας	
Τακτικές επισκέψεις στο πλαίσιο διαμονής	
Ανάγκη καθορισμού βέλτιστου συμφέροντος/ παραπομπής στο Εποπτικό Συμβούλιο	

VIII. Σχέδιο Παρέμβασης (με σειρά προτεραιότητας)

Παρέμβαση/Παρακολούθηση που απαιτείται	Φορέας Παροχής Υπηρεσίας	Ενέργειες που έγιναν ή θα γίνουν & Ημερομηνία	Στάδιο υλοποίησης

